

**ADALET AĞAOĞLU'NUN 'ÖLMEYE YATMAK'
ROMANINDA EYLEMLER VE EYLEYENLER**

İrem POLAT

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
2024
Her hakkı saklıdır.**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

İrem POLAT

ORCID ID: 0009-0005-3891-6158

**ADALET AĞAOĞLU’NUN ‘ÖLMEME YATMAK’ ROMANINDA EYLEMLER
VE EYLEYENLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR**

ERZURUM – 2024

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “**ADALET AĞAOĞLU'NUN ‘ÖLMEME YATMAK’ ROMANINDA EYLEMLER VE EYLEYENLER**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

23.08.2024

İrem POLAT

Aslı ıslak imzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR danışmanlığında İrem POLAT tarafından hazırlanan “Adalet Ağaoğlu’nun Ölmeye Yatmak Romanında Eylemler ve Eyleyenler” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 23.08.2024

Kabul / Ret – İmza

Jüri Başkanı	Funda KARA, Prof. Dr.	
(Ad-Soyad-Unvan)	Atatürk Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Muharrem DAŞDEMİR, Prof. Dr.	
(Ad-Soyad-Unvan)	Atatürk Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Ümit HUNUTLU, Doç. Dr.	
(Ad-Soyad-Unvan)	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ.....	V

GİRİŞ

I. ADALET AĞAOĞLU’NUN HAYATI.....	1
II. ADALET AĞAOĞLU’NUN ESERLERİ	2
III. TEZ ÇALIŞMASININ ESASLARI	3
A. Amaç ve İlkeler	3
B. İnceleme Yöntemi ve Teknikler	3
1. İnceleme Yöntemi	3
2. Örnek Alınan Çalışmalar	3
a. Esas Metin.....	4
b. Künye Bilgilerinin Gösterilmesi.....	4
c. Tahlil ve İşaretleme Sistemi.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSAL DİL BİLGİSİ VE EYLEYEN KAVRAMI

1.1. LUCIEN TESNIERE	6
1.1.1. Bağımsal Dil Bilgisi	7
1.1.2. Bağımlılık.....	7
1.1.3. Bağımlılıkların Aşamalanması	8
1.1.4. Düğüm, Oluşum Ağacı, Yapısal ve Çizgisel Düzen	9
1.1.5. Eyleyenler ve Türleri	10
1.1.6. Tümleyenler	13
1.1.7. Birleşim Değeri	13
1.1.8. Bağlama	14

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME VE BULGULAR

2.1. EYLEYENSİZ EYLEMLER.....	15
2.1.1. Gövde Hâlinde Eylemler.....	15
2.1.1.1. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar	15
2.1.2. Birleşik Eylemler.....	15
2.1.2.1. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri	15
2.2. TEK EYLEYENLİ EYLEMLER.....	16
2.2.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler.....	16
2.2.2. Gövde Hâlinde Eylemler.....	32
2.2.2.1. İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar.....	32
2.2.2.2. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar	49
2.2.3. Birleşik Eylemler.....	85
2.2.3.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri	85
2.2.3.2. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri	93
2.3. İKİ EYLEYENLİ EYLEMLER.....	115
2.3.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler.....	115
2.3.2. Gövde Hâlinde Eylemler.....	142
2.3.2.1. İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar.....	142
2.3.2.2. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar	162
2.3.3. Birleşik Eylemler.....	198
2.3.3.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri	198
2.3.3.2. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri	215
2.4. ÜÇ EYLEYENLİ EYLEMLER	233
2.4.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler.....	233
2.4.1.1. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar	237
2.4.2. Birleşik Eylemler.....	243
2.4.2.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri	243
SONUÇ.....	246
KAYNAKÇA	250
DİZİN	252
ÖZ GEÇMİŞ.....	294

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADALET AĞAOĞLU'NUN 'ÖLMEME YATMAK' ROMANINDA EYLEMLER
VE EYLEYENLER
İrem POLAT

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

2024, Sayfa: 294+V

Jüri: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

Prof. Dr. Funda KARA

Doç. Dr. Ümit HUNUTLU

Bu çalışmada, cümlelerin ana unsuru olan **eylem** kavramı üzerinde durularak eylemlerin eyleyenleri hakkında araştırma yapılmıştır. Lucien Tesniere'in **Bağımsal Dil Bilgisi** adlı kuramına göre Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki eylemler ve eyleyenler incelenmiştir.

Bu eser, iki bölümden oluşmaktadır. Çalışma hakkında ve incelemeye alınan roman ile yazarı hakkında "Giriş" kısmında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Lucien Tesniere hakkında bilgi verilmiş ve eserin genel konusu olan Bağımsal Dil Bilgisi kuramına değinerek eyleyen kavramı anlatılmıştır. İkinci bölümde, eylemler eyleyen sayılarına göre gruplandırılarak romandan alınan örnek cümlelerle gösterilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde edilen veriler sıralanmıştır. Çalışma boyunca yararlanılan eserler "Kaynakça" bölümünde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tesniere, bağımsal dil bilgisi, eyleyen, eylem, Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, birleşim değeri.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**THE VERB AND THEIR VALENCY IN THE NOVEL OF “ÖLMEYE
YATMAK” BY ADALET AĞAOĞLU
İrem POLAT**

Advisor: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

2024, Page: 294+V

Jury: Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR

Prof. Dr. Funda KARA

Assoc. Prof. Dr. Ümit HUNUTLU

In this study, the concept of action, which is the main element of a sentence, was emphasized and research was conducted on the agents of actions. According to Lucien Tesniere's theory of "Dependency Grammar", the actions and their agents in Adalet Ağaoğlu's novel Ölmeye Yatmak are analyzed.

This work consists of two parts. Information about the study, the novel and its author are given in the introduction. In the first chapter, information about Lucien Tesniere is given and the concept of the agent is explained by referring to the theory of "Dependency Grammar", which is the general subject of the work. In the second section, actions are grouped according to the number of agents and illustrated with sample sentences taken from the novel. In the conclusion section, the data obtained from the study are listed. The works used throughout the study are given in the bibliography section.

Keywords: Tesniere, dependency grammar, agent, verb, Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, valency.

ÖN SÖZ

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki eylemler Lucien Tesniere'in *Bağımsal Dil Bilgisi* kuramına göre eyleyen sayıları bakımından incelenmiştir. Çalışmayı hazırlarken daha önce bu konuda hazırlanmış doktora ve yüksek lisans tezleri de incelenmiş ve model alınmıştır.

Bu çalışma Türkçede var olan eylemler üzerinde doğrudan etkisi olan eyleyen kavramını açıklamak ve bu doğrultuda inceleme olabilmesi amacıyla *Ölmeye Yatmak* romanındaki eylemlerin eyleyen sayılarını göstermek üzere hazırlanmıştır.

Çalışmada giriş başlığı altında tez hakkında kısa bilgi verildikten sonra incelenen eser ve yazara dair bilgi verilmiştir. Çalışma “Bağımsal Dil Bilgisi ve Eyleyen Kavramı” ve “İnceleme ve Bulgular” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İncelemeler sonucunda elde edilen bilgiler “Sonuç” bölümüne eklenmiştir.

Bu çalışmanın cümlelerin ana unsuru olan eylemlerin kullanımına katkısı olacağını düşünmekteyiz. Yaptığımız bu çalışmayla Türk dili araştırmalarına katkıda bulunmaya çalışmak bizler için büyük bir mutluluktur. Yüksek lisans tezimizin bu konuda yapılacak çalışmalara katkıda bulunmasını umuyoruz.

Lisans eğitimimle başlayan süreçten beri engin bilgileriyle beni Türk dili alanına bağlayan, tez çalışmasının her aşamasında benden ilgisini, desteğini ve engin bilgilerini esirgemeyen, her zaman sabırla dinleyen ve yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Muharrem Daşdemir'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden bilgisini ve desteğini esirgemeyen sevgili hocalarım Prof. Dr. Funda Kara ve Doç. Dr. Serkan Çakmak'a, kapısını her çaldığımda sabırla beni dinleyen sevgili hocam Arş. Gör. Dr. Ömer Faruk Karataş'a, gece gündüz demeden her zaman yanımda olan, sevgisini, ilgisini ve bilgilerini benimle paylaşan sevgili hocam Arş. Gör. Dr. Hilal Şen İde'ye ve tüm hocalarıma, beni bu yaşıma kadar getirip her zaman maddi ve manevi bakımdan yanımda olan değerli aileme, süreç boyunca benden desteğini eksik etmeyen değerli dostum Kader Atas'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

I. ADALET AĞAOĞLU'NUN HAYATI

Cumhuriyet Dönemi Türk romanının kadın yazarlarından Adalet Ağaoğlu yaşadığı toplumun siyasi, sosyal ve kültürel sorunlarını, toplum yaşamını, yaşanan olaylar karşısında insanların psikolojisini ele alarak yazdığı başarılı romanlarıyla yirminci yüzyılın öne çıkan romancılarından biri olmuştur.

Başarılı romancılığıyla öne çıkan Adalet Ağaoğlu 23 Ekim 1929'da Ankara Nallıhan'da dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Nallıhan'da, ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesinde tamamlayan Ağaoğlu üniversite eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde tamamlamıştır (Kılıç, 2023: 1).

Eğitim hayatını tamamladıktan sonra 1951-1970 yılları arasında TRT'de çeşitli görevlerde bulunmuştur (Kılıç, 2023: 2). Edebiyat hayatına radyo oyunları ile başlayan Ağaoğlu, Ankara Radyosunda görev yaptığı sırada radyo oyunları yazmıştır.

Edebiyat dünyasında romanlarıyla tanınan Ağaoğlu, 1970 yılında *Ölmeye Yatmak* romanıyla kendisinden sıkça söz ettirmeye başlamıştır. *Ölmeye Yatmak* romanından sonra çalışmalarını hikâye ve roman üzerine yoğunlaştıran Ağaoğlu toplumun sorunlarını, çalkantılı dönemlerini ve bu dönemlerin bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini konu edinmiştir. Konularının yaratıcılığının yanında biçimsel özellikleri, detaylı değerlendirmeleri ve çeşitli roman tekniklerini kullanan Ağaoğlu, roman türünde adından söz ettirmeye devam etmiştir.

Çoklu organ yetmezliği rahatsızlığından ötürü hastaneye kaldırılıp yoğun bakımda tedavi gören Türk edebiyatının başarılı kadın yazarlarından Adalet Ağaoğlu 2020 yılının 14 Temmuz'unda hayatını kaybetmiştir (İsa, 2024).

II. ADALET AĞAOĞLU'NUN ESERLERİ

Cumhuriyetin ilanından sonraki zamanlarda Türkiye'nin siyasî, sosyal ve kültürel yapısında yaşanan değişiklikleri ele alan Ağaoğlu, bu konuları eserlerine ustaca işlemiştir. Bireyin iç dünyasını ele alan Ağaoğlu, aynı zamanda dış dünyanın da karakterler üzerinde yarattığı çatışmayı ele almıştır. Aydın kimliği, aydın sorumluluğu, aydın bunalımı, sosyal ve siyasal alanda yaşanan tüm değişim süreçleri, kadın-erkek ilişkileri, kadın kimliği, toplumsal baskı unsurları, cinsel konular romanlarında ele aldığı ana başlıklardır. Roman dışında tiyatro, radyo oyunları, anı ve deneme gibi birçok türde eserler meydana getiren Ağaoğlu edebiyatımızın üretken yazarlarından biridir.

Tiyatro ve Radyo Oyunları: *Bir Piyes Yazalım* (1953), *Yaşamak* (1955), *Evcilik Oyunu* (1964), *Tombala* (1967), *Çatıdaki Çatlak* (1969), *Sınırlarda* (1969), *Üç Oyun: Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar* (1973), *Kendini Yazan Şarkı* (1976), *Çok Uzak - Fazla Yakın* (1991), *Duvar Öyküsü - Çocuklar ve Büyükler için Müzikli Danslı Oyun* (1992), *Fikrimin İnce Gülü* (1996), *Çağımızın Tellalı* (2011).

Romanları: *Ölmeye Yatmak* (1973), *Fikrimin İnce Gülü* (1976), *Bir Düğün Gecesi* (1979), *Yaz Sonu* (1980), *Üç Beş Kişi* (1984), *Hayır* (1987), *Ruh Üşümesi* (1991), *Romantik Bir Viyana Yazı* (1993).

Öyküleri: *Yüksek Gerilim* (1974), *Sessizliğin İlk Sesi* (1978), *Hadi Gidelim* (1982), *Hayatı Savunma Biçimleri* (1997).

Denemeleri: *Geçerken* (1986), *Gece Hayatım* (1992), *Karşılaşmalar* (1993).

Aldığı ödüller: 1949 Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yeni Öğrenci Derneği Şiir Yarışması Ödülü, 1974 Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü, 1975 Sait Faik Hikâye Armağanı, 1979 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü, 1980 Orhan Kemal Roman Armağanı ve Madaralı Roman Ödülü, 1992 İş Bankası Edebiyat- Tiyatro Büyük Ödülü, 1994 Tüypap Onur Yazarı, 1995 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, 1996 Son Beş Yılın En İyi Romanı Ödülü, 1997 NTV Yılın Yazarı ve son 1998 yılında Anadolu Üniversitesi tarafından "Fahri Doktora" ünvanı verilmiştir.¹

¹ Adalet Ağaoğlu'nun eserleri ve aldığı ödüller hakkında derleme yapılırken konu ile ilgili yazılan tezler incelenmiştir. Bk. Kılıç, 2023; Duğancı, 2006; Dikmen, 2008; Deniz, 2022.

Çalışmada incelenen *Ölmeye Yatmak* romanında hem karakterlerin sosyal yaşantısı hem de ülkenin siyasi durumu ele alınmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kendi benliğini oluşturamayan kuşağın trajedisini anlatır. Aysel karakteri üzerinden bir otel odasında 07.22-08.49 saatleri arasında ölüme yatarak kaçış planını ele almıştır. Günahlardan kaçmak için ölüme yatan Aysel'in kendini cezalandırmasını ele alan Adalet Ağaoğlu, aynı zamanda roman boyunca karakterler üzerinden mutsuzluk ve karamsarlık temasını işlemiştir. Romanda geriye dönüş, tasvir, monolog, bilinç akışı, hatıra, montaj, kolaj, mektup ve özetleme teknikleri kullanılmıştır.

III. TEZ ÇALIŞMASININ ESASLARI

A. Amaç ve İlkeler

Bu çalışmada Lucien Tesniere'in kuramından yola çıkarak eyleyen kavramı ve çeşitlerini anlatmayı ve bu doğrultuda kurama uygun bir şekilde eylem-eyleyen ilişkisi temelinde cümle çözümlemeyi amaçladık.

B. İnceleme Yöntemi ve Teknikler

1. İnceleme Yöntemi

Çalışmada romanda bulunan bütün cümleler incelenip eylemler belirlendikten sonra Tesniere'in kuramına göre eyleyen sayıları belirtilmiştir. Tesniere, cümlelerin hiyerarşik düzenini çözümlemeye çalışır (Daşdemir, 2015: 9). Cümlelerin hiyerarşik düzeninde ise eylem, eyleyen ve tümleyen olmak üzere üç öge vardır. Eylemin alması gereken zorunlu ögeler eyleyen, seçimli ögeler ise tümleyen olarak adlandırılır. Eyleyenler, isim soylu sözcüklerdir. Eyleyenler cümlede özne, nesne tümleci, çıkma tümleci ve varma tümleci şeklinde konumlandırılmıştır. Tesniere'in bu görüşleri dikkate alınarak inceleme yapılmıştır.

2. Örnek Alınan Çalışmalar

Bu çalışmada, Berke Vardar yönetiminde hazırlanmış olan *20. Yüzyıl Dilbilimi Kuramcılarından Seçmeler*, Muharrem Daşdemir'in *Oklama Yöntemiyle Türkçenin*

Yapısal İşlevsel Söz Dizimi adlı kitapları, konuyla ilgili hazırlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri örnek alınmıştır.

a. Esas Metin

Çalışmada esas alınan metin Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanıdır. Eserin kullanılan baskısı 400 sayfadan oluşmaktadır. Eserin tamamı incelenerek hazırlanan çalışmada eserde var olan eylemler ve eylemsiler üzerinden incelemeler yapılmıştır.

b. Künye Bilgilerinin Gösterilmesi

Romandan alınan örneklerin sonunda verilen künye bilgilerinin ilki sayfa numarasını, ikincisi ise satır sırasını göstermektedir.

Örnek:

Yanmaz boya keşfedildi. 357/1 = 357. sayfanın 1. satırı

c. Tahlil ve İşaretleme Sistemi

Eylem çekimleri eyleyen sayısını etkilemediği için çalışmada sadece eylemlerin yapısı incelenmiştir.

Eylemler kök hâlinde, gövde hâlinde ve birleşik eylemler başlıklarına ayrılmıştır. Eylemleri yapısına göre ayırırken eylemin aldığı son yapım eki esas alınmıştır. Eylemleri yapısına göre başlıklandırırken Prof. Dr. Muharrem Daşdemir'in *Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal – İşlevsel Söz Dizimi* kitabı esas alınmıştır.

Eylemlerin kök bilgisi ile ilgili kaynak kullanıldığı durumlarda dipnot verilmiş ve kullanılan kaynaklar kaynakçaya eklenmiştir.

Romandan alınan her cümle italik yazılmıştır ve sayfa/satır bilgisi verilmiştir.

İncelenen eylemlerin cümlede kullanıldığı anlamlar çoğunlukla *Güncel Türkçe Sözlük*'ten (Web Sayfası) alınmıştır. Cümledeki anlamın tam karşılığı kullanılan sözlüklerde bulunmadığı durumlarda eylemin karşıladığı anlam kendi tarafımızdan belirtilmiştir. Eylemlerin karşılıklarının da eylem olması gerektiği için sözlüklerden alınan anlamlarda -mak/-mek ekleri kaldırılmıştır.

Romandaki cümleler tahlil edilirken eyleyen gösteriminde oluşum ağacı yerine yay ayraç kullanılmıştır. Eylemin cümlede kullanıldığı anlama göre alması gereken eyleyenin yazıda gösterilmediği durumlarda yani eksiltili ögelerin olduğu cümlelerde eksiltili öge gösterimi için köşeli parantez kullanılmıştır:

(Yanmaz boya) keşfedildi. 357/1 = Tek eyleyenin gösterilmesi

[Biri] (Gazetelerini) okuyamamıştı. 61/23 = İki eyleyenli cümleler ve eksiltili öge bulunan cümlelerin gösterilmesi

Eksiltili ögeleri belirtirken cümlenin bağlamına göre anlamdan çıkarılan veya romanın alıntı yapılan cümlesinden önce veya sonra verilen ögeler köşeli parantez içerisinde kullanılmıştır.

Aynı eylemlerin roman içinde birden fazla cümlede kullanılması toplam eylem sayısına dâhil edilmemiştir. Aynı eylem farklı anlamda kullanıldığında eyleyen sayısı değişiyorsa bu durumdaki eylemler de toplam eylem sayısına dâhil edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSAL DİL BİLGİSİ VE EYLEYEN KAVRAMI

1.1. LUCIEN TESNIERE

Lucien Tesniere'in hayatı ile ilgili bilgiler birçok kaynakta aynıdır. Mevcut bilgilere göre Tesniere Mont- Saint- Aignan'da dünyaya gelmiştir. 1921'de Ljubliana Üniversitesinde öğretim görevlisi olan Tesniere, bu süreçte Fransız Enstitüsünü kurmuştur. 1937 yılında Montpellier Üniversitesine atanan Tesniere kendisine ün kazandırmış olan karşılaştırmalı dil bilgisi alanına yönelmiştir (Güz, 1999: 131). Bu alanda dersler vererek araştırmalarını lehçe ve yapı üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Yapısalcı akımın en ünlü dil bilimcilerinden biri olan Lucien Tesniere, cümle çözümlemesinde yönetici konumundaki eylem ve cümlenin ögeleri arasındaki soyut bağı göz önünde bulundurarak cümlenin bütün ögelerini eyleme bağımlı hâle getiren bir kuram ortaya atmıştır.

Tesniere, tümcenin yapısını, ögelerinin işleyiş kurallarını belirleme ve çözümlemeyi amaç edinmiştir. Yeni çözümleme birimleri ve düzeyleri oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda söz diziminde de işlev kavramı üzerinde durur (Kıran, 2018: 206).

Cümlenin merkezine eylemi koyan Tesniere, eylemin gerçekleşmesi için aldığı ögeler üzerinde çalışmalar yaparak eyleyen kavramını ortaya atmıştır.

Söz dizimi alanındaki çalışmalarına “*Comment construire une syntaxe*” (Bir Söz Dizimi Nasıl Oluşturulur?) yazısıyla başlayan Tesniere, alandaki çalışmalarına hız kesmeden devam etmiştir. Söz dizimi ile ilgili “*Les formes du duel en Slovene*” (Slovencede İkil Biçimler) (1925), “*Statistique des langues d'Europe*” (Avrupa Dillerinin Sayılması) ve “*Petite grammaire russe*” (Rusça Küçük Dil Bilgisi) (1943) eserlerini de yazmıştır (Güz, 1999).

Tesniere'in en önemli eseri sayılan ve çalışmamızla direkt ilgili olan “*Elements of Structural Syntax*” (Yapısal Söz Dizimi Ögeleri) (1959) adlı eseri ölümünden sonra yayımlanmıştır. *Yapısal Söz Dizimi Ögeleri* eserindeki bağımsal dil bilgisi kuramını daha detaylı inceleyeceğiz.

1.1.1. Bağımsal Dil Bilgisi

Tesniere'in ortaya attığı kuram özgün bir çözümleme yöntemidir ve hemen hemen her dile uygulanabilir. Kuramın Türkçe dil bilgisine uygun olmadığı noktalar da vardır. Bunlar çalışma içerisine eklenmiştir. Bağımsal dil bilgisi cümle çözümlemelerinde merkeze eylemi almıştır. Cümleye eylem temelli yaklaşan ve söz diziminin temeline eylemi yerleştiren Tesniere, yaptığı incelemelerde ögeler arasında ayırım yoluna gitmiştir.

Yöntem, eylem temelinde kurulan cümlelerin soyut cümle yapılarını çözümlemeyi amaçlar. Cümle kuruluşunu ve ögelerin işleyiş kurallarını belirlemeye çalışan Tesniere bunu ögeler arasında bulunan bağımlılık kavramı üzerinden yapar. Yönetici öge ve bağımlı ögeler şeklinde cümleyi ikiye ayıran Tesniere, yönetici ögeye eylem, bağımlı ögelere ise eyleyenler ve tümleyenler isimlerini vermiştir. Eyleyenler, zorunlu ögelerdir. Eyleyenler özne, nesne ve tümleçlerdir (Güz, 1999). Geleneksel dil bilgisinde özneye yüklenen önem bağımsal dil bilgisinde ortadan kalkmıştır. Özne, eyleyenler kuramında nesne ve tümleçlerle eş değer sayılır (Kıran, 2018: 208).

Eylemlerin bildirdiği anlamı sağlayabilmesi için alması gereken ögeler vardır. Bu durumda eylemin anlamının gerçekleşmesini sağlayan ögelere yani eyleyene ve bir de bu ögelere yardımcı olacak diğer ögelere yani tümleyenlere ihtiyaç vardır. Kuramdan yola çıkılarak eylemin kaç ögeyi yani kaç eyleyeni yönetebileceği incelenmiştir. Bağımsal dil bilgisi kuramını daha detaylı inceleyebilmek için kuramdaki kavramlara değineceğiz.

1.1.2. Bağımlılık

İnsanların birbiriyle iletişimini sağlayan şey dildir. Her dilin kendi içerisinde bir cümle yapısı, dil bilgisi kuralları vardır. Bütün dillerde cümleler her ne kadar sadece sözcüklerden oluşuyor gibi görünse de öyle değildir. Cümleleri bir araya getiren ve anlatılmak istenen mesajı aktaran bir bağ vardır. Başlangıçta bağımsız bir şekilde bulunan kelimeler cümlede kullanıldığında bir bağın içerisine girerler. Tesniere de bağımlılık kavramı ile bunu açıklamak istemiştir. Cümleyi oluşturan sözcükler arasında bağımlılık olmazsa cümle de kurulmaz. Bağımlılık ise cümlede somut olarak var olan bir öge değildir. Sözcükler arasındaki soyut bir bağlıdır. Aynı zamanda bağımlılık kavramı bir cümlelerin kişiden kişiye farklı anlaşılmasının da göstergesidir.

Yapısal söz diziminde temel amaç cümlelerin incelenmesidir. Cümle sözcüklerle vücut bulmuş bir bütündür. Her sözcük, sözlükte bulunan anlamı neticesinde bir bağımsızlık kazanır. Sözcüklerin bu bağımsızlıktan kurtulması cümle içerisinde bir araya gelmesi ile sağlanır. Cümle içerisindeki konumlarına göre sözcüklerin algıladığımız anlamları ortaya çıkar. Bu durum da bizlere sözcüklerin arasında cümlelerin temelini oluşturan bir bütünün yani bir bağımlılığın olduğunu gösterir. Bağımlılıkları gösteren bir öge yoktur. Bağımlılık cümlelerin bağlamından çıkarılır (Güz, 1999).

“*Eymen konuşuyor.*” cümlesinde adı Eymen olan biri var ve konuşan da biri var demeyiz. Aslında demek istediğimiz: Eymen konuşma eylemini yapıyor ve konuşan kişi de Eymen’dir. Bu durumda “*Eymen konuşuyor.*” cümlesi her ne kadar iki ögeden oluşuyor gibi görünse de bu iki ögeyi bağlayan bir bağımlılık olduğu için üç ögeden oluşan bir cümledir (Daşdemir, 2015).

1.1.3. Bağımlılıkların Aşamalanması

Bağımlılığın amacı üst ögeyi alt ögeye bağlamaktır. Üst öge yöneten, alt öge ise bağımlı adını alır. Bir cümlede yönetenler eylemlerdir. Bağımlılar ise isim ya da isim soylu sözcüklerdir (Güz, 1999). “*Eymen konuşuyor.*” cümlesinde “*konuşuyor*” ögesi yöneten konumundadır, “*Eymen*” ise “*konuşuyor*” yönetenine bağımlı bir sözcüktür.

Cümleyi oluşturan sözcükler arasında birden fazla bağımlılık olabilir. Bu durumda ise alt sözcüğün yöneteni üst sözcüğün bağımlısıdır. Bir sözcük hem bir üst sözcüğe bağımlıdır hem de bir alt sözcüğü yönetir (Güz, 1999: 135).

“*Kırmızı elbise aldım.*” cümlesinde bağımlılıkların aşamalandırılması şu şekildedir:

“*Kırmızı*” kelimesi “*elbise*”ye bağımlıdır, bu durumda “*elbise*” burada yöneten konumundadır. Aynı zamanda “*aldım*” bir yönetendir ve “*elbise*” de “*aldım*”a bağımlıdır. Bu durumda “*elbise*” hem “*kırmızı*”nın yöneteni hem de “*aldım*”ın bağımlısıdır.

1.1.4. Dügüm, Oluşum Ağacı, Yapısal ve Çizgisel Düzen

Cümle yapısı kurallarına göre bir cümlede yargıyı bildiren yani yargıyı tamamlayan bir sözcük vardır. Bir cümlenin oluşabilmesi için bir eylem yeterlidir. Eylemler, cümlede yönetici öge oldukları için her cümlede bir yöneten olur. Fakat bağımlı sayısı sınırsızdır.

Cümle içerisindeki bağımlılar tek bir yönetene bağlıdır. Fakat bir yöneten sayıca birden fazla bağımlıyı yönetebilir. Bu durumda yöneten ve yönetene bağlı bağımlılar düğüm kavramını oluşturur. Bağımlılar ve yöneten arasında oluşan düzene ise oluşum ağacı (stemma) denir (Güz, 1999).

“Ömer ve Asaf saçını kestirdi.” cümlesine bakıldığında “kestirdi” yöneten konumundadır ve tektir. “Ömer” ve “Asaf” sözcükleri ile “saçını” sözcüğü ise bağımlı konumundadır. Bu durumda cümle bir yöneten ve iki bağımlıdan oluşmaktadır.

Oluşum ağacında bir cümlenin yapısı aşağıdan başlayarak gösterilir ve bağımlılar yönetene çizgiler ile bağlanır. Bir cümlenin oluşum ağacı aslında çizgisel düzenin yapısal düzene göre hazırlanması demektir. Yapısal düzen bağımlılıkları kuran düzendir. Her yöneten birden fazla bağımlıyı yönetebildiği için bağımlılıklar sayıca fazladır. Bundan dolayı yapısal düzen çok boyutludur. Çizgisel düzen ise cümlenin söz sırasına göre dizilişidir (Güz, 1999).

Tesniere oluşturduğu ağaç şemasında yüklemi yani eylemi yöneten konumunda en üstte, eyleyenleri yani zorunlu ögeleri ağaç üzerinde sol tarafta ve tümleyenleri yani seçimlik ögeleri ise ağaçta sağ tarafta göstermiştir.

1. *Eymen konuşuyor.*
2. *Ömer, annesine güzel bir çiçek aldı.*

Çizgisel düzende verilen bu cümlelerin yapısal düzene göre oluşum ağacına aktarılmış hâllerini gösterelim:

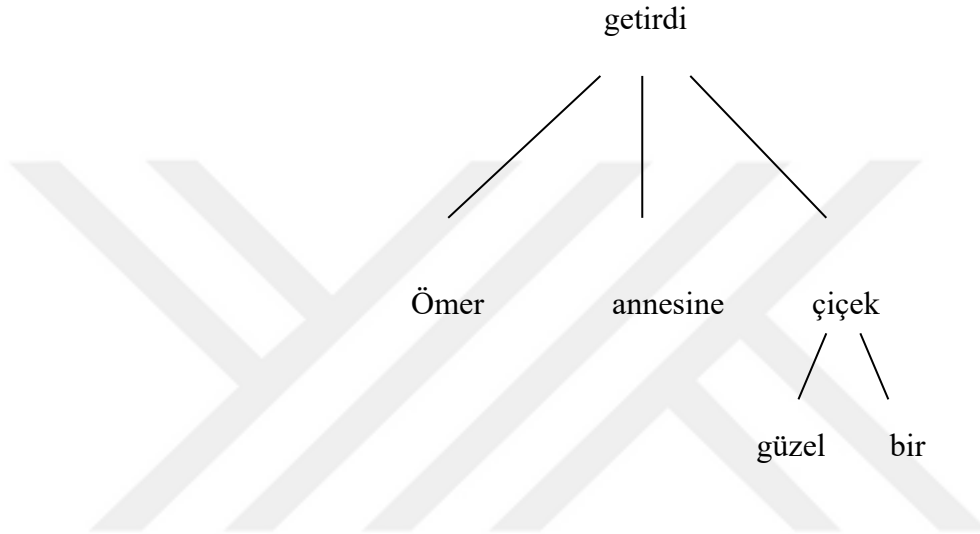
“*Eymen konuşuyor.*” cümlesi oluşum ağacında şu şekilde gösterilir:

konuşuyor (yöneten)

|

Eymen (eyleyen-özne)

“Ömer, annesine güzel bir çiçek getirdi.” cümlesi oluşum ağacında şu şekilde gösterilir:

1.1.5. Eyleyenler ve Türleri

Türkçe cümle yapısına bakıldığında zaman yüklem türüne göre iki çeşit cümle vardır: isim cümlesi ve eylem cümlesi. Eylem cümlelerinin oluşması için bir eylem yani yargı bildiren bir sözcük olması gerekir.

Tesniere’e göre eyleme dolaylı ya da doğrudan katılan öğelere eyleyen denir. Bütün eylemler aynı sayıda eyleyen almaz. Hatta aynı eylemin farklı cümlelerdeki kullanımına göre eyleyen sayısında değişiklik olabilir. Eyleyenler kendi içerisinde dört başlığa ayrılır: Eyleyensiz eylemler, tek eyleyenli eylemler, iki eyleyenli eylemler ve üç eyleyenli eylemler (Güz, 1999).

Başka bir deyişle eylemler, anlam özelliklerine göre birden fazla eyleyen alabilir. Bir eylem her cümlede aynı anlamda kullanılmadığı gibi aynı eylemin her cümlede eyleyen sayısı da aynı değildir.

Eyleyenler bir cümlede özne, nesne tümleci, varma tümleci ve çıkma tümleci konumundadır. Tesniere’in yaklaşımından yola çıkarak klasik dil bilgisi kurallarının

tersine öznenin diğer öğelerle farkını yitirdiği ve hatta diğer öğelerle eşit konuma geldiği söylenebilir.

Eyleyensiz eylemler, kendiliğinden oluşu yani doğa olaylarını belirten eylemlerdir (Kıran, 2018: 208). Tesniere'in kuramına göre eyleyensiz eylemler Fransızca dil bilgisinde genellikle hava olaylarının aktarıldığı eylemlerdir. Fransızca dil bilgisindeki hava olaylarının aktarıldığı cümleler eyleyensiz olsa da Türkçe dil bilgisinde hava olaylarının aktarıldığı cümlelerde bu durum farklılık gösterir ve eyleyen alır. Fransızca dil bilgisinden farklı olarak Türkçe dil bilgisi kurallarına göre hava olaylarının aktarıldığı eylemler eyleyensiz eylem değildir. Türkçe dil bilgisine göre ise meçhul çatılı eylemler eyleyensiz eylem kategorisinde değerlendirilir. “*Nasıl girilir bu sınavlara?*” cümlesinde “giril-” eylemi meçhul çatılıdır ve eyleyensiz eylem olarak kabul edilir.

Tek eyleyenli eylemler, bünyesinde sadece bir eyleyen bulundurabilirler (Toruk, 2020: 17). Yani eylemde belirtilen anlamı yapan özne ya da eyleme konu olan nesneden yalnızca birinin katıldığı eylemlerdir. “*(Mehmet) yüzüyor.*” (a) cümlesinde “yüz-” eylemine katılan tek eyleyen özne konumunda bulunan “Mehmet” ögesidir. “Yüz-” eyleminin gerçekleşmesi için bir nesneye ihtiyaç yoktur. Buna ek olarak aynı görevde bulunan eyleyen cümlede birden fazla olabilir. Hepsi ayrı ayrı değil tek bir eyleyen sayılır. “*(Kaan ve Sıraç) yüzüyor.*” (b) cümlesindeki “yüzüyor” yöneteni yine tek eyleyenli eylemdir. “Yüz-” eyleminin gerçekleşmesi için sadece özne olması yeterlidir. Bu cümlede öznenin iki ayrı kişiden oluşması eyleyen sayısını değiştirmez. Bu tarz cümlelerde eyleyenin türünü ve işlevini değiştirmeden sayısını artırma yani bağlama olgusu vardır. Bu şekilde bağlama bulunan cümlelerde oluşum ağacı şu şekildedir:

a) yüzüyor

|

Mehmet

b) yüzüyor

↙ ↘

Kaan ← ve → Sıraç

İki eyleyenli eylemler, iki kişi ya da iki nesnenin katıldığı oluşu anlatan eylemlerdir (Sonbahar, 2013: 13). “(Berivan,) (Ali’ye) vuruyor.” cümlesinde “vur-” eyleminin meydana gelmesi için vuran bir kişi ve kendisine vurulan bir kişiye ihtiyaç vardır. Her iki kişi de eylemin verdiği rolü gerçekleştirir. “Vur-” eyleminin eyleyenleri örnek üzerinde yay ayraç ile gösterilmiştir. Aynı görevde bulunan eyleyen cümlede birden fazla bulunabilir. Bu durum sadece cümlede bağlama olduğunu gösterir.

Üç eyleyenli eylemler, üç kişinin ya da üç nesnenin katıldığı oluşu anlatır (Sonbahar, 2013: 13). “(Leyla,) (Sultan’a) (silgi) fırlatıyor.” cümlesinde “fırlat-” eyleminin meydana gelmesi için fırlatan bir kişiye, fırlatacağı bir nesneye ve nesnenin fırlatıldığı bir kişiye ihtiyaç vardır. “Fırlat-” eyleminin anlamını tamamlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu üç eyleyen vardır. Bu eyleyenler örnek üzerinde yay ayraç ile gösterilmiştir. Eyleyenin türünü değiştirmeden aynı görevde bulunan eyleyenler cümlede birden fazla bulunabilir. Bu durum eyleyen sayısı etkilenmez.

Eylemlerin çekim hâlleri eyleyen sayılarını etkilemez. Yalnızca yapım hâlleri/ çatıları eyleyen sayılarında değişiklik meydana getirir.

Eyleyenler oluşum ağacında gösterilirken sıralamaya dikkat edilmelidir. Oluşum ağacına yerleştirme sırası soldan sağa “birinci eyleyen, ikinci eyleyen ve üçüncü eyleyen” şeklinde olmalıdır (Güz, 1999).

Romanda incelenen etken çatılı cümlelere bakıldığında birinci eyleyen, özne konumundadır. İkinci eyleyen, eylemin yöneldiği eyleyendir yani nesnedir. Üçüncü eyleyen ise eylemin yararına veya zararına gerçekleşen eyleyendir. Edilgen çatılı eylemlerin cümleleri incelendiğinde birinci eyleyen, eylemin yöneldiği eyleyendir yani etken çatılı eylemlerin ikinci eyleyeni edilgen çatılı eylemlerin birinci eyleyeni olur. İkinci eyleyen, eylemi yapandır yani öznedir. Etken çatılı eylemlerin birinci eyleyeni edilgen çatılı eylemlerin ikinci eyleyeni olur. Eylemlerin çatısı ne olursa olsun üçüncü eyleyeni etkilemez, üçüncü eyleyen her zaman yerini korur. Eylem çatısının değişmesi durumunda yalnızca özne ve nesne konumunda bulunan eyleyenler etkilenir.

1.1.6. Tümleyenler

Tümleyenler eylemin gerçekleştiği zamanı, yeri ve eylemin nasıl gerçekleştiğini gösterir. Bu durumda tümleyenler zorunlu öge değildirler. Eyleyenlerin kendi içerisinde sayısı belli iken tümleyenler sınırsızdır (Güz, 1999).

Tesniere'in tanımından anlaşıldığı üzere yer, yön ve zaman yönünden eylemi tamamlayan ögeler tümleyen konumundadır. Çünkü bir eylemin anlamının gerçekleşmesi için eylemin yapıldığı yere, eylemin zamanına ve eylemin yönüne ihtiyaç yoktur.

“*Kitaplarımız yarın gelecek.*” cümlesinde “gelecek” sözcüğü yöneten öge konumundadır. “Kitaplarımız” sözcüğü eyleyendir. “Yarın” sözcüğü ise zaman bildiren bir öge olduğu için tümleyen konumundadır.

1.1.7. Birleşim Değeri

Eylemin aldığı eyleyen sayısına göre eyleyenler türlerine ayrılır. Eyleyenlerin sayısı da birleşim değerini oluşturur (Güz, 1999). Günlük hayatta konuşma esnasında eylemin alması gereken bütün eyleyenler cümlede kullanılmayabilir. Kullanılmayan eyleyen boşta kalan değer olarak adlandırılır. Cümlenin anlamından yola çıkarak bulunan her eyleyen yazılı hâlde bulunmayabilir.

“Söyle-“ eyleminin anlamı üç eyleyenle tamamlanır. Kimi cümlelerde “söyle-“ eyleminin birleşim değerleri tam verilmeyebilir ama cümlenin anlamından bu durum çıkarılabilir.

“(Sıraç,) (abisine) (onu sevdiğini) söyledi.” cümlesinde “söyledi” yöneteni yay ayraçla gösterilen üç eyleyeni de almıştır.

“[Ben] [birine] (İstemediğimi) söyledim.” cümlesinde “söyledim” yöneteni yazılı hâlde yalnızca bir eyleyen (yay ayraç ile gösterilen ögeyi) almıştır. Cümlenin bağlamından çıkarılan anlama göre ise “biri birine bir şey söyle-” şeklinde üç eyleyenli olması gerekirdi. Cümlede yazılmamış eyleyenler köşeli parantezle gösterilmiştir.

1.1.8. Bağlama

Eyleme eyleyenin türünü ve işlevini değiştirmeden aynı türden bir başka eyleyen eklenmesine bağlama (junction) adı verilir (Daşdemir, 2015). Bir cümlede aynı ögeden birden fazla olabilir. Bu durumda da eyleyen sayısı değişmez yalnızca eyleme aynı öge bir daha eklenir.

“(Fulya) ve (Berivan) (kahve) içti.” cümlesinde “içti” yönetenine bağımlı özne ve nesne eyleyenleri vardır. “Biri bir şey iç-” şeklinde kullanılan bu yapıda özne birden fazladır, bu durum da bağlama olarak gösterilir. Oluşum ağacında bağlamanın gösterimi yatay düzlemde verilmelidir. Bağlanan iki unsur da aynı türden eyleyen olduğu için oluşum ağacında alt ya da üst denilebilecek bir hiyerarşi yoktur.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME VE BULGULAR

2.1. EYLEYENSİZ EYLEMLER

2.1.1. Gövde Hâlinde Eylemler

2.1.1.1. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar

- **GİDİL-** (git-il-)

= *Gitme işi yapıl-*

Kime gidilir? 152/22

Her yaz ailecek Bomonti 'ye gidilir. 153/18

Bizim evde konuşulanlar, yok terfi, yok tayin, yok şu yemek pişecek, yok bugün falanlara gidilecek ... 269/23

- **GİRİL-** (gir-il-)

= *Girme işi yapıl-*

Nasıl girilir bu sınavlara? 152/22

- **ÖLÜN-** (öl-ün-)

= *Kendini feda et-*

Böyle bir noktada ya gülünür ya ölünür. 74/22

Orada ölünemez miydi? 76/15

Ölünecekse giyinik de ölünebilir. 308/24

2.1.2. Birleşik Eylemler

2.1.2.1. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri

- **KAN GÖVDEYİ GÖTÜR-**

= *Çok kan dökül-*

Avrupa'da kan gövdeyi götürüyor. 170/19

• **YER YERİNDEN OYNA-**

= *Bir iş çok gürültülü, telaş ve heyecan içinde yapıl-*

Yer yerinden oynuyor. 281/3

2.2. TEK EYLEYENLİ EYLEMLER

2.2.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler

• **AK-**

“Biri/ bir şey ak-”

= *Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru git-*

(O kılcal damarlardaki kan) sanki hiç akıyor. 117/8

(Kan) nasıl şorul akar? 305/11

• **AKSA-**

“Bir şey aksa-”

= *Bir iş gereği gibi yürüme-, geri kal-*

C'est pourquoi bu hafta (Fransızca derslerimiz) aksadı. 172/5

• **ART-**

“Bir şey art-”

= *Değeri yüksel-, fazlalaş-*

(Gövdeme ilgim) arttıkça artıyordu. 198/15

(Kültürü, bilgisi) artıyor. 264/20

• **AT-**

“Biri at-”

= *Yalan veya abartmalı söz söyle-*

[Ben] Tabii biraz yukarıdan atıyorum. 271/8

[Ben] Biraz da atıyorum tabii. 179/4

• **BAT-**

“Biri/ bir şey bat-”

= Hoşa gitmeyen bir duruma uğra-

[Biz] Tüh, battık! 16/23

• **BiT-**

“Bir şey bit-”

= Sona er-; tüken-

(Koro) bitti. 10/17

Ulu Atamız üstümüze bir güneş doğmuş gibi yüzünü gösterirken (koro)
bitiyor. 10/19

(Gâvur hoca adı) bitti, şimdi de bu. 13/5

(Şu iş) bir bitse hayırlısıyla. 13/7

(İstiklal Marşı) bir cenaze marşı ağırlığıyla bitti. 15/7

• **BÜYÜ-**

“Biri büyü-”

= Yaşı art-; yaş al-

[Biz] Büyüdük. 47/2

[Biz] Artık büyüdük. 271/30

• **ÇAK-**

“Biri çak-”

= Sınavda başarısız ol-

[O] İlk yıl çakmış meğer. 167/18

• ÇAL-

“Bir şey çal-”

= Öt-

(Telefonun zili) çalıyor. 303/1

• ÇIK-

“Biri/bir şey çık-”

= Ol-, bulun-, var ol-

Siz yavaş yavaş ikiye ayrılınca (Büyük Atamız) çıktı. 10/18

Ama (ses) çıkmadı. 17/28

= Kitap, dergi vb. yayımlan-

Ulus'ta ("Karanlık Dünya" yazım) çıktı. 300/1

Bunun için (benim yazı) belki biraz geç çıkabilirmiş. 270/18

=İçeriden dışarıya var-, git-

[Biz] Arkadaşlar çıktık yola. 15/25

[Ben] Dışarı çıktım. 399/6

[Ben] Sabah paltosuz çıkmıştım. 172/3

• DAL-

“Biri dal-”

= Bir yerin içine gir-

[O] O hızla sahnenin koridora açılan tek kapısından içeri daldı. 9/20

• DİN-

“Bir şey din-”

= Sona er-, bit-, dur-

(Kar) dinmişti. 396/13

• DOĞ-

“Biri/bir şey doğ-”

= *Ortaya çık-, sonucu ol-*

(Yeni bir kuşak) doğuyor. 29/8

=*Dünyaya gel-*

[Ben] Okumuş bir baba ile Yanyalı çok güzel bir anneden doğmuşum. 39/5

= *Aklına fikir gel-*

[Bir şey] Kafasına orada doğuverdi işte. 252/25

• DOL-

“Bir şey dol-”

= *Dolu duruma gel-*

(Gönüller) neşe dolsun. 15/27

=*Süre, hesap tamamlan-*

(Yirmi yıl önce imzalanan Ttirk-Sovyet Dostluk Antlaşması'nın) süresi dolmaktadır.

249/2

• DON-

“Bir şey/ biri don-”

= *Kal gel-*

[O] Soğuyup donuyor. 205/5

• DÖN-

“Biri dön-”

= *Geri gel-, geri git-*

[Ben] Hemen eve döndüm. 299/7

(Kaptan eniştem) seferden döndü. 45/14

• **DUR-**

“Biri/ bir şey dur-”

= *Hareketsiz durumda ol-*

[O] *Bir odanın önünde durdu. 7/3*

(Ben) *de durdum. 7/3*

(O) *kapının önünde durdu. 9/13*

[Siz] *Ne dolaşıp duruyorsunuz hala ortalıkta? 9/18*

Ha (Aysel) rondoyu oynarken kazık gibi durma. 10/23

• **DÜŞ-**

“Biri/ bir şey düş-”

= *Uğra-, kapıl-*

[O] *Ah canım, nasıl düşmüştü gerçek bir konser salonu yerine bu bataklığa? 24/11*

= *Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya in-*

(Terazi) *büyük bir şangırtıyla çocuğun elinden düştü. 27/6*

Not: Kızılcahamam'da (bir Sovyet uçağı) düşmüş. 291/16

• **ES-**

“Bir şey es-”

= *Hava bir yönden bir yöne ak-, rüzgâr ol-*

Üstümden birden (buz gibi bir rüzgâr) esiyor. 204/28

• **ESKİ-**

“Bir şey eski-”

= *Yıpran-*

(Hiçbir şey) *eskimemiş. 52/16*

(Bu iki aylık karneler) *de ne çabuk eskiyor. 102/4*

• GEÇ-

“Biri/ bir şey geç-”

= Geride bırak-; aş-

[O] Başöğretmen'in önüne geçemedi. 9/15

[Biz] Rondo bitince de Meslekler'e geçiyoruz. 10/27

[O] Hemen başka bir marşa geçti. 15/22

= Zamanı aş-, geride bırak-

Kekremsi, ama (yıllar) geçtiğinde de hâlâ duyulabilen... 9/8

= Bulunduğu yeri veya konumu değiştir-

[O] Perdenin arkasına geçti. 23/9

Aynı gün İstanbul'da (halk ve öğrenciler,) sabah saatin onundan gecenin yarısına kadar Dolmabahçe Sarayı'nın önünden geçmişlerdir. 65/21

[Onlar] Önünden hıçkırığa hıçkırığa geçmişler. 64/1

= Okulda, sınavda başarı göster-

[Ben] Bakalım bu yılda sınıfımı iyi olarak geçebilecek miyim? 78/12

= Etkisini yitir-, sön-

(Kömür sobası) geçmiştir. 106/15

• GEL-

“Bir şey gel-”

= Etkisini herhangi bir biçimde göster-

Sadece, böyle bir iş yapmış olmama şimdi (gülesim) geliyor. 8/4

Dışarıdan (bir elektrik süpürgesinin horultusu) geliyor. 69/4

= Belli bir süre dol-

(Ölüm) bazen o denli çabuk gelmiyor. 8/6

(Saat) geldi. 10/13

(Seyircilerin de Dünder Öğretmen'in de sabırlarının sonu) gelmişti. 27/2

“Biri/ bir şey gel-”

= *Ulaş-, var-*

[O] Hala gelmedi. 11/14

(Herkes) geldi. 13/30

(Temizlikçi kadın) az sonra gelir. 70/8

Ankara'ya (son model Blaupunkt radyoları) gelmiştir. 32/20

• GEZ-

“Biri gez-”

= *Bir yerde dolaş-, yürü-*

İzmir Fuarı'nı bir haftada (164.712 kişi) gezmiştir. 33/25

• GİR-

“Biri gir-”

= *Dışarıdan içeriye geç-, kaç-*

[Biz] İçeri girdik. 7/4

[Ben] Çırılçıplak içine girdim. 7/11

(Doktor) da briyantınli sarı saçlarıyla o sıra girdi içeri. 17/29

[Ben] Otele kibar bir fahişe gibi girdim. 70/25

“Bir şey gir-”

= *Bulun-*

(Tanesi 5 kuruşa satılan mandalina) evlerine çok ender giriyor. 206/3

(Muz) henüz hiç girmemiştir. 206/4

= *Bir yeri kazan-*

[Ben] Galatasaray'a ne umutlarla girmiştin. 176/11

(Sen) İstanbul'da Yüksek Mühendis Mektebi'ne girecektin, ne oldu? 296/20

• GİT-

“Biri git-”

= *Bir yere doğru yönel-; gidedur-*

[O] Gitti. 7/8

(Atamız) gidiyor. 10/20

(Atamız) gitti. 10/20

[O] Selamlar vererek geri geri gitti. 20/7

Memur hanımlarının kabul günlerine (orta ve ortanın altı esnaf karıları da) gidebilseydi, belki Aysel’e manto için uygun bir yol bulunurdu. 24/16

“Bir şey git-”

= *Sür-, devam et-*

(Gerisi) tıklar tıklar gitsin, ben razıyım. 11/20

Ta dışarılara dek uzanabilen (güçlü, gür bir sesin söyledikleri) kulaklarından yavaş yavaş silinip gitmiştir. 66/27

• GÖÇ-

“Biri göç-”

= *Yerleşmek amacıyla mahalle, köy, şehir veya ülke değiştir-*

Namık'a yine bir seferinde Gazi Lisesi'nin önünde rastladığında, (o,) "Çocukları okutmak için göçtüm buraya." diyor. 104/8

• GÜL-

“Biri gül-”

= *İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vur-*

[O] Kendi kendine bir tuhaf güldü. 16/11

[Onlar] Kafalardaki bütün sıkıcı düşünceleri kovalamak için gerekli gereksiz gülüyorlardı. 21/19

(Herkes) güler. 42/26

[Ben] Yatağın içinde yeniden güldüm. 71/14

• **İN-**

“Biri/ bir şey in-”

=Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gel-, ak-

Belinden aşağı (bir ter) indi. 11/26

= Bir taşıt veya binek hayvanından yer bas-, atla-

[Biz] On altıncı katta indik. 7/1

Bir de (Şakir Ağa) iniverdi mi otobüsten, sırtında heybesi, elinde bir tahta bavuluyla, Molla Kâtip bilgiçliğini ona devreder. 102/24

= Bir yerden başka bir yere git-, var-

[O] Giyindikten sonra aşağı indi. 321/25

• **KAÇ-**

“Biri kaç-”

= Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrıl-; firar et-, gazla-

[Ben] Sonra da koşarak kaçtım. 50/16

=Kaçın-

[Ben] Ömer’i düşünmektense kaçıyorum. 72/10

“Bir şey kaç-”

= İpi kop-

(Çorabım) kaçmış. 307/20

• **KAL-**

“Biri kalmak”

= Olduğu yeri ve durumu koru-, sürdür-

[Biri] Boşlukta sallanır kalır. 13/24

Ancak başörtülü kadınlardan (hemen hepsi,) utanarak yerlerinde kaldılar. 15/5

“Bir şey kal-”

= *Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulun-*

(Perdenin alt ucu) da kısa kalmıştı. 16/5

• **KAY-**

“Biri kay-”

= *Durum değiştir-*

[Ben] Durmadan kayıyorum. 76/7

• **KOK-**

“Biri/ bir şey kok-”

= *Koku çıkar-*

(Duvarlar) taze boya kokuyordur. 30/10

Öff ne pis kokuyorsun (sen çocuk!) 67/8

• **KOP-**

“Bir şey kop-”

= *Herhangi bir yerinden ikiye ayrıl-*

(Lastiği) koptu öğretmenim. 10/4

[Bir şey] Kopuverdi... 10/4

(Öteki kanadın ipi) koptu. 17/4

(İşçinin tulumunun düğmesi) kopmuştu. 23/26

= *Gürültülü veya tehlikeli olaylar, birdenbire başla- veya ortaya çık-*

(Kıyamet) kopmaz ya? 11/17

Bu kez ön sıralardan (şiddetli bir alkış) koptu. 18/29

• **KOŞ-**

“Biri koş-”

=Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla git-; seyirt-

[Sen] Koş. 10/12

(Dündar Öğretmen,) sahne gerisindeki yerinden koşup geldi. 18/6

(Hademe Cemal,) Öğretmen Dündar'ın ta gerilerden yankıyan, "Çeek!" seslenişiyle koştu. 21/15

[O] Yener'in tulumunu iğnelemeye, Ertürk'ün uçkurunu toplamaya koştu. 27/4

• KURU-

"Biri/ bir şey kuru-"

= Tüken-, sol-

Sonra (kendim) kuruyacağım. 165/15

• KUS-

"Biri kus-"

= Midenin içindekini basınçla ağızdan dışarı at-; boşalt-, çıkar-, kayet-, istifra et-

[Ben] Musluk ya da hela; önüme gelen ilk deliğe kustum. 114/30

Başı örtülü bir kadının kucağında, (boynuna kanaviçe işlemeli yuvarlak bir önlük bağlanmış çocuk,) bu önlüğe beyaz beyaz kusar. 155/21

• OL-

"Bir şey ol-"

= Meydana gel-, vuku bul-

(Aysel'in kentli memuresi) böyle oldu. 26/10

Marka işlenince (A.A.) oluyor. 42/5

Hep (birinci) olurdum. 42/10

Daha önce olmuştu (bu.) 70/4

Beni şaşırtan sadece (bu) oldu. 70/1

"Biri ol-"

= *Mahrum ol-*

[O] *Gece rüzgâr çıkar, camı kırarsa cep harçlığından olur. 164/1*

• **OTUR-**

“Biri otur-”

= *Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleş-*

(Bazı öğrencilerin babaları, anaları, hısım akrabaları,) fötrlü, kasketli, başörtülü, sıkıbaşlı; yerlerine oturmuşlardı. 13/3

(Esnaf ve eşraftan Şakir Ağa, Koca Torik, Kâtip Osman, Emin Efendi, hepsi,) tavuskuşu tüylü kadınlarla birlikte okul sıralarının önüne dizilmiş sandalyelerde oturuyorlardı. 14/16

(Herkes) yerine oturdu. 15/8

[O] *Jandarma Kumandanının yanına oturdu. 16/15*

Bir fotoğrafta aile reisi, bu kayıklardan birine binmiş görünmekte, kürek çekmekte; (bahriyeli giysileriyle oğlu,) aile reisinin zevcesi yanında oturmakta; anne, başında geniş kenarlı, kurdeleli beyaz hasır ir şapka ve elinde şemsiye ile kendini güneşten korumaya çalışmaktadır. 33/2

= *Bir yerde sürekli olarak kal-, ikamet et-*

[Biz] *İsmet İnönü Caddesi üstünde yeni bir apartmanda oturuyoruz. 167/5*

• **ÖL-**

“Biri öl-”

= *Bazı sebeplerle çok sıkıntı veya acı çek-*

[Biz] *Öldük canım. 11/20*

[Onlar] *Gerekirse uğrunda ölsünler. 22/22*

Bir gün (öğretmen) de ölür. 23/3

[Ben] *Ayrıntıları düşünmekten ölemiyorum. 70/10*

• SAP-

“Biri sap-”

= *Yön değiştir-*

[Ben] Ana caddeyi bırakıp yan sokaklara saptım. 50/3

[Ben] Solda bir yola saptım. 50/13

• SIĞ-

“Bir şey sığ-”

= *Bir kaba, bir yere bütünüyle girebil- veya içinden geçebil-; gir-*

(Karakaya köyünden Ali 'nin yabası) sahneye sığmıyordu. 23/27

• SIZ-

“Bir şey siz-”

= *İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş ak-, çık-*

[Bir şey] Alt kata sızmıştır. 69/10

“Biri sızmak”

= *Gizlice, haber vermeden git-, sıvış-*

(Kimileri) Anafartalar boyu dizilen dükkânlardan içeri sızıyorlar. 100/3

• SİN-

“Biri sin-”

= *Kendini göstermemek için büzülerek saklan-; pıs-, pus-*

(İlhan) siniyor. 163/1

• SÖN-

“Bir şey sön-”

= *Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz ol-*

Daha ilk bakışta, (alnında balkıdığını sandığı ışık,) şıp diye sönüverdi. 61/28

(Eski, ahşap otelin sobası) sönmüştür. 100/8

(Küçük penceredeki ışık) söndü. 230/9

= *Duygular din-, yatış-, etkisini yitir-*

(Hitler) balon gibi sönmüş. 269/9

• SUS-

“Biri sus-”

= *Konuşmasını bitir-; kes-*

(Demir’in babası) susuyordu. 138/1

(Kadın) sustu. 261/1

• SÜR-

“Bir şey sür-”

= *Zaman al-*

Ama (bu inancı) çok sürmedi. 60/24

(Fin-Rus Savaşı) ise -25 derecede ve kar yağışı altında sürmektedir. 95/16

• ŞAŞ-

“Biri şaş-”

= *Şaşır-*

[Ben] Şaşıtm. 168/16

[Ben] Artık şaşıyorum. 247/9

• TAK-

“Biri tak-”

= *Sınavını başarama-*

(İlhan), lise bitirmelerinde takmış. 152/30

[O] Ama son sınıfta takmış. 174/11

• TAŞ-

“Bir şey taş-”

= *Bir yere ve şeye sığma-*

Avluların kırık dökük tahta kapılarından, duvar üstlerinden dışarıya (kavrulmuş soğan ve susamyağı kokusu) taşıyordu. 324/8

• TÜT-

“Bir şey tüt-”

= *İyi veya kötü kok-*

Tilla'nın masalarındaki porselen fincanlarda (güzel kokulu çaylar) tütüyor. 123/28

• UÇ-

“Biri/ bir şey uç-”

= *Uçak vb. araçlar özel mekanizma ile yerden yüksel-, havada yol al-*

Gökyüzünde (birçok tayyareler) uçtular. 79/16

[Bir şey] Çok alçaktan uçtular. 79/17

• ÜRK-

“Biri ürk-”

= *Kork-*

[Ben] Böylece geceden beri ikinci kez ürktüm. 75/19

[O] Bu karışıklıktan ürkiyor. 313/2

• ÜŞEN-

“Biri üşen-”

= *Kendinde bir gevşeklik duyarak bir işi yapmaya isteği olma-; erin-*

[O] Siyah kopça almaya gelen biri için bütün kutuları eşelemeye üşenir. 158/14

• ÜŞÜ-

“Biri üşü-”

= Isı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilen-, soğuğun etkisini duy-
(Çıplak gövdem) temiz, kolalı çarşafların üstünde yine de üşüyor. 31/5

[Siz] Üşümüştünüz. 106/12

• YAĞ-

“Bir şey yağ-”

= Yağmur, kar, dolu gökten düş-

Başkente (mevsimin ilk karı) yağıyor. 68/2

• YANIL-

“Biri yanıl-”

= Tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldan-

[O] Seyirciler tarafından kimin oğlu olduğu bilinmeyecek sanmış, bunda da yanılmıştır. 20/32

• YAT-

“Biri yat-”

= Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzan-

Çırlıçıplak içine girdim; [ben] ölmeye yattım. 7/11

[Ben] Burada yatıyorum işte. 29/6

[Ben] Bir tabuttaymışım gibi yattım. 69/2

[Ben] Bu yatağa hiçbir şaysız ve kalkmamasıya yattım. 70/17

[Ben] Karnımda bir çocuk taşıdığımı bilseydim ölüme yatabilir miydim? 74/15

• YIL-

“Biri yıl-”

= Bık-, usan-

Ama (ben) yine de yılmadım. 271/25

• **YÜRÜ-**

“Biri yürü-”

= *Adım atarak ilerle-, git-*

[Ben] Bana odayı gösterecek oğlanın peşinden yürüyorum. 7/2

[Ben] Neredeyse büyüün Ankara'yı yürüdüm. 71/10

[Ben] göğsüm bağrım açık yürümedim ya? 71/10

2.2.2. Gövde Hâlinde Eylemler

2.2.2.1. İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar

• **AĞAR-** (<ak+ar-)

“Bir şey ağar-”

= *Aydınlan-*

(Gün) ağarıyordu. 195/22

• **AĞIRLAŞ-** (<ağır+la-ş-)

“Bir şey ağırlaş-”

= *Ağır duruma gel-*

(Derslerimiz) gittikçe ağırlaşıyor. 89/26

• **AĞLA-** (<yıg+la-) (Zülfikar, 2018: 277).

“Biri ağla-”

= *Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dök-*

(Annem) de ağlıyordu sonra. 13/14

[Ben] Şimdi de kendimi tutmasam ağlayacağım. 43/22

Bunları okurken inan (ben de) hıçkıra hıçkıra ağladım. 63/10

(Ben de) herkesle birlikte ağlardım. 63/12

[O] Polkayı kabul ettirmek için artık bir seferinde, “Atam, Atam, Büyük Atam!..” diye hıçkırır hıçkırır ağlamıştı. 13/28

• **AĞRI-** (ağr+ı-+)

“Bir şey ağrı-”

= Vücudun bir yeri ağrılı durumda ol-

(Boğazım) ağrıyor. 172/3

(Bacakları) ağrıyormuş galiba. 331/13

• **ALKIŞLA-** (<alkış+la-)

“Biri alkışla-”

= Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için iki eli ses çıkaracak şekilde birbirine vur-

(Macuncu Zühtü) arkada, ayakta, en son ve en uzun alkışladı. 17/29

• **AYDINLAN-** (<aydın+la-n-)

“Biri/ bir şey aydınlan-”

= Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edin-; tenevvür et-

[O] Delikanlıya bizim mecmualarımızdan ver. Okusun. Aydınlansın. 162/29

= Aydınlık ol-; ağar-, ışı-

(Oda) çok duygulu bir biçimde aydınlanıyor. 119/15

• **AZAL-** (<az+al-)

“Bir şey azal-”

= Az denecek bir miktara in-; daral-

Belki de (gövdemin duyarlılığı) azalıyor. 69/3

Bu yüzden, işte şimdi, Salim Efendi bir haftadır adliyede soruşturmada olduğundan beri, (dükkânın zaten pek bol olmayan müşterisi) iyice azalmıştır. 158/17

• **BAĞIR-** (<ban+ır-) (Paçacıoğlu, 2016: 97).

“Biri bağır-”

= İnsan yüksek ve gür ses çıkar-; banla-

(Kaymakam'ın oğlu Aydın,) en şıkları, yüreklilikle bağırdı. 11//22

(Bir çığırtkan) yukardan doğru, Ankara'nın çoğu adını ilk defa duyduğum uzak semtlerini bağıırıyordu. 76/19

• **BAŞLA-** (<baş+la-)

“Bir şey başla”

= Çalışır, işler, yürür duruma gir-

İki gün sonra (okullar) başlayacak. 78/11

(İstanbul'a gündüz seferleri de) hazıranda başladı. 299/17

(Mumlar da) turuncu turuncu yanmaya başlamıştı. 134/21

= Ortaya çık-, başlangıç noktası oluştur-

(İkisi de) A ile başlıyor. 42/5

• **BAYAĞILAŞ-** (<bayağı+la-ş-)

“Bir şey bayağılaş-”

= Sıradanlaş-, sık-

Ali şiirlerine bunları koydu mu, (yazdıkları) bayağılaşıyor. 155/23

• **BEKLE-** (<bek+le-)

“Biri bekle-”

= Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kal-, dur-

[O] Odasında beklemiştir. 71/28

[O] Ders saatine dek bekler. 72/5

• **BOCALA-** (<boca+la-)

“Biri bocala-”

= Bir işte tutulması gereken yolu kestireme-, ne yapacağını bilme-, kararsız ol-

(Ali,) yürüyüp geçmekle durup yardım etmek arasında bocaladı. 324/21

• **BOŞAL-** (<boş+al-)

“Bir şey boşal-”

= *Bit-, tüken-*

(Otelin su kapları) boşalmıştır. 106/15

• **BUZLAN-** (<buz+la-n-)

“Bir şey buzlan-”

= *Buzla kaplan-, buz tut-*

(Yer) buzlanmış. 105/21

• **BUZLAŞ-** (<buz+la-s-)

“Bir şey buzlaş-”

= *Buz haline gel-*

(Kar) yere düşer düşmez ince bir tabaka halinde buzlaşıyor. 348/17

• **ÇATLA-** (<çat+la-)

“Bir şey çatla-”

= *Ses pürüzlü, bozuk çık-*

(Sesi) çatladı. 22/10

• **ÇEKİNGENLEŞ-** (<çekingen+le-s-)

“Biri çekingenleş-”

= *Çekingen duruma gel-*

[O] Çekingenleşiyor. 163/1

• **ÇINLA-** (<çın+la-)

“Bir şey çınla-”

= *Yankı ver-*

Sesinde (gizli bir kıskançlık) çınılıyor. 329/4

• **ÇİRKİNLEŞ-** (<çirkin+le-ş-)

“Biri çirkinleş-”

= *Çirkin bir duruma gel-*

Sevil, (babasının yüzünü) her geçen gün çirkinleşmiş buluyordu. 133/16

• **ÇOĞAL-** (<çok+al-)

“Bir şey çoğal-”

= *Azken çok ol-, çok duruma gel-; art- (II), bereketlen-, fazlalaş-, yüksel-, ziyadeleş-*

(Aysel’in anlamadığı şeyler) çoğaldıkça çoğalıyordu. 236/17

• **ÇUKURLAŞ-** (<çukur+la-ş-)

“Bir şey çukurlaş-”

= *Çukur duruma gel-*

(Sol yanağının altı) çukurlaştı. 328/8

• **DİNLEN-** (<tın+la-) (Gülensoy, 2018: 212)

“Biri dinlen-”

= *Güç kazanmak için çalışmaya ara ver-, yorgunluğunu gider-; soluklan-, istirahat et-*

[Biz] Bir hafta dinleneceğiz. 173/13

• **DURAKSA-** (<dur-ak+sa-)

“Biri duraksa-”

= *Ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek durakla-; tereddüt et-*

İş bu noktaya gelince (Namık) biraz duraksadı. 217/26

• **FERAHLA-** (<ferah+la-)

“Biri ferahla-”

= *Sıkıntısı, tasası dağıl-; ferahlan-*

O çıkınca (Salim Efendi,) mesire yerindeki çamlara bağrını vermiş gibi ferahladı.
55/15

• **FIRLA-** (<fir+la-)

“Biri fırla”

= *Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çık-, ayrıl-*

(Ali) fırladı. 60/18

(Hepimiz) kış kıyamette sokağa fırladık. 97/3

• **FIŞKIR-** (<fiş+kır-)

“Bir şey fişkır-”

= *Gaz veya sıvılar bir yerden basınç etkisiyle yukarıya doğru birdenbire ve hızla çık-*

(Havuzundan sular) fişkırıyor. 111/21

• **GEÇİK-** (<geç+i-k-) (Daşdemir, 2015: 269).

“Biri/bir şey gecik-”

= *Geç kal-, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yap-*

[O] Oraya saparsa gecikebilir ama. 323/18

(Ben) gecikiyorum. 396/6

• **GERÇEKLEŞ-** (<gerçek+le-ş-)

“Bir şey gerçekleş-”

= *Gerçek ol-, gerçek duruma gel-, meydana gel-; tahakkuk et-*

İnsan ömründe (son bir deneme) hiç gerçekleşmez. 48/2

• **GERİLE-** (<geri+le-)

“Biri gerile-”

= *Geri çekil-, geriye çekil-*

[Biri] Öne çıkacağına bütün geriledi. 23/22

• **GURURLAN-** (<gurur+la-n-)

“Biri gururlan-”

= *Kendini beğen-*

[Ben] Çok gururlandım. 176/18

• **GÜÇLEN-** (<güç+le-n-)

“Biri / bir şey güçlen-”

= *Güçlü duruma gel-, kuvvetlen-*

(Partimiz) daha da güçlenecek. 120/2

• **HAYKIR-** (<hay+kır-) (Zülfikar, 2018: 229; Gülensoy, 2018: 318)

“Biri haykır-”

= *Telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağır-*

[O] Çocuklara uzun uzun baktı, haykırdı... 9/28

[O] Kim bunların mürettebatını zincire vurup dağ haydutlarıyla aynı yere tıktı? diye haykırdı. 137/31

• **HEYECANLAN-** (<heyecan+la-n-)

“Biri heyecanlan-”

= *Herhangi bir nedenle güçlü, geçici bir duygulanımdan etkilen-, heyecana gel-*

(Öğretmen Dünder) korkunç heyecanlandı. 18/30

[Biri] Çok heyecanlanıyorum. 46/14

• **HIZLAN-** (<hız+la-n-)

“Bir şey hızlan-”

= *Hız al-, hızı art-*

Başkent evlerinde korkunç bir saldırıya geçen tahtakurularıyla (savaş) hızlandı.

• **HOPLA-** (<ho+p+**la-**) (Gülensoy, 2018: 322)

“Biri hopla-”

= *Sevinçten, korkudan veya oyun için, bulunduğu yerde havaya doğru fırla-*
(Küçük oğlan) babasının dizinde hoplamıştır. 30/9

• **HÜZÜNLEN-** (<hüzün+**le-n-**)

“Biri hüzünlen-”

= *Hüzünlü duruma gel-*

[Onlar] İki gün önce Misis ve Ceyhan'daki yer sarsıntısında ülkemizin uğradığı mal ve can kaybindan söz ederken çok hüzünlendiler. 253/1

(Bakan) yeniden hüzünlendi. 253/13

• **İNCEL-** (<ince+**l-**)

“Biri incel-”

= *Zayıfla-*

[Sen] Üç yılda inceldin. 100/19

• **IŞILDA-** (<ışıl+**da-**)

“Biri/ bir şey ışılda-”

= *Titrek, parlak bir ışıık saç-; ışıla-*

(Atatürk Bulvarı'nın orta geçidindeki çamlar üstünde karlar) ışıldamaktadır. 95/23

• **İNLE-** (<in+**le-**)

“Biri inle-”

= *Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkar-; inilde-*

(Sofada yatan hastalardan biri) inleyecek. 106/20

• **İÇERLE-** (<iç+eri+**le-**)

“Biri içerle-”

= *Gücen-*

[Ben] Buna biraz içerliyorum. 45/22

Ama (ev halkı) bu saatte kapının çalınıp yüreklerinin oynatılmasına içerleyebilir.

313/8

• İLERLE- (<*il+e+ri+le-)

“Biri ilerle-”

= Bulunduğu yerden daha ileriye git-, yol al-

(Rommel Ordusu,) Afrika'da on iki kilometre ilerlemiştir. 124/29

• İRİLEŞ- (<*ir-i+le-ş-)

“Biri irileş-”

= İri bir duruma gel-

[O] Yaz boyu da serpilip irileşti. 60/3

• KALABALIKLAŞ- (<kalabalık+la-ş-)

“Bir şey kalabalıklaş-”

= Kalabalık duruma gel-

(Parti 'nin miting alanları) gün günden kalabalıklaşıyor. 392/7

• KANLAN- (<kan+la-n-)

“Bir şey kanlan-”

= Kan bulaş-

(Gömleği) kanlandı. 52/11

• KAPAKLAN- (<kapak+la-n-)

“Biri kapaklan-”

= Düş-

[O] İçi eski püskü eşyayla dolu arabayı çeken at, kendini frenleyemeyip iki ön bacağıının üstüne kapaklanıverdi. 324/11

• **KEKELE-** (<ke+ke+le-)

“Biri kekele-”

= *Damak sesleriyle başlayan kelimeleri ve heceleri tekrarlayarak ve keserek konuş-*

[O] *Kekeliyor. 163/1*

[O] *“Öğretmen Bey ...” diye kekeledi. 59/14*

• **KİMİLDA-** (<kımıl+da-)

“Biri kımıl-da-”

= *Olduğu yerde kendi kendine hareket et-; kımıldan-, kıpırda-, kıpırdan-, kıpra-*

(Sapsarı saçlı, sapsarı kaşlı bir oğlan) kımıldadı. 217/10

[Onlar] *Hiç kımıldamıyorlar. 340/16*

• **KİPİRTİSİZLAŞ-** (<kıpır+tı+sız+la-ş-)

“Biri kıpırtısızlaş-”

= *Hareketsiz olma durumu.*

[Onlar] *İçine çimento dökülmüş gibi kıpırtısızlaşıyor. 205/1*

• **KİRLEN-** (<kir+le-n-)

“Bir şey kirlen-”

= *Kirli duruma gel-; bat-*

(Mendil) kirlendi. 325/8

= *Lekelen-*

Sanki (ölümüm) kirlenecek. 238/23

• **KÜÇÜL-** (<küçük+el-)

“Biri küçül-”

= *Değer ve onurunu azaltacak davranışta bulun-*

[Ben] *Küçülüyorum kendi gözümde. 328/3*

• **KÜKRE-** (<kük+re-) (Paçacıoğlu, 2016: 446)

“Biri kükre-”

= Kızgınlık ve öfke ile yüksek sesle bağır-

[Ben] Üstelik hep sınıf birincisi, ikincisi oluyorum ve Erdal'ın da en yakın arkadaşım!..” diye kükredim. 180/7

• **MORAR-** (<mor+ar-)

“Bir şey morar-”

= Mor bir renk al-; göver-

(Tezel'in yumruk kadar yüzü) morardı. 236/20

• **OLANAKSIZLAŞ-** (<ol-anak+sız+la-s-) (Nişanyan, 2024)

“Bir şey olanaksızlaş-”

= Olanaksız duruma gel-

İnip dağılanların binip gidenlerden çok olduğu bir yer ve zaman parçası içinde (kendime yeni amaçlar uydurmam) birden olanaksızlaşıyor. 77/5

• **ÖKSÜR-** (<ök+sür-) (Paçacıoğlu, 2016: 497)

“Biri öksür-”

= Solunum yolları zarlarının rahatsızlığı sebebiyle akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı ver-

(Seyirciler arasındaki eşraf ve esnaf babalar,) polka ve rondo ile kirlenen namuslarını örtbas etmek için durmadan öksürüyor. 21/18

[O] Öksürdü. 22/11

• **ÖZGÜRLEŞ-** (<özgür+le-s-)

“Biri özgürleş-”

= Özgür duruma gel-

Özgürleşti mi hiç değilse (o)? 392/26

• **PATLA-** (<pat+la-)

“Biri patla-”

= Çok sıkıl-, sıkıntı ve sabırsızlığını belli et-

[Ben] Sıkıntıdan patlıyorum. 298/26

• **PEMBELEŞ-** (<pembe+le-s-)

“Bir şey pembeleş-”

= Pembe bir renk al-

Tezimi duyar duymaz harmanilerinin içinde birden canlanacaklar, (yeşil yüzleri) pembeleşip beyazlaşacak ve "Yaşa!.. Yaşa!.." diye bağıracaklar ... 340/25

• **PÜSKÜR-** (<püs+kür-)

“Bir şey püskür-”

= Ağzında bulunan bir sıvı veya toz durumundaki bir şeyi hızla savurtarak dışarı çıkar-

Bir ara (Öğretmen Dünder'in maşalanmış saçları) perdenin aralığından püskürdü. 16/3

• **RAHATLA-** (<rahat+la-)

“Biri rahatla-”

= Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalk- veya azal-, rahata kavuş-

[O] İçi rahatlıyor. 147/27

• **SABIRSIZLAN-** (<sabır+sız+la-n-)

“Biri sabırsızlan-”

= Sabırlı davranma-, sabır gösterme-

[O] Koşup amcasına her şeyi anlatmak için sabırsızlandı. 257/23

[Ben] Sabırsızlanıyorum. 395/28

• **SIÇRA-** (<saçı+**ra-**) (Paçacıoğlu, 2016: 546)

“Biri sıçra-”

= *Bir uyarı veya heyecan sebebiyle ürkerek birdenbire olduğu yerde doğrulur gibi sarsıl-*

[Ben] Birden sıçırıyorum. 72/17

[Ben] Sıçırıyorum. 237/1

• **SIZLA-** (<sızlg+**la-**)

“Bir şey sızla-”

= *Hafifçe ağrı-*

(Dizlerim) daha az sızlıyor. 69/3

• **SONUÇLAN-** (<sonuç+**la-n-**)

“Bir şey sonuçlan-”

= *Sonuca ulaştırıl-, sonuca bağlan-; neticelen-, intaç edil-*

(Evde yapılan bir iki deneme) de iskarpinlerin belinden kırılmasıyla sonuçlanmıştı. 26/2

(Hitler’in attığı her gol,) Hitlercilerin bıyıklarını biraz daha küçültmeleriyle sonuçlanmaktadır. 93/13

• **SULAN-** (<su+**la-n-**)

“Biri/ bir şey sulan-”

= *Göz yaşar-*

(Gözleri) sulanmıştı. 20/2

Hem (gözlerim) sulandı. 46/7

• **SÜSLE-** (<süs+**le-**)

“Biri süsle-”

= *Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağla-; beze-, bezekle-, dona-, donat-, tezyin et-*

(Annesi,) yine Zekiye ile bir olup, bu başlığı kurdelelerle ve tavuskuşu tüyleri yerine horoz telekleriyle süsledi. 25/27

• **ŞANGIRDA-** (<şan+gır+da-)

“Bir şey şangırda-”

= Tabak, bardak vb. bir yere veya birbirine çarparken, kırılırken gürültülü ve çınlayıcı ses çıkar-

Altımızda (bir kar zinciri) şangırdıyor. 352/15

• **ŞENLEN-** (<şen+le-n-)

“Biri/ bir şey şenlen-”

= Canlılık, hareket kazan-

(Vatan) biraz daha şenlenecek. 258/12

(Bahçe) şenlenmiş. 316/4

• **TEDİRGİNLEŞ-** (<tedirgin+le-ş-)

“Biri tedirginleş-”

= Tedirgin ol-

[O] Tedirginleşiyor. 333/4

• **TERLE-** (<ter+le-)

“Biri/bir şey terle-”

= Ter çıkar-, ter dök-

Aysel'in yanında (elleri) terleyecek yine. 325/8

• **TELAŞLAN-** (<telaş+la-n-)

“Biri telaşlan-”

= Sıkıntı duyarak acele et, endişelen-; tutuş-, telaş et-

[Ben] Eyyvah, öğretmenlerim şimdi beni süs düşkününü bir kız sanacaklar, diye telaşlanıyorum. 341/18

[Ben] Çok telaşlanıyorum. 395/17

• **TİTRE-** (<tit+re-) (Paçacıoğlu, 2016: 638)

“Biri titre-”

= *Küçük ve hızlı salınım hareketleri yap-; tirilde-*

(Toparlacık, fırça saçlı bir çocuk), titredi. 10/1

[Ben] Birden titriyorum. 49/3

• **TOPALLA-** (<top+al+la-)

“Biri topalla-”

= *Bacak veya ayağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda, bir yana eğilerek yürü-*

Ama ben hep topallıyorum. 341/24

• **TÖKEZLE-** (<*tök+ez+le-)

“Biri tökezle-”

= *Yürürken ayağı bir yere çarpıp sendele-; tökez-*

[O] Karanlıkta birkaç kere tökezledi. 227/31

• **TÜKÜR-** (<tü+kür-)

“Biri tükür-”

= *Tükürüğü ağız içinden dışarıya at-*

[Onlar] İçlerinden “Allahım sen günah yazma.” diye yakarıp dua ederek, üç kere bağışlarına tükürüyorlar. 14/6

• **UMUTLAN-** (<um-ut+la-n-)

“Biri umutlan-”

= *Heveslen-*

[O] Hiç umutlanmasın. 330/7

• **UTAN-** (<ut+an-) (Gülensoy, 2018: 800)

“Biri utan-”

= Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duy-; arlan-, mahcup ol-

[O] Önce Başöğretmenine ve Dünder Öğretmenine karşı çok utanmıştı. 21/24

[Ben] Çok utandım. 80/24

• UYU- (<u+yu-) (Daşdemir, 2015: 277)

“Biri uyu-”

= Uyku durumunda ol-; dal-, zıbar-

[O] Uyumamıştır. 72/1

[Ben] Ancak kazağımı verdikten sonra, bu gece biraz rahat uyuyabildim. 99/23

[Ben] Sanırım biraz uyudum. 113/1

• UZAKLAŞ- (<*uz-a-k+la-s-)

“Biri uzaklaş-”

= Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa git-; iraklaş-, ıra-, uzaklan-
Bunlara sığındıkça (Aysel) uzaklaşıyor. 164/9

[O] İşte şimdi birden uzaklaştı yine. 106/1

• YAKLAŞ- (<yak+la-s-)

“Biri/ bir şey yaklaş-”

= Aradaki süreyi azalt- veya büsbütün ortadan kaldır-; yakınla-

(Güzel Ankara,) mutlu bir yeni yıla doğru böylece adım adım yaklaşmıştır. 95/21

(Bitirmeler) yaklaşıyor. 267/10

• YAŞA- (<yaş+a-)

“Bir şey yaşa-”

= Keyfi yerine gel-, mutlu ol-, işleri yolunda ol-

(Bazı dersleri zayıf olan arkadaşlar) yaşadı. 267/12

= Canlılığını, hayatını sürdürmek.

(Teyzem) fazla yaşamış demek. 51/13

• **YAŞLAN-** (<yaş+la-n-)

“Biri yaşlan-”

= Yaşı ilerle-

Fakat (Ömer) yaşlanmıştır. 113/7

• **YERLEŞ-** (<yer+le-ş-)

“Biri yerleş-”

= Bir yerde oturmaya, yaşamaya başla-

[Onlar] Babanın ya da annenin tansiyonu yoksa, en üst kata yerleşmişlerdir. 30/11

• **YOĞUNLAŞ-** (<yoğun+la-ş-)

“Bir şey yoğunlaş-”

= Yoğun duruma gel-; tekâsüf et-, konsantre ol-

Paris 'te Daladier 'ye karşı (işçi hareketleri) yoğunlaşmış. 67/29

Baktıkça (karanlık) azalacağı yerde yoğunlaşıyor. 204/31

• **YUMUŞA-** (<yum+şa-)

“Bir şey yumuşa-”

= Sertliği kalma-, yumuşak duruma gel-

(Masanın tırnakları) yumuşamıştır. 194/8

• **YÜREKLEN-** (<*yür+ek+le-n-)

“Biri yüreklen-”

= Korkusuz duruma gel-

[O] Böyle deyince yeniden yüreklendi. 227/25

• **YÜREKSİZLEŞ-** (<yürek+siz+le-ş-)

“Biri yüreksizleş-”

= Yürekli olma-

Görüyor musun, bir şeyde yüreklenirken bir şeyde yüreksizleşiveriyor (insan.)
333/15

• **ZAYIFLA-** (<zayıf+la-)

“Biri zayıfla-”

= *Zayıf duruma gel-; incel-, telesi-*

Merhaba Aysel. “[Sen] Ne kadar zayıflamışsın?” dedim. 271/1

“Bir şey zayıflamak”

= *Gücü, etkisi azal-*

(Avrupa'nın batısında Alman direnmesi) gittikçe zayıflıyor. 206/7

• **ZENGİNLEŞ-** (<zengin+le-ş-)

“Biri/ bir şey zenginleş-”

= *Zengin duruma gel-*

(Dünyam) zenginleşti. 195/22

2.2.2.2. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar

• **AÇIL-** (<aç-ıl-)

“Bir şey açıl-”

= *Açık duruma gel- veya getiril-*

[Bir şey] Bütün korkusu da ya hiç açılmazsa?.. 9/4

Ahşap duvar delinerek sahneye (bir kapı) açılmıştı. 9/13

(Sümerbank keteni perde) ağır ağır açıldı. 16/22

(Perde) az daha açıldı. 16/24

(Perdenin bir yanı) açıldı. 17/4

• **ALIN-** (<al-ın-)

“Bir şey alın-”

= *Kazan-, sahibi ol-*

(Münih) alınmıştı. 277/13

• **ALKIŞLAN-** (<alkış-la-n-)

“Biri alkışlan-”

= *Alkışlama işine konu ol-*

[O] Çok alkışlandı. 27/13

(Kıyamet) alkışlandı. 175/25

• **ANLAŞIL-** (<an+la-ş-ıl-)

“Biri/ bir şey anlaşıl-”

= *Anlama işine konu ol-*

[Bir şey] Anlaşıldı mı? 10/27

• **ASIL-** (<as-ıl-)

“Biri/ bir şey asıl-”

= *Asma işi yapıl- veya asma işine konu ol-*

Her ev ya içinden bir ölü çıkmış ya kapısına (kırmızı bir fener) asılmış gibi. 13/19

Her yana (Birleşmiş Milletler’in bayrakları) asılmıştı. 281/16

• **ATIL-** (<at-ıl-)

“Biri atıl-”

= *Atma işine konu ol-*

[Sen] Hayda karanlıklar savaşı var, atıl ileri. 15/18

(İthalatçı bir bey) atılıyordu. 137/13

• **ATLA-** (<at-l-a-) (Daşdemir, 2015: 264)

“Biri atla-”

= *Bin-*

[Ben] İçine atladım. 350/1

Ardımdan (o) koşarak geldi, yanıma atladı. 350/2

• **AYRIL-** (<ayır-ıl-)

“Biri ayrıl-”

= *Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaş-*

[Siz] Koro biterken, yani ‘ilelebet’ derken ikiye ayrılacaksınız. 9/23

(Siz) ayrılınca aradaki bu pencere görünecek. 9/25

[Siz] İyi ayrılın. 9/26

(Siz) yavaş yavaş ikiye ayrıldınız. 10/17

(Başöğretmen) sahneden, artık perdenin açılacağı bu en önemli anda ayrıldı. 16/14

[Onlar] Gönülleri elverdiğince ortada bir boşluk bırakarak ikiye ayrıldılar. 17/2

[Biz] Birbirimize hiçbir şey katamadan yine, öylece ayrılıverdik. 47/6

• **BAĞLAN-** (<ba-ğ+la-n-) (Gülensoy, 2018: 56)

“Bir şey bağlan-”

= *Bağlama işine konu ol-*

Hanın önündeki atların, eşeklerin yem torbaları ağızlarından çıkarılmış, üstlerine (çuvallar ve sepetler) bağlanmıştır. 53/11

• **BASTIR-** (<bas-tır-)

“Biri bastır-”

= *Basma işini yap-*

[Ben] Parmaklarımla bastırıyorum karnıma. 74/9

• **BAŞARIL-** (<baş+ar-ıl-)

“Bir şey başarılı-”

= *Başarma işine konu ol-*

[Bir şey] Yine de başarılmıştı işte. 17/5

(Çok şeyler) başarılmıştı. 27/19

(Çok şeyler de) başari lamamıştı. 27/19

• **BATIRIL-** (<bat-ır-ıl-)

“Bir şey batırıl-”

= *Batırma işine konu ol-*

Rus Başkumandanlığının buyruğu üzerine (Volga Nehri'ndeki bütün gemiler) batırılmış. 125/8

(160 Japon gemisi de) batırılmış. 300/22

• **BAYIL-** (<bay-ıl-) (Paçacıoğlu, 2016: 112)

“Biri bayıl-”

= *Baygın duruma gir-, uyur gibi ol-, kendinden geç-, kendini kaybet-, geçici bir süre bilinç kaybına uğra-*

Dün (Nejat) bayıldı. 187/15

• **BEKLEŞ-** (<bek+le-ş-)

“Biri bekleş-”

= *Birlikte veya karşılıklı olarak bekle-*

[Onlar] Bekleşirler. 72/5

• **BELİRTİL-** (<bel+ür-t-il-)

“Bir şey belirtil-”

= *Belirtme işine konu ol-*

Aynı sabah Londra'daki White Hall'da (olağanüstü bir telaşın göze çarptığı) belirtilmektedir. 37/10

• **BEYAZLAŞ-** (<beyaz+la-ş-)

“Bir şey beyazlaş-”

= *Beyaz renk al-*

Tezimi duyar duymaz harmanilerinin içinde birden canlanacaklar, (yeşil yüzleri) pembeleşip beyazlaşacak ve "Yaşa!.. Yaşa!.." diye bağıracaklar ... 340/25

• **BİLDİRİL-** (<bil-dir-il-)

“Bir şey bildiril-”

= *Bildirme işine konu ol-*

(İsteyenlere anasız babasız iki yaşında bir erkek çocuğun evlatlık olarak verileceği) bildirilmiştir. 249/23

• **BİLİN-** (<bil-in-)

“Bir şey bilin-”

= *Bilme işine konu ol-, anlaşıl-, öğrenil-*

[Bir şey] Bilinmez ki. 72/3

• **BOMBALAN-** (<bomba+la-n-)

“Bir şey bombalan-”

= *Bombalama işine konu ol-*

(Geçenlerde Tokyo,) Amerikan uçakları tarafından tam sekiz saat aralıksız bombalanmış. 300/22

• **BOZUL-** (<boz-ul-)

“Biri/bir şey bozul-”

= *Bozma işine konu ol-*

Yoksa, (her şey) bozulur. 9/26

= *Alın-, üzül-*

[O] Kendi kendine azıcık bozuldu. 18/22

[O] Sevil'in pisti öyle bırakıp gidişinden ötürü zaten bozulmuştu. 131/8

[O] Tabii çok bozuldu. 182/21

• **BULUN-** (<bul-un-)

“Bir şey bulun-”

= *Bulma işine konu ol-*

Aysel'e (yakası kürklü bir manto) bulunamamıştı. 25/10

Aysel'e (manto için uygun bir yol) bulunurdu. 25/17

• **BUNAL-** (bun+a-l-)

“Biri bunal-”

= *Sıkıl-*

[Ben] “Rezil olduk, rezil olduk! .. ” diye bunalıyorum. 395/7

• **BUYRUL-** (<buyur-ul-)

“Bir şey buyrul-”

= *Emredil-*

(Medeni olmak) buyrulmuştu. 21/20

(Bütün yurttan bayram yapılması) buyrulmuştu. 281/15

• **BÜZÜL-** (<büz-ül-)

“Biri büzül-”

= *Korku, şaşkınlık, soğuk vb. etkenlerle bir kenara sin-, bir kenara çekil-*

[O] Kendisine artık iyice dar, kısa gelen ceketinin içine büzüldü. 99/16

• **ÇAĞRIL-** (<çağır-ıl-)

“Biri çağrıl-”

= *Çağırma işi yapıl-; çağrıl-*

Ama ondan önce, mart ayının ilk haftasında, başkentte ve İzmir'de (öğrenciler) solculara karşı bir yürüyüşe çağrılmışlardır. 249/8

• **ÇALIŞ-** (çal-ış-) (Daşdemir, 2015: 266)

“Biri çalış-”

= *Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvur-, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorla-, çaba harca-*

[O] Gülmeye çalıştı. 22/10

[Onlar] Buna göre yılmadan, usanmadan bu güzel, bu eşsiz vatan için çalışsınlar.22/21

[O] Bir yıldır Balıkesir’de, ortaokulda okuyan oğlu İlhan’a duyduğu hasreti, kızını sevindirerek dindirmeye çalışmıştır. 25/1

• **ÇEKİL-** (<çek-il-)

“Bir şey çekil-”

= Çekme işi yapıl-

Başvekil Celal Bayar’ın yanında Milli Müdafaa Vekili Kâzım Özalp ve İstanbul Komutanı Halis Bıyıktay olduğu halde 30 Ağustos resmi geçidinde (fotoğrafı) çekilmiştir. 32/9

• **CEZALANDIRIL-** (<ceza+la-n-dır-il-)

“Biri cezalandırıl-”

= Cezaya çarptırıl-

(Buğday ununa nohut ve bakla unu karıştıran fırınlar) cezalandırılmıştır. 123/10

• **ÇIKARIL-** (<çık-ar-il-)

“Biri/bir şey çıkarıl-”

= Çıkarma işine konu ol-

Samanpazarı’ndaki (İstihlak Oteli) muteber kefil gösterilmesi şartıyla kiraya çıkarılmıştır. 33/13

[Onlar] Bu saldırganlıkları yüzünden de Avrupa Birliği’nden çıkarılmışlardır. 93/17

• **ÇIRPIN-** (<çirp-in-)

“Biri çirpin-”

= Çabala-

(Dükân sahibi) çirpındı, didindi ve Ahmet Bey’e güzel bir kupon beğendirdi. 276/14

• **ÇİĞNEN-** (<çiğne-n-)

“Bir şey çiğnen-”

= *Çiğneme işi yapıl-*

Baksanıza, (Milletler Cemiyeti Paktı'nın falanca maddesi) çiğnendi. 36/21

• **ÇÖMEL-** (<çöm-el-)

“Biri çömel-”

= *Dizlerini bükerek topukları üzerine otur-; çöm-, çök-*

(Kimi) çömelmiş, kimi yere diz çökmüş, kimi ayakta durmuştu. 215/9

[O] Acaba duvarın dibine, gölgeye çömlerse mi? 325/16

• **DAĞIL-** (<tağı-l-) (Gülensoy, 2018: 189)

“Bir şey dağıl-”

= *Karışık duruma gel-, düzeni bozul-*

[Bir şey] Arabanın üstünden bir teldolap düşüp, zaten yırtık olan telleri iyice dağıldı. 324/12

“Biri dağıl-”

= *Ayrıl-, git-*

Babası eve dönmeden (çocuklar) dağılıyorlar. 107/25

• **DAĞITIL-** (<tağı-t-ıl-)

“Bir şey dağıtıl-”

= *Dağıtma işi yapıl-*

Bu kanuna göre, topraksız köylüye (bol bol toprak) dağıtılacaktı. 291/10

• **DEĞİŞ-** (değ-(i)ş- < *teg-(i)ş-)

“Biri/ bir şey değiş-”

= *Başka bir biçim veya duruma girmek; tahavvül et-*

(Namık) çok değişti. 171/12

Fakat dün (durum) biraz değişti. 187/2

• **DELİN-** (<del-in-)

“Bir şey delin-”

= *Delme işi yapıl-*

(Ahşap duvar) delinerek sahneye bir kapı açılmıştı. 9/12

• **DENİL-** (<de-n-il-)

“Bir şey denil-”

= *Ad veril-*

(Bütünleme sınavlarına engel sınavları, ekim ayına birinciteşrin, Adalet Bakanlığı'na Tüze Bakanlığı) denilmektedir. 32/17

• **DEVİRİL-** (<devir-il-)

“Bir şey devril-”

= *Devirme işi yapıl-*

(Beyaz gömleğinin açık yakası) ceketinin üstüne devrilmiş olarak. 14/25

• **DİKİL-** (<dik-il-)

“Bir şey dikil-”

= *Dikme işi yapıl-*

Balıkesir'e (Milli Şefimizin heykeli) dikildi. 310/14

• **DİREN-** (<dire-n-)

“Biri diren-”

= *Kendisine zor kullanılarak kabul ettirilmek istenen durumu, düşüncüyü reddet-, bu duruma karşı koy-; bekin-, inat et-, mukavemet et-, taannüt et-*

Baksana, (Kör Enver,) kızının müsamereye girmemesi için sonuna dek direndi. 13/3

[Ben] Saate bakmamakta direniyorum. 133/3

• **DİRET-** (<dire-t-)

“Biri diret-”

= *Herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak dire-*

[O] Eee, polkada ne diye diretti bunca? 12/27

(Ali) biraz diretiyordu. 309/24

[Siz] Okuyacağım, diye direttiniz. 107/1

• **DİZİL-** (<diz-il-)

“Bir şey dizil-”

= *Dizi durumuna getiril-, dizme işi yapıl-*

(Okulun sıraları) yan yana dizildi. 14/1

• **DOLAŞ-** (<dol-a-ş-)

“Biri dolaş-”

= *Gezin-*

[Siz] Ne dolaşıp duruyorsunuz hala ortalıkta? 9/18

[Ben] Bütün evleri tek tek dolaştım. 12/18

(Akyazı köyünden Namık) olandan habersiz, Talat Efendi'nin dükkânından getirtilen teraziyle ortada dolaşıyordu. 24/1

[Ben] Küçükkesat'ın bütün sokaklarını dolaştım. 29/16

Okula gelince (bütün çocuklar) arkamdan aaaa diye dolaştılar. 42/6

[O] Odalarımızda kaygısızca dolaşıyordu. 70/3

• **DOLUŞ-** (<dol-uş-)

“Bir şey doluş-”

= *Bir yerde toplan-, bir araya gel-*

Bu yatağa yattığımdan beri kafama (bir yığın şey) doluşuyor. 72/10

• **DÖKÜL-** (<dök-ül-)

“Bir şey dökül-”

= *Salın-, serbest bırakıl-*

(Kızın sarıya yakın kumral saçları) ta beline kadar dökülüyordu. 11/25

Yumurta sepetlerinden (samanlar) dökülür. 155/10

• **DUYUL-** (<duy-ul-)

“Bir şey duyul-”

= *Duyma işine konu ol-; işitil-*

[Bir şey] Duyulmamış... 241/23

(Patlamadan doğan sarsıntı) 450 km. uzaklıktan duyulabilmiştir. 333/27

• **DÜŞÜNÜL-** (<düş-ün-ül-)

“Bir şey düşünül-”

= *Düşünme işine konu ol-*

(İçindeki eşyaların da ayrıca kiracıya satılması) düşünülmüştür. 33/14

• **DÜZENLEN-** (<düze-n+le-n-)

“Bir şey düzenlen-”

= *Düzenli, düzgün duruma getiril-*

Aysel, Semiha'dan bu mektubu almadan iki hafta önce Dil Fakültesi'nde bir (Atatürk Günü) düzenlenmiştir. 65/9

• **EĞİL-** (<eğ-il-)

“Biri eğil-”

= *Bir yana doğru eğik duruma gel-*

(Erkekler,) damlarının önünde eğiliyorlar. 10/21

• **EĞLEN-** (<eğle-n-) (Gülensoy, 2018: 189)

“Biri eğlen-”

= *Neşeli, hoşça vakit geçir-*

[Onlar] Lise son sınıf beklemelerde bu makineyle bildiriler çoğaltırken çok da eğlenirlerdi. 229/27

(Çocuklar) gibi eğlenirdik. 298/25

• **EZİL-** (<ez-il-)

“Biri ezil-”

= *Ezme işine konu ol-*

[Ben] Ezilmeyeceğim işte. 149/28

• **FISILDAN-** (<fis+ıl+da-n-)

“Bir şey fısıldan-”

= *Fısıltı hâlinde söylen-*

Hiçbir kulağa (hiçbir şey) fısıldanmadı. 320/19

• **GEREK-** (<gere-k-) (Daşdemir, 2015: 269)

“Bir şey gerek-”

= *Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı ol-; gerek ol-, lazım ol-, icap et-, iktiza et-*

(Ölümlle savaşmak) gerekiyor. 8/6

(Perdenin yeniden kapanması) gerekiyordu. 18/4

(Bu konuşmayı az daha önce yapmamız) gerekirdi. 18/26

Onu düşünürsem (birçok şeyi istemem) gerekecek. 72/11

• **GERİL-** (<ger-il-)

“Biri/ bir şey geril-”

= *Germe işi yapıl-, gergin duruma gel-, belirli bir uzama ile çekil-*

(Yüzünün sinirleri) geriliyor. 286/15

• **GETİRİL-** (<kel-tür-il-)

“Biri getiril-”

= *Gelmesi sağlan-*

(Babam) terfian vali muavirliğine getirilmiş. 267/18

• **GEZİN-** (<gez-in-)

“Biri gezin-”

= *Eğlen-, vakit geçirmek için gez-; dolaş-*

(Kaymakam'ın oğlu) üstünde yerleri süpüren, kırmızı saten yakalı siyah bir avukat cüppesi, yakılmış şişe mantarıyla çizilen bıyıkları, kurumlu geziniyor. 24/5

• **GİYDİRİL-** (<giy-dir-il-)

“Bir şey giydiril-”

= *Giydirme işi yapıl-*

İpek çorapların üstüne de (kalın yün kısa çoraplar) giydirilmişti. 26/9

• **GİYİN-** (<giy-in-)

“Biri giyin-”

= *Giy-*

[O] Tam bobstil modasına göre giyinmiş. 268/3

[Ben] Acele giyiniyorum. 396/22

• **GİZLEN-** (<giz+le-n-)

“Biri gizlen-”

= *Kendi kendini gizle-; saklan-*

[O] Ülker'in arkasına iyice gizlendi. 13/16

• **GÖNDERİL-** (<gön-d+er-il-)

“Biri gönderil-”

= *Gönderme işi yapıl- veya gönderme işine konu ol-*

Fakat (binlerce İngiliz çocuğu) Londra'dan daha emin yerlere gönderilecekmiş.45/13

• **GÖRÜL-** (<*gö-r-ül-)

“Bir şey görül-”

= Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılan-, seçil-

Almanların Berlin yakınlarında yaptıkları bir tank manevrasında (o güne dek hiç görülmemiş çok tekerlekli yeni bir tür tank) görülmüştü. 67/26

• **GÖRÜN-** (<*gö-r-ün-)

“Biri/ bir şey görün-”

= Görülür duruma gel-, görülür ol-; gözük-

(Kendileri) henüz görümüyorlardı. 15/ 13

(Ama sünnet düğünlerinin bandosu,) sarı pirinçten kocaman bombortlarıyla, sahneyi bir türlü tam örtemeyen bordo keten perdenin bir ucundan görünebiliyordu.15/16

(Dört buçuk sıra olmuş çocukların bir bölümü) göründü. 16/25

Sahnenin arka duvarındaki dört köşe bir delikten -bir pencere- (Atatürk'ün yüzü) göründü. 17/3

Kaymakam'la Doktor ve Savcı'nın üstüne içtikleri sigaraların dumanından (sahne,) geridekilere busbulanık görünüyordu. 22/3

Pazar günleri çok erkenden Ankara'nın Taşhanı'nda (sıra otobüsler) görünmektedir. 32/26

Bütün ellerde (geniş beyaz mendiller) görünmüştür. 65/12

• **GÖRÜŞÜL-** (<*gö-r-üş-ül-)

“Bir şey görüşül-”

= Görüşme işi yapıl-; müzakere edil-

TBMM'de ise (Toprak Kanunu) görüşülüyor. 301/12

• **GÖSTER-** (<*gö-s-t+er-)

“Biri göster-”

= Görün-, benze-

[Ben] Çelimsizliğimden göstermezmişim. 281/7

• **GÖSTERİL-** (<*gö-s-t+er-il-)

“Bir şey gösteril-”

= Görülmesi sağlan-

Cebeci Yenidoğan Bağühçe Sineması’nda Türkçe Çoban Kızı ile tekmili birden ,
(Volga Mahkemeleri) gösterilmektedir. 33/17

• **GÖZETLEN-** (<*gö-z+e-t-le-n-) (Daşdemir, 2015: 270)

“Biri/ bir şey gözetlen-”

= Gözetleme işi yapıl-; dikizlen-

[Ben] Hep gözetleniyorum sanki. 239/31

• **GÜLÜMSE-** (<gül-üm+se-) (Daşdemir, 2015: 270)

“Biri gülümse-”

= Güler gibi ol-, hafifçe gül-

[Ben] Tatlı çocuklara gülümsüyorum belki. 52/25

(Anne) gülümsedi. 134/26

• **GÜLÜŞ-** (<gül-üş-)

“Biri/ birileri gülüş-”

= Karşılıklı veya birlikte gül-

(Çocuklar) birbirlerini dürtüp gülüşüyorlardı. 10/9

(Herkes) gülüştü. 128/28

(Gençler) gülüştüler. 324/28

• **GÜZELLEŞ-** (<*güze-l+le-ş-) (Daşdemir, 2015: 270)

“Biri güzelleş-”

= *Güzel bir durum al-*

(Aysel) güzelleşmiş. 168/17

• **HAZIRLAN-** (<hazır+la-n-)

“Biri hazırlan-”

= *Hazır duruma getiril-*

Doğrusu, iyi kötü, (yine bir şeyler) hazırlanmıştı. 12/22

(Okulumuz,) büyüklerimizin izinde aylardır bu büyük, bu manalı güne hazırlandı. 19/2

• **HOMURDAN-** (<hom+ur+da-n-)

“Biri homurdan-”

= *Öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılmaz sesler çıkar-; homurda-*

[O] Sofanın açık pencerelerinden birini kapatırken orada yatan uzun, beyaz donlu biri, “Kapama lan. Sıcak!” diye homurdandı. 163/30

(Salim Efendi de) “Kahyası değilim!” diye homurdandı. 209/5

• **ISIN-** (<ısı-n-)

“Bir şey ısın-”

= *Sıcak duruma gel-*

(Oda) gittikçe ısınıyor. 29/13

• **İÇİL-** (<iç-il-)

“Bir şey içil-”

= *İçme eylemine konu ol-*

Masada (çaylar) içilmiş. 130/25

• İLİŞ- (<il-iş-)²

“Biri iliş-”

= *Bir şeyin kenarına kısa bir süre için otur-; büzüş-*

[Ben] Aysel'in yanına iliştim. 271/22

• İNDİRİL- (<in-dir-il-)

“Bir şey indiril-”

= *İndirme işi yapıl-*

(Yine Almanların savaş gemisi) Graf Spee, Hitler tarafından Hamburg'da denize indirilmişti. 62/28

Ankara'da (bütün bayraklar) yarıya indirildi. 264/8

• İSTEN- (<iste-n-)

“Bir şey isten-”

= *İsteme işi yapıl-; istenil-*

Merkezden gelen emirde, (Batı'ya pencere açılması) isteniyordu. 12/28

• İŞİTİL- (<işit-il-)

“Bir şey işitil-”

= *Duyul-*

Perdenin gerisinden tik tik tik tik (bir değnek sesi) işitildi. 15/9

Aşağıdan birkaç, (“Estağfurullah” mırıltısı) işitildi. 19/13

• İTİŞ- (<it-iş-)

“Biri itiş-”

= *Birbirini iterek şakalaş-*

Perdenin gerisinde (çocuklar) itişip kakışıyorlardı. 9/6

² “il” kökünden türetilmiştir. (Paçacıoğlu, 2016: 303)

• **İZLEN-** (<iz+le-n-)

“Biri izlen-”

= *Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulun-*

Bu yüzden (Öğretmen Dünder’in oradan oraya koşan kahverengi-beyaz pabuçları) izlenebiliyordu. 16/6

[O] Kim bilir, belki de izleniyordur bile! 227/18

• **KALDIRIL-** (<*kal-dır-ıl-)

“Biri kaldırıl-”

= *Kaldırma işi yapıl-*

(Bu iki kişi,) hemen acil servisle hastaneye kaldırılmış. 85/28

• **KALK-** (<kal-k-)

“Biri/ bir şey kalk-”

= *Oturmaktayken veya yatmaktayken gitmek üzere yerinden ayrıl-*

(Ötekiler) onu izleyip ayağa kalktılar. 15/4

(Başöğretmen) yerinden kalktı. 18/3

Dünder Öğretmen sözünü bitirmeden (Başöğretmen) yerinden kalkmıştı. 20/2

İşte (bu pürtlü kadife manto,) Aysel’in üstünde bütün hoşgörülere karşı direndiği için, yeniden bohçalanıp Zişan Hanım’ın sandığına kalktı. 25/15

[Ben] Ama artık kalkamam. 69/8

• **KAKIŞ-** (<kak-ış-)

“Biri kakış-”

= *Şaka yapmak amacıyla birbirine vur-*

Perdenin gerisinde (çocuklar) itişip kakışıyorlardı. 9/6

• **KAPATIL-** (<kap+a-t-ıl-)

“Bir şey kapatıl-”

= *Kapatma işine konu ol- veya kapatma işi yapıl-*

(Bir paket çikleti 130 krş. yerine 170 krş.a satan bir ticarethane) 4 gün, (13 krş.luk makarnayı 30 krş.a satan bir bakkal) 10 gün müddetle kapatılmışlardır. 94/4

• **KAPIŞ-** (<kap-ış-)

“Biri kapış-”

= *Birlikte bir şeyin üzerine üşüşüp aceleyle al-, kap-*

(Çocuklar) hemen kapışıyorlar. 187/17

• **KARIŞTIRIL-** (<kar-ış-tır-ıl-)

“Bir şey karıştırıl-”

= *Karıştırma işine konu ol-*

Bizim karne ile yediğimiz ekmeklere de (arpa unu) karıştırılıyormuş. 174/25

• **KARŞILAN-** (<*kar-ş-ı+la-n-) (Daşdemir, 2015: 272)

“Biri karşılan-”

= *Karşılama işi yapıl-*

(Gül olan Savcı'nın kızı Sevil,) keleşin bir kanadını kırdıysa da rolüne hiçbir şey olmamış gibi devam ettiğı için hoşgörüyle karşılandı.21/13

• **KASIL-** (<kas-ıl-)

“Biri kasıl-”

= *Büyükle-*

[O] Kasılırmış. 101/3

[O] Kasılsın. 101/3

• **KESİL-** (<kes-il-)

“Biri/ bir şey kesil-”

= *Bitkin duruma gel-, gücü, takati kalma-, çok yorul-*

Artık (soluğu) kesiliverdi. 327/11

• **KIRIL-** (<kır-ıl-)

“Bir şey kırıl-”

= *Parçalan-*

[Bir şey] *Uzun olursa çatır çatır kırılıyorlar. 194/13*

• **KIRIT-** (<kır-ıt-) (Paçacıoğlu, 2016: 380)

“Biri kırıt-”

= *Üzerine ilgi çek-, hoşla gitmek için hareketlerine veya yürüyüşüne cilveli bir hâl kat-*

[O] *Şimdiden sağa sola kırıtıyor. 187/12*

• **KIVRAN-** (<kıv-ır-an-)

“Biri kıvrın-”

= *Ağrı, sancı gibi bedensel veya korku, heyecan gibi ruhsal nedenlerle vücut eğilip bükül-*

Baktı (Namık) kıvrınıyor, onu hemen sırtından itti. 218/7

• **KİLİTLEN-** (<kilit+le-n-)

“Bir şey kilitlen-”

= *Fiziksel, ruhsal vb. nedenlerle hareket edemez, kıpırdıyamaz duruma gel- (Çenem) kilitleniyor sanki. 326/16*

• **KON-** (<ko-n-) (Paçacıoğlu, 2016: 404)

“Biri/ bir şey kon-”

= *Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere in-*

(Böcekler,) hoplayıp zıplayıp vızıldayarak çiçekler üstüne konuyorlar. 21/5

(Kelebek) ise özgür hep kanat çırpıp o çiçekten bu çiçeğe konuyor. 21/6

Bir seferinde (papatya) kalkıp kelebeğin üstüne kondu. 21/9

• **KONUL-** (<ko-n-ul-)

“Bir şey konul-”

= *Koyma veya konma işi yapıl-; vazolun-*

Yemekhaneye (kocaman bir çam) konuldu. 90/6

• **KONUŞ-** (<ko-n-uş-)

“Biri konuş-”

= *Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlat-*

Böyle bir günde (öğretmenimiz Bay Dünder) ne güzel konuşur. 63/14

[Biz] Konuşabiliriz yanında. 161/ 18

• **KOŞTUR-** (<koş-tur-)

“Biri koştur-”

= *Çok hızlı koş-*

[O] Öyle hızlı koşturuyor. 50/11

(Beyaz ceketli adamlar) koşturur. 153/25

• **KOVUL-** (<kov-ul-)

“Biri kovul-”

= *Kovma işine konu ol- veya kovma işi yapıl-; defedil-, sepetlen-*

[O] Neredeyse okuldan kovuluyordu. 42/2

• **KÖRÜKLEN-** (<körük+le-n-)

“Bir şey körüklen-”

= *Körükleme işine konu ol- veya körükleme işi yapıl-*

O böyle çabaladıkça Ali’de de (okuma ve “bay” olma isteği) körüklendi. 61/7

• **KÖTÜLEŞ-** (<kötü+le-ş-)

“Bir şey kötüleş-”

= *Kötü duruma gel-*

Onlar ilçeye taşındıktan sonra (durumları) büsbütün kötüleşmiş. 296/5

• **KURTARIL-** (<kurtar-ıl-)

“Biri/ bir şey kurtarıl-”

= *Kurtarma işi yapıl- veya kurtarma işine konu ol-*

(Almanlar tarafından batırılan Royal Oak zırhlısının süvarisi) kurtarılmıştır. 92/21

• **KURUL-** (<kur-ul-)

“Bir şey kurul-”

= *Kurma işine konu ol- veya kurma işi yapıl-*

(İhtikârla Mücadele Komisyonları) böylece kurulmuştur. 93/24

(Akşam sofrası) kuruldu. 107/29

• **KURULAN-** (<kuru+la-n-)

“Biri kurulan-”

= *Kendini kurula-*

[Ben] Acele kurulandım. 396/20

• **KURUTUL-** (<kuru+t-ul-)

“Bir şey kurutul-”

= *Kurutma işi yapıl- veya kurutma işine konu ol-*

Küçük Menderes Havzası'ndaki (müthiş bir felaket kaynağı olan Cellat Gölü) kurutulmuştur. 35/2

• **OKU-** (<ok-u-)

“Biri oku-”

= *Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalış-, öğrenim gör-*

Babam izin verseydi de keşke (ben kardeşin Semiha da) senin gibi okuyabilseydim. 63/6

(Herkesin kızları) okumak istemez, anaları babaları zorla okuturlar. 213/8

• **OKUN-** (<oku-n-)

“Bir şey okun-”

= *Okuma işine konu ol-*

Bir gün öncesine göre durumun daha iyi olduğunu belirten ikinci bir tebliğ ile birlikte bu tebliğin altında (şu adlar) okunuyordu: 62/17

Daire çizgisinin tepesinde (Georges Kindinopoulo yazısı) okunurdu. 72/31

• **ONAYLAN-** (<onay+la-n-)

“Biri/ bir şey onaylan-”

= *Onaylama işi yapıl- veya onaylama işine konu ol-; tasdiklen-, tasdik edil-*

(Bu karar) resmi makamlarca onaylandı. 388/21

• **OYUL-** (<oy-ul-)

“Bir şey oyul-”

= *Oyma işi yapıl-*

(Beyni) oyuluyor. 383/1

• **ÖNLEN-** (<ön-le-n-)

“Bir şey önlen-”

= *Önleme işi yapıl-*

(Tehlike) vaktinde önlemişti işte. 142/13

• **ÖZEN-** (<öz+e-n-) (Paçacıoğlu, 2016: 513)

“Biri özen-”

= *Bir şeyi yaparken elden geldiğince iyi yapmaya çabala-, bir şeye büyük dikkat ve ilgi göster-; itina et-*

[Ben] Özendim. 111/13

• **ÖZETLEN-** (<öz+et+le-n-)

“Bir şey özetlen-”

= *Özet durumuna getiril-, hülâsa edil-*

(*Milli Şef'in son söylevi*) özetlenmiştir. 337/6

• **PATLATIL-** (<pat-la-t-ıl-)

“Bir şey patlatıl-”

= *Patlatma işine konu ol-*

Ertesi gün (İkinci Amerikan atom bombası) 250 bin nüfuslu Japon hava üssü Nagasaki'de patlatılmıştır. 334/2

• **SAÇIL-** (<saç-ıl-)

“Biri saçıl-”

= *Etrafa dağıl-, yayıl-*

[Biz] Dört bir yana saçıldık. 281/1

• **SALLAN-** (<sal+la-n-)

“Biri/bir şey sallan-”

= *Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gel-; ırgalan-, ırgan-*

[O] Boşlukta sallanır kalır. 13/24

• **SARIN-** (<sar-ın-)

“Biri sarın-”

= *Tut-*

(*Cemal*) de perdenin bir kanadına sarındı. 23/24

• **SARK-** (<sar-k-)

Biri/ bir şey sark-”

= *Aşağıya doğru uza- veya uzan-*

Kalem cebinden (beyaz bir mendilin uçları) sarkmaktadır. 33/4

(*Kollarımdan öteki,*) boz renkli kumaşla kaplı koltuğun yanından sarkmış. 340/9

• **SARSIL-** (<sars-ıl-)

“Bir şey sarsıl-”

= *Sarsma işine konu ol-*

("Karaborsada fiyatlar) kökünden sarsılmıştır." 123/11

• **SATIL-** (<sat-ıl-)

“Bir şey satıl-”

= *Satma işi yapıl-; git-*

Sıtmadan korunmak ve kurtulmak için (Biogenine) satılmaktadır. 32/19

Bu dükkânlarda (ekmekler) ince ve bağırان yeşil, bağırان pembe renkteki kağıtlara sarılarak satılıyor. 91/16

• **SAVAŞ-** (<sav+a-ş-)

“Biri savaş-”

= *Bir şeyi elde etmek için çaba sarf et-*

[Onlar] Evet, Almanlar eşek eti yiyorlar ama, kahramanca, yiğitçe savaşıyorlar. 161/7

• **SELAMLAN-** (<selam+la-n-)

“Biri/ bir şey selamlan-”

= *Selamlama işi yapıl-*

(Hitler,) Nürenberg'de beklenen söylevini vermiştir: Saat 19 .00' a gelirken kongre salonuna girmiş ve "Hail!" nidalarıyla selamlanmıştır. 38/21

• **SERPİL-** (<serp-il-)

“Biri serpil-”

= *Geliş-, büyü-*

[Ben] Bilirsin çabuk da serpildim. 63/18

[O] Yaz boyu da serpilip irileşti. 60/3

• **SEVİN-** (<sev-in-)

“Biri sevin-”

= *Sevinç duy-*

(Aysel,) annesiyle babasının müsamereye gelmediklerine şimdi için için seviniyordu. 21/23

[O] Ama şu anda özellikle babasının orada bulunmayışına seviniyordu. 21/26

[Onlar] Sevinirler. 29/3

• **SİLİN-** (<sil-in-)

“Biri / bir şey silin-”

= *Silinme işine konu ol-*

Bilhassa (son sözleri) kulaklarımdan silinmiyor. 181/17

• **SİLKELEN-** (<*sil-k-ele-n-)

“Biri silkelen-”

= *Silkin-*

[O] Derken silkeleniyor: 100/18

• **SICAKLAŞ-** (<sıcak+la-ş-)

“Bir şey sıcaklaş-”

= *Sıcak duruma gel-*

(Havalar) artık iyice sıcaklaştı. 187/1

• **SIKIL-** (<sık-ıl-)

“Biri sıkıl-”

= *Can sıkıntısı duy-*

[Ben] Uff, sıkıldım işte! 128/14

[O] Ama sıkılmıyordu. 327/15

• **SOMURT-** (<somur-t-)

“Biri somurt-”

= *Küskünlüğünü, bir şeye sıkıldığını, keyifsizliğini anlatacak biçimde yüzünü buruştur-; surat as-*

[O] Somurtuyor. 392/9

• **SORUL-** (<sor-ul-)

“Bir şey sorul-”

= *Sorma işine konu ol-*

(*Mükellefler tarafından hesap defterlerine zarar olarak geçirilen varlıkların hesabı*) sorulacak. 133/11

• **SOYUN-** (<soy-un-)

“Biri soyun-”

= *Üstündeki giysilerin bir bölümünü veya tümünü çıkar-*

[Ben] Çarçabuk soyundum. 7/10

• **SÖKÜL-** (<sök-ül-)

“Bir şey sökül-”

= *Sökme işine konu ol-*

(*Külotları*) sökülmüş. 89/17

• **SÖNDÜRÜL-** (<sön-dür-ül-)

“Bir şey söndürül-”

= *Söndürme işine konu ol-*

(*Hükümet konağında çıkan yangın*), konağın itfaiye ekibi tarafından söndürülemedi. 85/21

• **SÖYLEN-** (<*söy+le-n-)

“Bir şey söylen-”

= *Söyleme işi yapıl-, söylenil-*

Şimdi (artık hiç un kalmadığı, saf arpa unu yiyeceğimiz) söyleniyor. 174/26

(Bunun halk iktidarı olduğu) söylendi. 387/2

İngilizlerin Arc Royal zırhlısının kış güvertesinde (uçakların kalkmasını sağlayan bir kısım bulunduğu) söyleniyordu. 67/24

(İki yılda tamamlanması öngörülen yeni baraj ve kanalların su baskını ve kuraklık yerine, sağlık ve servet getireceği) söylenmiştir. 34/2

• **ŞAŞIR-** (<şaş-ır-)

“Biri şaşır-”

= Herhangi bir durum karşısında şaşkınlık duy-; şaş-, tanla-, tuhaflaş-, hayret et-

[Ben] Şaşırdım. 172/12

(Ali) şaşıyor. 162/13

• **ŞIMAR-** (<*şım-ar-)

“Biri şımar-”

= Kendisine gösterilen sevgi ve saygıdan veya verilen değerden yüreklenerak yersiz ve aşırı davranışlarda bulun-

[O] Eskisinden daha atak, belki biraz şımarmış ve bana karşı da inançsız olması gerekirken daha saygılı ve daha inançlıydı. 347/5

• **TAKIL-** (<tak-ıl-)

“Bir şey takıl-”

= Belli bir yere takıl-

Her yere (yepyeni a.mpuller) takılmıştır. 66/21

“Biri takıl-”

= Birinin sürekli peşinden git-

[Ben] Çocuklardan birinin peşine takıldım. 76/4

• **TAMAMLAN-** (<tamam+la-n-)

“Bir şey tamamlan-”

= *Tam ve eksiksiz duruma getiril-*

Bütün bu nedenlerle (Aysel'in kentli memure giysisi) çok dar olanaklarla tamamlandı. 24/12

Nitekim (büyük göl üzerinden Ankaralıları akın akın geçirecek olan köprünün yapımı) tamamlanmıştır. 91/20

• **TANIN-** (<tanı-n-)

“Biri tanın-”

= *Kim veya ne olduğu bilin-; tanıl-*

[Biz] İşte Aysel gibi kızlarımızın yüzünden Garp dünyasında böyle tanınıyoruz. 89/9

• **TARTIŞ-** (<tart-ış-)

“Biri tartış-”

= *Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları çeşitli deliller ileri sürerek karşılıklı savun-*

[Onlar] Apartmanın adını siyah mermer üstüne mi yazdıralım yoksa ışıklı cam üstüne mi diye de tartışmışlardır. 30/16

• **TAŞIN-** (<*taş+ı-n-)

“Biri taşın-”

= *Başka bir yere git-, göç-*

[Onlar] Bu yıl eniştem terfi etmiş olduğu için Işıklar Caddesi'nde daha genişçe bir eve taşındılar. 78/6

• **TIKAN-** (<tık-a-n-)

“Bir şey tıkan-”

= *Tıkama işine konu ol-*

(Musluk) tıkanmıştı. 199/20

• **TIRMAN-** (<tırma-n-)

“Biri tırman-”

= *El ve ayaklarıyla tutunarak veya tırnaklarını ilıştirerek dik bir yere ık-
(Kapıcı) hava boşluğından mutfak penceresine tırmanmıştır. 69/12*

• **TOPARLAN-** (<topar+la-n-)

“Biri toparlan-”

= *Toparlama işine konu ol- veya toparlama işi yapıl-
[Ben] Hemen toparlandım. 271/21*

• **TOPLAN-** (<top+la-n-)

“Bir şey/biri toplan-”

= *Bir araya gel-; birik-, toplaş-*

Bir akşam yemeğinde (bütün aile) toplanmıştır. 30/4

(Hatay Millet Meclisi) ertesi gün toplanacaktır. 32/6

• **TUTUş-** (<tut-uş-)

“Biri tutuş-”

= *Birbirini tut-, birbirine ilişip dokun-*

[Onlar] Elele tutuşacaklar. 12/31

• **TUTUKLAN-** (<tut-uk+la-n-)

“Biri tutuklan-”

= *Tutuklama işine konu ol-*

Bardak, anak, Avrupa sateni ve astarlık kumaş sakladıkları için (ihtikar suçlusu dört Yahudi) tutuklanmıştır. 123/18

(Mussolini,) Dongo kenti yakınlarında bir villada tutuklanmış. 277/4

• **TÜKEN-** (<tüke-n-)

“Biri/ bir şey tüken-”

= *Elinde kalma-; bit-*

Sinemaya girse iki saat içinde (her şey) tükenecek. 141/3

• **UĞURLAN-** (<uğur-la-n-)

“Biri uğurlan-”

= *Uğurlama işi yapıl-*

(İstasyonda Riyaseticumhur Umumi Kâtibi,) Başyaver, saylavlar, generaller, hükümet erkânı ve kalabalık bir halk kütlesi tarafından uğurlanmıştır. 32/14

• **ULAŞ-** (<ul+a-ş-) (Gülensoy, 2018: 793)

“Biri ulaş-”

= *Belli bir yere var-, eriş-, git-*

Gerçi (patlayan bu harp) büyüklerimizin sayesinde, bize hiç ulaşamazmış. 79/12

• **UYAN-** (<uya-n-)

“Biri uyan-”

= *Uyku durumundan çık-*

[Ben] Bazen geceleri korkuyla uyanıyorum. 79/14

[Biz] Kardeşim, bütün bu üzüntülerim yetmiyormuş gibi, bir de geçen gece korkunç bir sallantıyla uyandık. 97/2

• **UZA-** (<*uz-a-) (Gülensoy, 2018: 807)

“Biri/bir şey uza-”

= *Uzun duruma gel-, boyu büyü-*

Bakalım ilerde (Ertürk’ün boyu) uzayacak mı? 46/21

= *Uzun sür-*

(Suskunluk) uzadı. 333/1

• **UZAN-** (<uz-a-n-) (Gülensoy, 2018: 808)

“Biri uzan-”

= *Boylu boyunca yat-*

[Biri] Dar bir bölmedeki yer yatağına uzanıyor. 164/4

= *Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte kolunu uzat-*

Bir ara omuz başından (bir el) uzandı. 141/22

• **ÜRPER-** (<ürpe-r-)

“Biri ürper-”

= *İrkil-, kork-*

Ürperdi (Kaymakam.) 253/5

• **ÜŞÜŞ-** (<üş-üş-)

“Biri üşüş-”

= *Her yandan çokça bir araya gel-, toplan-, birik-; üş-*

Oradan geçerse, sanki (bütün memurlar) pencerelere üşüşecekler de "Bakın, bakın ... Yeni alınan elektrik tamircisi geçiyor! .. " diyecekler. 323/11

• **ÜZÜL-** (<üz-ül-)

“Biri üzül-”

= *Üzme işine konu ol-*

(Dündar Öğretmen,) efendimiz rolü için yabalı bir prova yapamadığına üzüldü. 26/13

[Ben] Nasıl üzüldüm bilemezsin. 64/4

• **VERİL-** (<ver-il-)

“Bir şey veril-”

= *Verme işine konu ol-*

[Bir şey] Herhalde süte bandırılıp bebelerin eline verilmemişlerdir. 73/12

• **YADIRGAN-** (<yat+ır-ga-n-)

“Biri yadırgan-”

= *Yadırgama işi yapıl-*

[O] Ama o tarihte bir başöğretmen olarak da fazla yadırganmıyordu. 11/4

• **YAKALAN-** (<yakala-n-)

“Biri yakalan-”

= Yakalama işi yapıl-, ele geçiril-; tutul-

(Onlar) da Hava Kurumu' nun yararına rozet dağıtırken kutuya atılan paraları çalivermişler, suçüstü yakalanmışlardır. 123/21

[Ben] Yakalandım okurken ... 326/26

• **YAKAR-** (<yaga-r-) (Gülensoy, 2018: 851)

“Biri yakar-”

= Tanrı'ya içten yalvararak dua et-, niyaz et-

[Onlar] İçlerinden “Allahım sen günah yazma.” diye yakarıp dua ederek, üç kere bağışlarına tükürüyorlar. 14/6

• **YAKIL-** (<yak-ıl-)

“Bir şey yakıl-”

= Yakma işi yapıl-

(Şehirler) yakılıp, yıkıldı. 36/30

• **YAKIŞ-** (<yak-ış-)

“Bir şey yakış-”

= Güzel dur-, iyi git-, yaraş-, uygun gel-

(Şapkası) koca kulaklarının üstüne hiç yakışmamış. 46/18

• **YAN-** (<ya-n-)

“Bir şey yan-”

= Isı, ışık veren bir konuma geç-

(Halkevi'nin bütün ışıkları) yanmaktadır. 66/20

(Havuzbaşı'nın ışıkları) yantıyor. 312/18

= Vücut veya nesnelerin ısı art-

(Tabanlarım) yanıyor. 113/1

“Biri yan-”

= *Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara ol-, kızar- veya rengi koyulaş-*

(İkisi de) güneşten yanmışlardı. 129/23

• **YANSI-** (<yan-sı-)

“Bir şey yansı-”

= *Anlaşıl-, belli ol-*

Demek bende de yansıyor (bu canlılık!) 308/18

• **YAPIL-** (<yap-ıl-)

“Bir şey yapıl-”

= *Yapma işine konu ol-*

Batı’da (yeni savaş silahları) yapılıyordu. 67/22

Fakat dün, burada hava tehlikesine karşı (bir pasif korunma tecrübesi) yapıldı.
79/16

• **YARAŞ-** (<yara-ş-)

“Bir şey yaraş-”

= *Yakış-, uy-*

(Pörsümüş bir leylak dalı,) kibar fahişelerin eline yaraşmaz. 70/27

• **YAZIL-** (<yaz-ıl-)

“Bir şey yazıl-”

= *Yazma işi yapıl-*

(Kazanç vergisi ve tatbikatı) 3479 Sayılı Kanun'u da içine almak üzere Nihat Ali
Üçüncü tarafından en son değişikliklere göre yazılmıştır. 34/5

• **YETİŞ-** (<yet-iş-)

“Biri yetiş-”

= *Ulaş-, er-, var-, vasıl ol-*

(Doktor Bey) dar yetişmiş. 64/3

= *Gelişip büyü-*

[Biz] Yetiştik. 47/2

(Biz) böyle yetiştik. 80/31

• **YENİL-** (<yen-il-)

“Biri yenil-”

= *Kaybet-*

[Onlar] Benim doğduğum yerde yenilmişlerse memurin hanımlarının konuk günlerinde yenilmişlerdir. 74/1

“Bir şey yenil-”

= *Yeme işi yapıl- veya yeme işine konu ol-*

Kutu babamın olduğu zaman, (kutunun içindeki asıl mal) çoktan Constatinople’lu bebekler tarafından yenilmişti belki de. 74/7

• **YENİLEN-** (<yeni+le-n-)

“Bir şey yenilen-”

= *Eskiye bir şeyin yerine yenisi konul-, yenisi alın-*

(Sobanın kömürü) yenileniyor. 107/28

• **YIKAN-** (<yıka-n-)

“Biri yıkan-”

= *Kendi vücudunu yıka-, banyo yap-; çim-*

[O] Haftada bir mutlak yıkanır. 221/10

[Ben] Yıkanacağım. 299/23

• **YIKIL-** (<yık-ıl-)

“Biri/ bir şey yıkıl-”

= *Yıkma işi yapıl- veya yıkma işine konu ol-*

(Erzincan ilimiz) feci şekilde zelzeleden yıkılmış. 99/8

• **YORUL-** (<yor-ul-)

“Biri yorul-”

= *Yorgun duruma gel-*

[O] Çok yorulmuş. 26/19

[Ben] Bugün hiç talim yapmadığımız halde çok yoruldum. 186/4

• **YUTKUN-** (<yut-kun-)

“Biri yutkun-”

= *Tükürüğü yut- veya bir şey yutuyormuş gibi gırtlak hareket ettir-*

(Kızcağız) yutkundu. 13/11

• **YUVARLAN-** (<yuv-ar+la-n-)

“Bir şey yuvarlan-”

= *Kendi üzerinde dönerek hareket et-, tekerlen-*

(Bir hamur tahtası) tıngır mungır yuvarlandı. 324/13

• **YÜKSEL-** (<yüg+se-l-)

“Bir şey yüksel-”

= *Güçlen-, şiddetlen-*

(Birden çocukların sesi,) inceli kalınlı, önlü arkalı yeniden yükseldi. 16/17

“Biri yüksel-”

= *Ünvan, rütbe, derece vb. ilerle-*

(Bir insan) yükselecekse kendi çalışkanlığı sayesinde yükselmeli. 169/25

• **ZEDELEN-** (<zede+le-n-)

“Bir şey zedelen-”

= *Zarar gör-, bozul-*

(O saygı, o, olabildiği kadar iyi, olabileceği kadar güzel birliktelik) zedelendi mi?

244/1

• **ZEHİRLEN-** (<zehir-le-n-)

“Biri zehirlen-”

= Zararlı düşünceler edin-

[O] Okuyacakmış da şimdi, ne kadar zehirlendim, terbiyem ne kadar bozuldu, onu anlayacakmış. 327/4

2.2.3. Birleşik Eylemler

2.2.3.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

• **ACELE ET-**

“Biri acele et-”

= Bir işi çabuk yap-, çabuk bitirmeye çalış- (Sev, 2019: 25)

[Siz] Acele edin. 10/12

[Sen] Dur hele, acele etme. 74/23

• **ÂDET OL-**

“Bir şey âdet ol-”

= Bir şey gelenek durumuna gelmiş ol-

Belediye başkanı bir zamanlar kent içinde dolaşan at ve merkeplerin arkalarına torba bağlanmasını zorunlu kılmıştı da şimdi, aradan zaman geçse de halk ağzında (böyle şakalar edip gülüşmek) âdet olmuştur. 325/4

• **ÂRIZ OL-**

“Bir şey âriz ol-”

= Sonradan ortaya çık-

Kıştan beri bizimkine (bazı sırt ağırları) âriz olmuştur. 294/6

• **BELLİ OL-**

“Bir şey belli ol-”

= *Anlaşı-*

Demek (dalgınlığım) belli oluyor. 172/20

• **ÇEKİLMEZ OL-**

“Biri çekilmez ol-”

= *Çekilmeyen bir hale gel-*

[Sen] Annesinin kendisine duyduğu saygıyı büyütmek için sanki ya da onun okumamışlığımdan pişmanlık duygusunu pekiştirmek için, tam da kadının, "Öff, artık çekilmez oldun!" diyeceği bir sırada kemanını alır eline. 134/14

• **DANS ET-**

“Biri dans et-”

= *Müzik temposuna uyarak estetik değer taşıyan vücut hareketleri yap-*

[Si] İlle dans edin, dediler. 328/11

• **DEVAM ET-**

“Bir şey devam et-”

= *Sür-*

(Yağmur) devam ediyordu. 141/11

• **DİKKATLİ OL-**

“Biri dikkatli ol-”

= *Dikkat et-, dikkat göster-*

[Biz] Aman dikkatli olalım. 36/1

• **EMEKLİ OL-**

“Biri emekli ol-”

= *Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanun ile sağlanan haklardan yararlanarak görevinden ayrıl-, tekaüt ol-*

[O] Albayken emekli olmuş. 307/10

• **HAREKET ET-**

“Biri hareket et-”

= *Yola git-, yola çık-*

(Daha sonra Adliye Reisi Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Reisi Teyfik Rüştü Aras, Maliye Reisi Fuat Ağralı ile birlikte) eksprese bağlanan hususi vagonla Ankara'ya hareket etmişlerdir. 32/12

• **HIK MIK ET-**

“Biri hık mık et-”

= *Bir işten kaçınmak için bahaneler ileri sürmeye çalış-*

(Askerlikçi) biraz hık mık etti. 182/28

• **İHRAÇ EDİL-**

“Biri ihraç edil-”

= *Atıl-, çıkarıl-*

(Bunlar) yakında Parti'den ihraç edileceklermiş. 301/20

• **İLAN EDİL-**

“Bir şey ilan edil-”

= *İlan etmeye konu ol-*

İngiltere ve Fransa'da (Umumi Seferberlik) ilan edildi. 92/16

(Zafer günü) diye ilan edilmişti. 281/14

• **İNŞA EDİL-**

“Bir şey inşa edil-”

= *Yapma işine konu ol-*

(Seyhan regülatörü kontrol binası) inşa edilmiş. 33/30

• İSTİFA ET-

“Biri istifa et-”

= *İşinden çekil-*

“(Churchill) İstifa Etti...” 322/16

• İTHAL EDİL-

“Bir şey ithal edil-”

= *Bir ülkeye başka ülkelerden mal getirmeye konu ol-*

Sahi (kabul günü) ne zaman ithal edildi acaba yurdumuza? 74/2

• KABUL EDİL-

“Bir şey kabul edil-”

= *Kabul edilme işine konu ol-*

Bu arada bir de (Birleşmiş Milletler Anayasası) kabul edildi. 301/7

• KAHROL-

“Biri kahrol-”

= *Üzül-, yıkıl-*

[Ben] Kahroluyorum. 331/16

• MAHCUP OL-

“Biri mahcup ol-”

= *Utan-*

[Ben] Öteki kızlara karşı çok mahcup oldum. 271/3

• MASKARA OL-

“Biri maskara ol”

= *Gülünç bir duruma düş-*

[Biz] Maskara olduk canım. 23/18

• **MEDENİ OL-**

“Biri medeni ol-”

= *Medenileş-*

(Biz Cumhuriyet çocukları) medeni olmalıyız. 179/1

• **MEMNUN OL-**

“Biri memnun ol-”

= *Sevin-, sevinç duy-*

(Annem) buna çok memnun oluyor. 298/12

• **MEZUN OL-**

“Biri mezun ol-”

= *Okul, kurs vb.ni bitir-*

[Sen] İnşallah bitirmelerini muvaffakiyetle verir, mezun olursun. 260/15

[Biz] Demek birlikte mezun olacağız. 271/30

• **MIZIKÇILIK ET-**

“Biri mızıkçılık et-”

= *Mızıklan-, oyunbozanlık et-, cızla-*

Sanırsam (Ruslar) mızıkçılık ediyorlarmış. 301/10

• **MÜZAKERE ET-**

“Biri müzakere et-”

= *Bir konu üzerinde fikir alışverişinde bulun-, oylaş-*

Bugün (Edip Bey) müzakere etti. 83/9

• **NEŞREDİL-**

“Bir şey neşredil-”

= *Yayımlan-*

Müteakip sıhhi (vaziyet raporları) neşredilecektir. 62/15

• **RAHAT OL-**

“Biri rahat ol-”

= *Üzüntülü, sıkıntılı veya tedirgin durumda ol-*

[Sen] Rahat ol. 10/23

• **REZİL OL-**

“Biri rezil ol-”

= *Çok utanılacak bir duruma gel-*

[Ben] Kendi gözümde kendime rezil oluyorum. 328/3

[Biz] Rezil olduk. 395/7

• **SEBAT ET-**

“Biri sebat et-”

= *Sözünden veya kararından dönme-, direş-*

Yine (ben) fikrimde sebat edip, hariciyeci olayım bari. 169/19

• **SEVK EDİL-**

“Bir şey sevk edil-”

= *Sevk edilme işine konu ol-*

(Bununla ilgili kanun layihası) Maliye Vekilliği tarafından Yüce Meclis’e sevk edildi bile. 133/13

Bak üstelik (Toprak Kanunu) da Yüce Meclisimize sevk edilmiştir. 291/8

• **SEYREDİL-**

“Bir şey seyredil-”

= *Seyretme işine konu ol-*

Düşülen yerden (yıldızlar) seyredilmez. 114/20

• **SÖZ KONUSU OL-**

“Biri/bir şey söz konusu ol-”

= *Üzerinde konuşul-, bahis konusu ol-, bahis mevzusu ol-*

(Güner), teyzesinin kızıyla Orduevi 'ne gitti diye söz konusu oldu. 172/16

(Hepsi de) söz konusu olabilir. 308/21

• SUSPUS OL-

“Biri suspus ol-”

= *Sus-, sin-, sesini hiç çıkarma-*

(Babası) neden birden suspus olmuştu öyle? 139/8

• SÜRGÜN EDİL-

“Biri sürgün edil-”

= *Sürgüne gönderme işin ekonu ol-*

(İlk muhtekir,) Kemah'a sürgün edilmiştir. 125/12

• ŞEN OL-

“Bir şey şen ol-”

= *Neşelen-, sevin-, mutlu ol-*

(Zaferimiz) şen olsun. 15/26

• TATİL OL-

“Bir şey tatil ol-”

= *Ara ver-*

(Mektep) 20 Mart 'ta tatil olacaktı. 172/23

• TEDİRGİN OL-

“Biri tedirgin ol-”

= *Rahatı, huzuru kaç-*

[O] Karşılık alamayınca tedirgin olmuş mudur? 72/2

• TEHDİT EDİL-

“Biri/ bir şey tehdit edil-”

= Tehdit etmeye konu ol-

(Sulh) tehdit ediliyor. 36/23

• **TERFİ ET-**

“Biri terfi et-”

= Bir görevde derecesi yüksel-

Bu yıl (eniştem) terfi etmiş olduğu için Işıklar Caddesi’nde daha genişçe bir eve taşındılar. 78/6

• **TERTİP EDİL-**

“Bir şey tertip edil-”

= Düzenleme işine konu ol-

Yine yardım için buradaki Halkevi’nde (piyes ve konserler) tertip ediliyormuş. 97/25

• **TESPİT EDİL-**

“Bir şey tespit edil-”

= Tespit edilme işine konu ol-

(Havuzun yeri) tespit edilmiş. 34/20

• **TIRAŞ OL-**

“Biri tıraş ol-”

= Erkek saçını, sakalını kes- veya berberde kestir-, yülün-

(Babam) içme suyuyla tıraş oluyor. 300/11

• **UYGAR OL-**

“Biri uygar ol-”

= Medenileş-

Ah, (biz) ne zaman tam anlamıyla uygar olacağız acaba? 271/12

[Biz] Uygar olmalıyız. 177/26

• **VAR OL-**

“Biri/ bir şey var ol-”

= *Sağ ol-, yaşa-*

[Biz] *Hiç var olmamış gibi olamayız. 383/14*

• **YOK OL-**

“Biri/ bir şey yok ol-”

= *Ortadan kalk-, kaybol-*

[Biz] *Bunca yorgunluktan sonra birbirimiz için yok olamayız. 383/14*

• **ZOR OL-**

“Bir şey zor ol-”

= *Zor duruma gel-*

(Onları geçmek) *biraz zor oluyor. 173/15*

2.2.3.2. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri

• **ABDEST AL-**

“Biri abdest al-”

= *Namazdan önce veya lüzumlu görülen hallerde, vücudun belli kısımlarını usulüne göre temiz suyla yıka-*

[O] *Aptes alıp, dükkânın daha da karanlık bir köşesinde namaza durdu. 56/30*

(Salim Efendi,) *aptes alıp namaza durdu. 227/3*

• **AĞRINA GİT-**

“Bir şey ağırına git-”

= *Onuruna dokun- veya gücüne git-*

Hergele Meydanı'nda (Şakir Ağa'nın yanaşması olarak çalışmak) belki ağırına gidiyordur. 81/28

• **AĞIT TUTTUR-**

“Biri ağıt tuttur-”

= *Ölen bir kimsenin iyiliklerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini söz veya ezgi ile dile getir-*

[O] Ekmekleri görünce bir ağıt tutturdu. 101/22

• **AĞZINDAN BAL DAMLA-**

“Biri ağzından bal damla-”

= *Çok tatlı konuş-*

[Biri] Ağzlarından bal damlıyor. 148/20

• **AĞZINI ARA-**

“Biri ağzını ara-”

= *Konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalış-*

[Biri] Meğer ağzımı arıyormuş. 172/13

• **AKLINA GEL-**

“Biri/bir şey aklına gel-”

= *Anımsa-*

(Ölmüş olduğum) kimsenin aklına gelmez. 29/4

(Aktardığı bir şeyi bilebileceğim) aklına gelmez. 47/12

• **AKLINDA KAL-**

“Bir şey aklında kal-”

= *Unutma-*

Sevil’in aklında (böyle bir tümce) kalmıştır. 135/29

• **AKLINI BAŞINA TOPLA-**

“Biri aklını başına topla-”

= *Aklsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtar-*

[Biri] Aklını başını topla. 100/21

• ANT İÇ-

“Biri ant iç-”

= Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz ver-; yemin et-

Arkadaşlarım, (biz) bu davaya başını koymuş çok değerli abilerimle birlikte ant içtik. 215/25

• ARAYA GİR-

“Biri araya gir-”

= İki kişiyi uzlaştırmaya çalış-

(Babam) araya girdi. 44/4

Yine (benim medeni ve uyanık babam) araya girdi. 44/8

• ARDINA DÜŞ-

“Biri ardına düş-”

= Arkasından git-, peşini bırakma-

[O] Öğretmeninin ardına düştü. 61/10

• AT OYNAT-

“Biri at oynat-

= Bildiği ve istediği gibi davran-

(Salim Efendi) mi at oynatacak? 104/9

• AYAĞA FIRLA-

“Biri ayağa fırla-”

= Hızla ayağa kalk-

[O] Birden ayağa fırlamış. 198/19

• AYAĞA KALK-

“Biri ayağa kalk-”

= *Ayakları üzerinde dur-, dikil-*

(Bütün kasaba) halkı da ayağa kalktı. 13/1

• **BAĞRINA TAŞ BAS-**

“Biri bağrına taş bas-”

= *Sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlan-*

[Sen] Bağına taş bastın. 147/4

• **BASKIN ÇIK-**

“Biri baskın çık-”

= *Karşılaştırma konusu olan kimseyi geçmek, ona karşı üstünlüğünü göster-*

O bunları düşünürken (Ali'nin anası) daha da baskın çıktı. 60/9

• **BAŞINA VUR-**

“Bir şey başına vur-”

= *Ne yapacağını bilemez hale gel-*

(İşsizlik) başına vurdu senin. 154/27

(Bu coşkunluk) başıma vurdu. 195/1

• **BAŞKALDIR-**

“Biri başkaldır-”

= *Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gel-; isyan et-, kalkış-, asileş-*

(Annesi,) o zaman başkaldırdı artık. 26/3

(Südetler,) Prag'da başkaldırmıştır. 39/26

• **BAYGINLIK GEÇİR-**

“Biri baygınlık geçir-”

= *Bayıl-*

(Ölmez) Atamız için kendi yazığı şiiri okurken baygınlık geçirmiş. 64/3

• **BELİNİ BÜK-**

“Bir şey belini bük-”

= *Çaresizlik içinde bırak-*

(Otel yamaklığı ettiğini bilmemezliğe vuruşu) da iyice belini büküyor Ali'nin.

104/19

• **BEYNİNDEN VURULMUŞA DÖN-**

“Biri beyninden vurulmuşa dön-”

= *Beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğra-*

[Ben] Beynimden vurulmuşa döndüm. 179/24

• **BIYIK BIRAK-**

“Biri bıyık bırak-”

= *Bıyık uzat-*

[O] İnce düz bir bıyık da bırakmış. 268/4

• **BİR BALTAYA SAP OL-**

“Biri bir baltaya sap ol-”

= *Belli bir iş sahibi ol-*

[O] Gel bir baltaya sap ol. 291/4

• **BOŞ DUR-**

“Biri boş dur-”

= *İşsiz kal-, çalışma-*

Fakat (ben) boş durmuyorum. 173/13

• **BOYNUNU BÜK-**

“Biri boynunu bük-”

= *Üzül-*

Boynunu büktü (Kaymakam.) 253/27

• **CANINA TAK ET-**

“Bir şey canına tak et-”

= *Dayanamaz duruma gel-, sabrı kalma-*

(Salim Efendi'den gizli yapılan bütün hazırlıklar) canına tak etmişti. 26/4

• **CANINI SIK-**

“Biri canını sık-”

= *Sözlerle veya davranışlarla kişinin neşesini kaçır-, huzurunu boz-*

[Ben] Neyse kardeşim, böyle şeylerle senin de canını sıkımayayım. 63/19

• **CAN SIK-**

“Biri/bir şey can sık-”

= *Bıkkınlık ver-*

Belki mühim şeyler, ama bir lise talebesine (aynı hareketleri birkaç saat yaptırmak) biraz can sıkıyor. 186/11

• **CEVAP AL-**

“Biri cevap al-”

= *Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık al-*

[Ben] Bir cevap alamadım daha. 321/31

• **ÇABA GÖSTER-**

“Biri çaba göster-”

= *Bir işi başarmak için çalış-, uğraş-, gayret göster-*

[O] Merkezin buyruklarına harfi harfine uymakta, hatta son gelen genelgeye uygun olarak, Köy Enstitüsü'nü bitiren öğretmenleri Sapanca'da olsun, Arifiye'de olsun, Akyazı'da olsun korumakta, "halkın onlara kötü gözle bakmamaları için" çaba göstermektedir. 250/6

• **ÇABA HARCA-**

“Biri çaba harca-”

= *Bir işi başarmak ya da bir güç durumdan kurtulmak için çalış-, uğraş-, gayret sarfet-* (Öztürk, 2018: 510).

(*Başkentin güzide bayanları*) yılın kostümlü balosunun her zamankinden parlak olması için büyük çaba harcamaktadırlar. 95/19

• ÇOLUK ÇOCUĞA KARIŞ-

“Biri çoluk çocuğa karış-”

= *Evlenip çocukları dünyaya gel-*

[*Sen*] *Bir sevgilin bile olmadan çoluk çocuğa karışır gidersin' demesin mi?* 273/19

• DERS ÇALIŞ-

“Biri ders çalış-”

= *Belli bir konuyu öğrenmek üzere kaynakları kullanarak çalış-*

[*Ben*] *Ders çalıştım ve fizik ödevlerimi bitirdim.* 168/1

[*Ben*] *Evde ders çalışıyorum.* 267/6

• DİKKAT KESİL-

“Biri dikkat kesil-”

= *Bütün dikkatini bir şey üzerinde topla-*

[*Onlar*] *Yaşayışlarına dikkat kesilmişlerdir.* 30/14

• DİLİ DÖNME-

“Biri dili dönme-”

= *Bir sözü doğru, düzgün söylemeyi becereme-*

(*Onun*) *dili dönmez.* 42/26

• DIŞINI SIK-

“Biri dışını sık-”

= *Darlığa, sıkıntıya dayan-, katlan-*

Aman (Aysel) dışını sık. 63/21

• **DÖRT DÖN-**

“Biri dört dön-”

= *Telaşlı hareketlerle sağa sola gidip gelmek, çare ara-* (Öztürk, 2018: 324)

(Tezel) evin içinde dört döner. 202/27

• **DÜNYAYA GEL-**

“Biri dünyaya gel-”

= *İnsan doğ-*

(Gençler,) O’nun açtığı tarihi çağın içinde dünyaya geldiniz. 67/19

• **EKSİK OLMA-**

“Bir şey eksik olma-”

= *Her vakit ve her fırsatta bulun-*

Yine de benim yüzümden babamla annemin arasında (kavga) eksik olmuyor. 111/4

• **ELİ AYAĞI TİTRE-**

“Biri eli ayağı titre-”

= *Sinirlen-*

[Onun] Haykırdıkça eli ayağı titriyor. 225/6

[Onun] Bunu düşününce eli ayağı titredi. 230/26

• **ELİ AYAĞINA DOLAN-**

“Biri eli ayağına dolan-”

= *Şaşır-, telaşlan-*

(Hademe Cemal’in) eli ayağına dolaştı. 23/21

• **ELİNDEN GELENİ YAP-**

“Biri elinden geleni yap-”

= *Gücünün yettiği kadarını yap-*

(Kızcağız) elinden geleni yapıyordu. 200/8

İşte (ben) elimden geleni yaptım. 217/31

• **ETTİĞİYLE KAL-**

“Biri ettiğiyle kal-”

= *Yapmak istediği kötülüğü başarıya ulaştıramayan kimse, başarısızlığın üzüntüsü ve utancı içinde kal-*

(Onlar) ettiğiyle kalsın. 64/9

• **FIRSATI KAÇIR-**

“Biri fırsatı kaçır-”

= *Elverişli durumdan yararlanama-*

[Biz] Böylece de fırsatı kaçırdık elden. 271/24

• **GEÇ KAL-**

“Biri geç kal-”

= *Vaktinden sonra davran-, gecik-*

(Ben de) geç kalıyordum. 13/13

[O] İşine geç kalmamış mı? 69/5

• **GEÇİNİP GİT-**

“Biri geçinip git-”

= *Çok iyi değilse de şöyle böyle geçin-*

(Hepimiz) bir arada geçinip gidiyoruz işte. 204/20

• **GERİ ÇEKİL-**

“Biri geri çekil-”

= *Karıştığı bir işi sürdürmekten veya sürdürenler arasında bulunmaktan vazgeç-*

[O] Peşte'deki katipliğinden geri çekildi. 388/23

• **GÖĞSÜ KABAR-**

“Biri göğsü kabar-”

= *Övünç duy-, kıvan-, iftihar et-*

[Onun] Göğsü kabarıyor. 349/11

• **GÖĞSÜNÜ KABART-**

“Bir şey göğsünü kabart-”

= *Bir olay dolayısıyla kıvanç duygusunu ortaya koy-, övün-*

O yörelerde (en çok Adapazarı) göğsünü kabartıyormuş. 252/17

• **GÖZ AT-**

“Biri göz at-”

= *Kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıver-*

[O] Dükkânın dar kapısından dışarı bir göz atıyor. 163/4

• **GÖZDEN DÜŞ-**

“Biri gözden düş-”

= *Bir kişi veya şey değerini yitir-, rağbet görme-*

[Ben] Okulda yine gözden düşerim diye çok korktumsa da muallimlerimizin bile çoğu gelememiş olduklarından kimse ses çıkarmadı. 88/16

• **GÖZDEN KAYBOL-**

“Biri gözden kaybol-”

= *Ortadan çekil- veya görünmez ol-, kaybol-*

[O] Bodur çamların arasına dalıp gözden kayboldu. 218/28

• **GÖZÜ AÇIL-**

“Biri gözü açıl-”

= *İyiye kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gel-*

[Benim] İnanın gözüm açıldı, aptallığıma şaşıtm kaldım. 216/9

• **GÖZÜNE GİR-**

“Biri gözüne gir-”

= *Sevgi ve ilgisini kazan-*

[Ben] Derslerime hızla çalışıyor, yeni hocalarımın gözüne girmeye gayret ediyorum. 167/22

• **GÖZÜNÜ ÇIKAR-**

“Bir şey gözünü çıkar-”

= *Beceriksizce davran-, zarara uğrat-*

(Ali'nin elindeki yaba) neredeyse Semiha'nın gözünü çıkarıyordu. 26/11

• **GURUR DUY-**

“Biri gurur duy-”

= *Gururlan-*

[O] Ama okulun müdürü, öğretmeni tarafından bu denli övülüp göklere çıkarılan, bu denli acındırılan bir öğrenciyi, geç de olsa okula kabul etmekten gurur duydu. 61/19

(Ankara Palas salonlarında FRED GARDEN ORKESTRASI,) bütün varyete programının iştirakiyle ve tam Avrupai bir atmosfer içinde sunduğu akşam yemeklerine müşterilerini çağırmaktan gurur duymaktadır. 95/6

• **GURURUNA DOKUN-**

“Bir şey gururuna dokun-”

= *Kişiliği zedelen-, onuru kırıl-*

Üstelik çok gururuma dokunuyor (böyle böyle hesaplar yapmak.) 328/1

• **GÜCÜNE GİT-**

“Bir şey gücüne git-”

= *Gönlü kırıl-, onuruna dokun-*

[Bir şey] Çok gücüme gitti. 42/7

• **GÜÇLÜK ÇEK-**

“Biri güçlük çek-”

= *Zorlan-*

[O] Çok daha sonraları, bu tavanı görmeden önce neden girişteki iki güzel kadın heykelini, o beyaz mermer merdivenleri görmediğini anlamakta güçlük çekecektir. 67/1

• GÜLMekten KIRIL-

“Biri gülmekten kırıl-”

= Aşırı derecede gül-

(Sevil) hem gülmekten kırılır hem kendi gözünde kendisi büyür. 134/5

• GÜNAH ÇIKAR-

“Biri günah çıkar-”

= Kötü davranışlarını, suçlarını açıkla-, anlat-

[O] Bir çeşit günah mı çıkarıyor, içini mi rahatlatıyordu? 236/2

• HABER SAL-

“Biri haber sal-”

= Haber gönder-

[O] "Burnunu sokmasın artık bir şeye!" diye haber salmış olmalarından ötürü kırılmış mıydı? 236/5

• HABER VERİL-

“Bir şey haber veril-”

= Haber verme işine konu ol-

Ankara'da (Kutlu Lokantası'nda her gece nefis orkestra çaldığı) haber veriliyor. 68/2

• HADİSE ÇIKAR-

“Biri hadise çıkar-”

= Olay çıkar-

[Ben] Asker olmasam bir hadise çıkaracaktım. 187/11

• HOŞUNA GİT-

“Bir şey hoşuna git-”

= *Beğen-*

(*Eniştemin şapkası*) çok hoşuma gidiyor. 46/4

Yine de (Nurten'in mektubu) çok hoşuma gitti. 46/12

• **HÜNER GÖSTER-**

“Biri hüner göster-”

= *Beceriklilik ortaya koy-*

(*Ben*) de böylece ilk gazetecilik hünerimi göstermiş olurdum. 271/14

• **İÇİNDEN GEL-**

“Bir şey içinden gel-”

= *Bir şeyi yapmak için içten bir istek duy-*

[*Bir şey*] *İçinden gelmiyor bir kez.* 27/8

• **İÇİNİ ISIT-**

“Biri/ bir şey içini ısıt-”

= *Hoş, tatlı ve huzur verici duygular uyandır-, coşku ver-*

(*Onun bu öfkelenişleri, bu bağırırverişleri*) insanın içini ısıtıyor nedense. 321/21

• **İKMALE KAL-**

“Biri ikmale kal-”

= *Bütünlemeye kal-*

[*O*] *Yine cebir-geometriden ikmale kaldı.* 298/15

(*Kardeşim Nurten*) ikmale kaldı. 185/17

• **İLGİ GÖR-**

“Biri ilgi gör-”

= *İlgi çek-*

Çünkü, (Aydın'lar, Sevil'ler, Ertürk'ler, Aysel'ler, o,) ilkokuldan mezun ettikleri için umduğu kadar bir ilgi görmüş değildi. 57/16

• **İŞİNE GEL-**

“Bir şey işine gel-”

= *Çıkarına, amacına, düşüncesine uygun ol-*

(Beni öyle sanması) daha çok işime geldi. 70/29

• **KARALAR BAĞLA-**

“Biri karalar bağla-”

= *Yas tut-*

(Öğretmen Dünder) karalar bağlayacaktı. 13/22

• **KAŞLARINI ÇAT-**

“Biri kaşlarını çat-”

= *Kız-, öfkelen-*

(İlhan) kaşlarını çatı. 216/20

[Ben] Böyle diyemem ama duyup ona kaşlarımı çatabilirdim. 306/10

• **KIPKIRMIZI KESİL-**

“Biri kıpkırmızı kesil-”

= *Yüz herhangi bir nedenle çok kızar-*

[O] Kıp kırmızı kesildi. 85/3

[O] Kıp kırmızı kesildi. 178/7

• **KOPYA ÇEK-**

“Biri kopya çekmek”

= *Genellikle yazılı sınavlarda soruları cevaplamak için bir kaynağa gizlice bak-*

[O] Fransızca kopya çekmek kolay değil ki. 169/7

• **KORKUYA KAPIL-**

“Biri korkuya kapıl-”

= *Korku düş-*

[Ben] Sabahın olduğunu görünce korkuya kapılmışım. 195/24

• **KUSURA BAKMA-**

“Biri kusura bakma-”

= *Hoş gör-*

[Sen] Artık kusura bakmazsın. 111/17

• **LAFI EDİL-**

“Biri/bir şey lafi edil-”

= *Sözü edil-*

Sevgili kardeşim Semiha, burada (hep ihtikâr yapan tüccarların) lafı ediliyor. 81/13

• **LAZIM GEL-**

“Bir şey lazım gel-”

= *Gerek-*

O zaman (Kaymakam Bey’in de evinde hanımı kadar söz sahibi olması) lazım gelmez mi peki? 98/20

• **MISIR PATLAT-**

“Biri mısır patlat-”

= *Cin mısırını kalbur, tencere, tava vb. içine koyup ateş üzerinde veya elektrikli tava vb. makinelerde patlamasını sağla-*

[Onlar] Yemekten sonra mısır patlattılar. 108/1

• **MURADINA ER-**

“Biri muradına er-”

= *İsteğine kavuş-, dileği gerçekleş-, arzusu yerine gel-*

Çekilecek her kapının ipini çekip sonunda artık Ali için büyüünün bozulduğu, tanımadığı değerini kanıksamaya başladığı bir gün, (Öğretmen Dünder) muradına erdi. 61/13

• **NAMAZA DUR-**

“Biri namaza dur-”

= *Namaza başla-*

[O] *Aptes alıp, dükkânın daha da karanlık bir köşesinde namaza durdu. 56/30*

• **OMUZ SİLK-**

“Biri omuz silk-”

= *Aldırma-, önem verme-*

[O] *Omuz silker. 134/7*

[O] *Omuz silkiyorum. 117/24*

• **ÖFKEDEN KUDUR-**

“Biri öfkeden kudur-”

= *Fazla sinirlen-*

(İlhan) *öfkeden kudurdu. 218/2*

• **ÖNDE GEL-**

“Biri önde gel-”

= *Önemli durumda ol-*

Okulun çaylı toplantılarında (Sevil) hep önde geliyordu. 133/31

• **ÖNGÖRÜL-**

“Bir şey öngörül-”

= *İlerisi için kararlaştırıl-, göz önünde tutul-*

Bir konser salonunda (konser vermesi) öngörülmüştü. 24/10

• **ÖVÜNÇ DUY-**

“Biri övünç duy-”

= *İftihar et-, kıvan-*

[Ben] *Yanımda olduğum için övünç duyacağım. 120/4*

[O] Yanında durmamdan övünç duyacak. 120/4

• PANİĞE KAPIL-

“Biri paniğe kapıl-”

= Çok kork-

[O] Şaşırmış, nerdeyse paniğe kapılmıştı. 218/19

• PARMAK BAS-

“Biri parmak bas-”

= Bir konu üzerine dikkati, ilgiyi çekmek, bir konunun önemli noktası üzerinde dur-

[Ben] Başka bir noktaya parmak basmalıyım. 74/18

• PARMAK KALDIR-

“Biri parmak kaldır-”

= Bir toplulukta, özellikle okulda söz istemek için işaret parmağını açık bırakıp diğer parmakları yumruk biçiminde kapayarak eli yukarı kaldır-

(Babalar,) Pirinç-Bulgur, Şeker-Tuz, Çivi-Bakır komisyonlarında parmak kaldırıyorlar. 124/14

• PARTİ VER-

“Biri parti ver-”

= Bir şeyi kutlamak veya eğlenmek için birçok kimseyi bir araya topl-

[Biz] Evde bir parti veriyoruz. 184/19

• PATLAK VER-

“Bir şey patlak ver-”

= Gizli kalması istenen veya beklenmedik bir olay, ansızın ortaya çık-

Yine de en erken bu geceye dek (hiçbir şey) patlak vermez. 72/8

• PİŞMANLIK DUY-

“Biri pişmanlık duy-”

= *Pişman ol-*

[O] Ürkekliğinden sıyrılana dek içeri girdiğinden pişmanlık duydu. 149/18

• **REKOR KIR-**

“Biri rekor kır-”

= *Eskisinden daha fazla başarı elde et-*

Amerika'da (Henry Kaiser deniz tezgâhları,) savaş gemisi yapmakta bütün rekorları kırıyor. 124/18

• **SATIN ALIN-**

“Bir şey satın alın-”

= *Satın alma işine konu ol-*

Bu arada Almanlardan (on beş lokomotif) de satın alınmıştır. 125/2

• **SELAM DUR-**

“Biri selam dur-”

= *Bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam ver-*

Çocuklar, sünnet düğünlerinin bandosu eşliğinde, perde gerisinden ağır ağır, “Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen” diye başlayınca, önce (Jandarma Kumandanı,) başında kokartlı şapkası, ayağı kalkıp dimdik selam durdu. 15/3

• **SES ÇIKARMA-**

“Biri ses çıkarma-”

= *Bir şey üzerindeki düşüncesini söyleme-*

[Ben] Ne çare ki sesimi çıkaramadım. 267/9

(Aysel) sesini çıkaramadı. 106/29

• **SEVİNÇTEN UÇ-**

“Biri sevinçten uç-”

= *Çok sevin-*

[Ben] Sevinçten uçuyorum. 264/11

• **SINIFTA KAL-**

“Biri sınıfta kal-”

= *Başarılı olamayan öğrenci, bir üst sınıfa geçemeyerek aynı sınıfta yeniden oku-
Meğer (Aysel) hiç sınıfta kalmamış. 271/28*

• **SON BUL-**

“Bir şey son bul-”

= *Bit-, tüken-*

*Saat 22.00’de verilen Ajans Haberleri’nden sonra 22.15’te ertesi günkü program
okunarak (yayın) son bulmaktadır. 35/15*

*(Program) gece saat ona doğru, çocukların yine sünnet bandosu eşliğinde
söyledikleri “Onuncu Yıl Marşı” ile son buldu. 27/18*

(Dünya Savaşı) son bulmuştur. 334/3

• **SONA ER-**

“Bir şey sona er-”

= *Son bul-*

İşte (yaz tatili) de sona erdi. 78/2

Batıda (Alman direnişi) ha sona erdi, ha sona erecek. 253/11

• **SONUÇ VER-**

“Bir şey sonuç ver-”

= *Sonuçlan-*

*(Belçika ve Hollanda’nın Hitler’e yaptığı barış çağrısı) bir sonuç vermemiştir.
95/17*

• **SÖZÜNÜ KES-**

“Biri sözünü kes-”

= *Biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat verme-*

[O] Öğretmen Düндar’ın sözünü kesti. 11/16

• **SURAT KALMA-**

“Biri surat kalma-”

= *Utanmaz duruma gel-*

[O] Merkezi Hükümet’e bir çağırsalar kimsenin yüzüne bakmaya surat kalmaz.13/25

• **TAKILIP KAL-**

“Bir şey takılıp kal-”

= *Herhangi bir noktadan ayrılama-*

[Bir şey] Tam da açılamadan takılıp kaldı. 16/23

• **TALİM YAP-**

“Biri talim yap-”

= *Alıştırma yap-*

[Biz] Askerlik dersinde de dışarda talim yaptık. 170/2

[Biz] Sabah çok az talim yaptık. 188/1

• **TAT AL-**

“Biri tat al-”

= *Bir şeyden hoşlan-, zevk al-*

[Ben] Ilık su gövdeme değdikçe büyük tat alıyordum. 198/13

• **TELAŞA DÜŞ-**

“Biri telaşa düş-”

= *Telaşlan-*

(Semiha,) iğne iplik bulmak için korkunç bir telaşa düştü. 10/14

• **TEMPO TUT-**

“Biri tempo tut-”

= *El çırparak veya el ve ayaklarını bir yere vurarak bir müziğe eşlik et-*

[Onlar] Çatal bıçaklarıyla tempo tutuyorlar. 342/30

• **TOZ AL-**

“Biri toz al-”

= *Bir yerin tozunu temizle-*

[O] Toz alır hep. 134/1

• **TURŞU KUR-**

“Biri turşu kur-”

= *Turşuluk sebze veya meyveleri kavanoz, fıçı vb.ne yerleştir-*

Neden sanki (büyükler) evlerinde hep turşu kuruyorlar da çocuklarına bir boyalı şeker alıvermiyorlar? 157/22

• **YERİN DİBİNE GEÇ-**

“Biri yerin dibine geç-”

= *Çok utanıp sıkıl-*

[Ben] Orda yerin dibine geçtim. 109/8

• **YOLA ÇIK-**

“Biri yola çık-”

= *Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başla-, harekete geç-*

(Önde İlhan ve Namık, ardlarında öteki çocuklar.) Halkevi' ndeki törene doğru yola çıktılar. 218/10

• **YÜREĞİ AĞZINA GEL-**

“Biri yüreği ağzına gel-”

= *Birdenbire çok kork-, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlan-, endişelen-*

[O] Yüreği ağzına geldi. 105/23

[O] Elinde file ya da sepet, annesiyle Yenişehir Pazarı'ndan dönerlerken, kuru köfteleri Bomonti'ye, Kocatepe'nin arkasına taşırken yüreği ağzına geliyordu. 211/17

• **YÜREĞİ ÇARP-**

“Biri yüreği çarp-”

= *Kalbi çarp- veya çalış-*

[O] Azıcık da yüreği çarptı. 16/12

• **YÜZÜNE VUR-**

“Biri yüzüne vur-”

= *Ayıplayarak kusurunu yüzüne söyle-*

[O] Ama pek yüzüme vurmadı. 80/3

• **YÜZÜNÜ BURUŞTUR-**

“Biri yüzünü buruştur-”

= *Yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim ver-*

(İlhan,) çok çirkin bir şey görmüş, acı bir şey yemiş gibi yüzünü buruşturdu. 216/25

• **YÜZ VERME-**

“Biri yüz verme-”

= *Önemseme-*

[Sen] Yüz verme. 103/1

• **ZORUNA GİT-**

“Bir şey zoruna git-”

= *Onuruna dokun-, gücüne git-*

O zaman (bizim) [bir şey] ne kadar zorumuza gitti ne kadar utandık değil mi?

328/12

2.3. İKİ EYLEYENLİ EYLEMLER

2.3.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler

• ACI-

“Biri birine acı-”

= Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzül-

Derken (kendine) acıdı (Başöğretmen.) 13/8

[O] (Ülker’in küçücük ellerinde saçlarını ördüren Aysel’e) acıdı. 13/9

• AÇ-

“Biri bir şeyi aç-”

= Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getir-

[O] (Kapıyı) açtı. 7/3

(Çocuk) (perdeleri) açıp dışarısını göstermek istedi. 7/5

[O] (Banyo kapısını) açtı. 7/6

[Ben] (Köşedeki yatağı) açtım. 7/10

[O] (Ellerini) çaresizlikle iki yana açtı. 12/19

[O] Derin bir hak etmişlik duygusu içinde (18 Birinciteşrin günlük Ulus gazetesini) açtı. 61/27

• AL-

“Biri birini/bir şeyi al-”

= Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayır-

[Ben] [bir şeyi] Eğilip aldım. 50/15

[Ben] Bir tanecik kardeşim Aysel, (güzel mektubunu) aldım. 63/1

= Satın al-

(Ben de) (bir simit) aldım. 51/26

[O] Haberi bir gece vakti öğrendiyse Taksim'e koşmuş, Ankara otobüsünden (bir bilet) almıştır. 201/21

= Bir şeyi kazan-, elde et-

(DP kahir) ekseriyetle (iktidarı) aldı. 387/1

• AN-

“Biri birini an-”

= Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü et- veya onu düşün-; zikret-

[O] (O’nu) anıyor. 108/13

• ARA-

“Biri birini ara-”

= Birini veya bir şeyi bulmaya çalış-

[O] Gözleriyle (Semiha’yı) aradı. 13/16

[Ben] (İstanbul’u) arayabilirdim. 47/15

[Siz] (Saatçi’yi) aramadınız mı hiç? 282/2

= Telefon ile ulaş-

[Siz] Aramadınız (bizi.) 287/13

(Biz de) (sizi) arayamadık. 287/13

“Biri bir şey/bir şeyi ara-”

= Bir yerde bir şey bulmak için bak-, araştır-

(Aydın,) içinden (bu tümcelerın gramer kitaplarındaki yerlerini) arıyordu. 127/18

• AS-

“Biri bir şey/ bir şeyi as-”

= Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere ilıstırıp sarkıt-; talik et-

[O] (Tansiyon aletini) de boynuna asmıştı. 27/29

[Ben] [bir şeyi] Asmalıydım. 69/7

[Ben] Hem (levhayı) da asarım. 70/16

= Ek-

[Sen] Bir hastalık bahanesi uydurur (mektebi) birkaç gün asıverirsin. 184/21

• AŞ-

“Biri bir şeyi aş-”

= Geç-

(Ölenler) (yüzleri), (yaralananlar) (binleri) aşıyormuş. 99/9

• AT-

“Biri bir şey at-”

= Bir cismi bir yöne doğru fırlat-

(Selimiye açıklarına demirlemiş bulunan Yavuz,) her beş dakikada bir, (top) atmıştır. 65/25

(Bunlar) ayrıca Ankara'nın şurasına burasına bazı (gaz bombaları) da atmışlar. 79/20

“Biri birini at-”

= Kov-, dışarıya çıkar-, ilgisini kesip uzaklaştır-

Üstelik öyle saygısız konuşması üstüne (edebiyatçı,) (onu) dersten atmasın mı? 171/15

• AVUT-

“Biri birini avut-”

= Bir kimsenin acısını veya sıkıntısını yatıştır-; avundur-, teselli et-

(Postalların çamurlu bahçede bıraktığı nokta nokta izler) günlerce avutur (Engin'i.) 279/6

• BAK-

“Biri birine/bir şeye bak-”

= Bakışı bir şey üzerine çevir-

[O] (Öğretmen Dünder'a) can sıkıntısıyla baktı. 11/27

[O] (Seyircilere) baktı. 23/7

[Onlar] Gülerek (bana) baktılar. 50/14

[Ben] İndirildiğim yerde dikilmiş (önümden geçen gazeteci çocuklara) bakıyorum.
76/2

[Siz] Demek sinemada belli etmeden (bana) baktınız? 180/16

= Geçindir-

(Halam) (bana) öz çocuğu gibi bakıyor. 41/20

• BAS-

“Biri bir şeyi bas-”

= Baskısını yap-

(Ulus gazetesi,) bu güzel günde ("caddeleri ve parkları dolduran güler yüzlü halk"ın fotoğrafını) basmıştır. 132/3

• BECER-

“Biri bir şeyi becer-”

= Güç görünen bir iş veya duruma çözüm bul-, üstesinden gel-

[Ben] Ama denenecek son şeyin eşiğinde de (ciddi olmayı) beceriyorum. 8/5

(Ali,) henüz kaldığı otele de başkente de alışamamış olmanın şaşkınlığı içinde (ağlamayı) becerememiştir. 66/16

• BİÇ-

“Biri bir şeyi biç-”

= Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kes-

[O] (İki dönüm toprağı) sürer, eker, biçer... 152/12

• BİL-

“Biri bir şeyi bil-”

= Bir şey hakkında bilgi sahibi ol-, öğrenmiş bulun-

[Siz] [bir şeyi] Biliyorsunuz. 12/18

Ama şimdi, (kara kılıfının içinde utançtan ağladığını, işte bunu) bir (Hasip, kendisi) bilecekti. 21/2

İstedim ki (çocuklarımız) irfan yuvası okullarından, daha yüksek okullarından birer şerefli meslek sahibi olarak çıkmadan önce, (hayatta her mesleğin ne olduğunu, kendilerini bekleyen türlü fedakârlık ve vefakârlıkları) bilsinler. 22/18

(Bunu) (kimse) bilmiyor ki. 42/8

[Ben] [bir şey] Bilmem haberin var mı? 65/1

[Ben] (Ona ne ad vereceğimi) bilemedim. 70/1

• BİN-

“Biri bir şeye bin-”

= Bir yere gitmek için tren, vapur, uçak, otomobil vb. bir taşıtta yer al-; atla-

[Ben] Mezar taşçılarının oradan (bir minibüse) bindim. 74/24

(Eşeğe yemini veren) (üstüne) biner. 101/9

• BİK-

“Biri bir şeyden bık-”

= Dayanamaz duruma gel-

[Ben] Bıktım (bu kendini beğenmiş meretten.) 12/1

[Ben] Bıktım (senin okulundan da müsamerenden de!) 26/5

• BOYA-

“Biri bir şeyi boya-”

= Boya sürerek veya boyaya batırarak renk ver-

[Onlar] (Sobayı) beyaz yaldız boyayla boyamışlar. 282/8

• BOZ-

“Biri bir şeyi boz-”

= Dokun-, zarar ver-

[Sen] *Ve sen de eğer, söz etmesen bile, bu pisi seviyorsan ve hala (bu hainin yazdıklarını) okuyorsan, boz.* 289/6

• **BUL-**

“Biri bir şey bul-”

= *Keşfet-*

[Ben] *Böyle (bir mevzu) buldum.* 22/14

(Öğretmen Dünder) *da yakası kürklü bir mantonun yerini bu tilkilerin almasına (ses çıkaracak zamanı) bulamadı.* 24/25

[Ben] *Ama o sıra kendimi bulduğum yerde (gereksizliğimi de) buluyordum.* 75/3

[Ben] *Kendime (yapılacak yeni bir şey) buldum.* 76/3

[O] *Ağlamanın utancını içinde taşıırken bir gün (kendini) Halkevi'nin kapısı önünde bulmuştur.* 66/18

• **ÇAL-**

“Biri bir şey çal-”

= *Vurarak veya sürterek ses çıkart-*

İyi ya işte; (Savcı'nın kızı) (keman) çalacak. 12/29

[O] *(Keman) çalardı.* 42/18

(Bir bando) (Chopin'in “Matem Marşı'nı”) çalmaktadır. 66/7

= *Hırsızlık yap-*

(Onlar da) Hava Kurumu'nun yararına rozet dağıtırken (kutuya atılan paraları) çalıvermişler, suçüstü yakalanmışlardır. 123/20

• **ÇARP-**

“Biri birine çarp-”

= *Hızla değ-, vur-*

[O] *O sırada (elinde terazisiyle ortalıkta dolaşmakta olan Namık'a) çarptı.* 27/5

• ÇEK-

“Biri bir şey/bir şeyi çek-”

= *Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürüt-*

[O] *Elindeki (ipi) az çekiyor. 9/3*

[O] *(İçini) çekti. 12/19*

[Onlar] *Kendilerini gizleyip elle çektiler (perdeyi.) 18/7*

[O] *Eliyle (perdeyi) çekti. 21/16*

[O] *(Kürekleri) büyük bir transatlantiği yürütmenin dikkati içinde çekmektedir.*

33/6

= *Ört-, giy-, kuşan-*

(General ve subaylar) (kılıçlarını) çekmiş. 66/5

= *Güç durumlara dayan-, katlan-*

(Bunun zararını) (sulh) çekecek. 36/26

• ÇÖZ-

“Biri bir şeyi çöz-”

= *Aç-*

Başöğretmen hıçkırığa hıçkırığa ağlamak üzereyken (Dündar Öğretmen) (perdeyi tutan çengelli iğneleri) çözdü. 20/7

[Ben] *(Topuzumu) çözüp saçlarımı uzun uzun fırçaladım. 197/21*

= *Bir konuyu anla-*

[Ben] Çok sonraları, bir iki yabancı dili az buçuk öğrenince de (bu 1922’li bisküvilerin Yunanlı mı, İngiliz mi, Fransız mı, yoksa Rus ya da Bulgar mı olduğunu) bir türlü çözememişimdir. 73/7

• DEĞ-

“Biri birine değ-/ bir şeye değ-”

= *Aralık kalmayınca kadar birbirine yaklaşarak dokun-*

(Kız ve erkek öğrenciler) ilk kez (birbirlerine) değeceklerdi. 20/14

[Onlar] [birine] Ama, onca provaya karşın değemiyorlardı. 20/14

• DEĞİŞ-

“Biri bir şeyi değış-”

= *Değıştir-*

(Çocuklar) (üstlerini) değışecek. 22/24

• DİK-

“Biri bir şey dik-”

= *Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tuttur-*

[Sen] (Şunun lastiğini) dik. 10/12

[Onlar] İlerde, kızım evlendikten sonra da giyer düşüncesiyle (filizi ipekli kumaşı) yandan drapeli, dar uzun kollu, sivri yakalı, yakasının ucuna da bir çiçek konduracak biçimde diktiler. 25/6

[O] Yazın geldiğinde herhalde sana (çok güzel şeyler) diker. 64/29

= *Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştir-*

[Ben] (Soğan) dikiyorum. 260/28

• DİZ-

“Biri birini/ bir şeyi diz-”

= *Sıralama-*

[O] (Çocukları) önce yeniden bir dizdi. 20/8

• DOKU-

“Biri bir şey doku-”

= *Ör-*

[Ben] (Bez de) dokurdum. 260/2

• DÖK-

“Biri bir şeyi dök-”

= *Belli bir yere boşalt-*

(Kapıcı) (çöpü) dökmemiş. 307/19

• DÖN-

“Biri birine/bir şeye dön-”

= *Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket et-*

(Bütün başlar) (Aysel’e) döndü. 11/24

Sıtmadan (sarı yüzü) hemen (kiraz alına) döndü. 11/26

[O] Birden (Aysel’e) döndü. 12/10

(Bütün başlar) (ona) döndü. 14/26

[O] (Pencere deliği altındaki gizli yerine) döndü. 20/9

• DÖV-

“Biri birini döv-”

= *Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıt-; benzet-, giriş-, hırpala-, patakla-, silkele-, sopala-, ufala-*

[Ben] [birini] Döverdim. 45/26

• DUY-

“Biri bir şey duy-”

= *Bir şeyi sez-, fark et-*

[O] Ondan sonra saf dışı duyar (kendini.) 13/23

[Ben] (Kentin gürültüsünü) duymuyorum. 70/14

(Birkaç memur çocuğundan gayri, hemen hepsi) (polka ve rondonun adını) bile bile bu müsamereden ötürü duymuşlardı. 20/13

[Ben] Cezaevinin oralarda ince, (ırak ısıklık sesleri) duymuştum. 50/21

• **DÜRT-**

“Biri birini dürt-”

= *Ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe it-*

(Çocuklar) (birbirlerini) dürtüp gülüşüyorlardı. 10/9

• **DÜŞ-**

“Birine bir şey düş-”

= *Ödevi veya yetkisi içinde bulun-*

Birinci ve ikinci sınıflar öğretmeni henüz çok yeni, çok da genç olduğu için (yük) (kendisine, en çok da Dünder Öğretmen’e) düşmüştü. 12/23

• **EK-**

“Biri bir şeyi ek-”

= *Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum at- veya göm-*

[O] (İki dönüm toprağı) sürer, eker, biçer... 152/12

• **ET-**

“Biri bir şey et-”

= *Bir işi yap-; eyle-*

(Hademe Cemal), müsamerede (perdecilik) edecek. 9/1

• **EZ-**

“Biri birini ez-”

= *Üzerine baskı yaparak hükmü altında inlet-*

(Güçlü olan) (güçsüzü) ezecekmiş! 149/28

• **GER-**

“Biri bir şeyi ger-”

= *Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getir-; çek-, uzat-*

[O] (İpi) usulca geriyor. 9/5

[O] [bir şeyi] Yeniden geriyor, bırakıyor. 9/5

= Kolu, bacağı açılabilceğı kadar açıp, uzatılabilceğı kadar uzatıp dümdüz ve dimdik tut-

[Ben] (Bacaklarımı) yeniden gerdim. 69/1

• GİY-

“Biri bir şey giy-”

= Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçir-; giyin-, kuşan-

Seyirciler arasında (sadece iki kadın,) başlarına (tavuskuşu tüyleriyle süslü şapkalar) giymişlerdi. 14/11

(Ali) ise çarıklarının içine (işlemeli, uzun tiftik çoraplar) giymiş. 16/9

[Ben] Fakat artık (uzun pantolon) giyiyorum. 43/23

• GÖM-

“Biri birini göm-”

= Yerin altına koyarak üstünü toprakla ört-

[Onlar] Geçenlerde (teyzemi) gömerlerken Almanya'dan dönen bir işçiyle, bir de kimliği belirsiz kişilerin vurduğu bir öğrenciyi gömüyorlardı. 51/10

[Onlar] Geçenlerde teyzemi gömerlerken Almanya'dan dönen bir işçiyle, (bir de kimliği belirsiz kişilerin vurduğu bir öğrenciyi) gömüyorlardı. 51/11

• ISIR-

“Biri bir şey ısır-”

= Dişleri arasına alıp sık-

(Tilkinin ağzı) habire (çenemi) ısırtıyor. 342/6

• İÇ-

“Biri bir şey iç-”

= Bir sıvıyı ağza alıp yut-

[Ben] Hayatımda (ilk içkimi) de böylece içmiş oldum. 173/2

• İMREN-

“Biri birine imren-”

= Beğenilen bir kişi veya şeye benzemeyi iste-; gıpta et-

[Ben] Kendi halime acıdım ve (ona) öyle imrendim ki! 84/10

(Ben de) (kız arkadaşlarıma) bakıp imreniyorum. 111/5

• İŞİT-

“Biri bir şey işit-”

= Kulakla algıla-; duy-

[Ben] Sadece (koridordaki elektrik süpürgesinin homurtusunu) işitiyorum. 70/14

(Ali,) sabahları sobanın külünü boşaltırken (Molla Kâtib'in böyle mır mır söylendiğini) işitir. 102/23

• İT-

“Biri birini/bir şeyi it-”

= Bir şeyi güç uygulayarak ileri götür-

(Bir kolu,) (birini) itti. 16/3

[O] [birini] Sonra birbirinin üstüne itti. 20/8

(Ali'yi) bir yana itti (öğretmen.) 27/2

(Biri) mi itmişti (onu) 67/6

Yoksa (o) mu (birilerini) itmişti. 67/7

Ulus Meydanı'nda öyle dikilip dururken (dıştan gelen hiçbir şey) (beni, şunu ya da bunu) yapmaya doğru itmiyordu artık. 75/30

• KAÇ-

“Biri birine kaç-”

= Kocaya kaç-

(Kız kardeşinin büyüğü) geçenlerde (Akyazılı İsmail'e) kaçmış. 290/19

• KAP-

“Biri bir şeyi kap-”

= *Birdenbire yakalayarak, çekerek al-*

Ah, (biri) fırlasa da (perdeyi) Dünder Öğretmen'in elinden kapıverse!.. 23/23

• KAT-

“Biri birini kat-”

= *Dahil et-*

(Siz) niye katıyorsunuz (kendinizi)? 179/21

• KEMİR-

“Biri bir şeyi kemir-”

= *Sert bir şeyi dişleriyle azar azar kopar-; ye-*

[O] [bir şeyi] Kemiriyor. 20/5

• KES-

“Biri bir şeyi/ birini kes-”

= *Ucunu al-*

[O] (Tırnaklarını) kesmiş. 324/22

= *Bir şeyi istenilen boyuta getir-*

[Ben] (Bütün fasulyelerin başlarını) büyük büyük kesivermişim. 80/2

Mutfak penceresinin kara perdesi yok da (babam) (onu) kesiverecek. 106/9

• KIR-

“Biri birini/ bir şeyi kır-”

= *Vücut kemiklerinden birini parçala-*

[O] (Bir dizini) kırdı. 134/25

= *Sert nesneleri alet yardımıyla parçala-*

(Odun) kıracağım (ben.) 217/31

= *Kalbini kır-, üz-*

[Siz] (Beni) kırmadınız. 55/10

[Siz] (Kaymakamımızı) kırmadınız. 55/11

• KISKAN-

“Biri birini kıskan-”

= *Herhangi bir bakımdan kendinden üstün gördüğü birinin bu üstünlüğünden acı duy-; çekeme-, günüle-, hasetlen-, haset et-*

[Ben] Dame de Sion'lu kızını değilse de (bunu) kıskandım doğrusu! 268/11

(O,) (Almanların Avrupa hâkimi olmasını) kıskanıyor. 138/3

• KIZ-

“Biri birine/ bir şeye kız-”

= *Öfkelen-*

[O] Aysel'den çok, (Kaymakam'ın oğluna) kızıyordu. 11/30

(Teyzem) [birine] biraz kızdı. 80/3

[Ben] (Dikkatsizliğime) kızdım. 84/6

• KORU-

“Biri birini koru-”

= *Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilere, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tut-; muhafaza et-, vikaye et-, sıyanet et-*

Korursa (bizi) ancak (Alaman) korur.. 102/21

[O] (İkisini) birden nasıl koruyacaktı? 219/21

• KOV-

“Biri birini kov-”

= *Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söyle-; sav-, defet-, defle-*

(Başöğretmen) acıdı da [birini] kovmadılar. 42/3

[O] (Kredi istemeye gelen köylümüzü, efendimizi) elinin tersiyle kovdu. 387/9

“Biri bir şeyi kov-”

= *At-, yok et-*

[O] (Hevesini) içinden de burnundan da kovuyor. 105/7

• KOY-

“Biri bir şeyi koy-”

= *Bir şeyi bir yere bırak-, belli bir yere yerleştir-*

[O] (Ellerini) hazır ol’a koydu. 10/2

[O] [bir şeyi] Babamın mektubunun içine koymuş. 46/6

• KUR-

“Biri bir şey kur-”

= *Hazırla-*

[O] Durmadan (planlar) kurdu. 60/30

(Savaştan az buçuk haberli olanlar, yani gazete okuyup ajans haberleriyle Nurettin Artam’ın “Radyo Gazetesi”ni dinleyenler,) (bir yanda İngiliz-Fransızlar, öte yanda Hitlerler olmak üzere iki takım) kurmuşlardır. 93/9

• KURTAR-

“Biri birini kurtar-”

= *Bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştır-*

[Ben] Bak Namık, (seni) bir defa kurtardım, bir daha kurtaramam. 175/11

• KURTUL-

“Biri bir şeyden/birinden kurtul-”

= *Tehlikeli ve kötü bir durumu atlat-*

Böylece (ben de ahim de) (sığıntı olmaktan) kurtulduk. 111/3

(Sevil de) böylece (o sıska matmazelden) kurtulmuştu. 136/18

• KÜS-

“Biri birine küs-”

= *Herhangi birinin hoşla gitmeyen bir söz veya davranışı yüzünden görüşmez ol-*

(Ben) (anneme) küserim bir yandan... 326/15

[Ben] [birine] Aklına öyle bir şey gelmesin bak, küserim. 332/9

• OKŞA-

“Biri birini okşa-”

= *Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdir- veya ona hafifçe vur-; sev-, sıvazla-*

(Jandarma Kumandanı) (onun sırtını) okşadı. 16/16

(Dündar Öğretmen,) (Salim Efendi'nin omzunu) okşadı. 55/13

• OL-

“Biri bir şey ol-”

= *Bir görev, makam, san veya nitelik kazan-*

(Latin harfleriyle adını yazmayı beceren, azıcık da değişimlere karşı yumuşakbaşlı davranan her orta yaşlı kimse,) bir ilçe ilkokuluna (başöğretmen) olabilirdi. 11/7

[O] Oyunda yine (öğretmen) olacaktı. 22/27

• OV-

“Biri bir şeyi ov-”

= *Bir yere bir şeyi kuvvetle sürterek temizle-*

[O] (Ellerimi) bir taşla güzelce ovarı. 42/14

• ÖDE-

“Biri bir şeyi öde-”

= *Bir alışverişte alınan şeyin karşılığını alacaklıya ver-*

[Ben] Otele (faturamı) ödedim. 399/5

• ÖP-

“Biri birini öp-”

= Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdir-

[Ben] [birini] Senin de bir Türk kızı olman sıfatıyla iki gözlerinden ve güzel yanaklarından öperim. 82/15

[O] Sevinip (metresini) kucaklamış, öpmüş. 277/7

• ÖR-

“Biri bir şeyi ör-”

= Saç, yele vb. şeylerin tellerini birkaç bölüme ayırıp birbirine geçirmek yolu ile dağınıklıktan kurtar-

(Aysel) (saçlarını) örmemiş ama öğretmenim. 11/24

= İplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak veya geçirerek işle- veya tezgâhta doku-

[O] (Dantel) örür. 20/28

• ÖRT-

“Biri/ bir şey bir şeyi ört-”

= Koru-, görünmez duruma getir- veya gizlemek için üstüne bir şey koy-

(Sümerbank keteni bordo renk perde,) (okul sahnesini) tam örtmüyordu. 9/1

[O] Utanarak eliyle (ağzını) örttü. 22/10

= Kapat-

[Ben] (Kapıyı) örttüm. 398/25

• SAÇ-

“Biri bir şey saç-”

= Bir şeyi ortalığa dağıt-; dök-

Çünkü (bu bombalar) (iperit gazı) saçıyorlarmış. 79/29

• SAL-

“Biri birini sal-”

= *Beraatini sağla-*

[Onlar] Görürsün abi, (babamı da) salıverecekler. 159/18

• SAN-

“Biri bir şey san-”

= *Herhangi bir şeyin zihinde kurulduğu gibi gerçekleştiğine inan-; zannet-, zanneyle-*

[Ben] [bir şey] Aşağıda otele kaydımı yapan delikanlıdan duydum sanıyorum. 7/13

İlk bakışta (bir erkekle buluşacağımı) sanmıştır (resepsiyondaki.) 70/24

• SAR-

“Biri bir şeyi sar-”

= *Destek ol-*

Hatta (Halide Edip diye çok bilgili bir kadınıımız,) üstelik romanlar da yazdığı halde, cephede (yaralılarımızın yaralarını) sarmış. 110/11

• SAT-

“Biri bir şeyi sat-”

= *Bir malı bir bedel karşılığında alıcıya ver-*

[O] (Bir iki tarlasını, dükkânı başkente taşırken geride bıraktığı evini de) satmış. 206/14

(Simitçiler) en doğru yerde ve en doğru saatte (simitlerini) satıyorlardı. 51/25

• SAY-

“Biri bir şey/bir şeyi say-”

= *Hesaba kat-, dikkate al-*

[Sen] (Kızları) sayma. 60/11

“Biri birini say-”

= *Saygı duy-*

[Onlar] (Onu) sayarlar. 153/14

[Biz] (Birbirimizi) çok seviyor ve sayıyoruz. 187/7

• SEÇ-

“Biri bir şeyi/ birini seç-”

= *Tercihini bir yönde kullan-*

[Onlar] Atamızın çizdiği yolda şerefli vatanımıza yararlı birer insan olmak için (mesleklerini) buna göre seçsinler. 22/20

[Onlar] (Kiracılarını) sora soruştura seçmişlerdir. 30/14

• SEV-

“Biri birini/ bir şeyi sev-”

= *Sevgi ve bağlılık duy-*

[O] (Sarı saçlarını parlatarak her yere geç gelmeyi, kendisini henüz bir hastadan dönüyor göstermeyi ve böylece herkesten daha ülkücü olduğunu belirtmeyi) sever. 14/21

İlkokuldayken, (Dünder Öğretmen) (beni) çok severdi. 42/9

(Namık) (beni) sevmezdi. 43/16

[Ben] Babamı çok severim. 41/10

• SEZ-

“Biri bir şey sez-”

= *Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anla-*

(Ali de) (buyruğa uymanın içini rahatlattığını) sezdi. 68/16

(Ali) (karşısındakine yüklediği çaresiz bocalamayı) sezdi. 317/16

• SİĞİN-

“Biri bir şeye sığın-”

= *Yönel-*

[O] *Fethi Bey'in içini bunaltan gülümseyişlerinden, İlhan'ın kasa tahtasında gümbürdeyen yumruk seslerinden kaçıp (o lokantadan belleğinde kalan tatlı sohbetlere) sığıyor. 164/9*

• **SIK-**

“Biri bir şeyi/ birini sık-”

= *Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına al-*

(*Kaymakam 'la Jandarma Kumandanı ve Doktor*) eğilip (elini) sıkıtlar. 20/5

[Onlar] *Ali mektebi bitirsin diye (dişlerini) sıkıtlar. 60/14*

= *Baskı altına al-; üz-, zorla-*

O evlenme yıldönümünde, tam da yengesinin gramofona bir Viyana valsini koyduğu sırada ve henüz öteki konuklar beklenirken (babası,) (mimar amcayı) tatsız konuşmalarla sıkıyordu. 133/8

• **SIYIR-**

“Biri bir şeyi sıyr-”

= *Bir şeyin üstündeki örtüyü çekerek al- veya aç-*

[Ben] (*Süveterimin kolunu*) sıyırdım. 198/9

• **SİL-**

“Biri bir şeyi sil-”

= *Ortadan kaldır-, yok etmek veya gider-*

Çünkü (Almanlar,) Polonya'yı nasıl imha ettilerse daha (birçok memleketi) de öyle haritadan sileceklermiş. 87/4

= *Temizle-*

(*Beyaz adam,*) kolalı bir peçeteye (ağzını) siliyor. 138/18

[O] (*Ellerini*) *Hergele Meydanı'ndan aldığı turuncu mendiline sildi. 325/7*

• SOĞU-

“Biri birinden soğu-”

= Birine veya bir şeye duyulan istek sevgi ve ilgi kalma-; soğuklaş-

O böyle yaptıkça (Aydın,) hem Aysel’e öfkelenip (ondan) soğuyor. 231/2

[Ben] (Kızdan) soğudum. 300/31

• SÖV-

“Biri birine söv-”

= Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söyle-; donat-, kalayla-, kayarla-, küfret-, yıka-

[Onlar] [birine] Döverler, söverler. 329/24

• SUN-

“Biri bir şeyi sun-”

= Tanıt-, bilgi vermek amacıyla çeşitli yöntemler kullanarak bir konuyu dinleyenlere aktar-

[Biz] Şimdi efendim, sizlere (Meslekler adlı temsilimizi) sunuyoruz. 22/9

[Ben] (Profesörlük tezimi) sunacaktım. 340/13

• SÜR-

“Biri bir şey sür-”

= Dokundur-, değdir-

[O] Saçıma (bitotu) sürerdi. 42/14

(Annesi) ona da (bitotu) sürermiş. 42/17

= Pulluk veya sabanla toprağı işle-

(Bubanın tarlasını) (kim) sürüyo peki? 60/4

[Biri] (İki dönüm toprağı) sürer, eker, biçer... 152/12

= *At, araba vb. için yönetip yürüt-, sevk et-*

[Biri] *(Bisikletimi,) gidonu tutmadan sürebiliyorum. 172/1*

= *Sürüt-, itele-*

(İlhan,) kasanın ardında (yere devirdiği tabureyi) alıp Ali'nin altına sürüyor: 159/12

“Biri birini sür-”

= *Kov-, kovala-, uzaklaştır-*

Ellerinden gelse (babamı) Aşkale'ye sürer (bunlar.) 160/24

• SÜZ-

“Biri bir şeyi süz-”

= *Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçir-*

[O] *[bir şeyi] Eritiyor, süzüyor. 221/4*

• TAK-

“Biri bir şey tak-”

= *Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tuttur-, iliştir-, geçir-*

[O] *Hangi (elektrik prizlerini) takacak? 152/17*

• TANI-

“Biri birini tanı-”

= *Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırla-*

(Köyden eşekle onun mezuniyet müsameresini görmeye ve gece Ali'yi köye götürmeye gelen amcaoğlu,) seyirciler arasında, en geriden bile (çocuğu) hemen tanıdı. 16/11

[O] *(Yüksek memurları) çizgili koyu renk kumaştan dikilmiş kruvaze elbiselerinden, sıçan rengi ağır paltolarından, küçük kara, gölge bıyıklarından; ama daha çok boyunlarını tutuş biçimlerinden tanıyor. 99/24*

• TAŞI-

“Biri bir şey/ bir şeyi/ birini taşı-”

= *Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götür-; gezdir-*

[O] *Nedense hep (çantamı) taşırdı. 43/17*

[Ben] [bir şey] *Demek buraya gelene dek elimde taşımışım. 50/20*

[O] *İçinde (başka bir mal) taşımıştır belki. 74/4*

= *Sahip ol-, özellik olarak bulundur-*

(Gazete,) *şimdi gözünde, (Atatürk’e “hasta” demenin kusurunu) da taşıyordu.*

62/23

• TART-

“Biri bir şey tart-”

= *Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bul-*

[Onlar] [bir şey] *Okka okka tartıyorlar. 101/26*

• TUT-

“Biri birini / bir şeyi tut-”

= *Elde bulundur-, ele al-*

[O] *(Papyona benzetilmeye çalışılmış bu kara nesneyi,) evin ambarında kuyruğundan yakaladığı bir fare gibi tutuyordu. 10/8*

(Ali,) *(atın başını) tuttu. 324/30*

= *Destekle-, birinden yana çık-*

(Güneş Sporlular) *da (eniştemi) çok tutuyorlarmış. 80/5*

(Eniştem) *(Güneş Spor Kulübü’nü) tutuyormuş. 80/5*

= *Yanında bulundur-, alıkoy-*

Ali gideceği sıra, (Avni) (onu) tuttu. 317/1

• UĞRA-

“Biri uğra-”

= *Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kal-*

[Ben] *Her on beş günde bir uğrardım. 193/7*

[O] *Uğramadı dükkâna. 222/7*

• UM-

“Biri bir şeyi um-”

= *Bir şeyin olmasını iste-, ümitle bekle-*

[Onlar] *(Bir gün bir “sir”ün ya da bir lord’un bir sokak köşesinde belirip kendilerini yeniden yaratmaya kalkacağını) mı umuyorlar? 50/11*

[O] *(Çocukların oraya buraya dağılır dağılmaz kendini mektuplara boğacaklarını da) ummuştu. 57/18*

• UNUT-

“Biri birini/bir şeyi unut-”

= *Aklında kalma-, hatırlama-, aklından çık-*

[Siz] *[bir şeyi] Unutmayın! 9/23*

[Ben] *[bir şeyi] Az kalsın unutuyordum. 65/1*

[Ben] *(Oda kapısının dışına “Lütfen rahatsız etmeyiniz.” levhasını asmayı) unutmuşum. 69/7*

(Gerek Ulu Önderimizin gerek öğretmenlerimizin bizden istedikleri yolda ilerlemek fırsatına kavuşmuş biri olarak hayatın dikenli yollarında ilerlerken geride bıraktığın ben talihsiz kardeşin Semiha’yı) sakın unutma e mi, (benim güzel ve akıllı kardeşim.) 64/24

• UYAR-

“Biri birini uyar-”

= *Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söyle-, ikaz et-*

(Buradaki doktor hanım) birçok hususlarda (bizi) uyarıyor. 260/20

• **VUR-**

“Biri birine/ bir şeye vur-”

= *Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere veya bir kimseye hızla çarp-, çak-, geçir-, in-*

Sonunda (arabacı,) (atın karnına) iki tekme vurdu. 324/30

• **YAK-**

“Biri bir şeyi yak-”

= *Işık vermesini sağla-*

[O] (Lambaları) yaktı. 7/6

[O] Oranın da (lambalarını) yaktı. 7/7

= *Ateşle yok et-*

[Sen] Ne yakıyorsun (benim şeylerimi)? 224/25

[Ben] [bir şeyi] Yakarım. 224/26

• **YALVAR-**

“Biri birine yalvar-”

= *Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey iste-*

[Ben] [birine] Ta evine kadar gidip yalvardım. 327/1

• **YAP-**

“Biri bir şeyi/ bir şey yap-”

= *Ortaya koy-, gerçekleştire-, oluştur-, meydana getir-*

[Biz] (Elimizden geleni) yaptık. 11/19

Bu kez (öncülüğü) (Kaymakam) yaptı. 17/24

[Biz] Ülkemizin aydınlar ordusuna ilk erlerimizi kattığımız bu sevindirici günü kutlamak için (elimizden geleni) yaptık. 19/10

[Onlar] Başöğretmenimizle birlikte okulda (merasimler) yaparlardı. 63/15

[Onlar] [bir şey] Yine yapmışlardır herhalde. 63/15

• YAT-

“Biri biriyle yat-”

= Cinsel ilişkide bulun-

[Ben] (Matbaada işçilik eden bir öğrencimle) yattım. 114/1

• YAY-

“Biri bir şey yay-”

= Birçok kimseye duyur-

(Sözde Namık,) (babamın başına gelenleri) Gazi Lisesi'nde herkese yaymış. 96/12

Fakat (o,) (Ali adında bir başka arkadaşın benim yüzümden köyünü, anasını bırakıp da buralarda sefil olduğunu) yaymış herkese. 274/19

= Dağınık ve düzensiz bir biçimde saç-, dağıt-

[Onlar] Vallah naha daha tarlada, oracıkta yayıyorlar (buğdayımı.) 101/20

• YAZ-

“Biri bir şey yaz-”

= Kaydet-

İçlerinden “(Allahım) sen (günah) yazma” diye yakarıp dua ederek, üç kere bağışlarına tükürüyorlar. 14/5

(Bu piyesi) baştan sona naçizane (bendeniz) yazdım. 22/14

[Ben] [bir şey] İçimden gele gele, severek, heyecanlanarak yazdım. 22/14

[Sen] [bir şey] Ne güzel yazıyorsun. 63/2

[Sen] Güzel kardeşim, (Atatürk Babamızın öldüğü gün çok ağladığı, bütün arkadaşlarının, öğretmenlerinin, müdüranımın bile hıçkıra hıçkıra ağladığımızı) yazıyorsun. 63/9

[Ben] Ne yazık ki (adımı) yazdım. 70/30

• YE-

“Biri bir şey ye-”

= *Yemek yeme, karın doyur-*

[Biz] *(Kremalı pastalar) yedik. 83/18*

(Onun da çoğunu) (Bülent) yedi. 90/24

= *Tüket-, yitir-*

[Onlar] *Harp yılları içinde (köydeki birkaç malımızı da) satıp savıp yemişler. 296/6*

• YEN-

“Biri birini yen-”

= *Savaş veya yarışmada üstünlük sağla-, üstün gel-; ut-*

[Biz] *Çok güzel oyunlarla (Finlandiya Milli Güreş Takımı’nı) 4-3 yenmişizdir. 33/20*

(Vural) çok güzel hareketlerle (karşısındakini) yendi. 187/24

• YET-

“Bir şey birine yet-”

= *Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte ol-*

(Bu,) (ona) yetti. 150/10

• YİĞ-

“Biri bir şeyi yığ-”

= *Topla-, bir araya getir-*

[Onlar] *Avlu kapısından bakan kadınlardan biri, "Uyy, (elin eşyasını) sokağın ortasına yığıverdiler!" diye bağırdı. 324/27*

• YIKA-

“Biri birini/ bir şeyi yıka-”

= *Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizle-; yu-*

(Annem) her hafta sonu (kardeşimi ve beni) iyice yıkardı. 42/13

Fakat tehlike geçti işaretini veren düdükleler çalınmadan önce (belediyenin itfaiye arabaları) bütün caddelere çıkıp (gaz bombası düşen yerleri) hortum tutarak yıkamışlar.

79/28

• **YIRT-**

“Biri bir şeyi yırt-”

= *Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçala-*

[O] Hep (kitaplarımı) yırtardı. 45/26

• **YUM-**

“Biri bir şeyi yum-”

= *Kıсарak kapa-, sıkarak kapalı duruma getir-*

(Sevil) hemen (gözlerini) yumdu. 130/20

2.3.2. Gövde Hâlinde Eylemler

2.3.2.1. İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar

• **AÇIKLA-** (<aç-ık+la-)

“Biri/ bir şey bir şeyi açıkla-”

= *Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri ver-; izah et-*

Daha önce, şubat ayının son haftasında yani, (Türkiye Büyük Millet Meclisi,) alınan tarihi bir kararla (Birleşmiş Milletler Topluluğu'na katıldığımızı,) böylece artık özgür ve uygar devletler içindeki yerimizi aldığımızı açıklamıştır. 249/21

İki gün sonra da (Başkan Truman,) (ilk atom bombasını) açıklamıştır. 333/22

• **ANIMSA-** (<an+ımsa-)

“Biri bir şeyi anımsa-”

= *Bilinip unutulmuş bir şeyi akla getir-; anı-, bul-, çıkar-, hatırla-*

[O] [bir şeyi] Fakat tam olarak anımsayamıyordu. 108/17

[Ben] (O gece gördüğüm düşü) yeniden anımsıyorum. 393/20

• **ANLA-** (<an+la-)

“Biri birini/bir şeyi anla-”

= Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavra-; fehmet-

(Hademe Cemal) (güçlüğü) anlamıştı. 23/12

(Kimseler) (derdimi) anlamadı. 63/13

• **ARALA-** (<*ar-a+la-)

“Biri bir şeyi arala-”

= İki şey arasında açıklık oluştur-, az aç-

(Dündar Öğretmen) (perdeyi) araladı. 22/7

(Annesi) (holün kapısını) araladı. 211/22

• **AYIKLA-** (<ayık+la-)

“Biri bir şey ayıkla-”

= Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri ayırıp çıkar-, temizle-

Hatta (ben) teyzeme (fasulye) ayıklıyordum. 79/26

[Ben] (Gelirken aldığım enginarları) ayıkladım. 396/25

• **AYIPLA-** (<ayıp+la-)

“Biri birini ayıpla-”

= Bir durumun, bir davranışın veya sözün toplumun ahlak kurallarına aykırı, utanılacak bir davranış veya söz olduğunu belirtir biçimde muhatabına söyle-

[O] Yol boyu (kendini) ayıpladı. 60/25

Bir şey daha okudum ama, artık (onu) belki (siz bile) ayıplarsınız diye söylemeyeceğim. 327/8

• **AZARLA-** (<azar+la-)

“Biri birini azarla-”

= *Kırıcı ve sert söz söyle-; donat-, görün-, payla-, darıl-, kakı-, tersle- (I), zılgıt ver-, takdir et-, takaza et-*

[O] *Acele oğluna dönüp (onu) azarladı. 60/15*

Fakat (eniştem,)yanımıza gelip de (beni birlikte dans etmeye çağıran kırmızı saçlı bir oğlanı) azarlayınca, çok utandım. 80/24

• **BAĞIR-** (<ba+kır-)

“Biri birine bağır-”

= *İnsan yüksek ve gür ses çıkar-; banla-*

[O] [birine] “Beni rezil mi edeceksiniz?” diye bağırdı. 9/19

[O] (Hademe Cemal’e) bağırdı. 23/9

• **BAĞLA-** (<ba-ğ+la-)

“Biri bir şey bağla-”

= *İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere veya birkaç şeyi birbirine tuttur-, birleştir-*

[Onlar] Üstüne (siyah kurdeleler) bağlamışlar. 63/27

[Biz] Belimize (sıkı kemerler) bağladık. 110/20

• **BAŞLA-** (<baş+la-)

“Biri bir şeye başla-”

= *Bir işe giriş-, harekete geç-*

[Siz] Hemen (polkaya) başlıyorsunuz. 10/ 20

[Siz] Derken polka bitince (rondoya) başlıyorsunuz. 10/22

(Bütün çocuklar hep bir ağızdan, ”Dediniz öğretmenim!” diye bağırınca, Başöğretmen’in önünde aklanan Öğretmen Dünder) da Aysel’in saçlarını Ülker’e havale edip, (sızlanmaya) başladı. 12/15

(Kendisi) de sessizce (ağlamaya) başladı. 13/15

[O] (Alkışa) başladı. 17/24

[O] Kemikli yüzünün bütün damarları dışarı fırlamış halde (söze) başladı. 18/13

• **BEKLE-** (<bek+le-)

“Biri bir şeyi bekle-”

=Herhangi bir şey um-

[O] Başına (bir sumsuk) bekledi. 10/2

[O] Ondan (yardım) bekledi. 13/16

[O] [bir şeyi] Bekledi. 18/19

[O] [bir şeyi] Bir süre bekledi. 18/30

[Ben] (Ölümün tamamlanmasını) bekliyorum. 29/7

[Ben] Senden (bu kardeşliği) beklerim. 65/7

[O] İçerde olmadığımı görünce (telefonumu) bekler. 70/9

“Biri birini bekle-”

= Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kal-, dur-

[O] (Aysel’i) karşıdan bekliyordu ya, o ardından çıkageldi. 325/27

[O] “Git, (beni) orada bekle! dedi.” 121/1

• **BENİMSE-** (<ben+im+se-)

“Biri bir şeyi benimse-”

= Bir şeyi kendine mal et-, sahip çık-, kabullen-, tesahup et-

(Birleşmiş Milletler’in bir üyesi olan Türkiye de) artık (çok partili demokrasiyi) benimsemelidir. 337/7

• **BENZE-** (<beniz+e-)

“Biri bir şeye/ birine benze-”

= İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulun-

[O] (Sahiciye) benzemez. 55/3

[O] (Robert Taylor’a) benzemiş nerdeyse. 268/5

• **BİLE-** (<bi+le-)

“Biri bir şeyi bile-”

= *Güçlendir-, etkisini artır-*

(Onların böyle kaçıışları) ise (Öğretmen Dünder’i) daha da bile. 60/28

• **BİRLEŞ-** (<bir+le-ş-)

“Bir şey bir şeyle birleş-”

= *Ayrıyken tek bir bütün durumuna gel-*

(Bütün beyin sinirlerim) (kafatasımın içine dökülen çimentoyla) birleşiyor. 205/5

• **BORÇLAN-** (<borç+la-n-)

“Biri birine borçlan-”

= *Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden ödünç para veya bir şey al-; istikraz et-*

[O] Onun da elli kuruşunu (alandaki fotoğrafçıya) borçlandı. 318/1

• **BOŞLA-** (<boş+la-)

“Biri bir şeyi boşla-”

= *İlgi gösterme-; ihmal et-*

[O] (Tarlayı, marlayı) boşladı. 61/8

• **ÇAĞIR-** (<ça+ğır-)

“Biri birini çağır-”

= *Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söyle-, seslen-*

[Onlar] [birini] Merkezi Hükümet’e bir çağırsalar kimsenin yüzüne bakmaya surat kalmaz. 13/25

(Vehbi Koç ve ortağı,) kışın kömür sıkıntısı çekmemeleri için (Ankaralıları,) Ulus Meydanı 13 numaralı dükkânına, kömürlerini şimdiden almaya çağırmaktadır. 32/23

• **ÇİTLE-** (<çiti+le-)

“Biri bir şeyi çitle-”

= *Kabak çekirdeği, ayçiçeği, fıstık vb.nin kabuklarını çıkararak ye-*

[Onlar] *Sonra yüz paralık kabak çekirdeği alıp anıtın altında (çekirdeklerini) çitliyorlar. 140/14*

[Onlar] *(Kabak çekirdeği) çitliyorlar. 312/19*

• **ÇÖZÜMLE-** (<çöz-üm+le-)

“Biri bir şeyi çözümle-”

= *Çözümleme yoluyla bir şeyi incele-; tahlil et-, analizle-, analiz et-*

[Sen] *Tarihi iyi değerlendirmelerini, (toplumu) iyi çözümlemelerini anlatırsın. 241/26*

• **DESTEKLE-** (<destek+le-)

“Biri birini destekle-”

= *Arka ol-, arka çık-*

(Daha medenileşmiş kocalar,) (karılarını) destekliyorlar. 92/12

(Babası) hemen (amcayı) destekliyor. 137/25

• **DİLE-** (<til+e-)

“Biri bir şeyi dile-”

= *Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını iste-; arzu et-*

[O] *(Aysel'i uzaktan bir görebilmeyi) diliyor. 104/13*

• **DİNLE-** (<tın+la-)

“Biri bir şeyi/birini dinle-”

= *İşitmek için kulak ver-*

[Biz] *Daha sonraları, geceler boyu oturup (Fransızca şarkıları) dinledik. 47/4*

(Ankaralıları) cuma geceleri 20.10 – 21.10 arasında (“Radyo Temsil Saati”ni) dinlemektedirler. 91/2

• **DOĞRULA-** (<doğru+la-)

“Biri/bir şey bir şeyi/birini doğrula-”

= *Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koy-, destekle-; gerçekle-, teyit et-, tasdik et-*
(Mister Herman'ın anlattıklarını) (gece gazeteye gelen yabancı ajans haberlerinin
bültenleri) doğruladı. 278/19

• **EVLEN-** (<ev+le-n-)

“Biri biriyle evlen-”

= *Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleş-; izdivaç et-*

[Ben] *(O tüccar herifle) de evlenmeyeceğim işte. 329/31*

[O] *(Bir armatörün oğluyla) evlendi. 388/2*

• **ENGELLE-** (<engel+le-)

“Biri birini/ bir şeyi engelle-”

= *Hâkim olama-*

[Ben] *(Titrememi) bir süre engelleyemedim. 396/11*

• **EZBERLE-** (<ezber+le-)

“Biri bir şey ezberle-”

= *Çok tekrar edilen bir şeyi iyice öğrenmiş ol-*

[O] *(“Adalet mülkün temelidir. Söz milletindir.” tümcelerini) yineleyip*
ezberliyordu. 24/6

[Ben] *Ama (sözcükleri öyle yazıldıkları gibi okumayı) ezberlemişim. 73/8*

• **FIRÇALA-** (<firça+la-)

“Biri bir şeyi fırçala-”

= *Temizlemek veya parlatmak için fırça ile sürt-*

Sevil, yanında amcası ve Alman yengesiyle Fenerbahçe'deki eski köşkten içeri
girdiğinde (Aydın) bir çinko tasın başında (dişlerini) fırçalamaktadır. 126/3

= *Tara-*

[Ben] *(Saçlarımı) uzun uzun fırçaladım. 197/21*

[Ben] *(Saçlarımı) yeniden ve bir dolu fırçaladım. 197/30*

• **FISILDA-** (<fis+ıl+da-)

“Biri bir şey fısılda-”

= *Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuş-; fısıla-*

(Biri,) (“Namık çalmıştır!”) diye fısıldadı. 27/30

• **GAMMAZLA-** (<gammaz+la-)

“Biri birini gammazla-”

= *İspiyonla-*

(Bu oğlan) da ikide bir, (birini) gammazlar. 12/1

• **GİZLE-** (<giz+le-)

“Biri bir şeyi gizle-”

= *Sakla-*

[O] (Avni Abisinin Doryan Grey'ini) bir suç gibi gizliyor. 329/5

• **HARCA-** (<harç+a-)

“Biri bir şey harca-”

= *Bir iş görmek veya bir şey satın almak için parayı elden çıkar-; ez-, sarf et-*

[O] 10. yıl adına başkentte, ömründe hiç harcamadığı kadar (para) harcadı. 56/14

[Ben] [bir şey] Harcamadım. 186/21

• **HATIRLA-** (<hatır+la-)

“Biri birini/ bir şeyi hatırla-”

= *Anımsa-*

Kitabı okumaya çalışırken (ben) nedense (Cezmi Abi'yi) hatırlıyorum. 176/10

• **HAZIRLA-** (<hazır+la-)

“Biri bir şey hazırla-”

= *Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getir-; anıkla-*

[Biz] İlk mezunlarımızı verdiğimiz şu günlerde, üçüncü ve dördüncü sınıftaki arkadaşlarının da katılmasıyla, irfan ordumuzda yerlerini almış bulunan öğrencilerimizle sizlere (bu müsamereyi) hazırladık. 19/4

(Piyesi) de (o) hazırlıyormuş. 97/31

• **HESAPLA-** (<hesap+la-)

“Biri bir şeyi hesapla-”

= Bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşün-, hesap et-

(Fitnat Hanım,) (çocuklardan her birine beşer adet düşeceğini, ablasıyla eniştesinin de tadabileceklerini) hesaplamıştı. 95/2

• **HEVESLEN-** (<heves+le-n-)

“Biri bir şeye heveslen-”

= İsteklen-

[O] [bir şeye] Hevesleniyor. 105/4

• **HOŞLAN-** (<hoş+la-n-)

“Biri birinden/ bir şeyden hoşlan-”

= Hoşuna git-, hoş bul-; hazzet-, hoşlaş-

[O] (Öğretmen Dünder'dan da) oldum olası hoşlanmamıştır. 55/2

(Aysel) (ondan) hoşlanmıyor. 221/20

• **İLGİLEN-** (<ilgi+le-n-)

“Biri bir şeyle/biriyle ilgilen-”

= İlgî göster-

[Siz] (Hiçbir şeyle) ilgilenmiyorsanız neden okudunuz peki? 162/15

(Biz,) önceleri (onlarla) hiç ilgilenmiyorduk. 177/23

• **İMZALA-** (<imza+la-)

“Biri bir şeyi imzala-”

= Bir yazı veya belgeye imzasını yaz-, imza at-; akdet-

[Siz] (Şu kitabınızı) imzalar mısınız hocam? 31/13

[Ben] (Altını) imzalayalım. 118/23

• İSTE- (<is+te-)

“Biri bir şey/bir şeyi iste-”

= İstek duy-; arzula-

(Çocuk) (perdeleri açıp dışarısını göstermek) istedi. 7/6

[O] (Bir şey) isteyip istemediğimi sordu. 7/7

[O] Koşup sahne içine (haber vermek) istedi. 9/15

[O] (Perdenin iki ucunu) Cemal’e bırakmak istedi. 23/11

[Ben] (Atatürk’ü görmeyi) çok istiyorum. 43/12

[Onlar] (Beni de götürmek) istiyorlardı. 50/2

[Ben] (Beni tanımasını) istemiyordum. 70/22

[Ben] Şimdi istiyorum (bunu). 71/23

[Ben] (Hemen bir yerde inivermek) istedim. 75/6

• İŞLE- (<iş+le-)

“Biri bir şey işle-”

= İnce ve süslü şeyler yap-; nakışla-

[O] Ablasının çeyizine de gizli gizli (kanaviçe) işler. 20/28

Fakat üstlerine (markalarını) (halam) işledi. 42/3

• İZLE- (<iz+le-)

“Biri birini/bir şeyi izle-”

= Birinin veya bir şeyin arkasından git-; takip et-

Onun alkışını (Jandarma Kumandanı’nın, Savcı’nın, Başöğretmen’in, ardından tavuskuşu tüylü bayanların ve geride oturanlardan bazılarının alkışları) izledi. 17/26

[O] (Onu) rondo izledi. 20/11

• **KAPA-** (<kap+a-)

“Biri bir şeyi kapa-”

= *Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getir-*

[O] *(Gözlerini) kapar. 134/15*

= *Mühürle-*

(Beylerimiz) (dükkanımızı) da kapayacaklardı nerdeyse. 159/16

[Onlar] *Bir suç bulamadan nasıl kaparlar (milletin dükkanını?) 159/17*

• **KARŞILA-** (<karşı+la-)

“Biri bir şeyi karşıla-”

= *Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bul-*

[O] *Hele (bu müsamere işini) hiç güleryüzle karşılamamıştır. 24/22*

“Biri birini karşıla-”

= *Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çık-; istikbal et-*

[O] *Ali'nin ürkek ürkek içeri girdiğini görünce, (onu) hiç alışık olmadığı biçimde coşkuyla karşıladı. 158/25*

(Dükkân sahibi,) (onu) koşarak karşıladı. 276/5

• **KATLA-** (<kat+la-)

“Biri bir şeyi katla-”

= *Kâğıt, kumaş vb. nesneleri üst üste kat oluşturacak biçimde bük-*

[O] *(Gazeteyi) haşır huşur katladı. 323/6*

• **KANITLA-** (<kanıt+la-)

“Biri bir şeyi kanıtla-”

= *Kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkar-; ispatla-, ispat et-*

(Darwin) sağ olsaydı da bizi tanısaydı, kolayca kanıtlardı (kuramını.) 240/8

• **KAVUR-** (<kav+ur-)

“Biri bir şey kavur-”

= *Bir şeyi bir kabın içinde kendisinden başka bir malzeme koymadan karıştıra karıştıra pişir-*

[O] *Durmadan soğan kavurur. 134/2*

• **KEFENLE-** (<kefen+le-)

“Biri birini kefenle-”

= *Ölüye kefen sar-, tekfin et-*

[Biz] *(Ölülerimizi) neyle kefenleyeceğiz, ağa? 151/31*

• **KENETLE-** (<kenet+le-)

“Biri bir şeyi kenetle-”

= *Birbirine geçirerek bağla-*

(Başöğretmen) (ellerini) kenetlemiş. 10/31

• **KİLİTLE-** (<kilit+le-)

“Biri bir şeyi kilitle-”

= *Anahtarla kilidi kapa-*

[Ben] *O çıkınca (kapıyı) hemen kilitledim. 7/9*

• **KOKLA-** (<koku+la-)

“Biri bir şeyi kokla-”

= *Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştır- veya bir yerin havasını içine çek-*

[Onlar] *[bir şeyi] Kokluyorlar. 20/5*

• **KUCAKLA-** (<kucak+la-)

“Biri birini kucakla-”

= *Kollarla sarıp göğüs üzerine bastır-; kuç-, sar-*

[Ben] (Seni) hasretle kucaklar, selamlarımı yollarım. 111/25

[Ben] (Seni) doya doya kucaklarım. 64/25

• **KULLAN-** (<kul+la-n-)

“Biri birini/ bir şeyi kullan-”

= Bir şeyden belli bir amaçla yararlan-

[O] (Aramızdaki ilişkiyi) ne kullanıyor ne de kullandırmak istiyor. 347/11

• **MIHLA-** (<mıh+la-)

“Biri bir şeyi mihla-”

= Birini veya bir şeyi bir yerden ayırlamaz, kıpırdıyamaz duruma getir-

[O] Bi güzel de mıhlar (topuklarını) karnına. 101/9

• **NIŞANLAN-** (<nişan+la-n-)

“Biri biriyle nişanlan-”

= Nişanlı duruma gel-

[Ben] [biriyle] Çünkü nişanlanıyorum. 260/16

• **OKU-** (<ok+u-) (Daşdemir, 2015: 274)

“Biri bir şey/ bir şeyi oku-”

= Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendir-

[O] (Gazetelerini) okuyamamıştı. 61/23

[Ben] Koşarken (Sümerbank yazısını) okudum. 76/6

• **OYNA-** (<oyun+a-)

“Biri bir şey oyna-”

= Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraş-

[Sen] (Rondo) oynuyorsun. 10/24

[Biz] (Voleybol) oynadık. 170/3

• **ÖFKELEN-** (<öfke+le-n-)

“Biri birine öfkelen-”

= *Öfkeli duruma düş-; kız-, cinlen-, hiddetlen-*

(Salim Efendi,) hem öfkelenir (ona.) 55/6

• **ÖĞÜTLE-** (<ö-g-üt+le-)

“Biri birini öğütle-”

= *Birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söyle-; nasihat et-*

Çünkü (memur babalar) akşamları çocuklarına, (“muhtekir elinin kimse tarafından sıkılmamasını, ona selam verilmemesini; bunlar ve aileleriyle her türlü ilişkinin kesilmesini, itibarsızlıklarının her fırsatta ortaya konulmasını, resimlerinin gazetelerde basılmasını; kısaca, toplum içinde birer hain olarak yaşadıklarının kendilerine belli edilmesini”) öğütlemişlerdir. 94/21

• **ÖNEMSE-** (<önem+se-)

“Biri birini önemse-”

= *Önemli say-; önem ver, mühimse-*

(Aysel,) onun neler okumakta olduğunu bilirse belki önemser (kendisini.) 321/11

• **ÖNLE-** (<ön+le-)

“Biri bir şeyi önle-”

= *Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel ol-*

[Ben] Önledim mi şimdi (ölümü)? 343/20

• **ÖZDEŞLEŞ-** (<*ö-z+deş+le-ş-)

“Biri biriyle özdeşleş-”

= *Özdeş duruma gel-*

[Biz] (Hem gençlik hem işçi sınıfıyla) nasıl özdeşleşecektik? 356/1

• **ÖZETLE-** (<öz+et+le-)

“Biri bir şeyi özetle-”

= *Bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle anlat-, özünü ver-, kısalt-; hülâsa et-*

(Nice yorgun, koşturmalı günleri) özetliyor (bu hasta damarlar.) 115/8

• **ÖZLE-** (<öz ‘hısım, akraba’(Eski Türkçe) +le-)

“Biri birini özle-”

= *Bir kimseyi, bir yeri veya bir şeyi görmeyi, ona kavuşmayı iste-, göreceği gel-*

[Ben] Hocalarım beni sevdikleri halde bazen (evimizi) özlüyorum. 45/25

[Ben] (Kardeşim Nurten’i) de çok özlüyorum. 45/25

• **PARÇALA-** (<parça+la-)

“Biri bir şey parçala-”

= *Parçalara ayır-, bütünlüğünü boz-, parça parça et-; parala-*

[O] Elinde (bir tavuk budunu) parçalıyordu. 70/2

• **RASTLA-** (<rast+la-)

“Biri birine rastla-”

= *Bir kimse ile karşı karşıya gel-; rast gel-, tesadüf et-*

[O] Geçen yıldan bu yana hiçbir yerde rastlamadı (Aysel’e). 153/3

[Ben] Berberden çıkınca, o kabak gibi halimle (Aysel ve abisine) rastlamayayım mı? 174/10

• **SAKLA-** (sa-k+la-)

“Biri bir şey sakla-”

= *Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koy-, kaldır-; hıfzet-*

[O] (Sıtmalı karnını) Ülker’in arkasına sakladı.

(Babam) (paralarını,) bütün değerli şeylerini, sayısı yirmi beşi bulan Reşadiye altınlarını eski bir bisküvi kutusunda saklardı. 72/27

= *Gizli tut-, duyurma-*

[O] (Büyümemiş çocuk gülüşünü) bazı küçük duraklara saklar. 47/11

• **SELAMLA-** (<selam+la-)

“Biri birini selamla-”

= *Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yap-; selam ver-, esenle-*

Öğretmen Dünder hemen alkışlara öncülük ederken (Başöğretmen) de (önü, arkayı) selamladı. 20/3

• **SEPETLE-** (<sepet+le-)

“Biri birini sepetle-”

= *Gönder-*

[O] (İkinci kocasını,) günlük bir gazetenin adı çok yaygın bir fıkra yazarına göz koyduğu için sepetlemiştir. 202/5

• **SESLEN-** (<ses+le-n-)

“Biri birine seslen-”

= *Uzaktan bağırarak çağır-; ünle-*

(Gece eğlencelerinden dönen yalnız adamlar,) otomobillerinin içinden, kaldırımlardan (bana) sesleniyorlardı. 50/1

(Hepsi de) ta yüreklerinden koparcasına (bir O’na, bir O’nun evlatlarına) seslenmişlerdir. 65/15

• **SIVAZLA-** (<sıvaz+la-)

“Biri bir şeyi sıvazla-”

= *Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdir-*

(Dünder Bey), evinde, (demir maşayla örgülediği saçlarını) sıvazladı. 10/10

(Savcı) (arkasını) sıvazladı. 20/4

• **SÖYLE-** (<söy+le-)

“Biri bir şey/ bir şeyi söyle-”

= *Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlat-; buyur-*

[Ben] (“Es ey rüzgâr es!” şarkımı) söylemeyecek miyim? 26/18

En önemlisi (Dündar Öğretmen,) (kendi tiradını) eksiksiz söyledi. 27/13

[O] Ali’yi görürsen benden (selam) söyle. 65/4

[O] (Onun bana verdiği kiraz çubuğunu da hep sakladığımı) bir yolunu bulup söyle.
65/5

(Eniştesi,) (tabutun çevresinde yanan altı meşalenin altı oku anlattığını)
söylemiştir. 66/2

• **SUMSUKLA-** (<sumsu-k+la-)

“Biri birini sumsukla-”

= *Vur-*

[O] (Oğlunun kafasını) sumsukladı. 223/21

• **SULA-** (<su+la-)

“Biri bir şeyi sula-”

= *Toprak, bitki, hayvan vb.ne su ver-*

[Ben] (Her şeyleri) sulayacağım. 165/15

• **SÜSLE-** (<süs+le-)

“Biri bir şeyi süsle-”

= *Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağla-; beze-, bezekle-, dona-, donat-, tezyin et-*

[O] Mektup kağıdını da kuş ve çiçek resimleriyle süslemişti. 46/9

[Biz] (Çamı) yarın, bu iş için seçilen bir grup, renkli kağıtlar, teller ve balonlarla
falan süsleyeceğiz. 90/8

• **TAMAMLA-** (<tamam+la-)

“Biri bir şeyi tamamla-”

= *Tam ve eksiksiz duruma getir-; taml-*

[Ben] Bugün de (geri kalan derslerimi) tamamladım. 174/6

• **TEKRARLA-** (<tekrar+la-)

“Biri bir şey tekrarla-”

= Bir işi bir kez daha yap-; yinele-, tazele-, tekrar et-

(Her biri) kendilerini alıştırmak için bir süre, (“Şencan, Şencan...” diye) tekrarlamışlardır. 30/28

• **TEMİZLE-** (<temiz+le-)

“Biri bir şeyi temizle-”

= Bir şeyi, bir yeri temiz duruma getir-; pakla-

(Gaz temizleme ekipleri) de (etrafa saçılan gazları) temizlemişler. 85/23

[Biz][bir şeyi] Teslim etmeden önce iyice temizledik. 188/2

• **TOKAÇLA-** (<tokı-ç+la-)

“Biri bir şeyi tokaçla-”

= Çamaşırı tokaçla döv-

[O] Dere boyunda (çamaşırlarımızı) tokaçlarmış. 116/1

• **TOPLA-** (<top+la-)

“Biri birini/bir şeyi topla-”

= Bir araya getir-, düzene sok-, düzelt-

[Sen] Uçkurunu topla kerata. 10/26

[Onlar] (Mektepte kalanları) hep bir yatakhaneye topladılar. 90/18

= Biriktir-

Keyfinden mi topluyorum ulan (kuponları) (ben?) 151/30

• **TOSLA-** (<to+s+la-)

“Bir şey bir şeye tosla-”

= Çarp-

Aysel'e yaklaşmak istedikçe, (İlhan'ın sinir damarları) (gerilmiş genç boynuna) tosluyor. 164/11

• **UMURSA-** (umur+sa-)

“Biri bir şeyi umursa-”

= Aldırış et-, önem ver-

[O] (Gerisini) umursamadı bile. 150/11

• **ÜFLE-** (<ü+f+le-)

“Biri bir şeyi üfle-”

= Dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla ver-

(Yüzü) sanki (bir ocağın küllerini) üfler gibi. 342/15

• **ÜSTELE-** (<üs+t+e+le-)

“Biri bir şeyi üstele-”

= Israr et-

(Aysel) [bir şeyi] üstelemedi. 213/21

• **YABANCILA-** (<yaban+cı+la-)

“Biri birini/ bir şeyi yabancıla-”

= Yabancı gibi gör-, kendinden sayma-

[O] (Aysel'i) çok yabancıladi. 103/28

• **YAKALA-** (<*ya-k-a+la-)

“Biri birini yakala-”

= Bir kimseyi hoşla gitmeyecek bir durumda bul-, bir kimsenin suçu ortaya çık-;
sobele-

Yaa, (coğrafyacı) (beni) yakaladı ... 326/26

“Biri bir şeyi yakala-”

= Söz, bakış, nesne veya işareti fark et-

(Kişi) (böyle parlak imgeleri) olsa olsa ancak ölümün eşiğinde yakalar. 166/4

(Ertürk,) bir teğmenin elinde (Cumhuriyet gazetesi) yakaladı. 387/12

• **YANAŞ-** (<yan+a-s-)

“Biri birine yanaş-”

= Bir şeyin, bir kimsenin yanına gel-

[O] [birine] Duvar boyunca kıyın kıyın yanaştı. 9/16

[O] (Kızını gönül rızasıyla sokmadığı bir işe cebinden para harcamaya, dükkânın sağ duvarındaki birkaç top Şam ipeklisinden iki metre kesmeye) yanaşmamıştır. 24/28

• **YANITLA-** (<yanıt+la-)

“Biri bir şeyi yanıtla-”

= Cevapla-

[O] (Can havliyle sorulan o soruları) şöyle yanıtlar. 202/27

• **YASAKLA-** (<yasak+la-)

“Biri bir şeyi yasakla-”

= Bir şeyin yapılmamasını buyur- veya iste-; yasak et-, menet-

Gelgelelim, (abisi) bir aydır bu kutunun içinden (alafranga dinlemeyi) yasakladı. 107/23

[Ben] Ne (ağlamayı) yasaklıyorum kendime ne de ağlamamla dalga geçiyorum. 284/6

• **YAYIMLA-** (<yay-ım+la-)

“Biri bir şeyi yayımla-”

= Kitap, gazete, dergi vb. şeyleri bas- ve dağıt-; çıkar-, neşret-

Aydın, ilk kez Büyükkada'daki Tilla'ya gittiği zaman (Amerika) henüz (Beyaz Kitap'ı) yayımlamamıştı. 125/21

• **YİNELE-** (<yine+le-)

= Bir şeyi tekrar et-

(Benim öğretmen) (sözünü) yineliyor. 352/22

• **YOKLA-** (<yok+la-)

“Biri bir şeyi/ birini yokla-”

= *Dokunarak incele-; yordamla-*

[O] Ayağıyla (buzu) yokladı. 107/14

• **YOLLA-** (<yol+la-)

“Biri birini yolla-”

= *Gönder-*

Bunun için (babam) (beni) bu yıl İstanbul’a yolladı. 41/17

(Şakir Ağa) yollamasaydı (seni) otele, yatırıp kaldırmısaydı burda seni, iyi, Dünder Öğretmen ne yapabilirdi bakalım? 101/6

• **YUDUMLA-** (<yut-um+la-)

“Biri bir şeyi yudumla-”

= *Yudum yudum iç-, acele etmeden yavaş yavaş iç-*

[O] Sessiz oturuyor, (çayını) yudumluyor. 127/2

(Mimar Amca) sakın sakın (içkisini) yudumluyordu. 135/5

2.3.2.2. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar

• **ALÇALT-** (<al+ça-l-t-)

“Biri bir şeyi alçalt-”

= *Düşür-, alçak sesli konuş-*

[O] Sesini alçalttı. 217/17

• **ALDIR-** (<al-dır-)

“Biri birine aldır-”

= *Birine veya bir şeye önem ver-, değer ver-*

(Kimseye) aldırmayın (siz de)... 328/5

• **ALIŞ-** (<al-ış-)

“Biri bir şeye alış-”

= *Sürekli ister ol-*

[Ben] Ya da (sızıya) alıştım. 69/3

• **ANDIR-** (<an-dır-)

“Biri birini andır-/ bir şey bir şeyi andır-”

= *Benzer yanları bulun-; çağrıştır-*

[O] Kolları kısa, soluk, çizgili ceketi, çizgili dokuma gömleği, bol kısa paça, göbeğine kadar gelen pantolonuna, çocuk kakası rengindeki kunduralarına rağmen bir başöğretmenden çok, (bir cami hocasını) andırıyordu. 11/3

[Bir şey] Biraz da (Sorbonne'un amfilerini) andırıyor. 394/1

• **ANLAT-** (<an+la-t-)

“Biri birini/bir şeyi anlat-”

= *Bir konu üzerinde açıklama yap-, açıklamada bulun-*

[Ben] Günlerdir (her bir şeyi) tek tek anlattım. 12/15

[Sen] (Teyzengillerin yanındaki hayatını, okulunu, teyzengillerle kestane kavurduğunuz geceleri) çok güzel anlatıyorsun. 63/3

• **ARAŞTIR-** (<ara-ş-tır-)

“Biri bir şeyi araştır-”

= *Bir gerçeği ortaya çıkarmak için incelemelerde bulun-; deşele-*

Hala (neyin haklı, neyin haksız olduğunu) araştırıyorum (ben.) 204/27

• **ARIN-** (<arı-n-)

“Biri bir şeyden arın-”

= *İçinde bulunduğu sıkıntılı, tehlikeli veya kötü bir durumdan kurtularak kendini huzurlu ve rahat hisset-*

[O] (Nedenini bilmediği o gizli suçluluk duygusundan) arınsa. 383/13

• **ARTIR-** (<art-ır-)

“Biri bir şeyi artır-”

= *Artmasını sağla-*

Fakat (bu darbe) (İngiltere'nin gayretini) artıracaktır. 92/22

• **ASIL-** (<as-ıl-)

“Biri bir şeye asıl-”

= *Asma işi yapıl- veya asma işine konu ol-*

(Hademe Cemal) (ipe) yeniden asıldı. 17/4

• **AYILT-** (<ay-ıl-t-)

“Biri birini ayılt-”

= *Ayılmasını sağla-*

[O] [birini] Ona nane ruhu koklatmış da anca ayıltmış. 64/4

• **AYIR-** (<ay-ır-)

“Biri bir şeyi ayır-”

= *Nitelik değişikliğini anla-, fark et-*

[Ben] Nasıl ayırabilirim ki artık (bunu)? 308/22

• **BAKIŞ-** (<bak-ış-)

“Biri biriyle bakış-”

= *Birbirine bak-*

[Onlar] (Oğlanlarla) bakışıyorlar. 188/10

• **BATIR-** (<bat-ır-)

“Biri bir şeyi batır-”

= *Çok kirlet-*

[Onlar] Batırıyorlar (helayı, musluk başını.) 100/16

= *Denizde ve suda yüzen taşıtların suya gömülmesine, batmasına sebep ol-*

(Almanlar) bir haftada (yüz seksen bin tonluk otuz müttefik gemisi) daha batırmışlardır. 124/25

• **BAYIL-** (<bay-ıl-)

“Biri bir şeye bayıl-”

= Çok beğen-

(Çocuklar) bayılırlar (kavuta.) 53/25

[Ben] (Göllere) bayılırım. 84/15

• **BEĞEN-** (<beg+e-n-)

“Biri bir şeyi beğen-”

= İyi veya güzel bul-; aç-

Ali gibi (Aysel) de (kendini) ilk kez böyle beğendi. 67/21

(Ben) (en çok Hard'yi) beğendim. 81/9

• **BEKLET-** (<bek+le-t-)

“Biri birini beklet-”

= Bekleme işini birine yaptır-

[Biz] (Sizi) bekletiyoruz. 23/8

• **BELİRT-** (<bel+i+r-t-)

“Biri bir şey belirt-”

= Belirli duruma getir-, açıklığa kavuştur-; tebarüz ettir-

[Onlar] Sonra (daha önemli endişelerini) belirttiler. 256/10

• **BIKTIR-** (<bık-tır-)

“Biri birini bıktır-”

= Bıkmasına yol aç-, bıkkınlık ver-

(Ali'yi) en çok (bu) bıktırıyordu. 100/18

• **BIRAK-** (<bır-ak-)

“Biri bir şeyi/birini bırak-”

= *Elde bulunan bir şeyi tutmaktan vazgeçip tutmaz ol-*

[O] (*İpi*) *usulca geriyor, bırakıyor.* 9/5

[O] [*bir şeyi*] *Yeniden geriyor, bırakıyor.* 9/5

[O] *Fakat (eliyle kavuşturduğu perdeyi) bir süre bırakmadı.* 22/24

[Sen] (*Yabayı*) *bırak.* 26/14

[Ben] (*Onu*) *düşünmeyi hep sona bırakıyorum.* 72/9

• **BİRLEŞTİR-** (<bir+le-ş-tir-)

“Biri birini/ bir şeyi birleştir-”

= *Bir araya getir-*

(*Öteki kolu,*) (*aralık perdeyi*) *birleştirdi.* 16/4

• **BİTİR-** (<bit-ir-)

“Biri bir şeyi bitir-”

= *Bitmesini sağla-; tamamla-*

[O] *Artık (on üçünü) bitirmişti.* 60/2

[O] (*Sözlerimi,*) *ne mutlu Türk'üm diyene, diyerek bitirir.* 82/13

[Ben] *Şaşkın üstüne (yazımı) da bitiremedim daha.* 270/13

• **BİTKİNLEŞTİR-** (<bit-kin-le-ş-tir-)

“Bir şey birini bitkinleştir-”

= *Bitkin duruma getir-, dermansızlaştır-*

(*Kızgın güneş*) *mi (onu) böyle bitkinleştirdi acaba?* 329/16

• **BOŞALT-** (<boş+al-t-)

“Biri bir şeyi boşalt-”

= *Boş duruma getir-*

[O] (Sonra temizlikçi kadın gidip, torbaya herkesten ve her yerden doluşan, doluştukça benzeşen, benzeştikçe sonunda çimento rengi bir küçük kaba kitle haline gelen yığını,) dökülmesi önceden saptanmış yere boşaltıyor. 287/28

[Ben] “Boşaltalım (arabayı) önce, gel...” 324/23

• **BOŞAN-** (<boş+a-n-)

“Biri birinden boşan-”

= Karı ve koca mahkeme kararı ile evlilik birliğini bitir-; ayrıl-

[O] Üç yılda (iki kocadan) boşandı. 201/27

[O] [birinden] Bir armatörün oğluyla evlendi, boşandı. 388/2

• **BOYAT-** (<boya-t-)

“Biri bir şeyi boyat-”

= Boyama işini yaptır-, boya sürdür-

[O] Belki bir boyacıya (eski ayakkabılarını) da boyatır. 323/23

• **BULUŞ-** (<bul-uş-)

“Biri biriyle buluş-”

= Birbirini gör-, birbirine kavuş-

[Biz] Degütasyon’da (Amerikalı dostumla) buluşacağız. 276/8

[O] (Yeni dostlarıyla) her akşam buluşur. 310/26

• **BUNALT-** (<bun+al-t-)

“Biri birini bunalt-”

= Bunalmasına yol aç-; boğ-, darla-, sıkıla-

[Ben] Bunaltıyorum (onu da...) 326/16

• **BURUŞTUR-** (<bu-r-uş-tur-)

“Biri bir şeyi buruştur-”

= Buruşuk duruma getir-

(Yüzünü) buruşturuyor (insan.) 325/15

• **BÜRÜ-** (*<bü-r-ü-) (Gülensoy, 2018: 133)

“Bir şey birini/ bir şeyi bürü-”

= Çok, güçlü etkile-

(Öğretmen Dünder’in içini) (öfke) bürüdü. 11/29

• **BÜYÜT-** (<büyü-t-)

“Biri bir şeyi büyüt-”

= Büyük duruma getir-; büyült-

Ama (o) da fazla büyüttü (iş) canım. 12/25

(Baban) (senin yaşını) büyütmüş. 111/11

• **CANLANDIR-** (<can+la-n-dır-)

“Biri birini canlandır-”

= Yaşat-, birinin kılığına gir-

(O,) (kentli bir memur hanımı) canlandıracaktı. 24/13

• **ÇALIN-** (<çal-ın-)

“Bir şey çalın-”

= Çalma işine konu ol-

Eniştemin anlattığına göre (düdükler) çalınmış. 79/21

Tayyareler gittikten sonra yeniden (düdükler) çalındı. 79/25

• **ÇATLAT-** (<çat+la-t-)

“Biri bir şeyi çatlat-”

= Çatlamasına yol aç-

[O] (Saksısını) çatlatmış. 399/2

• **ÇEKİN-** (<çek-in-)

“Biri birinden/ bir şeyden çekin-”

= Saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak isteme-, kaçın-

[O] (Kaymakam'dan) çekinmeselerdi bunca yıllık hemşerilerimle neredeyse toptan aram açılacaktı canım. 13/7

[O] Okullu bir kız olduğum için (benden) çekiniyormuş. 78/14

• **ÇEKİŞTİR-** (<çek-iş-tir-)

“Biri birini çekiştir-”

= Uçlarından tutarak ayrı yönlerle doğru çek-

[Ben] (Onları) çekiştiriyorum, “Sonra, sonra... Rezil oluyoruz!” diyorum. 395/12

• **ÇEKTİR-** (<çek-tir-)

“Biri bir şey çektir-”

= Çekme işini yaptır-

[O] [bir şey] Okulun üniformasını giyinmiş olarak çektirmiş. 46/17

• **ÇEVİR-** (<çev-ir-)

“Biri bir şey çevir-”

= Döndürerek hareket ettir-

[Sen] Kapının önünde (çember) çevirmiyorsun. 10/24

[O] Şimdi yolda gördü mü, (başını) çeviriyor bana. 13/3

• **ÇEVRİL-** (<çev-ir-il-)

“Bir şey bir şeye çevril-”

= Dönüştürül-

Fransa'da Petain ölüm cezasına çarptırılmış, (bu ceza) (ağır hapse) çevrilmiştir. 334/7

• **ÇIKAR-** (<çık-ar-)

“Biri bir şey çıkar-”

= Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep ol-

[Biri] Kara kıl dokumadan soluk siyah, uzun kısa pantolonunun cebinden (beyaz lastiğe dikilmiş kelebek biçimi bir kumaş parçası) çıkardı. 10/7

= Gibi göster-, bir davranış yükle-

Sanki keyfinden çıkarıyor (büyüklerimiz) (bu güçlükleri.) 102/15

• **ÇIKART-** (<çık-ar-t-)

“Biri bir şeyi çıkart-”

= Çıkarma işini yap-

[Ben] (Bunu) kaç kez romanlarda okudum, kuramların içinden çıkarttım. 398/7

• **ÇIKARTTIR-** (<çık-ar-t-tır-)

“Biri bir şeyi/ birini çıkarttır-”

= Çıkartma işini yaptır-

Hadi vatan ve vazife uğruna utangaçlığımı yenmeye çalışsam bile, (başta abim, burada ne teyzem ne eniştem) (beni) bu piyese çıkarttırmazlar. 97/30

Fakat (babam) daha (başörtüsünü) çıkarttırmıyor. 110/31

• **ÇIKIŞ-** (<çık-ış-)

“Biri birine çıkış-”

= Karşı gel-, tepki göster-

[O] [birine] Bir kadın dans pistinde bekletilmez ama!.." diye çıkıştı. 129/9

• **ÇITLAT-** (<çıt+la-t-)

“Biri bir şey çitlat-”

= Bir kimseye, bilmediği bir şeyden ancak sezdirecek kadar söz et-

(İclal) de [bir şey] biraz çitlattı. 96/11

= Bir şeyden "çıt" sesi çıkar-

(Ali) birkaç kez pantolonunun paçalarını çekiştirip (parmaklarını) çitlatıyor. 163/8

• **DALAŞ-** (<dala-ş-)

“Biri biriyle dalaş-”

= *Sözlü tartışmaya dahil ol-*

[Sen] Ülen şu Ankara'nın hayhuyundan artık göze batmam, son günlerimde (onunla bununla) dalaşmam diyorsun, sıkıntını içine gömüyorsun; bu sefer de karşına ya Milli Korunmacılar çıkıyor ya oğlun ortalıkta kızgın kurt gibi döneniyor. 222/17

• **DEĞERLENDİR-** (<değ-er+le-n-dir-)

“Biri bir şeyi değerlendir-”

= *Bir şeyi yerinde ve yararlı bir yolda kullan-*

[Ben] Ama (fırsatı) bir kez daha okumuşluğum üstüne değerlendirivermiştim. 200/4

• **DEĞİŞTİR-** (<değ-iş-tir-)

“Biri bir şeyi değiştir-”

= *Başka bir biçime sok-, değişikliğe uğrat-*

Fakat (Nihat Bey) (başlığını) değiştirmiş. 300/1

“Bir şey birini değiştir-”

= *Tavır olarak farklı duruma getir-*

(Bu durumlar) (beni) çok değiştirdi kardeşim. 190/16

• **DEN-** (<de-n-)

“Birine bir şey den-”

= *Söylen-, sözü edil-*

[Birine] (Yufka yürekli bir bey ya da duygulu bir küçükhanım Ali'ye acısın da onunla ilgilensin) denmedi. 320/20

• **DİKTİR-** (<dik-tir-)

“Biri bir şey diktir-”

= *Dikme işini yaptır-*

(Galatasaray ihzariden istedikleri bütün yorgan, yastık kılıfı ve çamaşır torbalarını) (annem) zaten diktirmişti. 42/2

• **DOĞURT-** (<doğ-ur-t-)

“Biri bir şeyi/birini doğurt-”

= Doğurmasını sağla-, doğurmasına yardım et-

[O] Hâlâ (Ulu Önder'i) bir güneş gibi üstlerine doğurtup kendi ağzından konuşturmuş bulunmanın heyecanı içindeydi. 18/11

• **DOKUN-** (<*dok+u-n-)

“Bir şey birine dokun-”

= Etkilen-, üzül-

(Ali'nin vaziyeti) (bana) çok dokundu. 109/19

• **DOLDUR-** (<dol-dur-)

“Biri/bir şey bir şeyi doldur-”

= Yaşını, yılını bitir-

[Biri] Şimdi, bitirirken de (on dört yaşını) dolduruyordu. 20/27

= Ses, koku yayılıp kapla-

(Aysel'in kruvaze ceket giyinmiş bütün abileri, omuzları geniş tayyörler giyinmiş bütün ablaları,) (fakültenin konferans salonunu) hıçkırıklarla doldurmuşlardır. 65/11

= Dolmasını sağla-, dolu duruma getir-; kapla-

(Aysel'in ayakları,) (annesinin düğünden düğüne giydiği, uçları yılan derisi beyaz iskarpinleri) ancak yarısına kadar doldurabiliyordu. 25/31

[Biz] (Yığınla kül tablası) doldurduk. 346/6

[Ben] (Çantamdan dökülenleri) yeniden içine dolduruyorum. 398/16

• **DOLDURUL-** (<dol-dur-ul-)

“Bir şey doldurul-”

= Dolu bir duruma getiril-

[Bir şey] Yürürken ayağında durabilsin diye içleri bezle doldurulmuş. 26/9

• **DÖNDÜR-** (<dön-dür-)

“Biri bir şeyi döndür-”

= Bir şeyi çevir-, bük-

[Ben] (Başımı) yastığın üstünde sağa sola döndürüyorum. 205/2

• **DURDUR-** (<dur-dur-)

“Biri birini durdur-”

= Durmasını sağla-; bastır-, çevir-, eğle-, yen-

(Oğlunu) (ben) durdurdum hanım. 58/23

• **DÜŞÜN-** (<düş-ün-)

“Biri bir şey düşün-”

= Aklından geçir-, göz önüne getir-; kur-

[Ben] (Ölmeye yatarken ölümle savaşmak gerekeceğini) düşünmemiştim. 8/9

(İnsan) (bunu) da mı düşünemez? 27/11

[Ben] Temizlikçi kadına telefon etmeyi düşünüyorum. 70/11

[Ben] (Bunu da) düşünmemiştim işte. 72/18

[Ben] Bunları düşünmemişsem son aylar (neyi) düşünüyorum ki? 72/24

[Ben] (Aklımın estiği aklıma esen her minibüse dalmayacağımı) düşünmeliydim.

75/1

(Başöğretmen) [bir şey] düşündü. 12/21

(Dündar Öğretmen,) Kaymakam’la Savcı hanımlarının da yardımıyla (Aysel’in canlandıracağı mesleğe en uygun olarak şöyle giyinmesini) düşünmüştür. 24/15

[O] (“Şunu yap, bunu yap!” diyeceğimi) düşünür. 70/9

• **DÜZELT-** (<düz+el-t-)

“Biri bir şeyi düzelt-”

= *Düzgün duruma getir-*

[O] (Ceketinin yakasını) düzeltti. 18/31

[O] (Yattığı yerin ampulüne geçirilmiş kirli mavi kâğıdı) düzeltecek. 106/18

• **EDİN-** (<ed-in-)

“Biri bir şey edin-”

= *Kendini bir şeye sahip kıl-, bir şeyi elde et-; iktisap et-*

[O] Bunu kendine (yeni bir ülkü) edindi. 60/31

[Ben] Artık bu sene yavaş yavaş (iyi arkadaşlar) edindim. 83/13

• **ERİŞ-** (<er-iş-)

“Biri bir şeye eriş-”

= *Ulaş-*

[Biz] Ama ne zaman ki her vilayetimizde bir orkestramız olur, işte o zaman (Batı uygarlığına) erişiriz. 136/12

• **ERİT-** (<eri-t-)

“Biri bir şeyi erit-”

= *Sıvı hale getir-*

[O] [bir şeyi] Eritiyor, süzüyor. 221/4

• **EŞELE-** (<eş-e+le-)

“Biri bir şeyi eşele-”

= *Toprak, kül gibi toz durumunda bulunan şeyleri hafifçe kazıp karıştır-*

[O] (Diplerini) eşeliyor. 20/5

[O] Siyah kopça almaya gelen biri için (bütün kutuları) eşelemeye üşenir. 158/14

• **FIRLAT-** (<fir+la-t-)

“Biri bir şey fırlat-”

= *Hızla at-, bulunduğu yerden dışarı at-*

[Ben] (Çantamı) odanın bir köşesine fırlatmışım. 7/14

(Biri,) (elindeki leylak dalını) koklayarak önüme fırlattı. 50/15

• **GEÇİR-** (<geç-ir-)

“Biri bir şey geçir-”

= Atlat-

[Ben] (Çok kötü günler) geçirdim. 87/7

= Aktar-

[Ben] Mektupta çok güzel Fransızca sözler olduğu için buraya bir kısmını geçiriyorum. 184/2

• **GEÇİN-** (<geç-in-)

“Biri biriyle geçin-”

= Uzlaş-, anlaş-

(Salim Efendi,) ilçede (memur takımıyla) geçinememiş. 104/2

• **GETİR-** (<kel-tür-)

“Biri bir şeyi getir-”

= Gelmesini sağla-

(Kardeşim) [bir şeyi] Nurten’le getirdik. 176/16

= Bir şeyi aktar-

Ah (Alev,) uzak semt, kıyı semt diye bana (Yenidoğan’ın adını) getiriyorsun. 76/22

Yine de (yepyeni bir mahalle adı,) bilinen yerlerden geçilerek (bilinmeyen bir yere, bilinmeyen bir ülkeye varılacağı duygusunu) getiriyor bana. 77/3

• **GETİRT-** (<kel-tür-t-)

“Biri birini/ bir şeyi getirt-”

= Getirme işini yaptır-; celbet-

[O] İlçeye yeni atanmış olduğu için (karısını, çocuklarını) getirtememişti henüz.

• **GEZDİR-** (<gez-**dir-**>)

“Biri birini/ bir şeyi gezdir-”

= *Birinin veya bir şeyin gezmesini sağla-, dolaştır-*

[Ben] (Gözlerimi) odanın yarı karanlığında gezdiriyorum. 114/11

• **GIYİN-** (<giy-**in-**>)

“Biri bir şey giyin-”

= *Giy-*

(Çocuklar) üstlerini değiştirecek, (meslek kostümlerini) giyineceklerdi. 22/25

[O] (Okulun üniformasını) giyinmiş. 46/17

• **GÖNDER-** (<gön-**d+er-**>)

“Biri birini / bir şeyi gönder-”

= *Bir yere doğru yola çıkar-, ulaşmasını, gitmesini sağla-; yolla-, irsal et-*

(Malmüdürü) (bir vazo) gönderecekti. 11/13

[Ben] [birini] Mutfığa gönderdim. 70/6

• **GÖNDERİL-** (<gön-**d+er-il-**>)

“Birine bir şey gönderil-”

= *Gönderme işi yapıl- veya gönderme işine konu ol-*

(Rüsiman Heyeti'ne) de Londra'dan (bir sandık gaz maskesi) gönderilmiştir. 37/26

• **GÖSTER-** (<gö-**s-t+er-**>)

“Biri bir şey göster-” / “Bir şey bir şeyi göster-”

= *Birini veya bir şeyi işaretle belirt-*

(Çocuk) perdeleri açıp (dışarısını) göstermek istedi. 7/5

(Haritalar) (bunu) gösteriyordu. 34/13

• **GÖR-** (<gö-**r-**>)

“Biri birini/ bir şey gör-”

= Gözle algıla-, seç-

(Başöğretmen), (Namık'ı) yengeç yürüyüşü içinde gördü. 9/17

(Başöğretmeni) ilkin, (bahçede yüzünü yıkamaktan dönen Namık) gördü. 10/14

[O] (Başöğretmenin, sahne içinde olduğunu) o sırada gördü. 10/28

[O] [birini] Şimdi yolda gördü mü, başını çeviriyor bana. 13/4

[O] Dersimin olduğu saatte (çocukları) koridorda dolaşırken görür. 29/3

[Ben] Belki (onu) orada görebilirmişim. 43/13

[Ben] Şimdi de yattığım yerden (bu leylak dalını) görüyorum. 50/17

[Sen] (Ali'yi) hiç görüyor musun? 65/1

Açıksa dün akşamüstü (komşular) bizim mutfakta (çıplak bir delikanlı) görmüşlerdir. 69/13

(Ben) [birini] oturma odasında görmüştüm. 69/14

[Ben] [birini] Orada görmedim. 69/15

• GÖRÜŞ- (<gör-üş-)

“Biri biriyle görüş-”

= Buluşup konuş-, konuşup sohbet et-

Sonunda (Bakan) (Hilmi Beyefendi'yle) bile görüştü. 252/12

[Biz] (Seninle) de iki yıldır görüşemedik. 290/4

• GÖTÜR- (<köt-ür-)

“Biri birini/ bir şeyi götür-”

= Taşı-, ulaştır- veya koy-

(Annemle babam,) (Nurten'i) Orduevi'ndeki Çocuk Balosu'na götürdüler. 267/7

[Onlar] (Milliyetçi şairi) ite kaka götürüyorlardı. 218/21

• GÜVEN- (<gü+ve-n-)

“Biri birine güven-”

= *Güven duy-, güveni ol-; itimat et-, yaslan-*

[O] Bunun için (birinci ve ikinci sınıflar öğretmeni Ziya 'ya) güveniyordu. 22/26

(Sizlere) güveniyoruz (hepimiz.) 161/17

• **GÜZELLEŞTİR-** (<güzel+le-ş-tir-)

“Bir şey birini güzelleştir-”

= *Güzel hale getir-*

(Hem başkent) (onu) güzelleştirdi. 209/16

• **İSLAT-** (<ıs+la-t-)

“Biri bir şeyi ıslat-”

= *Islak duruma getir-; ısla-*

[O] Musluklu tenekeden yüzünü yıkayıp (saçını) ıslattı. 156/11

• **İLGİLENDİR-** (<ilgi+le-n-dir-)

“Bir şey birini ilgilendir-”

= *İlgisini çek-, önem ver-; alakalandır-, ırgala-*

Şimdi (beni) bütün bunlardan çok (karpuz kabuğu turşusu) ilgilendiriyor. 48/29

(Galatasaray'ı, Galatasaray'daki arkadaşlarını, derslerini anlatmak, ezberlediği Fransızca birkaç şiirden birkaç dizeyi okumak) (Sevil'i) pek ilgilendirmemişti. 128/17

• **İNAN-** (<ina-n-)

“Biri birine/ bir şeye inan-”

= *Bir şeyi doğru olarak benimse-*

[Onlar] Yine de (kumaşın büsbütün elden çıkmamış olduğuna) inandılar. 25/9

(Dündar Öğretmen de elbet çocuklar da), (her savaştan açıkahlnla çıkıldığına) ta yürekten inanmışlardı. 27/ 21

(Dündar Öğretmen) ilk kez (bu gazetenin yazdıklarına) inanmadı. 62/20

• **İNANDIR-** (<ina-n-dır-)

“Biri birini inandır-”

= *İnanmasını sağla-*

[O] Söylerse nasıl inandırabilir (kadını,) Ali'nin ille okuluna devam etmesi gerektiğine? 60/7

[Ben] (Üner'i) inandırmam da. 241/25

• **İNDİR-** (<in-dir-)

“Biri bir şeyi indir-”

= *Kapat-*

[Sen] (Kara perdeleri) her gün indir. 104/25

= *Aşağı çek-*

(İlhan) (başını) çevresindekilerin karın hizasına doğru indirdi. 216/18

= *Dök-, yay-*

Bir müşteri kahverengi dört pantolon düğmesi istemeye gelse, (Salim Efendi) hemen (bütün düğme kutularını) daracık, kısa tezgâhın üstüne indirir. 158/8

= *Vur-*

[O] İlhan, vur dediği için değil, zaten vuracağı için suratına iki tokat, sırtına da (bir yumruk) indirdi. 223/7

• **İŞARETLEŞ-** (<işaret+le-ş-)

“Biri biriyle işaretleş-”

= *Uzak bir yerden, bilgi vermek için özel bir düzene göre türlü işaretler kullan-*

(O) da (ötekilerle) birlik gülüyor, işaretleşiyordu. 129/13

• **KAÇIR-** ;(<kaç-ır-)

“Biri bir şeyi kaçır-”

= *Bir daha ele geçmemek üzere yitir-*

Bozulur da (Ali) (işe başlama gününü) kaçırırsa? 320/3

“Biri birini kaçır-”

= *Yakalayama-*

[Ben] Son kez (onu) kaçırmak istemedim. 121/16

= *Zorla götür-*

(Mal) kaçırıyorlar (keratahar!) 151/11

(Kızımı) belki de (komandolar) kaçırdı. 204/8

• **KALDIR-** (<kal-**dır-**) (Daşdemir, 2015: 271)

“Biri birini/bir şeyi kaldır-”

= *Yukarı doğru hareket ettir-*

(Başöğretmen,) (tombul ellerini) havaya kaldırdı. 11/15

(Onları) da (Macuncu Zühtü) kaldırdı. 15/6

= *Söz hakkı ver-*

(Edebiyatçı) (beni) derse kaldırdı. 171/10

• **KANAT-** (<kan+a-t-)

“Biri bir şeyi kanat-”

= *Kanamasına yol aç- veya kanamasını sağla-*

[O] (Tıraşta yaraladığı çenesini) yeniden o zaman kanattı galiba. 127/31

• **KANDIR-** (<kan-**dır-**)

“Biri birini kandır-”

= *Aldat-, dolandır-*

Erdal 19 Mayıs'a katıldığı için, (annem) benim de katılmam hususunda (babamı) kandırdı. 183/15

• **KAPAN-** (<kap+a-n-)

“Bir şey kapan-”

= *Kapalı duruma gel-*

(Perde aralığı) hiç kapanmıyor. 9/3

(Pencere) kapansındı. 22/6

(Pencere) kapanmasındı. 22/7

• **KAPAT-** (<kap+a-t-)

“Biri birini/bir şeyi kapat-”

= *Kapama işini yap-*

(Yaşlı kadınlar) damalı örtüleriyle (yüzlerini) kapatıyorlar. 14/5

[Onlar] (Salim Efendi'nin dükkanını) üç gün süreyle kapatmışlar. 94/27

= *İşlemez duruma getir-; kilitle-*

[Onlar] (Beni) eve kapattılar şimdi. 63/18

• **KARARLAŞTIR-** (<karar+la-ş-tır-)

“Biri bir şeyi kararlaştır-”

= *Karar ver-*

(Ankara Avcılar Kulübü Yönetim Kurulu,) Ağustos Genel Kurul Toplantısı'nı vakans nedeniyle Cumhuriyet Bayramı'ndan sonraya bırakmış ve (av açma bayramının, üç gün sonraki pazar günü, İvedik Çiftliği söğütlüğünde yapılmasını) kararlaştırmıştır. 33/11

Çankırı'da muhteşem bir Atatürk Anıtı yaptırılması kararlaştırılmıştır. 39/4

• **KARIŞ-** (<kar-ış-)

“Biri birine karış-”

= *Müdahale et-*

[O] (Annesinin giydiğine, kız kardeşinin yürüyüşüne) karışıyordu. 212/9

• **KARIŞTIR-** (<kar-ış-tır-)

“Biri bir şeyi karıştır-”

= *İçinde ne olduğunu anla- veya aradığını bulmak amacıyla elle yokla-*

[Sen] [bir şeyi] Karıştırıyorsun. 74/23

[O] (Bütün kitaplarını, defterlerini) karıştırdı. 108/18

• **KARŞILAŞ-** (<karşı+la-ş-)

“Biri bir şeyle karşılaş-”

= Bir kimseyle veya bir şeyle karşı karşıya gel-

[Ben] Akşamüstü okuldan gelince (çok güzel haberlerle) karşılaştım. 267/17

(Buraya ilk giren Amerikan askerleri) (Buchenwald'dakinin tıpkısı işkence odaları ve fırınlarla) karşılaşmışlardı. 278/16

• **KAZAN-** (<kaz-ıg+a-n-)

“Biri bir şeyi kazan-”

= Olumlu, iyi bir sonuç elde et-

[Ben] (Saygısını) kazandım. 70/30

• **KAZIT-** (<kaz-ı-t-)

“Biri bir şeyi kazıt-”

= Kazıma işini yaptır-

[O] Son günler (her tıraşsız gelenin saçını) kazıtmaya başlamıştı. 174/8

• **KESTİR-** (<kes-tir-)

“Biri bir şeyi kestir-”

= Kesme işini yaptır-

(Ben de) bugün berbere giderek (saçlarımı) kestirdim. 174/9

• **KIPIRDAT-** (<*k₁-p-ı_r+da-t-)

“Biri bir şeyi kıpırdat-”

= Kımıldat-

Gene (bizimki) (kılını) kıpırdatmadı. 36/27

• **KIŞKIRT-** (<kışkır-t-)

“Biri birini kışkırt-”

= *Bir kimseyi kötü bir iş yapması için harekete geçir-; tahrik et-*

[O] *Bir de gelmiş geçende, (beni) kışkırtacak. 225/21*

• **KIVIR-** (<kıv-ır-)

“Biri bir şeyi kıvır-”

= *Herhangi bir şeyi bük-*

[O] *(Saçlarını) kıvırmıştı. 126/23*

• **KIZDIR-** (<kız-dır-)

“Biri/ bir şey birini kızdır-”

= *Kızmasına neden ol-, kızmasını sağla-*

(Bu kadar incelmış bir bilim adamı olması) bazen kızdırıyor (beni.) 346/14

• **KONDUR-** (<ko-n-dur-)

“Biri bir şey kondur-”

= *Konma işi yaptır-*

[Onlar] *Göle (bir vapur) konduruyorlar. 282/5*

• **KONUŞ-** (<ko-n-uş-)

“Biri biriyle konuş-”

= *Bir konuda karşılıklı söz et-, sohbet et-*

[O] *(Anasıyla, yakınlarıyla) teker teker konuştu. 61/4*

[O] *Temizlikçi kadın gelmişse (onunla) konuşmuştur. 72/3*

[O] *(Bir erkekle) konuştu. 271/9*

• **KONUŞTUR-** (<ko-n-uş-tur-)

“Biri birini konuştur-”

= *Konuşmasını sağla-, konuşmasına yol aç-*

[O] *Hâlâ (Ulu Önder’i) bir güneş gibi üstlerine doğurtup kendi ağzından konuşturmuş bulunmanın heyecanı içindeydi. 18/11*

• **KOPAR-** (<kop-ar-)

“Biri bir şeyi kopar-”

= *Yok et-*

[O] *(İlçeyle bağıını) tümünden koparmıştı. 206/14*

= *Yerinden çıkmasını, ayrılmasını sağla-*

[Ben] *(Birinin üstündeki nasırı) koparıyorum. 193/3*

• **KORK-** (<korı-k-)

“Biri birinden/bir şeyden kork-”

= *Korku duy-, ürk-, dehşete kapıl-; korkul-*

[O] *Fakat (perdeyi tutayım derken seyircilere görünüyormekten) çok korkuyordu. 23/13*

[Biz] *Çocuklar hep bitli olduğu için, benim de (bitlenmemden) korkardık. 42/15*

• **KOVALA-** (<kov-ala-)

“Biri birini kovala-”

= *Kov-*

(Bir polis) gelip sopasıyla (onları) kovaladı, "Evlerinize!" dedi. 218/30

• **KURUT-** (<kuru-t-)

“Biri bir şeyi kurut-”

= *Kurumasını sağla-*

(Hımbıl Osman,) (köydeki üç muşmula ağacının bütün yemişlerini) güneşte iyice bir kurutur. 53/23

• **KÜÇÜLT-** (<küçük-ül-t-)

“Biri birini küçült-”

= *Değerini ve onurunu azalt-*

Bu kadar da küçültme (kendini) (Bayan Aysel)!.. 350/9

[O] Ama bir yandan da başkentteki o üç gün (Salim Efendi'yi) küçültmüş, küçültmüş de Hımbıl Osman'ın torbalarındaki kavut gibi unufak edivermişti. 56/12

• **KÜSTÜR-** (<küs-tür-)

“Biri birini küstür-”

= *Küsmesine yol aç-*

Küstürdü (onları da) (hınzır samut.) 260/16

• **MİRILDAN-** (<mır+ıl+da-n-)

“Biri bir şey mırıldan-”

= *Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söyle-; mırlan-*

[O] [bir şey] Böyle durmadan mırıldanıyordu Aysel'i buldukça. 236/1

[Ben] [bir şey] Ama orda, odanın ortasında durmuş, içimden hep bir şarkı gibi mırıldanıyordum. 244/4

• **OKUT-** (<ok-u-t-)

“Biri birini okut-”

= Okumasını, öğrenim görmesini sağlamak.

[O] (Bizi) yanında okutuyorsa... 96/19

[Onlar] Okuturlar (oğlanı) belki. 254/29

• **ONAR-**(<on-ar-)³

“Biri bir şey onar-”

= *Tamir et-*

[O] İlla (bozuk saat) bulacak da onaracak. 260/17

[O] [bir şey] Buldu da onardı sanki. 260/18

• **ONAYLAT-** (<on-a-y+la-t-)

“Biri birini onaylat-”

³ “on” kökünden türetilmiştir. (Gülensoy, 2018: 507).

= Onaylama işini birine yaptır-; tasdiklet-, tasdik ettir-

[O] Onaylatıyor (kendini.) 147/21

• **OTURT-** (<otur-t-)

“Biri bir şeyi/birini oturt-”

= Oturma işini yaptır-

(Köylü kadınlar, boşalan) yoğurt bakraçlarına (yağ ve gaz şişelerini) oturtmuşlardır. 53/15

• **OYNAN-** (<oyun+a-n-)

“Bir şey oynan-”

= Oynanma işine konu ol-

(Meslekler tablosu) iyi kötü oynandı. 27/14

• **ÖFKELENDİR-** (<öfke+le-n-dir-)

“Bir şey birini öfkelerdir-”

= Öfkelenmesine yol aç-; kızdır-, cinlendir-, hiddetlendir-

Oysa (kardeşi) (onu) iyice öfkelerdirdi. 145/2

• **ÖĞREN-** (<ö-ğ-r+e-n-)

“Biri bir şey öğren-”

= Bilgi edin-; belle-

[Onlar] (Her mesleğin çilesini de sevincini de) öğrensinler. 22/19

[Onlar] (İyi bir yazar olduğunu) da öğreneceklerdi. 23/2

[Onlar] [bir şeyi] Bir gün öğrenirler. 42/8

[O] (Cumhuriyet'in ne zaman ilan edildiğini) bile zor öğrendi. 42/31

[O] [bir şeyi] Bir türlü öğrenemezdi. 42/30

[Ben] İşte böyle yavaş yavaş (Fransızca'yı) da öğreniyorum. 43/11

[O] *Fakat okulla Etnografya Müzesi'ne götürüldükleri gün, (asasını kaldırarak, başında tuhaf bir şapkaıyla yürüyen kişinin İngiliz Mareşali Bird Wood olduğunu) öğrenmiştir. 67/13*

[O] *(Kendisini önemsemeyi) öğrendi. 61/7*

• **OVUŞTUR-** (<ov-uş-tur-)

“Biri bir şeyi ovuştur-”

= *Eli birbirine sürt-*

(Aşkale'den İstanbul'un Büyükkada'sına, Moda'sına, Şişli'sine geri dönenler) keyifle (ellerini) ovuşturuyorlardı. 206/26

[O] *Almacı, evet, almaç; onu yere bırakınca (ellerini) ovuşturmuştur. 392/1*

• **ÖLDÜR-** (<öl-dür-)

“Biri birini öldür- / bir şey birini öldür-”

= *Bir canlının hayatına son ver-; gebert-, götür-, nalla-, tepele-*

[O] *(Tam on bin insanı) birden öldürürmüş. 184/5*

(Ondaki inat) (insanı) öldürür. 211/1

• **ÖPÜŞ-** (<öp-üş-)

“Biri biriyle öpüş-”

= *Birbirini öp-*

[Biz] *[biriyle] Konserden çıkıp eve dönerken Sağlık Sokağı'ndaki akasyaların altında öpüştük. 349/13*

• **PARLAT-** (<par+la-t-)

“Biri bir şeyi parlat-”

= *Bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getir-, parlamasını sağla-*

[O] *(Sarı saçlarını) parlatarak her yere geç gelmeyi, kendisini henüz bir hastadan dönüyor göstermeyi ve böylece herkesten daha ülkücü olduğunu belirtmeyi sever. 14/21*

[Biz] *[bir şeyi] Teslim etmeden önce iyice temizledik, parlattık. 188/3*

• **PATLAT-** (<pat+la-t-)

“Biri bir şey patlat-”

= *Tokat at-*

(*Öğretmen Dünder*) da oğlanın kulaktozuna (bir tokat) patlattı. 27/7

• **PİŞİR-** (<piş-ir-)

“Biri bir şey pişir-”

= *Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getir-*

[Ben] (*Enginarı*) pişirdim. 398/14

• **SARIL-** (<sar-ıl-)

“Biri birine/ bir şeye sarıl-”

= *Sarma işi yapıl-*

Polkada (oğlanlar) (kızlara) sarılacaklar. 12/31

[O] (*Dünder Öğretmen’in eline*) sarıldı. 60/19

[Ben] *Çabuk ölmeyi istiyorsam (bu düşünceye) iyi sarılmalıyım.* 117/19

• **SAKLAN-** (<sa-k+la-n-)

“Biri birinden saklan-”

= *Gizlen-*

[Ben] [*birinden*] *Ne diye saklanacakmışım?* 329/19

• **SALDIR-** (<sal-dır-)

“Biri birine saldır-”

= *Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulun-; hücum et-, sal-*

Sanki (İlhan,) üstüne saldıracaktı gibi geliyor (Ali'ye) hep. 104/18

“Biri bir şeye saldır-”

= *Talan et-*

İşte o yaz ayının bir pazar günü, İstanbul'da Veliefendi'ye, (at yarışlarına gidenler,) (aylardır ortadan kalkan 2,5 kuruşluk susamlı simide) saldırmışlardır. 123/9

• **SALLA-** (<sal-la-)

“Biri bir şeyi salla-”

= *Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettir-; sallayıver-, ırga-*

(Ali) (başını) salladı. 107/14

(Bir baba,) bu anlaşılmaz yaygara karşısında (elindeki fileyi) çocuğun yüzüne sallıyor. 157/11

• **SAVUN-** (<sav-un-)

“Biri birini/ bir şeyi savun-”

= *Yapılan bir suçlamaya veya ithama karşı kendini haklı gösterecek sebepler ileri sür-*

[Siz] (Almanları) böyle savunamazsınız. 137/8

[Onlar] Pablo Neruda'yı Aydın'ın sesinden dinleyip dinleyip de (kendilerini) savunacaklar mı? 392/21

• **SAVUR-** (<sav-ur-)

“Biri bir şeyi savur-”

= *Havaya atıp dağıt-*

[Ben] Ama sıram gelince (samanı) neyle savuracağım öğretmenim? 26/15

[Sen] (Saman) savurma. 26/16

• **SELAMLAŞ-** (<selam+la-ş-)

“Biri biriyle selamlaş-”

= *Birbirine selam ver-; esenleş-*

[Ben] [biriyle] Değil şarkı söylemek, selamlaşamadım bile. 84/29

[Onlar] [biriyle] Selamlaşırlar. 153/9

• **SEVİNDİR-** (<sev-in-dir-)

“Biri birini sevindir-”

= *Sevinmesine yol aç-, sevinmesini sağla-*

[Ben] (Seni) sevindiremiyorum. 331/19

• **SİĞİŞTİR-** (<sığ-ış-tır-)

“Biri bir şeyi sığıştır-”

= *Güçlülükle sığdır-*

(Tezel) olsa, "zayıf bir an"a sığıştırıverir (her şeyleri.) 308/12

• **SIKIŞTIR-** (<sık-ış-tır-)

“Biri bir şeyi sıkıştır-”

= *Bir nesneyi sıkıca duracak biçimde bir yere koy-, yerleştir- veya orada tut-*

[O] (Kitaplarını, Dündar Öğretmen'in armağanı olan cetvelini,) bu ilk başkentli şeyini kolunun altına sıkıştırdı. 99/15

• **SIYRIL-** (<sıyr-ıl-)

“Biri sıyrıl-”

= *Bir yerden veya bir durumdan çık-, kurtul-*

[Ben] Böylece ürküntümden sıyrıldım. 76/3

• **SİLKELE-** (<sil-k-e+le-)

“Biri bir şey silkele-”

= *Üstündeki şeyleri düşür-, kaydır- için bir şeyi üst üste, birden silk-*

[O] Durmadan (halıları) silkeler. 134/2

[O] (Üstünü başını) silkeledi. 154/9

• **SOĞUT-** (<soğu-t-)

“Biri bir şey soğut-”

= *Soğumasını sağla-, soğumasına sebep ol-*

(Alman yengesi) de ülkesinden gelirken getirdiği buzdolabında (kremalı pasta ile bir şişe şampanya) soğutmaktadır. 132/5

• **SOKUL-** (<sok-ul-)

“Biri birine sokul-”

= Yanaş-, yaklaş-

[O] Hemen (Milli Şefimiz İnönü’nün oğluna) sokulmuş. 167/19

• **SÖNDÜR-** (<sön-dür-)

“Biri bir şeyi söndür-”

= Ateş ve ışığın yanmasına, aydınlatmasına son ver-

[Ben] (Bütün ışıkları) söndürdüm. 7/9

[Ben] (Banyonun elektriğini) söndürdüm. 118/6

• **SÜRDÜR-** (<sür-dür-)

“Biri bir şeyi sürdür-”

= Devam ettir-

(Öğretmen Dünder,) (öğütlerini) sürdürüyordu. 10/16

[Onlar] Bu itişip kakışma arasında yine de (koroyu) sürdürdüler. 16/27

[O] Sonra (konuşmasını) sürdürdü. 18/22

• **SÜRÜKLE-** (<sü-r-ük-le-) (Gülensoy, 2018: 678)

“Biri bir şeyi sürükle-”

= Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götür-, sürü-

(Ali ile arabacı) (yükü hafifleyen atı) biraz aşağı sürüklediler. 324/29

• **SÜRÜNDÜR-** (<sür-ün-dür-)

“Biri birini süründür-”

= Güçlük ve sıkıntıya uğrat-

[O] (Onları) mahkeme kapılarında süründürüyor. 216/12

• **ŞAKLAT-** (<şak+la-t-)

“Biri birine şaklat-”

= *Şak sesi çıkararak vur-*

(Arabacı,) *"Vay başıma! .. " diye bir feryat koyverip (ata) üstüste dört kırbaç şaklattı. 324/17*

• **ŞAŞIRT-** (<şaş-ır-t-)

“Biri birini şaşırt-”

= *Şaşırtmasına sebep ol-*

[O] *Habersiz derse gitmeyişi (sekreteri) şaşırtır. 29/2*

(Sesimin her zamanki gibi oluşu) *(kendimi) şaşırttı. 391/4*

[O] *Doğal olarak (onu) şaşırtmadı. 391/4*

• **TAKIL-** (<tak-ıl-)

“Biri birine takıl-”

= *Kızdır-, üz-, şaşırt- amacıyla şaka yollu konuş-*

[Ben] *Gelince (ona) böyle takılacağım. 175/6*

• **TANIŞ-** (<tanı-ş-)

“Biri biriyle tanış-”

= *Daha önce birbirini tanımayan kimseler birbirini tanır duruma gel-*

(Babam,) *(Atamızın çok yakın arkadaşlarından ve büyük bir insan olan Tevfik Rüştü Bey'le) tanışmış. 176/14*

• **TIKA-** (<*t_ı-k-a-) (Daşdemir, 2015: 276)

“Bir şey bir şeyi tika-”

= *Bir şeyin ağzını, deliğini, içine konulan veya dışarıdan uygulanan bir nesneyle kapa-; berkit-*

(Rus *Intelligenza*'sının yaptığı helva,) *önce (kendi boğazını) tıkamıştır. 240/31*

• **TİKSİNDİR-** (<tiksin-dir-)

“Bir şey birini tiksindir-”

= *Tiksinmesine yol aç-*

Tiksindirdi (beni) (bu satırlar.) 119/24

• **TİTRET-** (<tit+re-t-)

“Bir şey bir şeyi titret-”

= *Titremesine sebep ol-*

(Duruluğu, açıklığı, gözlerinin acılı acılı bakışı, hele bir yazar dendi mi, elinin ayağının birbirine dolanışı) (yüreklerini) titretir hatta. 310/4

• **TUTUL-** (<tut-ul-)

“Biri birine tutul-”

= *Birine tutkun ol-, sev-*

[Ben] (Dame de Sion 'lu bir kıza) tutuldum. 268/7

• **UÇUR-** (<uç-ur-)

“Biri birini uçur-”

= *Gizlice alıp götür-, kaçır-*

[Onu] Belki de (komünistler) alıp uçurdular Moskova'ya?.. 204/9

• **UĞRAŞ-** (<uğr+a-s-)

“Biri biriyle uğraş-”

= *Birine onu rahatsız edecek şekilde davran-*

[Ben] Hatta derslerde sinsi sinsi uğraşırdım (onunla.) 306/11

“Biri bir şeyle uğraş-”

= *İlgilen-, çalış-*

[Ben] Ya koskoca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Mareşal Fevzi Çakmak komünistlerle iş birliği yapmakla suçlanırken (neyle) uğraşıyordum? 244/13

[O] Bunun ardından hemen (elektrik santrali işiyle) uğraşacak. 251/10

• **UMUTLANDIR-** (<um-ut+la-n-dır-)

“Biri birini umutlandır-”

= Heveslendir-

[Onlar] [birini] Umutlandırıyorlar. 353/8

• **USAN-** (<us+a-n-) (Gülensoy, 2018: 799)

“Biri bir şeyden usan-”

= Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gel-

[Onlar] (Politikadan da sosyal reformlardan da) usanmışlardır. 241/3

• **UYDUR-** (<uy-dur-)

“Biri bir şey uydur-”

= Yalan söyle-, düzmece laflar et-

Durup dururken (Semiha) bile (neler) uydurdu. 230/22

• **UZAT-** (<uz+a-t-)

“Biri bir şeyi uzat-”

= Başı, kolları veya bacakları bir yere yönelt-

[O] Dışarılara kadar sarkan kalabalığın arasından bir delik açıp (başını) içeri uzatmıştır. 66/19

[Ben] (Bacaklarımı) yeniden gerdim, uzattım. 69/2

[O] Önüme (doldurulması gereken bir fiş) uzattı. 70/21

= Uzamasına sebep ol-, uzamasını sağla-

[O] (Saçını) da uzatmış. 268/3

• **ÜRKÜT-** (<ürk-üt-)

“Bir şey birini ürküt-”

= *Korkut-*

(Son on saatin sadece karşılıklı oturarak bu kadar çabuk geçivermiş olması) (beni) ürküttü. 195/26

• **YAKIN-** (<*ya-k-in-)

“Biri birinden / bir şeyden yakın-”

= *Sızlanarak anlat-; sızlan-*

(Onlar da) (büyüklerimizden) yakınıyorlardı. 161/25

• **YALVART-** (<yalvar-t-)

“Biri birini yalvart-”

= *Yalvarma işini yaptır-*

[O] Yalvarttı (beni.) 327/1

• **YANSIT-** (<yan+sı-t-)

“Bir şey bir şeyi yansıt-”

= *Yansıma yoluyla nesnelerin görüntülerini ver-*

(Geniş boy fotoğraflar) (Türkkuşu'nun İnönü ve Ergazi Tayyarecilik Kampı'ndaki başarılı çalışmalarını) yansıtmaktadır. 39/10

[O] (Salt bir isteği) yansıtıyor. 352/19

• **YAPIŞTIR-** (<yapış-tır-)

“Biri bir şeyi yapıştır-”

= *Yapışmasını sağla-*

[Ben] (Kollarımı) çıplak kalçalarımaya yapıştırdım. 69/2

• **YARAN-** (<yara-n-)

“Biri birine yaran-”

= *İçten olmayan davranışlarla birini memnun etmeye, gözüne girmeye çalış-*

[O] Bir gün bir de Anadol alacak ve yine de (ne vatana ne karısına) yaranamayacak. 387/16

• **YATIR-** (<yat-ır-)

“Biri birini yatır-”

= *Geceyi geçirmesini sağla-*

[O] *Bir gece önce (Ali 'yi) odasında yatırmıştı. 61/23*

• **YAZDIR-** (<yaz-dır-)

“Biri bir şeyi yazdır-”

= *Yazma işini yaptır-*

[Biz] *(Apartmanın adını) siyah mermer üstüne mi yazdıralım? 30/15*

• **YERLEŞTİR-** (<yer+le-ş-tir-)

“Biri bir şey yerleştir-”

= *Önceden belirlenen bir noktaya yerleştir-; konumla-, konumlandır-*

[O] *Filizi yeşil Bursa ipekli elbisesinin yakasına da (iğne oyası bir buket çiçek) yerleştirdi. 25/28*

[Onlar] *(Beni) getirip yerleştirdiler. 84/1*

• **YETİN-** (<yet-in-)

“Biri bir şeyle yetin-”

= *Edindiği bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görme-, daha çoğunu isteme-; kanıklan-, kanaat et-, iktifa et-*

(Memur hanımları,) (Öğretmen Dünder'a akıl vermekle) yetinmişler. 25/18

[O] *Fakat (Ahmet Bey'e duyduğu hayranlığı belirtmekle) yetindi. 278/8*

[Ben] *(Bununla) yetindim. 351/5*

• **YETİŞTİR-** (<yet-iş-tir-)

“Biri birini yetiştir-”

= *Bak-, büyüt-*

(Ailesi) (Suna'yı) çok serbest yetiştiriyor zaten. 192/15

• **YİTİR-** (<yit-ir-)

“Biri bir şeyi yitir-“

= *Bazı nitelik veya özelliklerin yok olması durumuna uğra-; kaybol-*

[Ben] Bir ara (umudumu) yitirmiştim. 49/1

(Parkın o ilk meyhanesi) de (ilginçliğini) yitirdi. 286/8

• **YUMUŞAT-** (<yum-şa-t-)

“Biri birini/ bir şeyi yumuşat-”

= *Kaballığını, katılığını, sertliğini veya acımasızlığını ortadan kaldırarak duruma getir-*

(Anasız babasız bir çocuk) (iyilikseverlerin yüreklerini) daha çabuk yumuşatır. 251/2

• **YÜCELT-** (<yüce+l-t-)

“Biri bir şeyi yücelt-”

= *Yüce bir duruma getir-*

Yine de (kim) daha yüceltecek (bu ülkeyi)? 133/27

• **YÜREKLENDİR-** (<yürek+le-n-dir-)

“Bir şey birini yüreklendir-”

= *Cesaretlendir-*

(Ali'yi) (bu) yüreklendirmiştir. 149/6

(Sevimli yanlışlarına hoşgörüyle bakılması) ise (onları) yüreklendiriyor. 353/9

• **YÜRÜT-** (<yürü-t-)

“Biri bir şey yürüt-”

= *Kabul edilmesi veya tartışılması için bildir-, açıkla-, öne sür-*

(Annem) üstelik (kendine göre tahminler) de yürütüyordur. 204/7

2.3.3. Birleşik Eylemler

2.3.3.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

• ABLUKA ET-

“Biri bir şeyi abluka et-”

= *Kuşat-*

(Sovyetler), (Fin sahillerini) abluka etmişlerdir. 93/16

• AFFET-

“Biri birini affet-”

= *Bağışla-*

[Ben] Mütalaada Hayri Bey’e giderek (Namık’ı) affetmelerini söyledim. 171/17

• AKIL ET-

“Biri bir şeyi akıl et-”

= *Herhangi bir önlem veya çareyi zamanında düşün-*

(Bazıları, erkeklerden bazıları,) (başlarını açmayı) akıl etmişler. 14/4

• ALAY ET-

“Biri biriyle alay et-”

= *Ses tonu, söz veya mimiklerle bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yap-, onu aşağıla- veya gülünç duruma düşür-*

[Onlar] Canım kardeşim, ilk günler sınıf arkadaşlarının (seninle) çok alay ettiklerini, giyiminle, kuşamınla eğlendiklerini, o güzel örgülü saçlarından çektiklerini yazıyorsun. 64/8

[O] [biriyle] Alay ediyor sandım. 171/3

• ALT ET-

“Biri birini/ bir şeyi alt et-”

= *Üstünlük sağla-, yen-*

[Biz] (Bütün kokuşmuş töreleri) de böylece alt ettiğimizi sandık. 349/21

• **ANALIK ET-**

“Biri birine analık et-”

= *Ana gibi yakınlık göster-*

[O] (Bize) gerçekten tam bir analık ediyor. 260/20

• **ARKADAŞ OL-**

“Biri biriyle arkadaş ol-”

= *Bir kimseyle yakın ilişki kur-*

[Biz] [biriyle] Yeniden arkadaş olduk. 88/4

• **ARKADAŞLIK ET-**

“Biri biriyle arkadaşlık et-”

= *Huyuları ve düşünceleri birbirine uy-*

Avrupa'da (kızlar) (erkeklerle) rahat rahat arkadaşlık ederlermiş. 44/13

• **ARZ ET-**

“Biri bir şeyi arz et-”

= *Sun-*

[Ben] Evvela (selam ve hürmetlerimi) arz eder, iki ellerinizden sıkarım. 294/1

• **ASİSTANLIK ET-**

“Biri birine asistanlık et-”

= *Asistanlık yap-* (Sev, 2019:32)

[Ben] Yani, (Nail Bey'e) asistanlık ediyorum. 172/8

• **AŞER- (<aş+er-)**

“Biri bir şey aşer-”

= *Hamilelikte bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göster-, çok arzula- veya nefret et-, tiksini-*

[Ben] [bir şey] *Aşermedim. 48/21*

• **AŞIK OL-**

“Biri birine âşık ol-”

= *Sev-, tutul-*

[O] [birine] *Şıpsevdi gibi sık sık da âşık olur. 268/9*

• **AYIRT ET-**

“Biri birini/ bir şeyi ayırt et-”

= *Birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anla-; tefrik et-, temyiz et-*

[Siz] *Çıplakken (bir matbaa işçisini) bir öğrenciden, (bir efendiyi) bir uşaktan, (bir zorbayı) bir âşıktan nasıl ayırt edebilirsiniz? 69/17*

(Aysel’in abisi) *(asıl Alman askerlerinin hangileri olduğunu) ayırt edememektedir. 67/10*

• **BELLİ ET-**

“Biri bir şey belli et-”

= *Sezdir-, hissettir-*

[Ben] *(Canım sıkıldı) ama belli etmedim. 171/25*

[O] *Bu kez (kırıldığını da) belli ediyor. 332/17*

• **BUYUR ET-**

“Biri birini buyur et-”

= *Buyurun diyerek konuğu saygı ile içeri al-*

[O] *(Doktor’u) önceden ayrılmış yerine buyur etti. 18/3*

• **CESARET ET-**

“Bir şey bir şeye cesaret et-”

= *Korkulması gereken bir işe korkmadan giriş-, göze al-*

Üstüne (tek toz) (konmaya) cesaret edemiyor. 103/14

• **DAVET ET-**

“Biri birini davet et-”

= Çağır-

[O] [birini] Cumartesi gecesi bize yemeğe davet etmiş. 176/15

• **DUA ET-**

“Biri birine dua et-”

= Allah'a yalvar-

[Onlar][birine] İçlerinden “Allahım sen günah yazma.” diye yakarıp dua ederek, üç kere bağırılmasına tükürüyorlar. 14/6

• **DÜŞMAN OL-**

“Biri birine/bir şeye düşman ol-”

= Kin beslemeye başla-

(Ben) bu gece (rakı denen nesneye) düşman oldum. 176/24

• **EL ET-**

“Biri birine el et-”

= Bir kimseyi el işaretiyle çağır-

[O] (Ona) el etti. 215/5

• **ENGEL OL-**

“Biri bir şeye engel ol-”

= Önle-, geciktir-

[Ben] [bir şeye] Engel oldum. 7/6

• **FARK ET-**

“Biri bir şey fark et-”

= Anla-, sez-

[Ben] (Minibüsün içindekilerin beni yabancıl原因 yüzlerini) de neden sonra fark ettim. 75/5

[Ben] O güne dek (sözü bilmeden hep buraya değdiriverdiğimi) birden fark etmiştim. 194/18

•FETHET-

“Biri bir şey fethet-”

= *Kazan-*

(Kaymakam da) (çok gönüller) fetheder. 254/26

•GIPTA ET-

“Biri birine gıpta et-”

= *İmren-*

[Ben] (Size) gıpta ediyorum. 67/20

•HAKKINI HELAL ET-

“Biri birine hakkını helal et-”

= *Hakkını, emeğini bağışla-*

[Ben] [birine] Hakkını da helal etsin istedim. 321/30

•HAKSIZLIK ET-

“Biri birine haksızlık et-”

= *Adaletle aykırı davran-, gadret-*

[Biz] [birine] Haksızlık etmeyelim. 204/9

•HAPSET-

“Biri birini/bir şeyi hapset-”

= *Engelle-, sınırla-*

[Ben] Gülünecek en uygun anda (gülmeyi) kasıklarımına hapsedişim bundandır belki. 8/7

• **HAYRAN OL-**

“Biri birine/bir şeye hayran ol-”

= Çok beğen-

[Ben] (Metin'in siyasi işlere merakına) hep hayran olmuşumdur. 269/11

• **HİZMET ET-**

“Biri birine hizmet et-”

= İş gör-, çalış-

Geminin yemek salonunda siyahlar giyinmiş (garsonlar) (bana) hizmet ediyorlar.

239/26

• **ISRAR ET-**

“Biri birine ısrar et-”

= Çok üstele-

[O] (Bana) birkaç defa ısrar etti. 187/17

• **İCAT ET-**

“Biri bir şey icat et-”

= İlk kez yeni bir şey yarat-

[Biri] Ya da (yeni bir direnme gücü) icat etmek... 308/ 29

• **İDARE ET-**

“Biri birini/ bir şeyi idare et-”

= Bir durumu yönet-

[Ben] Allahtan derslerim iyi de (vaziyeti) idare ediyorum. 182/10

• **İDDİA ET-**

“Biri bir şeyi iddia et-”

= İleri sür-

[Onlar] (Kanunda Nasyonal Sosyalist maddeler bulunduğunu) iddia etmişler.
301/16

•İFTİHAR ET-

“Biri biriyle/ bir şeyle iftihar et-”

= Övün-

[Ben] (Onunla) hep iftihar ederim. 41/10

(Babam da) bu yüzden (benimle) iftihar etmişti. 296/15

•İHALE ET-

“Biri bir şeyi ihale et-”

= Bir işi en uygun görülene bırak-

[O] (Bu işi) müteahhide ihale etmiştir. 33/27

•İHANET ET-

“Biri birine ihanet et-”

= Arkadan vurmak, hainlik et-

[Ben] (Vatanıma) ihanet etmiş olmuyor muyum? 152/9

•İHMAL ET-

“Biri birini/ bir şeyi ihmal et-”

= Savsa-, savsakla-, boşla-

[Ben] Fakat (onu) da ihmal etmiyorum. 167/7

•İMHA ET-

“Biri bir şeyi imha et-”

= Ortadan kaldır-, yok et-

Çünkü (Almanlar,) (Polonya'yı) nasıl imha ettilerse daha birçok memleketi de öyle haritadan sileceklermiş. 87/3

•İLAN ET-

“Biri bir şeyi ilan et-”

= *Bir durumu yayım yoluyla duyur-*

(Samsun Vilayeti İdare-i Hususiyesi) (ayda 70 lira ücretli bir muavin veterinerle, ayda 30 lira asli maaşlı bir veteriner ihtiyacı bulunduğunu) ilan etmiştir. 34/16

•İSPAT ET-

“Biri bir şeyi ispat et-”

= *Kanıtla-*

[O] Benim amacım kardeşim, ne olursa olsun, (bizlerin de bir işe yaradığımızı) ispat etmek. 273/12

•İŞARET ET-

“Biri bir şeyi işaret et-”

= *Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlat-, göster-*

[O] (Çömelmesini) işaret etti. 215/17

•KABUL ET-

“Biri bir şeyi kabul et-”

= *Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı ol-*

(Şakir Ağa,) Ali 'yi başkente, (Hergele Meydanı 'ndaki oteline yamak olarak almayı) kabul etti. 61/15

[O] Alman yengesiyle dostlukları hatırına (Sevil'e ders vermeyi) kabul etmiş. 136/17

•KABUL ETTİR-

“Biri bir şeyi kabul ettir-”

= *Kabul etmesini sağla-*

[O] (Polkayı) kabul ettirmek için artık bir seferinde, “Atam, Atam, Büyük Atam!..” diye hıçkırma hıçkırma ağlamıştı. 13/28

• **KARILIK ET-**

“Biri birine karılık et-”

= *Bir adama karşı kocalık görevlerini yerine getir-*

(Nizip'te on iki yaşında bir kız,) (babasına) tam on iki yıl karılık etti. 307/9

• **KASTET-**

“Biri birini kastet-”

= *Amaçla-, amaç olarak al-*

[O] (Erdal'ı) kastediyor tabii. 175/8

[O] (Seni) kastetmedi. 306/26

• **KAVGA ET-**

“Biri biriyle kavga et-”

= *Birbiriyle atış-, dövüş-*

[Biz] Derdim yetmiyormuş gibi, bir de bugün (bizim bodur askerlikçiyle) kavga ettik. 182/12

[Biz] Bu yetmezmiş gibi bir de (Namık'la) yine kavga ettik. 188/22

• **KAYBET-**

“Biri bir şeyi kaybet-”

= *Yitir-*

(Anam) bir bayram günü (ineğini) kaybetti. 281/1

(Anam) (ineğini) kaybetmiş. 281/3

• **KAYDET-**

“Biri bir şeyi kaydet-”

= *Kayıt altına al-*

(Odeon Saz Heyeti) ise (keman, kanun, klarnet ve cümbüşlü "Müstear Karşılama" ile "Çargâh Karşılama"yı) bir başka plağa kaydetmiştir. 34/31

•KEŞFET-

“Biri bir şey keşfet-”

= *Var olmasına rağmen kimsenin görmediği, bilmediği bir yeri veya bir şeyi ortaya çıkar-; bul-*

[O] (Bir şey) keşfetmek de vatana büyük yararlar sağlayabilir. 169/16

•KÜFÜR ET-

“Biri birine küfür et-”

= *Söv-*

Neyse, bundan sonra (bizim askerlikçi) öyle (her önüne gelene) küfredemez artık.
183/4

•MAHCUP ET-

“Biri birini mahcup et-”

= *Utandır-*

[Sen] (Beni) mahcup etme. 61/24

•MAHVET-

“Biri birini mahvet-”

= *Yok et-*

(Ali!.. Ali,) (beni) mahvettin. 9/29

•MERAK ET-

“Biri birini/ bir şeyi merak et-”

= *Anlamak veya öğrenmek iste-*

(Onlar) şimdi en çok (Almanya'da bulunan amcasını) merak ediyorlar. 88/8

(Rabia Öğretmen) (beni) merak eder. 178/28

•MUHAFAZA ET-

“Bir şey bir şeyi muhafaza et-”

= *Koru-*

Yapılan muayene ve müşavere neticesinde tespit ve tatbik edilen müdavattan sonra umumi ahvalde hafif bir salah görülmekle beraber (vaziyet) (ciddiyetini) muhafaza etmektedir. 62/13

• **MUTLU KIL-**

“Bir şey birini mutlu kıl-”

= *Mutlu et-*

(Yengenin gebeliği) en çok (Sevil'i) mutlu kıldı. 132/29

• **MÜDAFAA ET-**

“Biri birini/ bir şeyi müdafaa et-”

= *Savun-, koru-*

[Ben] Subay çıkıp (vatanımı) ölünceye kadar müdafaa edeceğim. 290/10

• **MÜNAKAŞA ET-**

“Biri biriyle münakaşa et-”

= *Tartış-*

[Biz] Bugün (Nail Bey'le) bir münakaşa ettik. 169/1

[Biz] Akşam evde (annemle) biraz münakaşa ettik. 169/20

• **MÜRACAAT ET-**

“Biri birine/ bir şeye müracaat et-”

= *Başvur-*

[Ben] (Senin yardımına) müracaat ediyorum. 296/22

• **NANKÖRLÜK ET-**

“Biri birine/ bir şeye nankörlük et-”

= *Nankörce davran-*

(Sen de), bilmez miyim, (bunlara) nankörlük edecek bir çocuk değilsin. 290/13

•NEFRET ET-

“Biri birinden nefret et-”

= *Birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu ol-*

[O] *Bir süre (peşlerinden ayrılmadığı büyüklerimizin çocuklarından) şimdi nerdeyse nefret ediyordu. 215/2*

[O] *(Komünizmden) nefret ediyordu. 229/18*

•ORTAK OL-

“Biri bir şeye ortak ol-”

= *Bir şeyi paylaş- veya bir şeye katıl-*

[O] *(Bir derdine) ortak olur. 63/23*

•PROVA ET-

“Biri bir şeyi prova et-”

= *Oyunu sahnelemek için önceden tekrarla-*

[O] *Günlerdir bütün işi (bunu) prova etmek. 9/4*

•RAHATSIZ ET-

“Biri birini rahatsız et-”

= *Rahatını boz-, rahatını, keyfini kaçır-*

[Ben] *(Sizi de) rahatsız ettim. 326/18*

•REDDET-

“Biri bir şeyi reddet-”

= *Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etme-, geri çevir-; reddeyle-*

(Ruslar,) (Almanya’nın askeri yardım teklifini) reddetmiştir. 92/23

•REZİL ET-

“Biri birini rezil et-”

= *İsteyerek veya istemeyerek birini çok utanacak güç bir duruma sok-*

[Siz] (Beni) rezil mi edeceksiniz? 9/18

•RİCA ET-

“Biri birinden bir şey rica et-”

= Dile-

[Ben] [birinden] (Ona güler yüz göstermeni) bilhassa rica ediyorum. 289/14

•SEVK ET-

“Biri bir şeyi sevk et-”

= Gönder-, götür-

[Onlar] Hakkında tahkikat yapılmak üzere (evrakını) Cumhuriyet Savcılığı'na sevk etmişlerdir. 94/28

•SEYRET-

“Biri bir şeyi seyret-”

= Eğlenmek, görmek, öğrenmek vb. için bak-, izle-

(Büyüklerimiz) (milli maçı) seyretmişlerdir. 33/23

[O] (Kızılay'ın kırmızı ayını) seyrediyor. 255/17

•SÖZ ET-

“Biri birinden/ bir şeyden söz et-”

= Bir şey üzerine konuş-

(Ali de) beş yıl boyunca çok söz etmedi (öğretmeninden.) 59/6

[O] Benim edebiyata merakım olduğunu bildiğinden (şair Nazım Hikmet'ten) çok söz eder. 273/24

•SÖZÜNÜ ET-

“Biri birinin sözünü et-”

= Birinden veya bir konudan söz et-, onunla ilgili olarak konuş-

[Ben] (Aydın diye birinin) sözünü etmiştim. 273/13

•ŞAKA ET-

“Biri birine şaka et-”

= *Bir kimseye eğlenmek amacıyla takıl-*

[Ben] birine] Tabii şaka ediyorum. 85/7

•TAHMİN ET-

“Biri bir şeyi tahmin et-”

= *Kestir-*

[Siz] [bir şeyi] Affedersiniz, yani tahmin edersiniz, biz ne de olsa Sanat Okulu’nda... 163/17

•TAKDİR ET-

“Biri birini takdir et-”

= *Beğen-*

[Ben] Fakat ne olsa Aysel gibi geri kalmış olmadığı için (kızı) takdir ediyorum. 88/12

(Biz ailecek) (sizi) takdir etmiş, çoluk çocuğunuzu nafakasız bırakmayacağınızı her daim söylemişizdir. 292/3

•TALTİF ET-

“Biri birini taltif et-”

= *Gönül al-, gönül okşa-*

(İçişleri Bakanlığı;) (vali, kaymakam, mektupçu gibi bazı idare amirlerini) kıdemlerine zam suretiyle taltif etmiştir. 94/23

•TANIK OL-

“Biri bir şeye tanık ol-”

= *Bir olayı gör- ve duy-, şahit ol-*

(Konuyla ilgili bir röportaj yayınlayan Kazım Nami Duru,) bu çocukların, başlarında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Şubesi'nde yetişen öğretmenleri

olduğu halde, on gün içinde yalnız alet tutmayı değil, etajer, dolap, elbise askısı, karyola gibi, ("bir köy evi için gerekli" bütün eşyayı yapmayı öğrendiklerine) tanık olmuştur. 40/11

(Bir gazetecimiz) Amerika gezisinde, (Detroit'teki fabrikaların yirmi dört saat sürekli çalışmasıyla her saat başı bir bombardıman uçağı yapıldığına) tanık olmuştur. 124/23

•TATİL ET-

“Biri bir şeyi tatil et-”

= *Okul, iş yeri vb.ni kapat-, çalışmasına ara ver-*

[Onlar] Çünkü şiddetli lodos fırtınası yüzünden akşam saat dörtten itibaren (Haydarpaşa, Kadıköy ve Adalar vapurları seferlerini) tatil etmişlerdi. 88/15

•TAVSİYE ET-

“Biri bir şeyi tavsiye et-”

= *Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğüt-, salık ver-*

(Fizik hocamız) (görmemizi) tavsiye etmişti. 169/13

•TEBRİK ET-

“Biri birini tebrik et-”

= *Kutla-*

[Ben] [birini] Acaba bir gün evlerine gidip tebrik etsem mi? 176/1

[Ben] Önce (seni) bütün kalbimle tebrik ederim. 109/1

•TELEFON ET-

“Biri birine telefon et-”

= *Birini telefonla ara- ve bir şey söyle-*

[O] (Kız kardeşime) telefon edip kayıplara karıştığımı söylemiş midir? 201/17

[Ben] (Aydın'a) telefon edeceğim. 284/13

•**TEMENNİ ET-**

“Biri bir şey temenni et-”

= *Dile-*

[Ben] İstikbalde sana da (namuslu bir hayat) temenni eder, selamlarımı bildiririm
Aysel. 289/23

•**TERFİ ETTİR-**

“Biri birini terfî ettir-”

= *Birinin bir görevde derecesini yükselt-*

[Onlar] (Babamı) vali muavinliğine terfî ettireceklermiş. 169/22

•**TERENNÜM ET-**

“Biri bir şeyi terennüm et-”

= *Anlat-, ifade et-*

[Biz] (Büyük zaferin gününü) terennüm edelim. 283/7

•**TESLİM ET-**

“Biri bir şeyi teslim et-”

= *Bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini ver-, bırak-, devret-, terk et-*

[Biz] Tatil ertesi (eski elbiselerimizi) falan toplayarak savaşta evsiz barksız kalan
Avrupalı çocuklara gönderilmek üzere mektebe teslim edeceğiz. 174/3

•**TESPİT ET-**

“Biri bir şeyi tespit et-”

= *Bir durumu kuşkuya düşürmeyecek biçimde göster-*

[Onlar] (İlçenin Belediye Reisi ile birlikte Salim Efendi'nin Ankara'ya kaçak
peksimet yolladığını) tespit etmişler. 94/26

[Ben] (Herkesin güneş tutulmasını nasıl karşıladıklarını) fotoğraflarla ve
müşahedelerimle tespit ettim. 299/6

•TEŞEKKÜR ET-

“Biri birine teşekkür et-”

= *Hoşnutluğunu anlat-*

[Ben] (Sana) teşekkür ederim. 12/7

•TEŞKİL ET-

“Biri bir şeyi teşkil et-”

= *Oluştur-, ortaya çıkar-*

(Altı meşalenin yanlarında, sağ ve solda birer general, birer subay ve birer er de) merasim üniformaları içinde, (altı kişilik saygı nöbet grubunu) teşkil etmişlerdir. 66/5

•YARDIM ET-

“Biri birine yardım et-”

= *Kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullan-*

(Birkaç çocuk) da (onlara) yardım etti. 18/8

[O] İş bulup (annesine) yardım etmek istiyormuş. 169/9

•YOLCU ET-

“Biri birini yolcu et-”

= *Yola çıkanı uğurla-*

Ülkemizle Almanya arasındaki son ticaret antlaşması gereğince (onlar) bize, içi mal dolu altmış beş vagon dan sonra şimdi de (yüz seksen beş vagonu) daha yolcu etmişlerdir. 125/1

[Biz] Ertesi sabah (Selma'yı) yolcu ettik. 346/10

•ZİYARET ET-

“Biri birini ziyaret et-”

= *Birini görmeye git-*

(Halkevimizin Sayın Köycülük Komitesi Başkanı ve Değerli Üyeleri'yle çeşitli meslekten pek çok köycü) dün gece Koyun ve Atpazarı'ndaki kahvehane ve hanlara

giderek, (Salı Pazarı dolayısıyla şehrimize gelmiş bulunan köylü konuklarımızı) ziyaret etmişler. 266/4

• **ZORUNLU KIL-**

“Biri bir şeyi zorunlu kıl-”

= *Mecbur et-*

(Belediye başkanı) bir zamanlar (kent içinde dolaşan at ve merkeplerin arkalarına torba bağlanmasını) zorunlu kılmıştı. 325/3

2.3.3.2. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri

• **ADAM YERİNE KOY-**

“Biri birini adam yerine koy-”

= *Adamdan say-, varlığını kabul et-*

[Ben] Önce (beni) niye kocamış bir adam yerine koyduğunu anlamadım. 171/2

(Onlar) (kendini) adam yerine koyuyorlardı işte. 227/14

• **AKIL DANIŞ-**

“Biri birine akıl danış-”

= *Bir konuda birinin görüşünü sor-*

[O] (İlçenin ileri gelenlerine, büyük memurlarına) teker teker akıl danıştı. 61/2

• **AKIL ERDİR-**

“Biri bir şeye akıl erdir-”

= *Ne olduğunu anla-, sırrını çöz-*

[O] (Bir tavanın nasıl bu kadar süslü olabileceğine) akıl erdirememiştir. 66/25

[O] (Buna) akıl erdiremiyor. 105/8

• **AKLINA KOY-**

“Biri bir şeyi aklına koy-”

= *Bir şeyi yapmaya kesin olarak karar ver-*

[Ben] Babam beni üniversiteye göndermezse, aklıma koydum, ben de (ilkokul öğretmenliği) yapacağım. 273/9

• **AKLINDAN ÇIKARMA-**

“Biri bir şeyi aklından çıkarma-”

= *Sürekli hatırlamak, unutmama-*

Bunda muvaffak oldukları takdirde (Avrupa,) (Almanya'nın korkunç bir taarruzu ile karşılaşacağını) aklından çıkarmamalıdır. 38/12

• **ALTTAN AL-**

“Biri bir şeyi alttan al-”

= *Sert konuşan bir kimseye yumuşak bir dil kullan-, aşağıdan al-*

[O] (Ali'nin öyle paldır küldür inişini) görünce alttan aldı. 154/26

• **AMAN VER-**

“Biri birine aman ver-”

= *Canını bağışla-, öldürme-*

(Türklüğümüzü hiçe sayanlara, şanlı ırkımızın değerini bilmeyenlere) aman vermesin (o da) ... 161/20

• **ARASI AÇIL-**

“Biri biriyle arası açıl-”

= *İlişkileri sarsıl-, aralarındaki bağlar kop-, birbirine darıl-*

[Onun] Ayrıca da (DP zamanında uzun süre valilik etmiş olan babasıyla) iyice arası açıldı. 388/25

• **ATEŞE VER-**

“Biri bir şeyi ateşe ver-”

= *Yakmak, tutuştur-*

(Ulus Meydanı'nda toplanan Ankara Üniversitesi öğrencileri,) Birlik Başkanı'nın çağrısına uyup hep bir ağızdan, "Kahrolsun Kızıllar!" diye bağırılmışlar, toplayabildikleri

kadar (Markopaşa, Zincirli Hürriyet ve Yirmi Dört Saat'i) alanın ortasında yırtıp ateşe vermişlerdir. 249/12

• **BAĞRINA BAS-**

“Biri birini bağrına bas-”

= *Kucakla-*

(Keman hocası,) hemen (onu) bağrına bastırır. 136/26

• **BAŞ EĞDİR-**

“Biri birine baş eğdir-”

= *Saygı göstert- için baş eğerek selamlat-*

Irkları önünde (bütün dünyaya) baş eğdirecek (onlar.) 161/8

• **BAŞINDAN SAV-**

“Biri birini başından sav-”

= *Bir istekte bulunanı sözde bir sebeple uzaklaştır-*

[O] "Anlamazsın seen!" deyip (kız kardeşini) başından savmak istedi. 236/16

• **BORÇ BİL-**

“Biri bir şeyi borç bil-”

= *Bir şey yapmayı yerine getirilmesi gereken bir iş olarak değerlendir-*

[Ben] Kendilerine huzurunuzda (teşekkürü) bir borç bilirim. 18/25

[Biz] Sizlerin yardımlarınızı da burada (şükran ve minnetle anmayı) bir borç ve görev biliriz. 19/12

• **BURUN BURUNA GEL-**

“Biri biriyle burun buruna gel-”

= *Beklenmedik bir anda karşılaş-, birbirlerine çok yaklaş-*

[Biz] [biriyle] Bir seferinde çarşı başında burun buruna gelmiştik. 85/2

•BURNUNU SOK-

“Biri bir şeye burnunu sok-”

= *Gerekmeden her işe karış-*

[O] *Burnunu sokmasın artık (bir şeye.)* 236/4

•CAN AT-

“Biri bir şeye can at-”

= *Şiddetle arzu et-, çok iste-*

(*Bütün çocuklar gibi o da*) (*posta otobüsünü ta ilçenin giriş yerinde karşılamaya*)

can atar. 53/6

•CİDDİYE AL-

“Biri birini ya da bir şeyi ciddiye al-”

= *İnan-, gerçek san-, önem ver-*

[Sen] (*Her şeyi*) *çok ciddiye alıyorsun.* 392/8

•DALGA GEÇ-

“Biri biriyle dalga geç-”

= *Eğlen-, alay et-*

[Ben] *Ne ağlamayı yasaklıyorum kendime ne de (ağlamamla) dalga geçiyorum.*

284/7

[Sen] (*Kendinle*) *bu kadar dalga geçme.* 350/9

•DAVAR GÜTTÜR-

“Biri birine davar güttür-”

= *Sürüyü otlat-, koru- ve gerektiğinde süt sağ-*

[Siz] [*birine*] *Davar güttürüyorsunuz.* 59/31

•DERS AL-

“Biri birinden ders al-”

= *Bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edin-*

[Ben] (*Madame Irene'den*) *hususî ders alıyorum. 167/8*

• **DERS ÇALIŞTIR-**

“Biri birine ders çalıştır-”

= *Belli bir konuyu öğretmek üzere kaynakları kullanarak çalıştır-*

[Ben] (*Nurten'e*) *ders çalıştırdım. 168/8*

• **DERT EDİN-**

“Biri bir şeyi dert edin-”

= *Bir sorunu veya durumu üzüntü konusu yap-*

[Ben] (*Her şeyi*) *dert ediniyorum. 328/9*

• **DERT YAN-**

“Biri birine dert yan-”

= *Derdini sızlanarak anlat-*

O çıkarken (Molla,) (hasır şapkalya) dert yanıyordu. 311/15

• **DİL UZAT-**

“Biri birine dil uzat-”

= *Bir kimse veya bir şey için kötü söyle-*

(Ben) *hiç (senin babana) dil uzatır mıyım? 183/2*

• **DOĞRU BUL-**

“Biri bir şeyi doğru bul-”

= *Uygun gör-, ona-*

[Ben] *Düşünüyorum da herhalde (onun böyle erkekten kaçan kız oluşunu) doğru bulmuyorum. 272/10*

• **ELE VER-**

“Biri birini ele ver-”

= *Suçlu bir kimseyi haber verip yakalat-, ihbar et-*

[Ben] *Sonra da (kendimi) ele vermeden çıkarım sınıftan. 31/19*

• **EL ELE VER-**

“Biri biriyle el ele ver-”

= *Birlikte davran-, bir konuda birleş-*

(Fitnat Hanım,) *(Aysel’in annesi, komşusu Zekiye ile) el ele verdi. 25/3*

• **ELEKTEN GEÇİRT-**

“Biri bir şeyi elekten geçirt-”

= *Eleme işini yaptır-*

[O] *[bir şeyi] Bir elekten geçirtir. 53/24*

• **ELİNE TUTUŞTUR-**

“Biri bir şeyi eline tutuştur-”

= *Karşısındakinin isteyip istemediğini düşünmeksizin veriver-*

(Amca,) *abisinin omzuna vuruyor, "Sana ne?" diyordu, eline (bir aperitif kadehi) tutuşturuyor. 133/14*

• **ELİNİ AYAĞINI ÇEK-**

“Biri bir şeyden elini ayağını çek-”

= *Uğraşma-, ilgilenme-*

Çünkü (sen) (köyünden de evinden de) iyice elini ayağını çektin. 290/5

• **EL KOY-**

“Biri bir şeye el koy-”

= *Bir yolsuzluğu ortaya çıkar-, incele-, vaziyet et-*

(Çeltik ve pirince) *(devlet) kısmen el koymuştur. 125/13*

• **EL VEREBİL-**

“Biri birine el verebil-”

= *Yardım et-*

[O] *İçinden gelse yine de el verebilirdi (bana.) 27/8*

• **EZBERE BİL-**

“Biri bir şeyi ezbere bil-”

= Bir şeyin bütün niteliklerini çok iyi öğrenmiş ol-

[O] *(Kur'an'ı) ezbere bilir. 20/27*

• **FEYZ AL-**

“Biri birinden feyz al-”

= Etkilen-, olgunlaş-, ders al-

[Biz] *(Gerek Dünder Öğretmenimizden gerekse buradaki öğretmenlerimizden) böyle feyz aldık. 81/1*

• **FIRSAT BUL-**

“Biri bir şeye fırsat bul-”

= Uygun, elverişli zaman bul-

(Bu kurt) da (içini daha uzun boylu kemirmeye) fırsat bulamadı. 320/9

• **GERİ AL-**

“Biri bir şeyi geri al-”

= *Verdiğini al-*

(Avni Abisi) (pantolonla gömleği) geri almadıydı. 321/12

• **GÖĞÜS GER-**

“Biri bir şeye göğüs ger-”

= Bir güçlüğe karşı koy-, dayan-

[O] *Demek ki istediği yolda azimle ilerlemek için (her güçlüğe) göğüs germiştii. 179/18*

[Biz] *Dünyada (her güçlüklerle) göğüs germekteyiz. 40/5*

•GÖREV BİL-

“Biri bir şeyi görev bil-”

= *Görev olarak üzerine al-, sorumluluk üstlen-*

[Biz] Sizlerin yardımlarınızı da burada (şükran ve minnetle anmayı) bir borç ve görev biliriz. 19/12

•GÖZ AÇTIRMA-

“Biri birine göz açtırma-”

= *İşi sıkı tutup fırsat verme-, imkân bırakma- (Öztürk, 2018: 63)*

[O] (Bana) göz açtırmıyor. 109/18

•GÖZDEN GEÇİR-

“Biri birini/ bir şeyi gözden geçir-”

= *Niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bak-, incele-, muayene et-*

Evet, (hepimiz) (birbirimizi) gözden geçirmeliyiz. 12/8

•GÖZDEN KAYBET-

“Biri birini gözden kaybet-”

= *Görünme-, ortadan çekilip git-*

[Ben] Ama işte Maliye Bakanlığı'nın köşesinde (çocuğu) gözden kaybettim. 76/9

•GÖZE AL-

“Biri bir şeyi göze al-”

= *Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul et-*

[Ben] (Ölümü) göze aldım. 236/1

•GÖZ GÖZE GEL-

“Biri biriyle göz göze gel-”

= *Her iki tarafın bakışları karşılaş-*

[Ben] O şaşkınlıkta bir de (kaynımla) göz göze gelmeyeyim mi? 23/18

•GÖZÜNDE BÜYÜT-

“Biri bir şeyi gözünde büyüt-”

= *Bir kimseyi, olayı veya şeyi olduğundan büyük veya önemli gör-*

Belki de (Avni) Abisinin bu işteki payını bilmediğinden, (Ali'nin başarısını) gözünde büyütüyordu. 320/1

•GURUR DUY-

“Biri biriyle gurur duy-”

= *Gururlan-*

[O] [biriyle] Memleketi adına gurur duyuyordu. 319/30

[O] Gurur duydu mu (benimle)? 321/3

•HABER AL-

“Biri birinden haber al-”

= *Kendisine bildiril-, öğren-, bilgi edin-*

(Siz) haber alıyor musunuz (annenizden, köyden?) 106/22

•HABER GÖNDER-

“Biri birine haber gönder-”

= *Herhangi bir araçla bildir-*

[Sen] Ona göre (bana) tez elden bir haber gönder. 98/14

•HABER VER-

“Biri birine haber ver-”

= *Bildir-, haber ulaştır-*

[O] [birine] Koşup sahne içine haber vermek istedi. 9/15

[Onlar] (Kapıcıya) haber vermişlerdir. 69/11

•HAK VER-

“Biri birine hak ver-”

= *Birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bul-*

[Ben] *(Ona da) hak veriyorum. 111/9*

• HAKLI BUL-

“Biri birini haklı bul-”

= *Davasını, iddiasını, düşüncesini, davranışını doğru bul-, yerinde gör-*

[Ben] *Ya da (onu) haklı bulabilirim. 121/12*

• HESAP SOR-

“Biri birine/birinden hesap sor-”

= *Bir konuda açıklama ve savunma iste-, sorumlu tut-*

[Ben] *(Türklüğümüzü yerlerde süründüren bütün o soysuz takımından) teker teker hesap soracağım! 208/8*

(Onlar) *(benden) hesap soruyorlar. 208/10*

• HOŞ KARŞILA-

“Biri bir şeyi hoş karşıla-”

= *Aslında kızılacak, gücenilecek bir hareketi affetmek, müsamaha ile, hoşgörüyle karşıla-; kusura bakma-*

Ama belki (hocalarım) (bunu) da hoş karşılamazlar. 173/15

• HOŞ GÖR-

“Biri bir şeyi/ birini hoş görmek”

= *Gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşıla-, anlayışla karşıla-, kusur sayma-*

[Ben] *Bir Atatürk çocuğu olarak hiç hoş görmedim (bu hallerini.) 85/6*

[Onlar] *(Böyle şeyleri) hoş görmezler. 179/6*

• İÇİNDEN GEÇİR-

“Biri bir şeyi içinden geçir-”

= *Bir şeyi yapmayı düşün-*

[O] (Ne mutlu Namık'a ne mutlu Aysel'e ve İlhan abisine diye) geçirdi içinden.
103/20

•İÇİNE AT-

“Biri bir şeyi içine at-”

= Sıkıntısını kimseye belli etme-

[O] (Aklına gelen buna benzer daha pek çok şeyi) içine atıyordur. 204/11

•İPLE ÇEK-

“Biri bir şeyi iple çek-”

= Sabırsızlıkla bekle-

[Ben] Teyzemlerin (yakacakları günü) iple çekiyorum. 79/9

(Bütün Galatasaray) (perşembe gününü) iple çekiyoruz. 86/18

•İPUCU VER-

“Biri birine ipucu ver-”

= Aranılan gerçeğe ulaştırabilecek şeyle ilgili, onu bulmaya yarayan bilgi ver-

[O] (Bana) hiçbir ipucu vermiyor. 165/4

•İZİN AL-

“Biri birinden izin al-”

= Bir şey yapmak için onay sağla-

[Ben] Birinci perdenin provası bittikten sonra (öğretmenlerinden) izin aldım. 271/5

[Sen] (Annenden, babandan) izin al, sen de gel. 184/20

•İZİN VER-

“Biri bir şeye/birine izin ver-”

= Birine bir iş yapması için müsaade et-

(Babası,) (rondo ve polkaya katılmasına) izin vermemiştir. 20/29

[O] (Kız kardeşlerinin hiçbir şeye hiçbir nedenle gülmelerine) izin vermiyor. 140/8

• **KAFA KAFAYA VER-**

“Biri biriyle kafa kafaya ver-”

= İki veya birkaç kişi bir kenara çekilip konuş-

[Onlar] [biriyle] Kafa kafaya verip ne dalga geçerler bu tür seçimlerimizle. 31/11

• **KAFA TUT-**

“Biri birine kafa tut-”

= Boyun eğme-, karşı gel-, diklen-

[O] (Bana) kafa tutardı. 42/22

• **KAFASINA KOY-**

“Biri bir şeyi kafasına koy-”

= Kararını önceden vermiş olmak, önceden şartlan-, bir şey yapmaya kesin karar vererek zamanını bekle-

[Ben] Artık ne yapıp yapıp (onunla konuşmayı) kafama koydum. 271/4

• **KAPI DIŞARI ET-**

“Biri birini kapı dışarı et-”

=Kov-, dışarı at-

[O] (Kendisini) hemen kapı dışarı edebilirmiş. 149/16

• **KARAR VER-**

“Biri bir şeye karar ver-”

= Bir sorunu karara bağla-, kararlaştır-

[Ben] İlkokulu birincilikle bitirdiğim için bana halamın armağan ettiği bu deftere (hayatımı yazmaya) karar verdim. 39/2

(Adana Belediyesi) (bir sıhhi imdat otomobili almaya) karar vermiş. 33/26

• **KARŞI DUR-**

“Biri birine/ bir şeye karşı dur-”

= *Diren-, dayan-*

[O] (Babasının sorusuna) bu gece ilk defa gördüğü, her şeyi, yüzü bile beyaz, çok açık sarı saçlı gençten bir adam böyle karşı duruyordu. 137/10

[Ben] (Asıl düşünülmesi gerekli olan şeye) daha fazla karşı duramıyorum. 346/29

• KARŞILIK VER-

“Biri birine karşılık ver-”

= *Cevap ver-*

(İlhan) (birine) baştan savma bir karşılık verdi. 208/2

• KENDİNİ ALAMA-

“Biri bir şeyden kendini alama-”

= *Bir şeyi yapmaktan vazgeçme-, kendine engel olama-, zorunlu ol-* (Öztürk, 2018: 79).

[Biri] (Gezmeden) kendini alamıyordu. 175/5

• KESİP BİÇ-

“Biri birini kesip biç-”

= *Ağızına geleni söyle-, ileri geri konuş-*

[Biz] (Ülkemizi iyi yönetemeyenleri) Fransız şarkılarıyla kesip biçtik. 45/4

• KOCAYA VER-

“Biri birini kocaya ver-”

= *Evlendir-*

[Biri] Yakında kocaya verirler (seni Aysel). 273/18

• KOMİK BUL-

“Biri bir şeyi komik bul-”

= *Gülünç say-*

[Ben] Geçen sene (defterime yazdıklarımı) çok çocukça ve komik buldum. 83/3

•KÖTÜ GÖZLE BAK-

“Biri birine kötü gözle bak-”

= *Bir kimse için iyi olmayan düşünceler besle-, bunu belli edencesine bak-*

(Ben) (erkek arkadaşlarıma) kötü gözle bakmam ki. 192/4

•KURŞUNA DİZDİR-

“Biri birini kurşuna dizdir-”

= *Öldür-*

(Alman Kumandanlığı,) Fransa'da yeniden (yüz on altı kişiyi) kurşuna dizdirmiştir.

125/18

•KÜÇÜK GÖR-

“Biri birini küçük gör-”

= *Küçümse-*

(Siz) hep (bizleri) küçük görürdünüz. 180/8

•LAF AT-

“Biri birine laf at-”

= *Sözle sarkıntılık et-*

Sözde geçen pazar günü (bisikletli ve çekik gözlü biri,) (bir kadına) laf atmış.

172/12

[O] (Nurten'e) laf attı. 187/11

•LEKE SÜR-

“Biri birine leke sür-”

= *Birine onurunu sarsacak biçimde iftirada bulun-, suç yükle-, lekele-*

(Başımızdakiler), yaptıkları yetmiyormuş gibi, (bir de babalarımıza, bu vatani asıl kurtaran kahraman babalarımıza) leke sürmeye çalışıyorlar. 216/11

•NASİHATTE BULUN-

“Biri birine nasihatte bulun-”

= *Nasihat et-*

[O] Mektubunda Ulu Atamızın istediği vatana hayırlı bir evlat olmam için (bana) bazı nasihatlerde bulunuyor. 89/23

•NEFES ALDIRMA-

“Biri birine nefes aldırma-”

= *Dinlenmesine fırsat verme-, aralık verme-*

[Onlar] [birine] Hem “medeni olun” derler, hem de nefes aldurmazlar. 179/9

•ORTAYA ÇIKAR-

“Biri bir şey ortaya çıkar-”

= *Delilleriyle göster-, ispat et-*

(Karısı) da kızının gözyaşlarına dayanamayıp, sandığında (Aysel’in çeyizi için sakladığı Bursa ipeklisi, açık filizi bir kumaşı) ister istemez ortaya çıkarmıştır. 24/30

•ÖZÜR DİLE-

“Biri birinden özür dile-”

= *Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını iste-*

[O] Yakınmıyordu da (oğlundan) özür mü dilemek istiyordu. 101/31

[Ben] Çok rahatsız ettimse (hepinizden) özür dilerim. 296/12

[O] Bugün vedaya ve teşekkür gittiğimde (benden) özür diledi. 300/3

•PAHALIYA MAL OL-

“Bir şey birine pahalya mal ol-”

= *Zarara, sıkıntıya yol aç-*

Epey pahalya mal olmuştu (bu buluşma) (Ali'ye). 323/26

•RÖPORTAJ YAP-

“Biri biriyle röportaj yap-”

= *Gazete, dergi, radyo veya televizyonda yayımlanmak üzere bir konuda bir kimseye sorular sorarak bilgi al- ve fikrini öğren-*

[Ben] (Provaları seyreden öteki seçkin talebelerinizle) de bir röportaj yapmak isterim. 271/6

•SAHİP ÇIK-

“Biri bir şeye çık-”

= *Koru-, koruyucu ol-, ilgilenip gözet-*

[Biz] (Bu memlekete) sahip çıkmalıyız. 160/18

•SALIK VER-

“Biri birini/ bir şeyi salık ver-”

= *Tavsiye et-*

[Sen] (Bir yığın kitap) salık verirsin. 241/25

[O] Yazışları müdürüne, okumadıysa henüz, (Prens'i okumasını) salık verdi. 277/1

•SATIN AL-

“Biri bir şeyi satın al-”

= *Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal et-; al-, iştira et-, mübayaa et-*

[Onlar] (Yeni eşyalar) satın almışlardır. 30/13

[Sen] Ha (seni) satın almışlar, ha sen satın almaya kalkmışsın. 71/18

•SELAM VER-

“Biri birine selam ver-”

= *Selamla-*

[O] [birine] Acele bir selam verdi. 85/3

•SELAM YOLLA-

“Biri birine selam yolla-”

= *Birine esenleme haberi gönder-*

[Ben] [birine] Seni hasretle kucaklar, selamlarımı yollarım. 111/25

• **SERBEST BIRAK-**

“Biri bir şeyi serbest bırak-”

= *Kendi düşüncesi ve iradesine göre davranmasına izin ver-*

Seçimler yaklaşmış, (hükümet) yeni bir kararnameyle (un, irmik, makarna, şehriye, nişasta ve bulgur yapabilmeyi, bunları rahatça satabilmeyi) halka serbest bırakmış. 155/29

• **SEYRE DAL-**

“Biri birini/ bir şeyi seyre dal-”

= *Bir şeye kendini vererek bak-*

[O] Bir atın kuyruğunu kaldırarak (sarı bokunu top top yere döküşünü) seyre daldı. 54/20

[O] Ne yapacağını bilemeden olduğu yerde kakılıp kaldı; (curcunayı) seyre daldı. 218/24

• **SINIFTA BIRAK-**

“Biri birini sınıfta bırak-”

= *Sınıf geçmesine engel ol-*

[Onlar] (Ayselciği) sınıfta bile bırakırlar. 271/9

• **SIRT ÇEVİR-**

“Biri birine sırt çevir-”

= *Bir şeye veya birine önem verme-*

(Babam) (hepsine) sırt çevirdi işte. 111/2

• **SÖZ VER-**

“Biri birine söz ver-”

= *Bir işi yapacağını kesinlikle bildir-*

[Ben] Onun istediği gibi medeni, çalışkan ve vatana faydalı bir evlat olmaya (babama ve kendi kendime) söz verdim. 43/16

167/11

•UYGUN GÖR-

“Biri bir şeyi uygun gör-”

= *Yakışır, yaraşır gör-, elverişli bul-*

Fakat Yıldız'ın babası sayılabildiği için, (müdüranım) (onun taşımamasını) uygun görmüş. 110/24

•YAKINLIK GÖSTER-

“Biri birine yakınlık göster-”

= *Biriyle ilgilen-, sevgiyle davran-*

(Sevil) (bana) çok yakınlık gösterdi. 88/4

•YER VER-

“Biri birine yer ver-”

= *Bahset-, sözünü et-; yer ayır- (Öztürk, 2018: 885)*

[Onlar] İstesem gazeteden (bana da) bir yer verirler herhalde. 267/23

•YOL AÇ-

“Biri bir şeye yol aç-”

= *Bir olayın sebebi ol-*

(Bu bile,) erkek ve kız çocuklar arasında, birinin de kendini dereye atıp boğulmasıyla sonuçlanan (büyük aşklara) yol açacaktı. 20/18

Pencere açılınca, bu kez de (müsamereyi seyre giremeyip de akasyaların üstünden içeriye görmeye çalışan çocukların gürültüsü) (yakınmalara) yol açtı. 22/6

•ZEVK DUY-

“Biri bir şeyden zevk duy-”

= *Keyif al-*

[Ben] (Böyle yazı, yazı makinesi, kitap vb. gibi işlerle uğraştığımı sağa sola çitlatmaktan) zevk duyarım. 194/15

•ZORUNDA KAL-

“Biri bir şey zorunda kal-”

= Kesinlikle yapması gerek-, yapmaya mecbur ol-

Belki (o,) benim gibi böyle (gurbet ellerinde okumak) zorunda kalmaz. 46/2

[Ben] (Koşmak) zorunda kalıyordum. 76/5

2.4. ÜÇ EYLEYENLİ EYLEMLER

2.4.1. Kök/Köken Hâlinde Eylemler

•AL-

“Biri birinden/ bir şeyden bir şey al-”

= Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayır-, kaldır-

[Ben] (Dündar Öğretmen’den) (bir mektup) aldım. 89/21

= Satın al-

[Ben] Bugün (Fransızca dil bilgisinden) (sekiz) aldım. 84/5

•BUYUR-

“Biri birine bir şey buyur-”

= Emret-

[Birine] (“Ver!” diye) buyuruyor (Fethi Bey’in sesi.) 163/3

[O] (Aysel’e) durmadan (ev işi) buyuruyordu. 210/17

•DE-

“Biri birine bir şey de-”

= Söyle-, söz söyle-; eyit-

[Ben] (Size) (saçlar gergince taranacak, derlenip toplanacak) demedim mi? 12/12

[O] [birine] (“A kızım, niye şu işi evinde annene yaptırmadın?”) dedi. 13/10

[Biz] [birine] (Geçirdiğimiz 23 Nisan ve 19 Mayıs bayramlarımızda yapalım) dedik. 19/8

[O] [birine] Sadece, (kara bir kılıf içinde, sahnede bokböceği olmasına hayır) diyememiştir. 20/30

[O] [birine] (Şimdi efendim, sizlere Meslekler adlı temsilimizi sunuyoruz,) dedi. 22/10

[O] [birine] (Artık kusura bakmayın,) dedi. 23/9

[O] [birine] “Nasıl yaparsan yap!” dedi. 27/2

[O] [birine] Her yaptığıma (“Aferin”) derdi. 42/10

Duyduğuma göre, (annen,) [birine] (“Çoluksuz çocuksuz bir başıma kalakaldım”) diyormuş. 64/27

[O][birine] (“Öff ne pis kokuyorsun sen çocuk!”) deyivermişti. 67/9

•ÖR-

“Biri birine bir şey ör-”

= İplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak veya geçirerek işle- veya tezgâhta doku-

(Annem) bayram için (bana) (bir kazak) örmüş. 89/15

•SOR-

“Biri birine bir şey sor-”

= Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi iste-; sual et-

[O] [birine] (Bir şey isteyip istemediğini) sordu. 7/7

[O] [birine] (Çok şey) sormadı. 70/20

[O] (Beni) (sekretere) sorar. 72/4

•VER-

“Biri birine bir şey ver-”

= *Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştir-, ilet-; lütfet-, lütfeyle-*

[Ben] [birine] (Bahşışını) verdim. 7/8

(Üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar öğretmeni Dünder Bey,) sahnede (çocuklara) (son öğütlerini) veriyordu. 9/22

(Ben) de çocuklara (son öğütlerimi) veriyordum. 11/13

(Ebe Nurinnisa,) [birine] (başlarından uçuca birbirine eklenmiş iki tilkisini) getirip verdi. 24/23

Galiba (babam) (ona) (bunun için üç beş kuruş,) (annem) de (benim eski elbiselerimi) veriyormuş. 43/18

•YAZ-

“Biri birine bir şey yaz-”

= *Söz ve düşüncüyü özel işaret veya harflerle anlat-*

Şimdiye kadar (ben) (ona) (iki Fransızca mektup) yazdım. 167/12

[Ben] [birine] Ama istersen (ona) yazarım. 332/4

2.4.2. Gövde Hâlinde Eylemler

2.4.2.1. İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar

•DİLE- (<*til+e-)

“Biri birine bir şey dile-”

= *Biri için dilekte bulun-*

(İbrahim Bey,) bitirme konuşmasında (bize) ikbalde de (başarılar) diledi. 298/3

•ISMARLA- (<ısmar+la-)

“Biri birine bir şey ısmarla-”

= *Parasını kendi ödeyerek başkaları için yiyecek veya içecek getirilmesini söyle-*

(Memur olanlar,) (işsiz olanlara) (şarap) ısmarlıyor. 148/15

[O] Anlatmadan önce (bana) (bir kahve) ısmarladı. 305/20

• **KUTLA-** (<kut+la-) (Gülensoy, 2018: 471)

“Biri biriyle bir şeyi kutla-”

= *Önemli bir olayın gerçekleşmesinin yıl dönümü dolayısıyla tören yapmak; tesit et-*

[Onlar] Bugün (mimar kocayla) (evliliklerinin üçüncü yılını) kutlayacaklar. 132/6

• **MÜJDELE-** (<müjde+le-)

“Biri birine bir şey müjdele-”

= *Muştula-*

Oysa (ben) gökdelenin altında (ona) (doçent olduğumu) müjdeliyordum. 351/7

• **ÖNER-** (<ön+er-)

“Biri birine bir şey öner-”

= *Tavsiye et-*

(Genel sekreter,) gelecek [birine] (Yetişkinler Eğitimi Alt Komisyonu'nun Venedik'te toplanmasını) önermiş. 305/14

• **SAĞLA-** (<sağ+la-)

“Biri birine bir şey sağla-”

= *Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırla-; temin et-*

(Bu tanışıklıklar) (mimar amcaya) (yeni yeni üyelikler, yeni yeni bilirkişilikler, komisyon başkanlıkları) sağlamaktadır. 132/13

• **SÖYLE-** (<*söy+le-) (Daşdemir, 2015: 276)

“Biri birine bir şey söyle-”

= *Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlat-; buyur-*

[Ben] [birine] (İstemediğimi) söyledim. 7/8

[O] [birine] (Geceler boyu bekar odasında, yatağında, helada, sofrada kendi kendine tekrarladığı, ama hiçbir fırsatla kimselere söyleyemediği ne kadar düşüncesi ne kadar sözü varsa, hepsini) bu akşam söyleyecekti. 22/30

(Ben) (öğretmenime) [bir şey] söyledim. 43/2

[Sen] Fakat (bunları) sakın (kimseye) söyleme. 65/6

• **TAŞI-** (<taş+ı-) (Gülensoy, 2018, 276)

“Biri birine bir şey taşı-”

= Edinilen bir bilgiyi aktar-

(Sevil,) (mimar amcanın evden birkaç günlük ıraklıklarının bitiminde kurulan sofraların, çalınan piyanoların, oynanan kadrillerin güzelliğinden edindiği övünülesi izlenimleri) (okuluna, arkadaşlarına) taşımaktadır. 132/19

• **YOLLA-** (<yol+la-))

“Biri birine bir şey yolla-”

= Gönder-

[O] (Bana) (bir resmini) yollamış. 46/1

(Anam) [birine] (bulama) yollamış. 103/2

• **ZORLA-** (<zor+la-))

“Biri birini bir şeye zorla-”

= Israr et-

[Biz] (Onları) da (bizim gibi düşünmeye ve hareket etmeye) zorlamalıyız. 179/10

Ama, (o karlı akşamın gecesinde gördüğüm bir düş, az önce şu koltuğun üstünde gördüğümünden de öldürücü, tüketici, kusturucu bir düş,) (beni) (durmadan bunu yapmaya) zorladı. 350/26

2.4.1.1. Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar

• **ALDIR-** (<al-dır-))

“Biri birine bir şey aldır-”

= Alma işini yaptır-

[O] [birine] Tasvir'in yanı sıra (bir yığın başka gazete) aldırdı. 233/4

• **ALIŞTIR-** (<al-ış-tır-)

“Biri birini bir şeye alıştır-”

= Alışmasına yol aç-

[O] Bu yüzden evde (anasını,) (bir öğretmeni saymaya) alıştıramamıştı. 59/11

• **ANIMSAT-** (<an+ımsa-t-)

“Biri birine bir şey anımsat-”

= Birisinin unuttuğu bir şeyi aklına getir-; anımsat-, hatırlat-

[O] Bir şeycikler değişmemiş gibi, (insana) (kendi çocukluğunu) anımsatıyor. 31/15

• **ANLAT-** (<an+la-t-)

“Biri birine bir şey anlat-”

= Bilgi ver-

[Sen] Ama gel de (bunu) (anneme ve bilhassa babama) anlat. 78/26

[Ben] (Ona) (ne) anlatacağım? 303/6

(Tarih hocamız) (bize) (onun hayatını) anlattı. 264/8

• **ASTIR-** (<as-tır-)

“Biri birine bir şeyi astır-”

= Asma işini yaptır-

[O] [birine] Ulusal bayramlarda evinin penceresine (ay-yıldızlı bayrağı) astırıyor.
147/15

• **AYIR-** (<ad-ır-)

“Biri birini birinden ayır-”

= Birbirinden uzaklaştır-; faslet-

[O] (Küçük memurları, daktiloları, kâtipleri, odacıları ve banka müşterilerini;
hepsini) (birbirinden) ayırabiliyor. 99/26

[O] (Adamı) (karısından) ayıramadı. 204/18

• **AYIRT-** (<ad-ır-t-)

“Biri birine bir şey ayırt-”

= *Ayırma işini yaptır-*

[O] İlk sıralar, sandalyeler gerisinde, yerli halktan (erkeklerle ayrı, kadınlara ayrı) (yerler) ayırtmış. 14/9

• **BEĞENDİR-** (<beg+en-dir-)

“Biri birine bir şey beğendir-”

= *Beğenilmesini, hoş görünmesini sağla-*

(Dükkân sahibi) çırpındı, didindi ve (Ahmet Bey'e) (güzel bir kupon) beğendirdi. 276/15

• **BENZET-** (<ben+ze-t-)

“Biri birini birine benzet-”

= *Bir şeyde başka şeye benzer yönler bul-*

(Sevil'in yengesini) işte (o romandaki çamaşırcı kadına) benzetiyordu (Aydın.) 126/16

• **BİLDİR-** (<bil-dir-)

“Biri birine bir şey bildir-”

= *Herhangi bir şeyi haber ver-*

Buna karşılık (Avrupa Oteli) (temiz ve konforlu olarak açıldığını) (sayın müşterilerine) bildirmiştir. 33/15

[Sen] (Bana) [bir şey] öğrenip bildir. 81/20

• **DAĞIT-** (dağı-t-)

“Biri birine bir şey dağıt-”

= *Herhangi bir şeyi ayrı ayrı kimselere ver-*

[Onlar] (Lise kısmına) (gaz maskelerini) dağıtmışlar. 86/24

[O] (Ben hariç, herkese) (gülücükler) dağıtıyor. 394/18

• **DİNLET-** (<dinle-t-)

“Biri birine bir şey dinlet-”

= *Dinlemesini sağla-*

(Avni Abisi) [birine] de almış on iki yaşındaki kız kardeşini karşısına, (şiir) dinletiyor. 316/6

• **EZBERLET-** (<ezber+le-t-)

“Biri birine bir şey ezberlet-”

= *Ezberlemesini sağla-*

(Babası) hoca olduğu için (ona) (Kur'an) ezberletirmiş. 43/1

• **GETİRT-** (<getir-t-)

“Biri birine bir şeyi getirt-”

= *Getirme işini yaptır-; celbet-*

(Erol,) [birine] evinden (babasının sis gözlüklerini) getirtecekmış. 86/25

• **GİYDİR-** (<giy-dir-)

“Biri birine bir şey giydir-”

= *Giyme işini yaptır-*

(Koskoca kıza) (kırmalı mavi tafta bir elbise) giydirdi (annem.) 267/8

• **GÖNDER-** (<*gön-d+er-)

“Biri birine bir şey gönder-”

= *Bir yere doğru yola çıkarmak, ulaşmasını, gitmesini sağla-; yolla-, irsal et-*

[Onlar] (Nurten'in eskilerini) de onunla (köyündeki kardeşlerine) gönderiyorlardı zaten. 43/19

[Onlar] (Bana) (baklava) gönderdiler. 90/23

• **GÖRÜŞTÜR-** (<*gö-r-üş-tür-)

“Biri birini biriyle görüştür-”

= Görüşmelerini sağla-

[O] (Kız kardeşimle) görüştürmez şimdi (beni.) 260/10

• **GÖSTER-** (<*gö-s-t+er-)

“Biri birine bir şey göster-”

= Görülmesini sağla-, görmesine yol aç-; çıkar-

(Savcı'nın kızı Sevil) de gruptan ayrılıp, bir kibrit sandığının ardından usulca süzülerek (kendini) (Başöğretmen'e) gösterdi. 10/30

[Sen] (Mektubumu da) sakın (kimseye) gösterme. 65/6

• **İLERLET-** (<ileri+le-t-)

“Biri biriyle bir şeyi ilerlet-”

= Geliştir-

[O] (Yengesiyle) (Almancasını) da ilerletiyordu. 133/4

• **KARARLAŞTIR-** (<karar+la-ş-tır-)

“Biri biriyle bir şeyi kararlaştır-”

= Bir konu hakkında taraflarca karar veril-

[Biz] Yarın (arkadaşlarla) (bir kır gezintisi yapmayı) kararlaştırdık. 176/17

• **OKUT-** (<oku-t-)

“Biri birine bir şey okut-”

= Okuma işini yaptır-

[Onlar] (Bir roman bile) okutmazlar (insana.) 328/15

• **ÖĞREN-** (<ö-ğ-r+e-n-)

“Biri birinden bir şey öğren-”

= Bilgi edin-; belle-

[Ben] Hem (kızlardan) (ne) öğreneceğim? 331/1

• **ÖĞRET-** (<ö-ğ-r+e-t-) (Daşdemir, 2015: 274)

“Biri birine bir şey öğret-”

= *Bir kimseye bir konuda bilgi kazandır-*

(Babam) [birine] [bir şey] öğretmişti. 42/7

(Müzik hocamız) (bize) daha ilk dersinde (“Mon ami Pierrot” diye bir şarkı) öğretti. 42/26

• **PAYLAŞ-** (<pay+la-ş-)

“Biri biriyle bir şey paylaş-”

= *İki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; bölüş-, üleş-*

[O] [biriyle] (Korkusunu) paylaşmaya mı çalışıyordu? 236/3

• **SAYDIR-** (<say-dır-)

“Biri birine birini saydır-”

= *Sözünü dinlet-, saygı gösterilmesini sağla-*

[O] (Bir oğluna) bile (kendini) saydıramayacak mıydı? 208/16

• **TANIŞTIR-** (<tanı-ş-tır-)

“Biri birini biriyle tanıştır-”

= *Birbirini tanımayanların tanışmasını sağla-*

[O] [birini] (Cemal ve Kemal beylerle) tanıştırmıştı. 265/8

• **TOKUŞTUR-** (<tokuş-tur-)

“Biri biriyle bir şey tokuştur-”

= *Birbirine dokundur-, çarpıştır-*

Okulundaki kızlardan hiçbiri henüz biranın bile tadını bilmezken (o,) bu gece üçüncü kez (kristal bardağını) (büyüklerle) tokuşturacak. 133/24

• **UZAT-** (<uza-t-)

“Biri birine bir şey uzat-”

= *Bir şeyi vermek için birine yönelt-; at-*

[O] Ağzı köpürerek (bunu) (kardeşine) uzatıyordu. 135/24

• **YAKIŞTIR-** (<yak-ış-tır-)

“Biri birine bir şeyi yakıştır-”

= *Yakışacak bir duruma getir-, uygun duruma koy-*

[Ben] (Ağlamayı) (kendime) yakıştırmıyorum. 43/24

[O] Böyle, (romanlara özgü tanımları) en acınası durumlarında yakıştıır (kendine.) 166/5

• **YAPTIR-** (<yap-tır-)

“Biri birine bir şey yaptır-”

= *Yapmasını sağla-, yapmasına imkân ver-*

[Sen] A kızım, niye (şu işi) evinde (annene) yaptırmadın? 13/10

[Ben] [birine] Vilayetin garajında (bisikletimi) yaptırdım. 171/23

• **YEDİREME-** (<ye-dir-e-me-)

“Biri bir şeyi birine yedireme-”

= *Kendisinin başkasına yapması söz konusu olan işi, kişiliği için onur kırıcı saydığından yapma-*

[O] [bir şeyi] Ama yediremez (kendine.) 53/6

[O] (Bir şeyleri) (kendine) yediremiyor bir süredir. 55/16

2.4.2. Birleşik Eylemler

2.4.2.1. İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

• **BAHSET-**

“Biri birine bir şeyden bahset-”

= *Anlat-*

[Ben] Acaba (Erdal'a) (bütün bunlardan) bahsetsem mi? 181/20

•DEVRET-

“Biri birine bir şey devret-”

= *Bir malın mülkiyetini, bir mal üzerindeki hakkı başkasına geçir-*

[O] ...sırtında heybesi, elinde bir tahta bavulıyla, (molla Kâtip bilgiçliğini) (ona) devreder. 102/26

•HAVALE ET-

“Biri birine bir şey havale et-”

= *Bir şeyin alınmasını, yapılmasını bir kimseye bırak-, ısmarla-, devret-*

(Bütün çocuklar hep bir ağızdan, ”Dediniz öğretmenim!” diye bağırınca, Başöğretmen’in önünde aklanan Öğretmen Dünder) da (Aysel’in saçlarını) (Ülker’e) havale edip, sızlanmaya başladı. 12/15

•İŞARET ET-

“Biri birine bir şeyi işaret et-”

= *Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlat-, göster-*

[] (Hademe Cemal’e) [bir şeyi] işaret etti. 18/6

•İZAH ET-

“Biri birine bir şey izah et-”

= *Açıkla-, ayrıntılı bilgi ver-*

[Sen] Gel de (bunu) (Nail Bey’e) izah et. 169/3

•ŞİKÂYET ET-

“Biri birini birine şikâyet et-”

= *Birinin yaptığı yanlış bir iş veya davranışı ilgili makama veya daha üst makamdakine bildir-*

[Ben] (Sizi) (müdür beye) şikâyet edeceğim efendim. 182/23

•TERCİH ET-

“Biri birini birine tercih et-”

= *Yeğle-*

[*Sen*] *Demek (onu) (bana) tercih ediyorsun. 179/25*

2.4.3.2. Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri

•ÖDÜNÇ AL-

“Biri birinden bir şey ödünç al-”

= *Ödünçle-*

[*Ben*] (*Güner’den*) [*bir şey*] *ödünç aldım. 173/11*

•VAZGEÇİR-

“Biri birini bir şeyden vazgeçirmek”

= *Caydır-*

[*O*] (*Rıza ’yı,*) (*oğlunu evlatlık vermekten*) *hemen vazgeçirir. 254/23*

•YERİNE KOY-

“Biri birini bir şey yerine koy-”

= *Gibi gör-, say-*

(*Beni*) (*ne*) *yerine koyuyor (bu annem)? 169/21*

SONUÇ

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanı üzerine yapılan incelemeler neticesinde şunlar söylenebilir:

1. İncelemeler sonucunda 1109 adet eylem tespit edildi. Eyleyen başlıklarına göre eylemlerin dağılımı şu şekildedir:

Eyleyensiz eylemler başlığı altında 5 adet eylem tespit edilmiştir. Bunların kendi içerisinde dağılımı şu şekildedir:

- *Gövde halinde eylemler*
Fülden fiil yapma eki alanlar = 3
- *Birleşik eylemler*
Deyimleşme ile oluşmuş fiil gövdeleri = 2

Tek eyleyenli eylemler başlığı altında 489 adet eylem tespit edilmiştir. Bunların kendi içerisinde dağılımı şu şekildedir:

- *Kök/ köken halinde eylemler= 59*
- *Gövde halinde eylemler*
İsimden fiil yapma eki alanlar = 88
Filden fiil yapma eki alanlar= 175
- *Birleşik eylemler*
İsim+ yardımcı fiil şeklinde oluşan fiil gövdeleri = 46
Deyimleşme ile oluşmuş fiil gövdeleri= 120

İki eyleyenli eylemler başlığı altında 560 adet eylem tespit edilmiştir. Bunların kendi içerisinde dağılımı şu şekildedir:

- *Kök/ köken halinde eylemler= 108*
- *Gövde halinde eylemler*
İsimden fiil yapma eki alanlar=94
Fülden fiil yapma eki alanlar=169
- *Birleşik eylemler*
İsim + yardımcı fiil şeklinde oluşan fiil gövdeleri = 90
Deyimleşme ile oluşan fiil gövdeleri = 97

Üç eyleyenli eylemler başlığı altında 58 adet eylem tespit edilmiştir. Bunların kendi içerisinde dağılımı şu şekildedir:

- *Kök/ köken halinde eylemler= 7*
- *Gövde halinde eylemler*
İsimden isim yapma eki alanlar= 10
Fülden fiil yapma eki alanlar=31
- *Birleşik eylemler*
İsim+ yardımcı fiil şeklinde oluşan fiil gövdeleri =7
Deyimleşme ile oluşmuş fiil gövdeleri = 3

2. Eylemlerin aldığı tümleçlerle çatı ekleri arasında yakından bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda:

- */-İl-/ çatı ekini alan eylemlerin “bir şey” tümlecini eyleyen olarak aldığı tespit edilmiştir. (Patlamadan doğan sarsıntı) 450 km. uzaklıktan duyulabilmiştir. 333/27*
- */-(İ)n-/ çatı ekini alan eylemlerin “bir şey” tümlecini eyleyen olarak aldığı tespit edilmiştir. Daire çizgisinin tepesinde (Georges Kindinopoulo yazısı) okunurdu. 72/31*
- */-D-İr-/ çatı ekini alan eylemlerin “birine/bir şeye” tümlecini eyleyen olarak aldığı tespit edilmiştir. (Dükkân sahibi) çırpındı, didindi ve (Ahmet Bey'e) (güzel bir kupon) beğendirdi. 276/15*
- */-(İ)t-/ çatı ekini alan eylemlerin “birini” tümlecini eyleyen olarak aldığı tespit edilmiştir. [Biz] (Sizi) bekletiyoruz. 23/8*
- */-(İ)ş-/ çatı ekini alan eylemlerin “biriyle” tümlecini eyleyen olarak aldığı tespit edilmiştir. [Sen] Ülen şu Ankara'nın hayhuyundan artık göze batmam, son günlerimde (onunla bununla) dalaşmam diyorsun, sıkıntını içine gömüyorsun; bu sefer de karşına ya Milli Korunmacılar çıkıyor ya oğlun ortalıkta kızgın kurt gibi döneniyor. 222/17*

3. Eylem ile eyleyen arasındaki bağın hâl ekleriyle yakından ilişkisi olduğu, farklı eyleyenlerin farklı hâl eklerini aldığı tespit edildi.

- Özne eksiz kullanılmıştır.

- Ayrılma ve çıkma tümleçleri /+D~~E~~n/’li hâlde kullanılmıştır. /+D~~E~~n/’li eyleyeni yöneten 26 adet eylem tespit edilmiştir. *[Ben] Bugün (Fransızca dil bilgisinden) (sekiz) aldım. 84/5*
 - Nesne tümleci /+Ø/ ve /+(y)İ/’li hâlde kullanılmıştır. /+(y)İ/’li eyleyeni yöneten 346 adet eylem tespit edilmiştir. *Hala (neyin haklı, neyin haksız olduğunu) araştırıyorum (ben.) 204/2.* /+Ø/’li eyleyeni yöneten 148 adet eylem tespit edilmiştir. *[Biz] Belimize (sıkı kemerler) bağladık. 110/20*
 - Karşılıklılık tümleci /+(y)İE/’li hâlde kullanılmıştır. /+(y)İE/’li eyleyeni yöneten 39 adet eylem tespit edilmiştir. *[Biz] Bugün (Nail Bey’le) bir münakaşa ettik. 169/1*
 - Yönelme ve varma tümleçleri /+(y)E/’li hâlde kullanılmıştır. /+(y)E/’li eyleyeni yöneten 152 adet eylem tespit edilmiştir. *(Memur olanlar,) (işsiz olanlara) (şarap) ismarlıyor. 148/15*
4. Tesniere’in kuramına göre eyleyensiz eylemler çoğunlukla hava olayları ile ilgili eylemlerdir. Fakat yapılan incelemeler sonucunda bunun Türkçe için geçerli olmadığı tespit edildi. Romanda yapılan incelemelerde meçhul çatılı eylemin de eyleyensiz eylem olduğu belirlenmiştir.
 5. Romanın konuşma bölümleri daha çok üç eyleyenli eylemlerden oluşmuştur. Bunun çoğunluğunun da 179 ayrı cümlede “de-“ eyleminin kullanılması ile sağlandığı belirlenmiştir.
 6. Tek eyleyenli ve iki eyleyenli eylemlerin daha çok kullanılması yazarın kısa ve yalın bir anlatımı olduğunu gösterir.
 7. Eksiltili konumda bulunan eyleyenlerde özne eyleyeninin ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum da yazarın özne ögesini şahıs ekleri ile vermeyi tercih ettiğini gösterir.
 8. 487 adet tek eyleyenli eylem ve 560 adet iki eyleyenli eylem kullanılması yazarın cümlelerini çoğunlukla özne ve nesne eyleyenlerini kullanarak yazdığını gösterir.
 9. Yazarın iç monolog tekniğini kullandığı cümlelerde tek eyleyenli eylemleri tercih ettiği belirlenmiştir. Karakter üzerinden yapılan iç konuşmaların “biri” eyleyeni üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir.
 10. Eylemlerin çekim hâllerinin eyleyen sayısını etkilemediği tespit edilmiştir.

11. Deyim yapılarının her ne kadar kendi içerisinde eyleyeni bulunsa da tümleçleriyle birlikte bir bütün olarak ele alınan deyim yapılarının eyleyensiz yapıya geçtiği tespit edildi. *Avrupa’da kan gövdeyi götürüyor. 170/19*

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (2014). *Ölmeye Yatmak*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre- Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford.
- Daşdemir, M. (2015). *Oklama Yöntemiyle Türkçenin Yapısal İşlevsel Söz Dizimi*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Deniz, G. (2022). *Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarındaki Kadın Karakterlerin Psikanalitik Açidan İncelenmesi*. Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dikmen, Ö. (2008). *Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Sosyal Yapı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duğancı, N. (2006). *Adalet Ağaoğlu'nun Romanları ve Romancılığı*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Güz, N. (1999). *"Lucien Tesniere" Yirminci Yüzyıl Dilbilimi (Kuramcılardan Seçmeler)*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- İsa, K. (2024, Ekim 3). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/adalet-agaoglu> adresinden alındı
- Kılıç, R. (2023). *Nesirlerinden Hareketle Adalet Ağaoğlu'nun Düşünce Dünyası*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıran, Z. (2018). *Dil Bilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Nişanyan, S. (2024, Ağustos 8). Nişanyan Sözlük Web Sitesi: <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/olanak> adresinden alındı
- Öztürk, D. (2018). *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış - Deyimleşmiş Birleşik Fiiller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (2016). *8.-16. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Sev, G. (2019). *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Sonbahar, G. (2013). *Bekir Yıldız'ın Harran Adlı Öykü Kitabında Eylemler ve Eyleyenleri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toruk, İ. (2020). *Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Nüshasında Yer Alan Fiillerin Birleşim Değerleri*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Zülfikar, H. (2018). *Türkçede Ses Yansımali Kelimeler İnceleme-Sözlük*. ANKARA: Tür Dil Kurumu.

DİZİN**EYLEYENSİZ EYLEMLER DİZİNİ****Gövde Hâlinde Eylemler****-Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar****G**

gidil-:152/22,153/18,
236/28,269/23

giril-:152/22-312/3-312/3

Ö

ölün-:74/22,76/15,308/24

Birleşik Eylemler

-Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil
Gövdeleri

K

kan gövdeyi götür-:170/19

Y

yer yerinden oyna-: 281/3

TEK EYLEYENLİ EYLEMLER DİZİNİ

Kök/ Köken Hâlinde Eylemler

A

ak-: 117/8,305/11

aksa-: 172/5

art-: 123/1,125/12,130/2,

130/9,149/24,198/15,264/20

at-: 179/4,271/8

B

bat-: 16/23

bit-: 10/17,13/5,13/7,15/7,22/23,

35/4,56/23,59/27,59/28,63/13,63/17,130/1,150/16,168/20,174/6,200/22,212/4,276/11,300/19,320/26,341/6

büyü-: 23/22,47/2,103/24,

121/20,127/9,134/6,271/30

Ç

çak-: 167/18

çal-: 214/14,303/1

çık-: 10/18,15/25,17/28,18/10,

23/17,29/3,30/18,31/19,50/14,51/21,54/8,55/14,67/10,99/13,100/4,113/12,114/4,154/8,156/22,163/21,170/16,172/3,178/5,242/27,242/30,243/15,270/18,287/9,299/6,300/1,322/8,323/15,323/17,326/20,396/20,398/25,399/6

D

dal-: 9/20

din-: 396/13

doğ-: 29/8,39/5,132/29,232/4,252/25

dol-: 15/27,249/2

don-: 205/5

dön-: 45/14,84/20,88/13,88/13,

88/16,107/12,118/8,124/15,130/6,130/24,138/10,141/11,163/25,172/17,186/3,186/15,187/6,206/24,250/16,318/25,329/10,329/19

dur-: 7/3,7/3,9/13,9/18,10/23,

17/6,20/16,22/8,24/9,26/1,50/13,50/19,51/1,51/24,67/3,71/4,75/18,76/12,76/28,103/1,104/11,106/29,134/6,151/3,158/5,199/13,203/5,214/13,217/15,218/19,239/2,247/29,248/7,258/3,258/21,258/30,283/20,283/21,287/2,311/28,312/21,317/23,324/15,324/19,326/6,327/16,330/25,340/9,340/16,340/22,350/1,396/29

düş-: 24/11,27/6,91/4,105/27,

105/28,159/7,283/10,291/16

E

es-: 204/28

eski-: 52/16,102/4

G

geç-: 7/3,9/8,9/12,9/15,10/27,

15/22,59/5,63/24,78/12,83/17,106/15,12
9/4,132/7,134/24,189/5,199/27,208/6,32
4/6,387/1

gel-: 8/4,8/6,10/13,11/14,13/30,

16/14,18/6,27/2,29/3,32/20,37/11,42/11,
42/19,46/10,47/16,48/1,56/5,63/22,69/4,
75/16,83/16,70/8,96/13,96/16,99/23,100
/1,100/1,109/18,111/24,114/11,117/1,12
3/1,125/4,125/30,130/19,130/17,135/8,1
35/10,161/22,161/28,162/25,166/3,167/
15,167/17,170/8,170/20,171/9,175/4,17
5/21,175/23,176/18,177/22,184/7,184/2
1,185/6,186/14,186/16,187/23,199/22,1
99/24,199/29,203/31,205/9,206/15,209/
4,236/21,236/22,238/1,238/2,255/16,26
4/1,270/17,273/3,273/7,273/23,274/15,2
86/4,290/9,292/25,295/1,299/21,300/8,3
02/1,320/2,320/17,324/9,326/4,326/5,32
7/16,350/1,350/2,391/5,391/13,396/7,39
7/21,398/22

gez-: 33/25,85/1,171/28,173/1,

181/2,188/9

gir-: 7/4,7/11,17/29,38/31,38/20,

39/20,42/25,54/11,70/25,79/24,140/24,1
41/11,149/8,156/21,157/29,173/1,176/1
1,206/3,206/4,211/28,257/3,271/2,276/4
,296/20,326/5,327/20,327/21

git-: 7/8,10/20,10/20,11/20,

20/7,24/16,25/19,29/1,38/29,39/12,42/2
4,57/31,59/26,59/27,60/20,61/3,61/22,6
5/3,66/27,67/9,70/6,70/19,72/4,74/25,76
/2,76/4,76/8,76/23,80/8,80/14,80/15,81/
25,81/29,83/2,83/15,85/1,90/16,90/16,9
0/21,96/23,96/24,97/5,101/19,103/7,103
/28,103/27,104/1,106/8,106/14,109/5,11
0/5,113/11,115/13,126/22,129/2,129/4,1
29/10,129/15,131/3,162/25,163/4,164/4,
168/4,168/6,168/8,172/2,172/25,173/4,1
73/20,174/15,175/4,175/13,177/11,178/
28,178/19,178/16,185/9,186/2,186/2,18
7/3,187/9,187/4,188/4,188/6,188/11,188
/23,189/4,190/8,191/6,191/8,191/11,193
/6,195/22,199/17,199/27,202/2,202/6,20
3/5,206/5,212/4,213/25,214/10,214/10,2
20/15,221/15,242/30,255/19,260/29,267
/14,268/6,268/14,269/26,272/3,284/20,2
87/1,287/8,292/23,295/6,298/10,299/11,
299/15,300/10,302/8,307/13,314/10,315
/17,318/16,322/8,323/7,323/9,323/22,32
3/29,326/6,329/19,330/18,330/18,330/1
9,330/20,330/21,337/1,346/27,353/19,3
83/1,398/14

göç-: 104/8,115/5

gül-: 8/4,16/11,21/19,31/11,42/26,

46/7,52/24,52/25,71/14,81/8,90/10,101/
4,116/19,121/24,129/12,130/8,131/6,13
1/6,134/26,137/19,138/28,152/12,153/1
2,178/21,189/2,202/20,216/20,235/7,24
8/8,253/26,258/11,271/17,271/17,272/2,

276/29,277/10,277/30,286/10,328/8,329/27,331/11,353/26,353/27,392/8,393/18,

İ

in-: 7/1,11/26,39/20,53/2,53/2,57/6,57/12,57/24,97/4,102/24,141/12,154/20,157/28,163/5,164/26,175/10,178/16,242/28,399/5

K

kaç-: 50/16,72/10,87/15,96/7,208/24,307/20

kal-: 13/24,15/5,16/5,204/4,267/19,321/28,326/19

kay-: 76/7

kok-: 30/10,67/8,90/18,100/13,198/8,221/11

kop-: 10/4,10/4,11/17,17/4,18/29,23/26,100/19

koş-: 10/12,18/6,21/15,27/4,57/32,58/15,120/3,121/4,157/18,157/20,181/8,199/6,202/21,219/7,219/12,219/21,236/18,271/24,276/24,281/4,299/5,307/3,312/14,317/19,395/25

kuru-: 165/15

kus-: 114/30,155/21

O

ol-: 26/10,36/25,42/5,42/10,

42/12,42/12,42/23,45/11,45/20,61/17,62/11,70/4,70/1,88/20,163/7,164/1,176/26

otur-: 13/3,14/6,15/8,16/15,20/4,

29/4,33/2,76/26,78/6,86/21,105/21,110/3,124/11,128/2,130/1,141/14,147/17,149/23,158/19,159/12,159/12,167/5,168/5,170/5,186/19,198/23,200/24,230/4,247/29,252/30,260/1,260/1,286/6,309/2,311/16,323/22,326/19,329/22,329/22,329/27,329/30,329/28,333/17,342/29,347/4,352/6,387/8,394/1

Ö

öl-: 11/20,22/22,23/3,31/9,

48/29,49/3,51/13,70/10,81/22,92/21,121/23,122/20,154/7,174/24,190/18,200/19,223/3,226/29,242/27,260/21,260/22,264/6,276/26,276/29,284/17,333/27,343/25,356/21

S

sap-: 50/3,50/13

sığ-: 23/27

sız-: 69/10,100/3

sin-: 163/1

sön-: 61/28,100/8,230/9,269/9

sus-: 138/1,261/1

sür-: 60/24,95/16,157/5

Ş

şaş-: 107/7,124/1,124/8,168/16,
174/15,216/9,247/9

T

tak-: 152/30,174/11

taş-: 324/8

tüt-: 123/28

U

uç-: 79/16,79/17

Ü

ürk-: 75/19,141/30,161/13,313/2

üşen-: 158/14

üşü-: 31/5,106/12,114/10,219/5,
259/10

Y

yağ-: 68/2

yanıl-: 20/32

yat-: 7/11,29/6,30/21,31/3,48/3,
49/12,49/16,69/2,70/17,74/15,78/8,78/9,
150/18,249/15,286/4,345/5,346/10

yıl-: 271/25

yürü-: 7/2,36/28,49/26,49/27,57/3,
57/28,58/25,71/10,71/10,77/8,102/16,10
5/16,107/11,121/17,129/4,184/17,163/5,
175/13,208/23,217/17,218/7,225/10,225
/30,229/2,255/15,256/22,258/19,262/2,3
11/29,322/13,323/16,325/30,327/25,327

/28,329/18,331/14,348/16,393/18,394/4,
394/7,394/17,394/25

Gövde Hâlinde Eylemler

-İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar

A

ağar-: 195/22

ağırlaş-: 89/26

ağla-: 13/14,13/28,41/23,43/22,

44/2,63/10,63/12,63/12,67/15,83/25,87/
13,87/18,136/23,136/26,148/23,157/10,
201/17,210/26,224/4,226/3,229/17,334/
24

ağrı-: 172/3,331/13

alkışla-: 17/29

aydımlan-: 119/15,162/29

azal-: 69/3,158/17,185/15

B

bağır-: 11/22,30/8,31/8,76/19,

76/31,141/20,154/11,159/8,179/12,212/
8,216/18,216/18,217/17,226/2,249/11,2
61/18,277/10,317/10,340/26,394/17,394
/19

başla-: 42/5,78/11,130/4,134/21,
168/20,175/4,270/1,299/17,320/25,347/
13

bayağılaş-: 155/23

bekle-: 71/28,72/5,113/5,113/6,

146/22,271/25,271/26,323/30,323/30,32
3/31,325/14

bocala-: 324/21

boşal-: 106/15

buzlan-: 105/21

buzlaş-: 348/17

Ç

çatla-: 22/10

çekingenleş-: 163/1

çınla-: 329/4

çirkinleş-: 52/5,133/16

çoğal-: 236/1

çukurlaş-: 328/8

D

dinlen-: 173/13

duraksa-: 217/26

F

ferahla-: 55/15

fırıl-: 60/18,97/3,114/28,150/6,

262/9,324/15,324/19

fışkır-: 111/21

G

gecik-: 142/5,286/29,323/18,396/6

gerçekleş-: 48/2

gerile-: 23/22

gururlan-: 176/18

güçlen-: 120/2

H

haykır-: 9/28,58/2,108/8,137/31,

157/11,208/20,222/21,278/3,385/8

heyecanlan-: 18/30,46/14,85/19,

291/17,347/17

hızlan-: 357/2,357/6

hopla-: 30/9

hüzünlen-: 253/1,253/13

I

ışıl-da-: 95/23

İ

incel-: 100/19

inle-: 106/20,226/4

içerle-: 45/22,313/8

ilerle-: 124/29

irileş-: 60/3

K

kalabalıklaş-: 392/7

kanlan-: 52/11

kapaklan-: 324/11

kekele-: 59/14,163/1

kımıl-da-: 217/10,286/18,340/16,

342/10

kıptırsızlaş-: 205/1

kirlen-: 238/23,325/8

küçül-: 328/3

kükre-: 180/7,313/13

M

morar-: 236/20

O

olanaksızlaş-: 77/5

Ö

öksür-: 18/31,21/18,22/11,97/4,
308/3

özgürleş-: 392/26

P

patla-: 298/26

pembeleş-: 340/25

püskür-: 16/3

R

rahatla-: 147/27

S

sabırsızlan-: 257/23,395/28

sıçra-: 72/17,237/1,343/10

sızla-: 69/3

sonuçlan-: 26/2,93/13,102/8

sulan-: 20/2,46/7,83/26,175/1

süsle-: 25/27

Ş

şangırda-: 352/15

şenlen-: 258/12,316/4

T

tedirginleş-: 333/4

terle-: 109/15,128/24,131/7,

162/18,177/4,181/29,325/8,325/9,327/1
2

telaşlan-: 127/15,341/18,395/17

titre-: 10/1,31/5,49/3,177/4,

180/13, 257/22

topalla-: 341/21,341/24

tökezle-: 227/31

tükür-: 14/6,214/14

U

umutlan-: 330/7

utan-: 21/24,45/6,64/15,80/24,

81/30,145/22,178/18,222/25,235/15,243
/29,314/29,326/31,328/13,329/4,343/2,3
43/2,345/25,346/1,395/20,395/20,395/2
2,397/2

uyu-: 72/1,99/23,106/9,113/1,

113/2,113/2,136/9,147/28,192/14,199/2
5,201/19,237/2,237/14,240/27,244/20,2

47/11,230/2,232/13,231/30,313/6,331/1
1,331/11,331/12,339/11,344/2,396/15

uzaklaş-: 106/1,164/9,178/2,
181/8,287/21,333/4

Y

yaklaş-: 95/21,143/7,15/27,267/10

yaşa-: 51/13,267/12

yaşlan-: 113/7

yerleş-: 30/11,104/5,206/19

yoğunlaş-: 67/29,204/31

yumuşa-: 194/8

yüreklen-: 227/25

yüreksizleş-: 333/15

Z

zayıfla-: 206/7,271/1,326/10,
326/12

zenginleş-: 195/22

-Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar

A

açıl-: 9/4,9/13,16/22,16/24,17/4,
33/29,35/30,91/15,91/27,92/6,104/31,11
5/3,334/9

alın-: 277/13

alkışlan-: 27/13,175/25

anlaşıl-: 10/27,37/30,93/20,206/6,
314/13

asıl-: 13/19,110/21,281/16

atıl-: 15/18,137/13,137/19,388/15

atla-: 350/1,350/2

ayrıl-: 9/23,9/25,9/26,10/17,

16/14,17/2,47/6,83/26,130/21,188/15,25
7/2,278/22,298/6,298/9,323/20,325/6,32
8/26

B

bağlan-: 53/11

bastır-: 74/9

başarıl-: 17/5,27/19,27/19

batırıl-: 125/8,300/22

bayıl-: 187/15

bekleş-: 72/5

belirtıl-: 37/10

beyazlaş-: 340/25

bildirıl-: 34/28,34/29,37/21,37/24,
123/4,143/11,249/13,33/21

bilin-: 72/3

bombalan-: 300/22

bozul-: 9/26,18/22,131/8,160/18,
173/7,182/21,187/20,320/3,327/4,

bulun-: 25/10,25/17,124/16,186/9,

388/7,388/19

bunal-: 395/7

buyrul-: 21/20,281/15

büzül-: 99/16

Ç

çağrıl-: 249/8

çalış-: 8/3,22/10,22/21,25/1,33/2,

39/30,40/1,42/22,42/28,42/29,42/

30,70/23,87/24,90/28,94/1,96/26,111/23

,113/11,167/21,168/21,175/2,175/20,18

0/4,184/28,186/13,198/17,260/1,270/12,

298/12,344/11

çekil-: 32/9,38/22,107/27

cezalandırıl-: 123/10

çıkarıl-:33/13,53/10,93/17,

107/28,337/3

çırpın-: 276/14,342/4

çiğnen-:36/21,36/23

çömel-: 215/9,325/16

D

dağıl-: 107/25,324/12

dağıtıl-: 291/10

değiş-: 171/12,187/2

delin-: 9/12

denil-: 32/17,36/26

devril-: 14/25

dikil-: 310/4

diren-: 13/3,133/3

diret-: 12/27,107/1,107/3,309/24

dizil-: 14/1

dolaş-: 9/18,12/18,24/1,29/16,

42/6,61/10,70/3,88/28,154/28,188/10

doluş-: 72/10

dökül-: 11/25,36/30,155/10

duyul-: 241/23,333/27

düşünül-: 33/14

düzenlen-: 65/9

E

eğil-:10/21

eğlen-: 229/27,177/24,184/22,

298/25,356/8,356/9

ezil-: 149/28

F

fısıldan-: 320/19

G

gerek-:8/6,18/4,18/26,37/13,59/7,

72/11,122/27,163/9,186/6,206/9,3

04/18,304/20,323/10,339/6,345/16,346/

16,346/17,349/16,356/6,386/7,392/19

geril-: 286/15

getiril-: 267/18

gezin-: 24/5

giydiril-: 26/9,31/22

giyin-: 199/17,126/29,242/27,
243/27,268/3,324/21,396/22

gizlen-: 13/16

gönderil-: 45/13

görül-: 67/26,89/4,322/24

görün-: 15/13,15/16,16/25,17/3,
22/3,32/26,65/12,78/10,84/2,84/26,107/
19,114/16,114/16,130/12,141/21,157/27
,165/2,268/22,214/15,290/5

görüşül-: 301/12

göster-: 281/7

gösteril-: 33/17

gözetlen-: 239/31

gülümse-: 52/25,127/7,134/26,
245/3,321/19,325/29,

gülüş-: 10/9,128/28,254/14,324/28

güzelleş-: 103/24,168/17,178/8

H

hazırlan-: 12/22,46/13,90/6,273/7

homurdan-: 150/7,163/30,209/5,
214/5,218/3,223/30,225/8,257/14,257/1
9

İ

içil-: 130/25

iliş-: 271/22

indiril-: 62/28,264/8

isten-: 12/28

işitil-: 15/9,19/13

itiş-: 9/6

izlen-: 16/6,227/18

K

kaldırıl-: 85/28

kalk-: 15/4,18/3,20/2,25/15,69/8,
70/16,81/5,135/1,122/5,150/18,217/12,2
83/26,324/30

kakış-: 9/6

kapatıl-: 94/4

kapış-: 187/17

karıştırıl-: 174/25

karşılan-: 21/13,91/14

kasıl-: 101/3,101/3,101/4,101/8,
101/8

kesil-: 327/11

kırıl-: 194/13

kırıt-: 187/12

kıvrın-: 218/7

kilitlen-: 326/16

kon-: 21/5,21/6,21/9

konul-: 53/18,90/6

konuş-: 34/8,47/10,63/14,109/20,
127/6,138/11,161/18,163/24,168/5,174/
14,177/27,223/12,252/30,253/17,271/26
,276/9,291/9,292/26,299/15,303/4,307/1
7,326/7,342/6,356/6,391/1

koştur-: 50/11,153/25

kovul-: 42/2

körüklen-: 61/7

kötüleş-: 296/5

kurulan-: 396/20

kurutul-: 35/2

kurtarıl-: 92/21

kurul-: 93/24,107/29,123/15,
138/6,138/7,210/6

O

oku-: 41/6,41/18,63/6,106/5,
107/1,111/16,119/29,135/12,152/16,152
/24,168/19,180/4,208/7,213/1,213/9,213
/8,222/20,231/8,271/29,314/30,325/23

okun-: 60/16,62/17,72/31,88/24,
309/5,309/9,310/6,310/12,342/4

onaylan-: 388/21

oyul-: 383/1

Ö

önlen-: 142/13

özetlen-: 337/6

özen-: 111/13

P

patlatıl-: 334/2

S

saçıl-:281/1

sallan-:13/24,236/25,327/14,
393/15

sarın-: 23/24

sark-: 33/4,340/9

sarsıl-:123/11

satıl-: 32/19,91/16,124/4,358/26

savaş-: 161/7

selamlan-: 38/21

serpil-: 60/3,63/18

sevin-:21/23,21/26,29/3,31/14,
41/12,45/21,83/23,83/24,89/12,90/19,12
7/19,164/14,170/25,171/6,188/15,189/1
2,191/2,201/5,202/23,232/4,255/12,267/
20,269/20,285/23,308/19,308/20,310/2,
316/9,321/4,321/5,329/1,330/27,329/8,3
31/18

sıcaklaş-: 187/1

silin-: 181/17

silkelen-:100/18

sıkıl-: 128/14,162/18,184/12,

185/17,316/6,327/15,341/25

somurt-: 392/9

sorul-: 133/11,159/9

soyun-: 7/10,198/12,308/25,
397/10

sökül-: 89/17

söndürül-: 85/21

söylen-: 174/26,262/18,287/7,
387/2

Ş

şadır-: 110/28,128/27,138/27,
161/23,162/13,172/12,177/6,185/21,193
/6,210/20,253/26,312/31,325/29

şamar-: 347/5

T

takıl-: 66/21,76/4

tamamlan-: 24/12,31/9,91/20

tanın-: 89/9

tartış-: 30/16,270/3,282/11,
322/21,345/10,346/5

taşın-: 78/6

tıkan-: 199/20

tırman-: 69/12,323/7,327/11

toplan-: 30/4,32/6,38/5,57/1,

88/24,150/4,167/3,215/7,282/10,304/5,3
45/12

toparlan-: 271/21,328/28

tutuş-: 12/31

tutuklan-: 123/18,277/4

tüken-: 141/3

U

uğurlan-: 32/14

ulaş-: 79/12

uyan-: 79/14,97/2,247/28,339/1,
339/15,343/10,344/19,344/20,396/11

uza-: 46/21,333/1

uzan-: 141/22,147/28,164/4

Ü

ürper-: 253/5

üşüş-: 323/11

üzül-: 26/13,64/4,78/15,80/14,
81/29,82/5,90/4,90/22,98/4,106/25,106/
26,106/27,109/23,117/1,159/3,167/7,16
9/9,176/9,179/26,232/5,268/19,291/21,3
31/16,332/21,332/24

V

veril-: 73/12

Y

yadırgan-: 11/4

yakalan-: 123/21,191/26,326/26

yakar-: 14/6

yakıl-:36/30

yakış-: 46/18,181/23,185/20

yan-: 66/20,113/1,129/23,256/7,
312/18

yansı-: 308/18

yapıl-: 67/22,79/16,85/18,88/24,
93/6,358/3

yaraş-: 70/27

yazıl-: 34/5

yetiş-: 47/2,64/3,80/31,
200/11,302/2

yenil-: 74/1,74/7

yenilen-: 107/28

yıkan-: 221/10,299/23

yıkıl-: 36/30,85/27,99/8

yorul-:26/19,181/29,186/4,
226/18,307/3

yutkun-: 13/11

yuvarlan-: 324/13

yüksel-: 16/17,108/21,169/25

Z

zedelen-: 244/1

zehirlen-: 327/4

Birleşik Eylemler

-İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

A

acele et-:10/12,44/24,57/18,

74/23,99/18,197/10,302/2

adet ol-: 325/4

arız ol-: 294/6

B

belli ol-: 172/20

Ç

çekilmez ol-: 134/14

D

dans et-: 129/19,328/11

devam et-: 141/11,300/20

dikkatli ol-:36/1

E

emekli ol-: 307/10

H

hareket et-:32/12,37/14,271/31

hık mık et-:182/28

İ

ihraç edil-: 301/20

ilan edil-:36/31,92/16,234/3,

281/14

inşa edil-: 33/30**istifa et-:**241/30,322/16**ithal edil-:** 74/2**K****kabul edil-:**301/7**kahrol-:** 331/16**M****mahcup ol-:** 176/21,271/3**maskara ol-:** 23/18**medeni ol-:** 179/1**memnun ol-:** 298/12**mezun ol-:** 260/15,271/30**mızıkçılık et-:**301/10**müzakere et-:** 83/9**N****neşredil-:** 62/15**R****rahat ol-:** 10/23**rezil ol-:** 328/3,395/7,395/16**S****sebat et-:** 169/19**sevk edil-:** 133/13,291/8**seyredil-:** 114/20**söz konusu ol-:** 172/16,308/21**suspus ol-:** 139/8**sürgün edil-:** 125/12**Ş****şen ol-:** 15/26**T****tatıl ol-:** 172/23**tedirgin ol-:** 72/2**tehdit edil-:** 36/23**terfi et-:** 78/6**tertip edil-:** 97/25**tespit edil-:** 34/20**tıraş ol-:** 300/11**U****uygar ol-:** 177/26,271/12**V****var ol-:** 383/14**Y****yok ol-:** 383/14**Z****zor ol-:** 173/15

-Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil Gövdeleri

başkaldır-:26/3,39/26,208/21

baygınlık geçir-: 64/3

belini бүk-: 104/19

beyninden vurulmuşa dön-:

A

abdest al-: 56/30,227/3

179/24

ağırına git-: 81/28

bıyık bırak-: 268/4,268/5

ağıt tuttur-: 101/22

bir baltaya sap ol-: 291/4

ağzından bal damla-:148/20

boş dur-: 173/13

ağzını ara-: 172/13

boynunu бүk-: 253/27

aklına gel-: 29/4,47/12,204/13,

C

326/3

canına tak et-: 26/4

aklında kal-: 135/29

canını sık-: 63/19

aklını başına topla-: 100/21,

can sık-: 186/11

264/4

cevap al-: 321/31

ant iç-: 215/25

Ç

araya gir-: 44/4,44/8,301/3

çaba göster-: 250/6,393/3

ardına düş-: 61/10

çaba harca-: 95/19

at oynat-:104/9

çoluk çocuğa karış-: 273/19

ayağa fırla-:113/7,158/27,198/19,

D

217/12

ders çalış-: 87/17,108/1,168/1,

ayağa kalk-: 13/1,162/23

168/8,267/6

B

bağrına taş bas-: 147/4,289/7

dikkat kesil-: 30/14

baskın çık-: 60/9

dili dönme-: 42/26

başına vur-:154/27,195/1

dişini sık-: 63/21

dört dön-: 202/27

dünyaya gel-: 67/19

E

eksik olma-: 111/4

eli ayağı titre-: 225/6,230/26

eli ayağına dolan-: 23/21

elinden geleni yap-:38/10,144/9,
200/8,213/20,217/31,235/30,321/28

ettiğiyle kal-: 64/9

F

fırsatı kaçır-: 249/17,271/24

G

geç kal-: 13/13,69/5,200/13

geçinip git-: 204/20

geri çekil-: 388/23

göğsü kabar-: 349/11

göğsünü kabart-: 252/17

göz at-: 163/4,322/15,323/17

gözden düş-: 88/6

gözden kaybol-: 218/28

gözü açıl-: 216/9

gözüne gir-: 87/24,167/22

gözünü çıkar-: 26/11

gurur duy-: 54/16,89/3,95/6,
252/27,395/26

gururuna dokun-: 328/1

gücüne git-: 42/7

güçlük çek-: 67/1

gülmekten kıl-: 134/5

günah çıkar-: 236/2

H

haber sal-: 236/5

haber veril-: 68/2

hadise çıkar-: 187/11

hoşuna git-: 46/4,46/12,80/23,
89/17,173/19,174/15,179/13,184/22,327
/17

hüner göster-: 271/14

İ

içinden gel-: 27/8

içini ısıt-: 321/21

ikmale kal-:184/18,185/17,
188/4,298/15

ilgi gör-: 57/16

işine gel-: 70/29,242/26

K

karalar bağla-: 13/22

kaşlarını çat-: 216/20,306/10,
392/10

kıpkırmızı kesil-:44/15,
85/3,178/7

kopya çek-: 169/6,169/7

korkuya kapıl-: 195/24

kusura bakma-: 111/17

L

lafı edil-: 81/13

lazım gel-: 98/20

M

mısır patlat-: 108/1

muradına er-: 61/13

N

namaza dur-: 56/30

O

omuz silk-: 117/24,117/27,134/7

Ö

öfkeden kudur-: 218/2

önde gel-: 133/31

öngörül-: 24/10

övünç duy-: 120/4,120/4

P

paniğe kapıl-: 218/19

parmak bas-: 74/18

parmak kaldır-: 124/14

parti ver-: 184/19

patlak ver-: 72/8

pişmanlık duy-: 149/18

R

rekor kır-: 124/18

S

satın alın-: 125/2

selam dur-: 15/3

ses çıkarma-: 88/18,88/29,

106/29,173/3,174/20,267/9,268/2

sevinçten uç-: 264/11

sınıfta kal-: 271/28

son bul-: 27/18,35/15,334/3

sona er-: 78/2,253/11,253/11

sonuç ver-: 95/17

sözünü kes-: 11/16

surat kalma-: 13/25

T

takılıp kal-: 16/23

talim yap-: 170/2,188/1

tat al-: 122/2,198/13,309/13

telaşa düş-: 10/14

tempo tut-: 342/30

toz al-: 134/1

turşu kur-: 157/22

Y

yerin dibine geç-: 109/8

yola çık-: 218/10

yüreği ağına gel-:105/23,

211/17,220/18

yüreği çarp-: 16/12

yüzüne vur-: 80/3

yüzünü buruştur-: 216/25

yüz verme-: 103/1

Z

zoruna git-: 328/12

İKİ EYLEYENLİ EYLEMLER DİZİNİ

Kök/Köken Hâlinde Eylemler

85/24,93/4,121/8,157/14,154/5,171/15,2
71/13

avut-: 279/6

B

A

acı-: 13/8,13/9,84/9

aç-: 7/3,7/5,7/6,7/10,12/19,61/27,
91/11,99/22,124/28,161/21,165/5,165/6,
165/11,165/14,193/1,233/1,322/15,342/
13,396/28

al-: 10/21,46/6,50/15,51/26,63/1,
63/1,79/1,88/5,80/12,88/19,88/22,89/25,
90/21,90/25,97/27,100/7,121/3,121/4,12
1/5,134/14,141/23,143/5,146/29,146/5,1
50/12,157/23,169/4,172/21,173/6,185/2
0,186/15,186/18,186/20,187/9,201/21,2
21/2,257/3,299/19,299/23,307/27,313/2
0,322/10,322/11,326/31,387/1,398/25

an-: 108/13

ara-: 13/16,47/15,122/20,127/18,
230/19,282/1,282/2,282/3,282/3,287/13,
287/13,341/22,341/28,351/1,351/2,356/
21,356/22,395/21

as-: 27/29,69/7,70/16,107/17,
134/3,184/21

aş-: 99/9

at-: 65/25,79/20,79/20,85/17,

bak-: 7/12,13/3,23/7,41/20,50/14,
50/18,59/30,60/20,71/4,76/2,76/10,84/8,
91/10,96/21,99/20,102/3,135/25,141/1,1
49/10,150/10,159/10,161/16,163/11,168
/11,172/9,173/9,180/16,187/3,193/2,193
/4,197/6,200/27,215/12,215/19,245/16,2
71/20,304/4,325/19,325/20,349/10,350/
2

bas-: 89/2,132/3

becer-: 8/5,66/16

biç-: 152/12

bil-: 12/18,21/2,22/18,42/4,
42/6,42/8,45/2,47/12,48/3,48/12,51/18,5
2/13,60/6,63/18,65/1,70/1,71/27,74/15,7
4/16,74/17,75/8,75/14,76/29,77/1,80/16,
80/20,81/24,81/15,82/13,84/24,96/8,96/
21,96/27,96/28,97/27,97/28,98/1,98/16,
99/29,101/23,102/31,108/17,109/2,110/
14,111/7,111/14,114/14,115/15,115/28,
119/10,119/12,120/2,120/19,120/20,121
/1,121/11,122/15,122/22,123/27,127/17,
127/29,130/14,130/17,132/29,133/9,133
/15,134/6,134/8,134/11,135/13,141/27,1
45/7,145/18,145/26,145/16,149/14,149/
14,150/20,150/26,160/3,160/9,160/11,1
62/6,162/19,163/2,163/19,170/14,172/2

1,176/23,177/4,178/17,178/18,179/30,1
89/7,190/7,192/3,192/15,201/5,204/2,20
8/13,208/19,206/7,213/5,217/2,228/7,23
3/6,234/22,241/2,241/8,243/8,243/9,243
/11,243/26,248/13,251/3,253/27,271/13,
277/3,281/7,281/10,282/11,284/9,285/5,
285/8,290/13,294/11,296/4,300/6,300/1
7,301/8,302/9,303/3,308/13,308/21,322/
29,323/13,325/12,339/4,344/13,346/12,
348/7,348/8,351/4349/9,349/15,358/21,
385/1,391/2,391/16,392/16,392/17,392/
19,393/11,393/13,397/23

bin-: 74/24,101/9,164/26

bık-: 12/1,26/5,126/30

boya-: 282/8

boz-: 289/6

bul-: 22/14,24/25,60/7,66/18,
75/3,76/3,111/10,120/24,127/14,141/19,
158/3,167/13,168/11,169/9,192/20,256/
7,340/14,341/27,342/23

Ç

çal-: 12/29,35/13,42/18,46/14,
66/7,88/5,107/16,107/26,110/28,134/18,
230/7,281/16,349/22

çarp-: 27/5

çek-: 9/3,12/19,21/16,33/6,36/26,
66/5,87/11,204/29,118/6,201/1

çöz-: 20/7,197/21,243/11,

243/12,243/14,243/21,344/15

D

değ-: 20/14,20/14,24/2

değiş-: 22/24

dik-: 10/12,25/6,64/29,90/28,
200/1,210/23,260/28

diz-: 20/8

doku-: 109/19

dök-: 307/19

dön-: 11/24,11/26,12/10,14/26,
20/9,76/12,87/25,161/21,162/7,162/10,2
01/2

döv-: 45/26,53/28,161/3,329/23

duy-: 13/23,20/13,21/24,36/2,
44/13,50/21,70/14,77/14,79/14,79/15,80
/27,81/19,82/8,87/12,90/4,96/10,97/7,10
7/2,125/23,140/27,159/3,174/22,178/3,1
84/4,216/15,222/13,233/2,237/2,238/31,
250/1,253/31,253/28,259/24,308/8,308/
17,322/4,327/3,342/3

dürt-: 10/9

düş-: 12/23

E

ek-: 152/12

et-: 9/1

ez-: 149/28

G**ger-:** 9/5,9/5,69/1,134/15**giy-:** 14/11,16/9,43/23,78/23,99/22,110/19,178/8,330/15,330/16,330/
17,330/20,398/23**göm-:** 51/10,51/11**I****ısır-:** 342/6**İ****iç-:** 113/8,118/27,118/28,131/4,150/18,173/2,173/4,177/18,177/20,214/
2,308/2**imren-:** 84/10,11/5**işit-:** 70/14,102/23,120/6,

163/6,221/18,228/10

it-: 16/3,20/8,27/2,67/6,67/7,75/30,130/21,149/7,217/25,218/7,284/2
2,328/11,385/13,399/6**K****kaç-:** 290/19**kap-:** 23/23**kat-:** 179/21**kemir-:** 20/5**kes-:** 80/2,106/9,324/22**kır-:** 55/10,55/11,134/25,

217/31,281/2,218/3,218/4

kıskan-: 138/3,268/11**kız-:** 11/30,44/14,80/3,84/6,87/10,114/27,135/19,167/18,169/23,170
/11,173/6,174/7,211/29,260/1,268/8,272
/4,274/21,314/2,323/4,353/16**koru-:** 102/21,219/21**kov-:** 42/3,105/7,342/7,342/8,

342/18,387/9

koy-: 10/2,46/6,53/13,110/22,134/19,139/2,144/9,193/9,268/2,299/23,
321/10,325/11,396/25**kur-:** 60/30,93/9,125/28,143/24,143/30,164/6,316/23,323/2,328/2,387/2
3**kurtar-:** 110/7,175/11,203/26,

203/26,290/26,307/5,307/9,396/1,

kurtul-: 111/3,136/18,276/6,

296/30,307/26,341/26,387/17

küs-: 326/15,332/9**O****okşa-:** 16/16,55/13,136/29,

215/17,317/15

ol-: 11/7,22/27,110/5,110/18,

162/21,264/11

ov-: 42/14

Ö

öde-: 119/22,136/18,136/19,
149/23,206/28,242/29,296/10,318/23,39
9/5

öp-: 82/15,134/25,138/32,
158/28,192/21,275/3,277/7,297/5,340/2
6

ör-: 11/24

ört-: 9/1,22/10,78/22,99/8,123/25,
199/28,228/2,393/17,398/25

S

saç-: 79/29

sal-: 159/18

san-: 7/13,45/26,48/13,49/1,49/8,
59/22,60/22,62/22,70/24,89/7,89/24,91/
7,109/18,110/15,120/31,131/9,139/1,16
6/1,171/3,173/23,180/3,200/22,237/3,24
3/29,245/1,269/1,271/27,286/23,303/7,3
49/21,351/8,352/20

sar-: 110/11

sat-: 51/25,125/14,203/23,
206/14,260/27

say-: 60/11,153/14,187/7

seç-: 22/20,30/14,204/23,320/30,
350/18

sev-: 14/21,41/10,42/9,43/16,

45/27,56/10,64/17,83/20,83/21,89/12,99
/19,107/3,109/28,109/27,113/4,115/10,1
15/11,116/3,116/4,124/4,130/3,130/4,13
0/18,133/17,162/3,162/5,164/17,173/8,1
73/8,176/3,176/4,177/27,183/7,183/9,18
7/6,189/25,211/11,212/10,217/13,217/1
4,230/15,243/19,245/28,245/28,249/28,
252/26,253/7,253/29,268/9,274/31,283/
29,289/5,299/20,301/5,321/20,322/12,3
26/12,326/14,326/27,331/4,

sez-: 68/16,122/3,119/27,
265/6,317/16

sığın-: 164/9

sık-: 20/5,60/14,133/8,158/29

sıyr-: 122/5,129/4,198/9

sil-: 87/4,87/4,87/5,130/26,
138/18,194/3,325/7

soğu-: 231/2,300/31

söv-: 329/24

sun-: 22/9,295/1,340/13

sür-: 42/14,42/17,60/4,152/12,
159/12,160/24,172/1

süz-: 221/4

T

tak-: 152/17

tanı-: 16/11,99/24,129/28,129/29,

100/29,160/25,188/16,215/1,232/17,239
/19,240/8,246/20,246/27,264/18,292/18,
315/20,325/24

taşı-:43/17,50/20,62/23,74/4,

104/4,110/22,133/27,135/17,134/17

tart-: 101/26

tut-: 10/8,80/5,80/5,87/2,110/27,

178/17,183/11,317/1,324/30,325/11

U

uğra-:109/6,144/5,193/7,

222/7,345/7

um-:50/11,57/18,145/2,230/12,

322/5

unut-: 9/23,56/31,57/30,58/4,

59/19,64/24,65/1,69/7,80/4,96/2,106/9,1
19/3,138/22,159/13,177/14,179/28,189/
10,192/24,202/24,202/25,205/18,247/3,
268/8,273/2,273/2,274/30,297/3,321/1,3
53/7

uyar-: 260/20

V

vur-: 205/3,324/30

Y

yak-:7/6,7/7,78/7,122/1,224/25,

224/26,224/28,286/7

yalvar-: 327/1

yap-:11/19,17/24,19/10,26/17,

26/19,37/27,40/1,46/11,63/15,63/15,64/
16,82/4,83/9,84/6,87/12,95/14,121/6,13
4/25,153/3,168/4,169/24,173/10,187/24,
197/10,220/6,220/23,240/6,240/7,273/1
0,309/12,322/12,328/5,353/2,383/8

yat-: 114/1,114/4,116/17,308/4,

308/5,306/6,396/10

yay-: 96/12,101/20,274/19

yaz-:14/5,18/19,22/14,22/14,36/2,

45/18,46/8,46/10,63/2,63/9,64/9,70/30,7
9/2,83/24,87/20,89/2,89/6,95/11,96/22,1
05/19,106/24,106/23,108/5,111/2,118/2
3,119/18,119/24,121/16,141/14,163/15,
163/16,167/14,167/25,167/26,184/11,19
1/5,212/22,217/7,242/15,268/29,269/18,
290/1,294/10,295/4,296/3,298/20,298/2
7,299/7,299/15,299/25,323/14,353/6

ye-:83/18,91/12,94/30,107/17,

150/18,161/7,170/21,177/18,214/3,214/
30,276/9,296/6,315/15,334/28

yen-: 33/20,187/24,197/29

yet-: 150/10

yığ-: 324/27

yıka-: 42/13,79/28,100/10,214/9,

258/20,324/21

yırt-: 45/26,122/1,200/25

yum-: 130/20

Gövde Hâlinde Eylemler**-İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar****A****açıkla-:** 40/16,140/19,249/21,

333/22,343/18,393/9

anımsa-: 8/3,108/17,138/17,

145/15,161/25,303/9,348/27,393/20

anla-: 4/6,23/12,31/7,54/13,56/24,

63/13,108/13,78/14,84/25,87/7,10

1/24,130/16,135/3,136/21,149/13,156/8,

161/24,164/15,171/3,172/13,176/9,178/

15,179/23,179/24,179/31,180/11,181/12

,181/21,194/16,197/23,198/10,216/14,2

16/17,216/30,217/3,217/4,217/5,222/3,2

23/9,234/27,236/15,241/18,265/5,272/4,

283/27,282/29,286/23,296/22,312/10,31

5/10,317/14,330/1,343/1,386/2,397/2

arala-: 22/7,211/22**ayıkla-:** 79/26,396/25**ayıpla-:** 60/25,327/8**azarla-:** 60/15,80/24,197/29**B****bağır-:** 9/19,23/9,262/9,334/19**bağla-:** 63/27,110/20**başla-:** 10/20,10/22,12/15,13/15,

17/24,18/13,18/31,20/11,20/22,35/17,35

/19,45/8,49/4,49/10,60/2,67/30,108/3,12

5/5,130/5,143/23,273/1,321/27,326/19

bekle-: 10/2,13/16,18/19,18/30,

29/7,49/3,65/7,70/9,76/26,81/21,102/10,

121/1,121/2,121/2,120/30,130/20,146/2

8,188/11,200/21,205/8,214/12,219/15,2

19/23,228/10,298/7,322/5,325/27,345/1

7,347/7,391/5,396/4,396/6

benimse-: 337/7**benze-:** 55/3,130/31,148/29,268/5**bile-:** 60/28**birleş-:** 205/5**borçlan-:** 318/1**boşla-:** 61/8**Ç****çağır-:** 13/25,32/23,83/17,97/11,

92/2,172/7,172/19,184/20,190/27,214/2,

250/17,271/28,305/25,310/30,395/2

çitle-: 140/14,312/19**çözümle-:** 241/26**D****destekle-:** 92/12,137/25**dile-:** 104/13,144/16**dinle-:** 47/4,91/2,103/7,106/30,

107/3,134/17,140/9,150/15,168/9,171/2

6,176/20,212/19,223/31,238/31,257/28,

259/13,267/6,270/7,283/20,286/8,300/1
4,325/26,344/21,349/1

doğrula-: 278/19

E

evlen-: 210/25,210/27,329/21,
388/2

engelle-: 396/11

ezberle-: 24/6,45/9,73/8,358/19

F

fırçala-: 126/3,197/21,197/30

fısılda-: 27/30,128/3

G

gammazla-: 12/1

gizle-: 329/5

H

harca-: 56/14,186/21

hatırla-: 64/18,86/16,176/10,
178/22,251/8

hazırla-: 19/4,97/31,153/19,
266/27,269/26,274/14,299/22

hesapla-: 95/2

heveslen-: 105/4

hoşlan-: 55/2,221/20,256/30,
346/12

İ

ilgilen-: 162/15,177/23,179/31

imzala-: 31/13,118/23

iste-: 7/6,7/7,9/15,18/27,23/11,

30/9,43/12,44/7,45/4,46/4,48/5,50/2,51/
29,52/2,54/26,59/2,70/22,71/23,71/29,7
5/6,78/24,78/29,80/14,81/24,82/10,96/8,
97/26,98/18,100/21,106/20,109/26,109/
10,110/23,110/1,110/2,114/24,115/5,11
5/12,117/2,117/21,118/19,118/27,119/1
1,119/23,121/28,121/16,128/13,131/10,
131/11,135/17,137/20,141/12,156/13,16
2/16,168/12,168/22,169/3,169/9,172/14,
174/13,178/16,178/19,180/20,182/2,185
/19,185/21,189/9,190/27,194/25,195/23,
197/29,254/15,282/15,282/17,284/11,20
0/1,201/10,201/12,201/14,205/7,208/5,2
18/1,228/23,233/6,236/16,237/2,237/14,
238/25,238/29,239/12,241/9,248/5,248/
6,248/7,246/2,246/3,255/1,258/13,258/2
2,259/5,292/24,263/5,264/14,265/11,27
1/6,272/5,272/11,273/17,274/15,275/1,2
76/7,276/13,276/23,281/12,288/3,296/2
8,300/30,301/47,302/3,303/5,310/13,31
3/19,314/25,315/11,317/25,316/19,319/
24,320/27,321/30,326/9,326/9,329/12,3
29/14,332/4,332/7,332/12,332/22,339/1
1,341/26,343/3,347/30,347/8,347/16,34
7/12,350/19,351/9,385/4,391/14,391/15,
393/9,394/28,398/26,398/27

işle-: 20/28,42/3

izle-: 17/26,20/11,35/10,139/1,

252/16

K**kapa-:** 134/15,159/16,159/17**karşıla-:** 24/22,158/25,276/5**katla-:** 323/6**kanıtla-:** 52/1,52/2,240/8,388/22**kavur-:** 134/2**kefenle-:** 151/31**kenetle-:** 10/31,349/3**kilitle-:** 7/9**kokla-:** 20/5,198/10**kucakla-:** 64/25,111/25,202/23,

277/7

kullan-: 347/11**M****mıhla-:** 101/9**N****nişanlan-:** 260/16,349/20**O****oku-:** 39/29,41/13,51/6,61/23,

76/6,84/9,90/26,92/13,126/12,135/21,14

1/15,141/16,141/16,143/13,145/14,145/

14,146/30,148/7,148/7,148/12,161/30,1

62/17,162/20,162/29,162/15,162/21,163

/23,163/23,164/14,172/22,173/11,173/1

6,175/25,176/9,177/5,181/18,190/24,19

1/20,191/23,194/26,194/21,212/23,274/

5,289/6,310/27,310/28,313/27,316/7,31

9/23,325/13,326/22,326/23,326/24,326/

30,327/2,327/3,327/7,327/8,353/3,358/3

,391/7,398/5

oyna-: 10/24,147/17,170/3,171/9,

188/7,188/17

Ö**öfkelen-:** 55/6,322/25**öğütle-:** 94/21**önemse-:** 321/11**önle-:** 343/20**özdeşleş-:** 356/1**özetle-:** 115/8**özle-:** 41/22,45/25,45/25,64/28,

137/3,141/7,167/9,240/15,242/23,243/2

3

P**parçala-:** 70/2**R****rastla-:** 153/3,174/10,174/17**S****sakla-:** 42/1,47/11,72/27,82/16**selamla-:** 20/3,238/20**sepetle-:** 202/5**seslen-:** 50/1,65/15,107/12,302/1,

302/9

sıvazla-: 10/10,20/4

söyle-: 26/18,26/19,27/13,35/26,

45/7,45/8,45/12,48/16,49/22,60/7,65/4,6
 5/5,66/2,79/6,81/11,81/20,82/1,84/28,87
 /6,87/9,87/10,87/12,87/25,89/11,90/13,9
 8/8,99/19,133/25,139/4,144/2,165/4,168
 /10,169/18,170/11,171/16,172/10,174/1
 7,174/18,182/1,189/2,200/2,200/15,211/
 24,239/7,239/11,267/12,269/22,269/13,
 269/15,270/9,270/16,271/31,272/2,273/
 4,284/17,284/19,284/19,292/4,292/18,2
 94/3,296/16,296/16,300/26,301/18,322/
 23,337/2,393/2,393/23,398/8

sumsukla-: 223/21**sula-:** 165/15**süsle-:** 46/9,90/8,246/8**T****tamamla-:** 174/6**tekrarla-:** 30/28,172/6,175/19**temizle-:** 85/23,85/26,188/2**tokaçla-:** 116/1**topla-:** 10/26,88/20,90/18,99/12,

102/5,107/26,151/30,174/1,185/3,218/1,
 260/11,353/1

tosla-: 114/28,164/11**U****umursa-:** 150/11**Ü****üfle-:** 342/15**üstele-:** 213/21**Y****yabancıla-:** 103/28**yakala-:** 166/4,254/2,326/26,

387/12

yanaş-: 9/16,24/28**yanıtla-:** 202/27**yasakla-:** 107/23,213/21,242/24,

284/6

yayımla-: 125/21**yinele-:** 352/22**yokla-:** 107/14**yolla-:** 41/17,101/6,109/13,

116/31

yudumla-: 127/2,135/5**-Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar****A****alçalt-:** 217/17**aldır-:** 328/4,328/5**alış-:** 69/3,286/7**andır-:** 11/3,215/11,325/23,394/1

anlat-: 12/15,44/12,59/7,63/3,
85/10,85/20,93/13,130/29,134/31,143/2
2,170/5,176/19,177/27,179/27,192/9,24
1/26,253/28,253/29,259/23,261/1,261/6,
268/15,269/5,276/10,295/10,305/22,309
/22,330/23,330/24,332/9,393/2

araştır-: 204/27

arın-: 383/13

artır-: 92/22

asıl-: 17/4,230/7,230/8

ayılı-: 64/4

ayır-: 308/22

B

bakış-: 188/10

batır-: 100/16,124/25

bayıl-: 53/25,53/25,84/15

beğen-: 30/5,56/10,67/21,81/9,

83/11,117/20,137/5,170/18,190/2
2,191/11,221/9,301/15,321/3,356/14

beklet-: 23/8,326/1

belirt-: 256/10

bırak-: 9/5,9/5,22/24,26/14,72/9,
101/27,121/6,121/8,168/16,178/10,185/
13,328/10

bitir-:60/2,82/13,103/7,160/6,

160/6,167/1,167/2,167/4,167/10,169/8,1
76/12,185/2,264/1,270/13,271/26,273/1,
274/20,321/24,327/5,329/23

bıktır-: 100/18

birleştir-: 16/4

bitkinleştir-: 329/16

boşalt-: 287/28,324/23

boşan-: 201/27,388/2

boyat-: 323/23

buluş-: 276/8,310/26

büyüt-: 12/25,111/11

bunalt-: 326/16

buruştur-: 325/15

bürü-: 11/29

C

canlandır-: 24/13

Ç

çalın-: 79/21,79/25,110/26,
220/17,396/28

çatlat-: 399/2

çekin-:13/17,54/15,78/14,81/13,
82/1,89/18,96/22,104/14,153/14,172/14,
176/2,177/3,204/10,204/22,236/6,287/1
8,295/2,322/8,347/18

çekiştir-: 395/12

çektir-: 46/17

çevir-: 10/24,13/3,325/18,398/24

çevril-: 334/7

çıkar-: 10/7,101/3,102/15,119/1,
135/24,143/28,159/26,309/10,321/8

çıkart-: 398/7

çıkarttır-: 97/30,110/31

çıkış-: 129/9

çıtlat-: 96/11,163/8

D

dalaş-: 222/17

değerlendir-: 200/4,239/13,
241/25,282/21,303/15

değiştir-: 190/16,300/1

den-: 320/20

diktir-: 42/2,146/5,252/22

doğurt-: 18/11

dokun-: 109/19

doldur-: 20/27,25/31,65/11,149/9,
163/28,210/12,346/6,398/16

doldurul-: 26/9

döndür-: 205/2

durdur-: 58/23

düşün-: 8/9,12/21,24/15,27/11,
48/16,54/29,60/9,60/25,70/9,70/11,72/1
8,72/24,75/1,76/17,80/20,80/25,85/9,10

0/30,111/15,114/8,114/8,120/12,129/17,
131/12,133/29,139/17,142/2,145/29,147
/20,156/7,157/22,161/30,165/11,169/15,
173/22,179/5,181/18,182/9,184/6,184/2
8,192/2,192/5,192/8,198/8,198/24,198/2
4,199/9,200/18,202/11,208/9,210/22,21
1/1,219/6,226/2,228/27,238/18,244/16,2
48/16,253/3,272/9,274/5,278/6,300/21,3
06/1,306/21,312/28,315/5,315/5,317/2,3
17/20,318/3,318/22,327/25,328/28,328/
30,331/23,331/27,339/9,346/20,348/22,
392/13,395/28

düzeltil-: 18/31,106/18,256/17,
319/19

E

edin-: 60/31,83/13

eriş-: 136/12

erit-: 221/4

eşele-: 20/5,158/14

F

fırlat-: 7/14,50/15,50/24,120/30,
149/27,154/9,161/5,210/20,245/2,262/7,
320/13

G

geçir-: 55/4,87/7,184/2

geçin-: 104/2

getir-: 45/15,53/25,76/22,77/3,

176/16,188/7,191/15,232/7,232/1
0,391/8

getirt-: 14/13,176/16,177/19

gezdır-: 114/11

giyin-: 22/25,46/17,64/30,88/7,
308/24,398/15

gönder-: 11/13,44/3,44/5,46/15,
46/20,55/11,70/6,96/15,111/16,178/11,1
90/9,268/11,289/11,289/12,298/8,346/1
1,398/20

gönderil-: 37/26

göster-: 7/5,34/13,39/1,83/10,
84/14,84/15

gör-:9/7,10/14,10/28,13/4,29/3,
30/1,30/2,43/13,46/5,50/17,54/9,57/29,5
9/3,59/4,65/1,66/14,66/22,66/24,66/1,69
/13,69/14,69/15,78/12,79/8,81/8,81/24,8
9/14,92/10,96/4,96/29,98/13,101/3,101/
10,107/8,115/7,122/6,140/25,141/4,146/
19,146/23,147/17,148/28,153/6,159/17,
163/23,164/25,164/25,168/14,168/17,16
9/12,171/13,171/21,171/28,172/1,178/6,
180/12,180/24,182/2,183/17,187/10,190
/4,195/9,207/30,213/28,213/12,219/10,2
19/18,240/18,244/21,258/13,259/4,263/
7,282/22,282/12,293/14,299/13,299/16,
313/27,321/3,322/13,326/31,329/3,329/
22,331/7,331/7,331/8,346/9,350/3,383/4
,385/3,388/14,398/6

görüş-: 224/11,252/12,258/7,
274/12,287/12,290/4,292/26,310/14

götür-:59/6,56/8,56/21,81/7,
185/12,187/10,191/7,209/1,209/1,218/2
1,265/7,267/7,298/14,298/24,309/16,31
6/11,316/14,316/15,321/11,394/4

güven-: 22/26,161/17,162/8,
229/20,274/17

güzelleştir-: 209/16

I

ıslat- 156/11

İ

ilgilendir-: 48/29,128/17

inan-:25/9,27/21,59/10,60/24,
62/20,108/15,126/18,139/17,147/7,174/
19,192/20,195/2,202/23,209/13,241/9,2
51/26,271/21,312/7,319/8,328/6,345/29,
346/7,388/15

inandır-:60/7,241/25,332/27,
351/21

indir-:104/25,158/8,216/18,223/7

işaretleş-: 129/13

K

kaçır-: 121/16,151/11,204/8,
320/3,

kaldır-:11/15,15/6,45/10,103/17,

134/9,134/15,168/22,171/10

kanat-: 127/31

kandır-: 183/15

kapın-: 9/3,22/6,22/7,320/4

kapat-: 14/5,94/27,63/18,94/14,

131/2,163/21,164/3,201/3,398/23

kararlaştır-: 33/11,39/4

karış-: 212/9

karıştır-: 74/23,108/18,113/9,

115/15,158/8,344/7

karşılaş-: 267/17,278/16

kazan-: 70/30,175/24,322/16,

322/23

kazıt-: 174/8

kestir-: 174/9

kıpırdat-: 36/27

kışkırt-: 225/21

kıvır-: 126/23

kızdır-: 346/14

kondur-: 282/5

konuş-: 61/4,72/3,140/17,259/9,

259/12,271/9,271/15,326/16,345/9,346/

65,346/6

konuştur-: 18/11

kopar-: 193/3

kork-: 23/13,37/4,42/15,45/23,

58/17,79/11,81/8,87/21,99/21,109/29,10

9/22,122/15,181/1,181/12,190/11,190/2

8,191/27,220/12,220/20,222/9,225/21,2

29/2,232/12,231/17,265/13,333/10,333/

10,333/11,333/11,347/19

kovala-: 218/30,226/18

kurut-: 53/23

küçült-: 56/12,350/9

küstür-: 260/16

M

mırıldan-: 136/27,236/1,236/13,

244/4

O

okut-: 96/19,135/18,150/28,

151/5,151/5,254/29

onar-: 152/18,221/8,260/17,

260/18

onaylat-: 147/21

oturt-: 53/15,159/13

ovuştur-: 206/26,392/1

oynan-: 27/14

Ö

öfkelenendir-: 145/2

öğren-: 22/19,23/2,40/2,42/8,

42/31,42/30,43/11,61/7,67/13,77/9,83/5,
104/27,109/13,110/17,140/2,141/31,142
/8,142/10,143/13,143/19,148/5,156/18,1
58/11,161/19,170/23,173/7,199/7,210/3,
212/13,217/9,221/12,240/5,243/9,257/1
2,262/4,267/13,277/23,291/2,292/6,305/
1,305/13,305/17,307/3,307/5,309/23,32
2/3,393/6,398/4

öldür-: 184/5,211/1

öpüş-: 349/13

P

parlat-: 14/21,188/3

patlat-: 27/7

pişir-: 398/14

S

sarıl-:12/31,60/19,80/19,87/22,
105/12,117/19,129/13,136/25,155/12

saklan-: 233/21,329/19

saldır-: 104/18,119/1,123/9

salla-:59/21,107/14,128/27,
157/11, 282/14,342/1

savun-: 137/8,392/21

savur-: 26/15,26/16

selamlaş-: 84/29,153/9

sevindir-: 331/19

sığıştır-: 308/12

sıkıştır-: 57/25,99/15,144/6

sıyrıl-: 76/3

silkele-: 134/2,154/9

soğut-: 132/5

sokul-: 167/19

söndür-: 7/9,85/22,118/6,161/10,
397/18

söylen-: 34/2,67/24,171/21,206/4,

208/22,301/21

sürdür-:10/16,16/27,18/22,

159/1,327/28

süründür-: 216/12

sürükle-: 324/29

Ş

şaklat-: 324/17

şaşırt-: 29/2,245/10,391/4,391/4

T

takıl-: 175/6

tanış-: 176/14

tıka-: 240/31

tiksindir-: 119/24

titret-: 310/4,310/4

tutul-: 268/7

U

uçur-: 204/9

uğraş-: 244/13,251/10,306/11

umutlandır-: 353/8

usan-: 241/3

uydur-: 230/22

uzat-:66/19,69/2,70/21,268/4,

286/4,329/30,385/4,385/7

Ü

ürküt-: 195/26

Y

yakın-: 161,25

yalvart-: 327/1

yansıt-: 39/10,352/19

yapıştır-: 69/2

yarar-: 387/16

yatır-: 61/23

yazdır-: 30/15

yerleştir-: 25/28,84/1,134/20,

398/17

yetin-: 25/18,278/8,351/5

yetiştir-: 192/15

yitir-: 49/1,53/9,286/8,344/24

yumuşat-: 251/2

yücelt-:133/27

yüreklendir-: 149/6,353/9

yürüt-: 204/7

Birleşik Eylemler

-İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Fiil Gövdeleri

A

abluka et-: 93/16

affet-:87/13,171/17,171/18

akıl et-: 14/4,14/8,72/21,220/13

alay et-: 64/8,171/3,235/13,269/8

alt et-: 349/21

analık et-: 260/20

arkadaş ol-: 88/4

arkadaşlık et-: 44/13,44/14,44/23

arz et-: 294/1

asistanlık et-:172/8

aşer-: 48/21

âşık ol-: 268/9

ayırt et-:67/10,69/17,135/1,165/1,

238/10,239/1,239/1

B

belli et-: 109/22,109/25,171/25,

332/17

buyur et-: 18/3

C

cesaret et-: 103/14

D**davet et-:** 176/15**dua et-:** 14/6**düşman ol-:** 176/24**E****el et-:** 215/5**engel ol-:** 7/6**F****fark et-:** 75/5,194/18,199/15,
223/5**fethet-:** 254/26**G****gıpta et-:** 67/20**H****hakkını helal et-:** 321/30**haksızlık et-:** 204/9**hapset-:** 8/7**hayran ol-:** 269/11**hizmet et-:** 239/26**I****ısrar et-:** 187/17**İ****icat et-:** 308/29**idare et-:** 182/10**iddia et-:** 301/16**iftihar et-:** 41/10,96/10,296/15**ihale et-:** 33/27**ihanet et-:** 152/9**ihmal et-:** 167/7**imha et-:** 87,3**ilan et-:** 34/16,34/25**ispat et-:** 273/12**işaret et-:** 215/17**K****kabul et-:** 37/16,61/15,136/17,
238/11,251/21**kabul ettir-:** 13/28**karılık et-:** 307/9**kastet-:** 175/8,306/26,306/27**kavga et-:** 182/12,188/22**kaybet-:** 131/1,167/23,281/1,
281/3**kaydet-:** 34/34**keşfet-:** 169/16**küfür et-:** 183/4**M****mahcup et-:** 61/24**mahvet-:** 9/29**merak et-:** 40/4,88/8,178/28,

328/24

muhafaza et-: 62/13**mutlu kıl-:** 132/29**müdafaa et-:** 290/10**münakaşa et-:** 169/1, 169/20**müracaat et-:** 296/22**N****nankörlük et-:** 290/13**nefret et-:** 215/2, 229/18**O****ortak ol-:** 63/23**P****prova et-:** 9/4**R****rahatsız et-:** 326/18**reddet-:** 92/23**rezil et-:** 9/18**rica et-:** 289/14**S****sevk et-:** 94/28**seyret-:** 33/23, 169/15, 183/16,

185/5, 197/20, 197/27, 242/21, 255/17, 282/21, 387/11, 398/6

söz et-: 34/9, 59/6, 107/9, 161/26,

216/14, 273/24, 273/26, 282/12, 282/13, 289/4, 329/24, 347/14, 348/29, 396/16

sözünü et-: 273/13**Ş****şaka et-:** 85/7, 325/4**T****tahmin et-:** 163/17**takdir et-:** 88/12, 174/21, 180/4,

292/3

taltif et-: 94/23**tanık ol-:** 40/11, 124/23**tatıl et-:** 88/15**tavsiye et-:** 169/13**tebrik et-:** 109/1, 176/1, 187/25**telefon et-:** 29/5, 70/2, 72/10,

113/5, 119/11, 201/17, 203/30, 284/13, 284/10, 288/1

temenni et-: 289/23**terennüm et-:** 283/7**terfi ettir-:** 169/22**teslim et-:** 143/15, 174/3, 188/2,

188/12

tespit et-: 94/26, 299/6**teşekkür et-:** 12/7, 130/1, 330/31**teşkil et-:** 66/5

Y**yardım et-:** 18/8,169/9**yolcu et-:** 125/1,346/10**Z****ziyaret et-:** 266/4**zorunlu kıl-:** 325/3**borç bil-:** 18/25,19/12**burun buruna gel-:** 85/2**burnunu sok-:** 236/4**C****can at-:** 53/6**ciddiye al-:** 392/8**D****dalga geç-:** 31/12,284/7,350/9**davar güttür-:** 59/31**ders al-:** 167/8**ders çalıştır-:** 168/8**dert edin-:** 328/9**dert yan-:** 311/15**dil uzat-:** 183/2**doğru bul-:** 272/10**E****ele ver-:** 31/19**el ele ver-:** 25/3**elekten geçirt-:** 53/24**eline tutuştur-:** 133/14**elini ayağını çek-:** 290/5**el koy-:** 125/13**el verebil-:** 27/8**ezbere bil-:** 20/27**F****-Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil
Gövdeleri****A****adam yerine koy-:** 171/2,208/17,
227/14**akıl danış-:** 61/2**akıl erdir-:** 66/25,105/8**aklına koy-:** 273/9**aklından çıkarma-:** 38/12**alttan al-:** 154/26**aman ver-:** 161/20**arası açıl-:** 388/25**ateşe ver-:** 249/12**B****bağrına bas-:** 136/26**baş eğdir-:** 161/8**başından sav-:** 236/16

feyz al-: 81/1

fırsat bul-: 320/9

G

geri al-: 321/12

göğüs ger-: 40/5,179/18

görev bil-: 19/12

göz açtırma-: 109/18

gözden geçir-: 12/8,206/18,

239/16

gözden kaybet-: 76/9

göze al-: 236/1,236/4

göz göze gel-: 23/18

gözünde büyüt-: 320/1

gurur duy-: 319/30,321/3

H

haber al-: 106/22

haber gönder-: 98/14

haber ver-: 9/5,69/11,83/15,

203/16,203/17,203/29,203/30

hak ver-: 111/9

haklı bul-: 121/12

hesap sor-: 208/8,208/10,208/12

hoş karşıla-: 173/15

hoş gör-: 85/6,179/6,187/13,

187/14,289/19,321/30

İ

içinden geçir-: 103/20

içine at-: 204/11

iple çek-: 79/9,86/18

ipucu ver-: 165/4

izin al-: 184/20,271/5

izin ver-: 20/29,63/5,140/8,268/5,

277/3,316/3,326/3,356/8,393/4

K

kafa kafaya ver-: 31/11

kafa tut-: 42/22,135/3

kafasına koy-: 271/4

kapı dışarı et-: 149/16

karar ver-: 33/26,39/2,51/20,83/4,

83/7,87/20,121/15,141/8,219/3,264/15,3

88/20

karşı dur-: 137/10,256/4,346/29

karşılık ver-: 208/2

kendini alama-: 175/5

kesip biç-: 45/4

kocaya ver-: 273/18

komik bul-: 83/3

kötü gözle bak-: 192/4

kurşuna dizdir-: 125/18

küçük gör-: 180/8

L**laf at-:** 187/11,172/12,175/10**leke sür-:** 216/11**N****nasihatte bulun-:** 89/23**nefes aldırma-:** 179/9**O****ortaya çıkar-:** 24/30,325/9**Ö****özür dile-:** 101/31,259/16,296/12,
300/3**P****pahalıya mal ol-:** 323/26**R****röportaj yap-:** 271/6**S****sahip çık-:** 160/18**salık ver-:** 241/25,277/1**satın al-:** 30/13,71/18,146/27,
202/13,206/17,391/10**selam ver-:** 85/3**selam yolla-:** 111/25**serbest bırak-:** 155/29**seyre dal-:** 54/20,218/24**sınıfta bırak-:** 271/9**sırt çevir-:** 111/2**söz ver-:** 43/16,167/11**U****uygun gör-:** 110,24**Y****yakınlık göster-:** 88/4**yer ver-:** 267/23**yol aç-:** 20/18,22/6**Z****zevk duy-:** 194/15**zorunda kal-:** 46/2,76/5,160/1,
251/29,256/9

ÜÇ EYLEYENLİ EYLEMLER DİZİNİ

Kök/Köken Hâlinde Eylemler

A

al-: 84/5,89/21,106/25,184/1

B

buyur-: 108/23,156/1,162/28,
163/3,210/17,226/5

D

de-: 12/12,13/10,13/30,14/5,
18/16,19/8,20/30,22/10,23/9,23/19,26/1
4,26/30,27/2,29/3,29/9,30/6,30/7,36/8,3
6/23,36/29,38/25,42/6,42/8,42/10,45/11,
47/9,47/11,47/11,54/4,59/6,59/18,60/14,
60/18,64/27,67/9,78/5,78/26,82/7,84/7,8
7/4,90/29,96/14,100/28,101/26,104/6,10
4/8,107/2,116/19,116/23,119/30,127/19,
127/28,128/20,128/26,128/27,130/1,130
/21,130/23,131/4,134/23,134/25,135/5,1
35/18,138/6,138/11,145/6,146/19,146/2
6,147/26,148/13,148/5,150/7,151/3,152/
1,152/14,153/2,158/30,159/4,161/17,16
1/22,163/24,170/7,170/20,171/19,174/1
4,175/12,178/22,178/23,178/24,178/25,
178/26,178/28,178/31,179/16,179/20,18
0/21,181/7,187/22,190/5,193/17,195/23,
198/19,198/22,198/29,199/25,199/27,20
0/13,204/21,208/13,208/31,210/9,215/1
3,215/17,216/21,216/18,217/6,217/16,2

17/28,217/31,218/8,218/12,218/16,218/
31,220/3,220/5,220/23,220/25,220/27,2
22/7,222/9,236/14,239/3,240/9,241/2,24
1/8,242/1,242/20,247/2,248/16,253/5,25
4/13,254/11,254/10,262/2,268/7,271/17,
271/18,271/19,271/31,272/3,284/13,284
/18,288/4,294/9,307/14,310/8,310/17,31
5/12,315/14,315/15,321/26,321/30,322/
23,328/8,340/26,341/29,391/5,391/6,39
1/8,391/9,391/11,391/13,392/8,392/9,39
2/13,392/15,396/8,396/8,397/13

Ö

ör-: 89/15

S

sor-: 7/7,45/5,59/1,59/4,70/20,
72/4,96/6,102/29,134/4,134/5,147/22,16
0/3,161/1,171/4,190/4,208/2,209/4,218/
12,228/24,246/15,286/2,328/29,345/9,3
46/23,391/2,392/16,392/16,397/11

V

ver-: 9/22,11/13,24/23,38/7,
38/19,43/18,78/9,89/16,99/19,139/14,16
2/29,163/2,163/3,169/2,173/2,174/5,176
/8,177/16,186/19,188/12,188/13,213/26,
270/15,286/3,310/5,318/9,322/14,383/1
2

Y

yaz-: 57/11,111/13,111/19,167/12,

321/29,330/4,330/4,332/4

288/3,298/5,317/6,322/7,332/20,345/10,
351/6,356/4,356/4,391/2,391/12,393/20**Gövde Hâlinde Eylemler****T****-İsimden Fiil Yapma Eki Alanlar****taşı-:** 132/19**D****Y****dile-:** 192/21,298/3**yolla-:** 46/1,103/2**I****Z****ısmarla-:** 148/15,153/24,305/20**zorla-:** 179/10,350/26**K****-Fiilden Fiil Yapma Eki Alanlar****kutla-:** 132/6**M****A****müjdele-:** 351/7**aldır-:** 233/4**alıştır-:** 59/11**Ö****anımsat-:** 31/15,141/6**öner-:** 305/14**anlat-:** 78/26,104/9,107/10,**S**170/12,184/8,192/22,212/19,223/19,264
/8,266/15,303/6,352/4,397/4**sağla-:** 132/13**astır-:** 147/15**söyle-:** 7/8,22/30,30/4,43/2,44/9,**ayır-:** 99/26,204/1864/15,65/6,81/31,82/6,108/4,108/31,109
/24,109/12,110/9,110/12,111/9,130/16,1
41/16,147/21,154/13,159/15,168/22,169
/21,170/14,171/11,171/17,172/8,172/20,
174/3,185/4,186/8,187/18,189/9,190/26,
201/18,204/10,206/10,211/21,212/16,22
6/19,235/25,256/19,261/6,261/13,265/9,**ayırt-:** 14/9**B****beğendir-:** 276/15**benzet-:** 126/16**bildir-:** 33/15,36/9,37/8,38/3,

38/23,81/20,93/2,93/23,124/6,137/17,13
7/21,143/2,249/4,300/22

D

dağıt-: 86/24,146/7,388/9,394/18

dinlet-: 316/6

E

ezberlet-: 43/1

G

getirt-: 86/25

giydir-: 267/8

gönder-:43/19,88/9,88/10,

88/10,88/21,90/23,175/3,270/8,319/24

görüştür-: 260/10

göster-:9/3,10/30,39/14,65/6,

143/20,163/22,167/12,265/16

İ

ilerlet-: 133/4

K

kararlaştır-: 176/17

O

okut-: 185/2,328/15

Ö

öğren-: 331/1

öğret-:42/7,42/26,58/12,58/13,

84/4,90/10,307/5

P

paylaş-: 236/3

S

saydır-: 208/16

T

tanıştır-: 265/8

tokuştur-: 133/24

U

uzat-: 135/24

Y

yakıştır-: 43/24,166/5

yaptır-: 13/10,140/10,171/23,

187/15,273/11,352/2

yedireme-: 53/6,55/16

Birleşik Eylemler

**-İsim+ Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan
Fiil Gövdeleri**

B

bahset-: 181/20

D

devret-: 102/26

H**havale et-:** 12/15**İ****işaret et-:** 18/6**izah et-:** 169/3**Ş****şikâyet et-:** 182/23**T****tercih et-:** 179/25

-Deyimleşme ile Oluşmuş Fiil
Gövdeleri

Ö**ödünç al-:** 173/11**V****vazgeçir-:** 254/23**Y****yerine koy-:** 169/21

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İREM POLAT
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi – Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi – Türk Dili Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	21.09.2024